

YAKIN DOĞU ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KAMU HUKUKU ANABİLİM DALI

**KUZEY KIBRIS TÜRK CUMHURİYETİ
CEZA USUL HUKUKUNDA TUTUKLAMA**

SANIYE ALBAŞ

DOKTORA TEZİ

LEFKOŞA

2019

**KUZEY KIBRIS TÜRK CUMHURİYETİ
CEZA USUL HUKUKUNDA TUTUKLAMA**

SANIYE ALBAŞ

YAKIN DOĞU ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KAMU HUKUKU ANABİLİM DALI

DOKTORA TEZİ

TEZ DANIŞMANI
PROF. DR. DURMUŞ TEZCAN

LEFKOŞA

2019

KABUL VE ONAY

Saniye Albaş tarafından hazırlanan "Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Ceza Usul Hukukunda Tutuklama" başlıklı bu çalışma, 20/12/2019 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından Doktora Tezi olarak kabul edilmiştir.

JÜRİ ÜYELERİ

Prof. Dr. Durmuş Tezcan (Danışman)
Yakın Doğu Üniversitesi
Hukuk Fakültesi

Prof. Dr. Dr. h. c. mult. Bahri Öztürk (Başkan)
İstanbul Kültür Üniversitesi
Hukuk Fakültesi

Prof. Dr. Mustafa Ruhan Erdem
Yakın Doğu Üniversitesi
Hukuk Fakültesi

Prof. Dr. Mehmet akıcı
Yakın Doğu Üniversitesi
Fen-Edebiyat Fakültesi

Doç. Dr. Yavuz Erdoğan
Lefke Avrupa Üniversitesi
Hukuk Fakültesi

Prof. Dr. Mustafa Sağsan
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

BİLDİRİM

Hazırladığım tezin, tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt ederim. Tezimin kâğıt ve elektronik kopyalarının Yakın Doğu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım.

- Tezimin tamamı her yerden erişime açılabilir.
- Tezim sadece Yakın Doğu Üniversitesinde erişime açılabilir.
- Tezimin iki (2) yıl süre ile erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde tezimin tamamı erişime açılabilir.

Tarih

İmza

Saniye Albaş

TEŞEKKÜR

Çalıőmamda emeği geçen ve jürimde de bulunan Prof. Dr. Durmuş Tezcan, Prof. Dr. Dr. h.c. mult. Bahri Öztürk, Prof. Dr. Mustafa Ruhan Erdem, Prof. Dr. Mehmet Çakıcı ve Doç. Dr. Yavuz Erdoğan hocalarıma teşekkürlerimi bir borç bilirim.

ÖZ

KUZEY KIBRIS TÜRK CUMHURİYETİ CEZA USUL HUKUKUNDA TUTUKLAMA

Tutuklama konusu Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Ceza Usul Hukuku Sisteminde bir koruma tedbiri olarak düzenlenmiştir. Bu koruma tedbiri müzekkereli ve müzekkeresiz tutuklama şeklinde mevzuatta belirtilen şekilde yapılır. Nitekim müzekkeresiz tutuklama polis memurlarınca, özel kişiler ve mal sahiplerince ve yargıçlar ile yargıçların talimatla yetkilendirdiği kişilerce yapılmaktadır.

KKTC'de çalışma konusuna ilişkin düzenlemelere bakıldığında koruma tedbirlerine dair hükümlerin yasa yapma tekniği açısından uygun olmadığı, modern ceza usul hukuku anlayışını tam yansıtmadığı ve hukuk reformunun gerekliliği vurgulanmıştır. Bu kapsamda çalışmamızda ilgili hükümler değerlendirilmiş olup bazı önerilerde bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Tutuklama, Koruma Tedbiri, Tazminat, KKTC, KKTC Ceza Usul Hukuku.

ABSTRACT

ARRESTMENT IN THE LAW OF CRIMINAL PROCEDURES OF THE TURKISH REPUBLIC OF NORTHERN CYPRUS

Arrestment has been set forth as a protection measure in the Turkish Republic of Northern Cyprus Law of Criminal Procedures System. This protection measure is carried out either with or without a warrant as indicated in the procedure. Indeed, arrestment without a warrant can be carried out by police officers, private persons and property owners, judges and individuals authorized by judges. It can be observed when the regulations related with the subject of the study in TRNC are examined that the provisions on protection measures are not suited with regard to method of lawmaking, that it does not fully reflect the modern understanding on the law of criminal procedures and that the necessity of a law reform has been emphasized. In this scope, the related provisions have been evaluated in our study and various suggestions have been made.

Keywords: Arrest, Protection Measure, Suing for Damages for Wrongful Arrest, TRNC, TRNC Criminal Procedure Law.

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY	ii
BİLDİRİM	iii
TEŞEKKÜR	iii
ÖZ	iv
ABSTRACT	v
İÇİNDEKİLER	vi
KISALTMALAR	ix
GİRİŞ	1

BÖLÜM 1

GENEL OLARAK SORUŞTURMA EVRESİNİN YÜRÜYÜŞÜ, İFADE ALMA, TUTUKLAMA KAVRAMI, BİR TUTUKLUNUN SAHİP OLMASI GEREKEN TEMEL HAKLARI, KKTC CEZA USUL HUKUKU TARİHİNE BAKIŞ VE ULUSLARARASI TEMEL İNSAN HAKLARI BELGELERİNDE TUTUKLAMA	4
1.1 Genel Olarak Soruşturma Evresinin Yürüyüşü	5
1.1.1 Soruşturmanın Amacı	10
1.1.2 Soruşturma Evresi	11
1.1.2.1 Soruşturma Memurunun Atanması	11
1.1.2.2 Kişilerin Bilgilerine Başvurulması ve Ellerindeki Belgelerin İbrahim'in İstenmesi	12
1.1.2.3 Tanıtma Yöntemlerine Başvurma	18
1.1.2.4 Bazı Özel Tedbirlerin Alınması	19
1.2 İfade Alma	20
1.2.1 Zanlıdan İfade Alınması ve Yargıç Kuralları	20
1.2.2 Zanlıdan Alınan Sözlü, Yazılı Açık ve Gönüllü Olmayan İfadelere İtiraz	26
1.3 Tutuklama Kavramı	27
1.4 Bir Tutuklunun Sahip Olması Gereken Temel Hakları	28
1.4.1 Tercümandan Yararlanma Hakkı	30
1.4.2 Hukukçu Yardımından Yararlanma Hakkı	31
1.4.3 Tutuklunun Yakınlarına Haber Verme Hakkı	33
1.4.4 Tutuklunun Yargıç Huzuruna Çıkarılma Hakkı	34
1.4.5 Susma Hakkı	35
1.4.6 İstinafa Başvurma Hakkı	35
1.4.7 Tazminat Hakkı	36
1.4.8 AİHS'de Düzenlenen Kişi Özgürlüğü ve Güvenliği Hakkının AiHM Kararları Doğrultusunda İncelenmesi	36
1.4.9 KKTC'de İhlâl Edilen Kişi Özgürlüğü ve Güvenliği Hakkının AİHM Kararları Doğrultusunda İncelenmesi	43
1.4.10 AİHS'de Düzenlenen Adil Yargılanma Hakkının AiHM Kararları Doğrultusunda İncelenmesi	54
1.5 KKTC Ceza Usul Hukuku Tarihine Bakış	64

1.6 Uluslararası Temel İnsan Hakları Belgelerinde Tutuklama.....	68
1.6.1 Birleşmiş Milletler, Amerika ve Afrika'da Temel İnsan Hakları Belgelerinde Tutuklama	68
1.6.2 Avrupa'da Temel İnsan Hakları Belgelerinde Tutuklama.....	70

BÖLÜM 2

ZANLININ TUTUKLANMASI, ZANLININ TUTUKLANMASINDAN SONRAKİ İŞLEMLER, ARAMA, MAHKÛMİYET ÖNCESİ TUTUKLAMA VE HAFİF SUÇLAR AÇISINDAN TUTUKLAMA.....	72
2.1 Zanlının Tutuklanması	73
2.1.1 Tutuklamanın Koşulları	74
2.1.2 Tutuklamanın Nedenleri	77
2.1.3 Tutuklamanın Usulü.....	79
2.2 Zanlının Tutuklanmasından Sonraki İşlemler	81
2.2.1 Zanlının Mahkeme Huzuruna Çıkarılması	83
2.2.2 Tutukluluk Müracaatı Üzerine Yargıç Huzurundaki İşlemler	85
2.2.3 Tutukluluk Süresinin Uzatılması.....	88
2.2.4 Tutukluluk Süreleri	94
2.2.5 Tutuklu Kişi Hakkında Tutukluluk Emri Verilemeyen Hâller.....	96
2.3 Arama.....	98
2.3.1 Kişi Üzerinde, Binalarda ve Taşıt Araçlarında Arama.....	102
2.3.2 Müzekkeresiz ve Müzekkereli Arama.....	106
2.4 Mahkûmiyet Öncesi Tutuklama	111
2.4.1 Mahkûmiyet Öncesi Tutuklamada Dikkate Alınacak İlkeler.....	113
2.4.2 Uygulamada Durum	116
2.4.3 Teminat Emri Verilmesi	118
2.5 Hafif Suçlar Açısından Tutuklama	125

BÖLÜM 3

DİĞER YASALARDA VE TÜZÜKLERDE TUTUKLAMA, HAKSIZ TUTUKLAMA, HAKSIZ TUTUKLAMANIN SONUÇLARI VE YARGILAMA	129
3.1 Diğer Yasalarda ve Tüzüklerde Tutuklama	130
3.1.1 4/1972 sayılı Uyuşturucu Maddeler ile İlgili Yasaları Tâdil Eden ve Düzenleyen Yasa.....	130
3.1.2 Bölüm 5 İflas Yasası	132
3.1.3 37/1983 sayılı Gümrük ve İstihsal Yasası.....	133
3.1.4 43/1988 sayılı Suçluların Geri Verilmesi, Mahkeme İlâmlarının Karşılıklı Tenfizi ve Adli Yardımlaşma Yasası İç Düzeni.....	134
3.1.5 Bölüm 60 Orman Yasası	136
3.1.6 Bölüm 61 Orman (Kundakçılığa Karşı Koruma) Yasası.....	137
3.1.7 Fasil 105 Yabancılar ve Muhaceret Yasası.....	139
3.1.8 Bölüm 153 Ölüm Sorgu Yargıçları Yasası.....	140
3.1.9 Bölüm 154 Ceza Yasası	141
3.1.10 Bölüm 284 sayılı İnfeksiyöz Hastalıklar (Mahpuslar) Yasası	142
3.1.11 Fasil 286 Cezaevi Disiplin Yasası	142
3.1.12 Cezaevleri Tüzüğü	143

3.1.13 Cezaevleri Hizmet Tüzüğü.....	143
3.2 Haksız Tutuklama.....	143
3.3 Haksız Tutuklamanın Sonuçları ve Yargılama	145
3.3.1 İstinaf	145
3.3.1.1 İstinaf Edilebilir Kararlar.....	147
3.3.1.2 İstinafa Başvurma Yetkisi.....	149
3.3.1.3 İstinafın Süresi	152
3.3.1.4 İstinaf İhbarnamesi	154
3.3.1.5 İstinaftan Vazgeçme.....	157
3.3.1.6 İstinafın Dinlenmesinde Usul	157
3.3.1.7 Yüksek Mahkemenin İstinaf Duruşmasındaki Yetkileri.....	161
3.3.1.8 Yüksek Mahkemenin İstinafı Karara Bağlarken Yetkileri.....	163
3.3.2 Habeas Corpus Emirnamesi	164
3.3.3 Tazminat	168
SONUÇ	177
KAYNAKÇA	181
ÖZGEÇMİŞ.....	194
İNTİHAL RAPORU	195
ETİK KURUL RAPORU.....	196

KISALTMALAR

ABD: Ankara Barosu Dergisi

AİHK: Avrupa İnsan Hakları Komitesi

AİHM: Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi

AİHS: Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi

A.Ş.: Anonim Şirketi

AÜHFD: Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi

AYM: Anayasa Mahkemesi

bkz.: Bakınız

BM: Birleşmiş Milletler

BMGK: Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi

Bölüm 5: Bölüm 5 İflâs Yasası

Bölüm 60: Bölüm 60 Orman Yasası

Bölüm 61: Bölüm 61 Orman (Kundakçılığa Karşı Koruma) Yasası

Bölüm 153: Bölüm 153 Ölüm Sorgu Yargıçları Yasası

Bölüm 154: Bölüm 154 Ceza Yasası

Bölüm 284: Bölüm 284 İnfeksiyöz Hastalıklar (Mahpuslar) Yasası

Fasıl 286: Fasıl 286 Cezaevi Disiplin Yasası

Bs.: Baskı

C.: Cilt

CMK: Ceza Muhakemesi Kanunu (yeni)

CMUK: Ceza Muhakemesi Kanunu (eski)

CPC: Criminal Procedure in Cyprus

CLR: Cyprus Law Reports

Çev.: Çeviren

D. No.: Dosya Numarası

DEÜHF: Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi

DGM: Devlet Güvenlik Mahkemesi

DEÜHFD: Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi

EKOSOK: Ekonomik ve Sosyal Konsey

e.t.: Erişim Tarihi

Fasıl 105: Fasıl 105 Yabancılar ve Muhaceret Yasası

Fasıl 155: Fasıl 155 Ceza Muhakemeleri Usulü Yasası

GKRY: Güney Kıbrıs Rum Yönetimi

İHEB: İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi

JSC: Judgments of the Supreme Court

KC: Kıbrıs Cumhuriyeti

KKTC: Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti

KTFD: Kıbrıs Türk Federe Devleti

m.: Madde

No.: Numara

s.: Sayfa

TBBD: Türkiye Barolar Birliği Dergisi

TC: Türkiye Cumhuriyeti

TCK: Türk Ceza Kanunu

vd.: Ve diğerleri

Yar. Ce. No.: Yargıtay Ceza Numarası

Y.: Yıl

YL: Yüksek Lisans

4/1972 Sayılı Yasa: 4/1972 sayılı Uyuşturucu Maddeler ile İlgili Yasaları Tâdil Eden ve Düzenleyen Yasa

37/1983 sayılı Yasa: 37/1983 sayılı Gümrük ve İstihsal Yasası

43/1988 sayılı Yasa: 43/1988 Sayılı Suçluların Geri Verilmesi, Mahkeme İlâmlarının Karşılıklı Tenfizi ve Adli Yardımlaşma Yasası İç Düzeni

51/84 sayılı Yasa: 51/1984 sayılı Polis Örgütü (Kuruluş, Görev ve Yetkileri) Yasası

GİRİŞ

Suç işlediği iddia edilen kişi (zanlı) için başlatılan soruşturmada ve kamu davasının açılması hâlinde kaçmasının ve delillerin karartılmasının önlenmesi için bazı tedbirlere başvurulması gerekir. Bu tedbirlerin tamamına koruma tedbirleri denir. Çalışma konumuzu oluşturan tutuklama, bir ceza yargılaması yapılabilmesi ve verilen hükmün yerine getirilmesi bakımından kişi hürriyetini ortadan kaldıran bir tedbirdir. Çalışmamızda en son çare olan tutuklamayı ceza muhakemesi hukuku içinde değerlendirmek amacıyla "Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Ceza Usul Hukukunda Tutuklama" konusunu tez konusu olarak seçtik.

Bu tezde amacımız; yasal düzenlemelere esas olmak üzere yargı içtihatları, sayısı az da olsa konuya ilişkin mevcut doktrin ve mümkün olduğu ölçüde modern ceza usul hukuku anlayışı ile karşılaştırma yaparak belirli sonuçlara ulaşmaktır. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM) ve başkaca uluslararası denetime açık olmamasından dolayı tutuklama konusunun değerlendirilmesinin Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti (KKTC) Hukukuna katkıda bulunacağını düşünmekteyiz.

Ceza muhakemesinin en temel gayesi bilindiği gibi gerçeğin ortaya çıkarılmasıdır. Bu nedenle ceza muhakemesi suç teşkil eden bir fiilin nasıl ve kim tarafından işlendiğine yönelik bir dizi faaliyette bulunur. Bu faaliyetler esnasında insan haklarına aykırı müdahalelerde bulunulmamalıdır. Diğer bir deyişle, gerçeğin ortaya çıkarılması esnasında başvuru koruma tedbirlerini kişilerin temel hak ve özgürlüklerini zedelememek suretiyle uygulamak gerekir.

Koruma tedbirleri olarak ifade edilen tedbirler kişinin kendisini ve üçüncü kişileri korur. Sözü edilen tedbirler hukuk sisteminin korunmaya değer öngördüğü hakların korunması yollarından biri olarak bahsi geçen sistemin bütünü içerisinde düzenlenirler. Bu kapsamda koruma tedbirleri bir kişinin yaşama hakkını, kişi özgürlüğü ve güvenliği hakkını ve bu anlamda belirlenmiş olan amaçlara ulaşmak için bazen üçüncü kişilerin zarar görmemesi bazen de kamu düzeni ve devlet otoritesinin zedelenmemesi hatta bizzat kişiye sahip olduğu hakları kendisine karşı korumak amacıyla (örneğin; akıl hastalarının

kendilerine zarar vermelerini önlemek ya da madde bağımlılığı olan kişiler için önlem alınması) işlev görecektir biçimde koruma tedbirlerinin çeşitlerinin de ayrı ayrı düzenlemeye tabi tutulduğunu görmekteyiz.

Tutuklama tedbirinin kişi özgürlüğü ve güvenliği hakkına müdahale edebilme riskinden dolayı özellikle koruma tedbirleri içerisinde en önemli tedbir olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Bu sebeple de bir tutuklama kararı verilebilmesi için anayasal düzenlemeler başta olmak üzere yasalara ve uluslararası sözleşmelere uyulması mecburiyeti her zaman gözetilmelidir. Sözü edilen tedbir bir koruma tedbiri olup her ne kadar ceza olarak nitelendirilmese de kişi özgürlüğü ve güvenliğini sınırlandırması dolayısıyla gerçekten gerekli olduğu takdirde başvurulması gereken bir tedbirdir. Tutuklamanın bir ceza olmaması sebebiyle henüz devam eden bir yargılamada kişilerin uzun tutukluluk sürelerine maruz kalmaması gerekir. Zira yargılama sonunda beraat edilmesi durumunda geriye dönük tamir edilemeyen hasarlar olması kaçınılmaz olacaktır.

Tutuklama koruma tedbirinin yerine verilen teminat emri tedbiriyle kişiler tutuksuz yargılanmaktadır. Ancak bu defa da teminat emirleri için yasal bir süre sınırlaması getirilmediğinden uzun süreli tutuksuz yargılamalar görülmektedir. Ceza muhakemesinde amacın gerçeğin ortaya çıkarılması olduğu düşünüldüğünde sözü edilen gerçeğin ivedi bir biçimde ve titizlikle çalışılması sonucunda ortaya çıkması kaçınılmazdır. Bu sebeple kişilerin mağduriyeti önlenmeli ve verilen koruma tedbirlerinin süreleri sınırlandırılmalıdır.

Bu çalışmamızı üç bölüm hâlinde oluşturup, birinci bölüm içerisinde genel olarak soruşturma evresinin yürüyüşü, ifade alma, tutuklama kavramı, bir tutuklunun sahip olması gereken temel hakları, ceza usul hukuku tarihine bakış ve uluslararası temel insan hakları belgelerinde tutuklama konuları incelenmiştir. İkinci bölümde, zanlının tutuklanması, zanlının tutuklanmasından sonraki işlemler, arama, mahkûmiyet öncesi tutuklama ve hafif suçlar açısından tutuklama konularına değinilmiştir. Son olarak üçüncü bölümde, diğer yasalarda ve tüzüklerde tutuklama, haksız tutuklama, haksız tutuklamanın sonuçları ve yargılama başlıkları konusunu değerlendirmeye çalıştık.

KKTC Ceza Usul Hukukunda bir koruma tedbiri olarak karşımıza çıkan tutuklamanın koşulları, nedenleri ve usulü KKTC Anayasası ve Fasıll 155 Ceza Usul Yasasında düzenlenmektedir. Ayrıca KKTC Ceza Hukukunda suçlar ağır suçlar ve hafif suçlar şeklinde bir ayrıma tabi tutulmuştur. Kaynağını Fasıll 154 Ceza Yasasından alan bu durumla ilgili maddelere bakıldığında düzenlenen suçun ağır suç ya da hafif suç olduğu anlaşılmaktadır; ancak bazen bunu anlamak kolay olmamaktadır. Üç yıl ve daha fazla hapis cezalarının öngörüldüğü suçlar için cürüm, üç yıldan az hapis cezalarının öngörüldüğü suçlar için ise hafif suç olduğunu söylemek gerekecektir. Tutuklama koruma tedbiri ise hem ağır suçlara hem de hafif suçlara uygulanmaktadır.

Koruma tedbirleriyle ilgili yargısal değerlendirmenin nasıl yapıldığını anlatma bakımından şu kavramları açıklamakta yarar vardır. Polis memurunun yargıç kararı ile tutuklama yaptığı müzekkereli tutuklama ve yargıç kararı olmaksızın yapılan müzekkeresiz tutuklama şeklinde iki çeşit tutuklama vardır. Zanlı bu tutuklama emirlerine karşı Yüksek Mahkemede istinafa başvurma yetkisine sahiptir. Yüksek Mahkeme bu başvuru sonrasında Yargıtay Ceza Mahkemesi yetkisini kullanarak istinaf başvurusunu inceler. Tutuklamanın haksız bir şekilde yapıldığına dair karar verildiğinde ise zanlı tarafından Kaza Mahkemesinde haksız tutuklamadan dolayı tazminat davası açılır.

1.BÖLÜM

GENEL OLARAK SORUŞTURMA EVRESİNİN YÜRÜYÜŞÜ, İFADE ALMA, TUTUKLAMA KAVRAMI, BİR TUTUKLUNUN SAHİP OLMASI GEREKEN TEMEL HAKLARI, KKTC CEZA USUL HUKUKU TARİHİNE BAKIŞ VE ULUSLARARASI TEMEL İNSAN HAKLARI BELGELERİNDE TUTUKLAMA

Suç haberinin alınmasıyla başlayıp yazılı ve gizli gerçekleştirilen bir dizi adli nitelikteki faaliyete soruşturma; bu faaliyetin yapıldığı evreye de soruşturma evresi denir¹. Bu doğrultuda bir kamu davası açılmasına gerek olup olmadığına dair araştırmalar başlayacaktır.

KKTC Ceza Usul Hukukunda soruşturma evresinde evrenin başlangıcından bitimine kadar baş unsur polis memurudur². Polis memurları, soruşturma

¹ Bu konuda bakınız (bkz.) **ÖZTÜRK**, Bahri/**TEZCAN**, Durmuş/**ERDEM**, Mustafa Ruhan/**SIRMA GEZER**, Özge/**SAYGILAR KIRIT**, Yasemin F./**ALAN AKCAN**, Esra/**ÖZAYDIN**, Özdem/**ERDEN TÜTÜNCÜ**, Efser/**ALTINOK VILLEMIN**, Derya/**TOK**, Mehmet Can; *Nazari ve Uygulamalı Ceza Muhakemesi Hukuku*, Seçkin Yayıncılık, 13.Baskı (Bs.), Ankara, Yıl (Y.): 2019, 594; **SOYASLAN**, Doğan; *Ceza Muhakemesi Hukuku*, 7.Bs., Yetkin Yayınları, Ankara, Y.: 2018, s. 258; **ŞAHİN**, Cumhur/**GÖKTÜRK**, Neslihan; *Ceza Muhakemesi Hukuku I*, 10.Bs., Seçkin Yayıncılık, Ankara, Y.: 2019, 33; **ÖZBEK**, Veli Özer/**DOĞAN**, Koray/**BACAKSIZ**, Pınar/**TEPE**, İlker; *Ceza Muhakemesi Hukuku Temel Bilgiler*, 9.Bs., Seçkin Yayıncılık, Ankara, Y.: 2018, 46; **BIÇAK**, Vahit; *Ceza Muhakemesi Hukuku*, 4.Bs., Seçkin Yayıncılık, Ankara, Y.: 2018, 353; Soruşturma evresinde önsoruşturma ve son soruşturma olarak iki evrenin olduğunu savunan görüşe göre bkz. **YURTCAN**, Erdener; *Ceza Yargılaması Hukuku (2018)*, 15.Bs., Adalet Yayınevi, Ankara, Y.: 2018, 423-461; Soruşturma evresini başlangıç soruşturması ve kısa soruşturma olmak üzere iki şekilde incelenmesi gerektiğini savunan görüş için bkz. **YENİSEY**, Feridun/**NUHOĞLU**, Ayşe; *Ceza Muhakemesi Hukuku*, 6.Bs., Seçkin Yayıncılık, Ankara, Y.: 2018,546.

² Polis memuru için tanım, 51/1984 sayılı Polis Örgütü (Kuruluş, Görev ve Yetkileri) Yasasının (51/84) 2.maddesinde yapılmıştır. Sözü edilen madde "tefsir" üst başlığıyla yer alır. Buna göre polis memuru için itfaiye görevlilerinin dışında kalan ve polis örgütünde görevli meslek

evresinin adeta imparatorudur³. Sözü edilen kişiler, soruşturmayı tek başına üstlenirler ve bir suçun işlenmesinden itibaren suç kimin/kimlerin, nerede, hangi koşullar altında ve hangi araçlarla işlediğini bulup aydınlatmak onların yükümlülüğünü gerektirir⁴. Soruşturmanın amacı; gerçeğin ortaya çıkmasıdır. Bir suç soruşturmakla görevli polis memuru olan kişi hemen araştırma, inceleme ve soruşturma işlemlerini yapar⁵.

1.1 Genel Olarak Soruşturma Evresinin Yürüyüşü

Soruşturmanın başlaması şikâyete tabi olmamakla birlikte, uygulamada genellikle şikâyet üzerine olduğu görülmüştür. Soruşturma evresinin başlaması, herhangi bir mevzuatta yazılı olmayan ve teamüllere de dayanmayan şikâyet⁶ üzerine başlamaktadır. Türk Ceza Usul Hukukunda ihbar⁷ kavramı, KKTC Usul Hukukunda şikâyet kavramında karşılık bulur.

memurları tanımı yapılmaktadır. Bu arada polis mensubu ve polis memuru ayırımına da değinmek gerekir. Polis mensubu ise polis örgütünde polislik hizmetlerini icra etmek üzere vazifelendirilen memurlardır.

³Oysa Türk Ceza Usul Hukukunda soruşturma evresinin tek karar merkezi savcılıktır. Bkz. **ÖZTÜRK/TEZCAN/ERDEM/SIRMA GEZER/SAYGILAR KIRIT/ALAN AKCAN/ÖZAYDIN/ERDEN TÜTÜNCÜ/ALTINOK VILLEMIN/TOK**, sayfa (s.), 597.

⁴Bu konuda **SÖZMENER**, Hasan; *Ceza Genel ve Ceza Usul Hukuku (Ceza Usul 1)*, Tipografart Basım Yayın, Cilt (C.) I, Lefkoşa, Y.: 2014, 272.

⁵Görüldüğü gibi KKTC Ceza Usul Hukukunda soruşturma evresini yürüten kişiler polis memurlarıdır. Soruşturma memuru olarak atanan bir polis memuru tüm raporları hazırlar ardından savcılığa sunar. Türk Ceza Usul Hukukunda ise soruşturma evresi savcının bizzat veya adli kolluk marifetiyle ve bütün adli kolluk makam ve memurları savcının adliyeye ilişkin emirlerini yerine getirmeye mecburdurlar. Bu konuda bkz. **ÖZTÜRK/TEZCAN/ERDEM/SIRMA GEZER/SAYGILAR KIRIT/ALAN AKCAN/ÖZAYDIN/ERDEN TÜTÜNCÜ/ALTINOK VILLEMIN/TOK**, s. 597; **YENİSEY/NUHOĞLU**, s. 550; **SOYASLAN**, s. 262; Soruşturma evresinde suç haberinin alınmasıyla birlikte soruşturmayı yürütme yetkisi yalnızca savcıya verilmiştir; ancak kolluk savcının emrindedir. Bu konuda bkz. **GÖKCEN**, Ahmet/**BALCI**, Murat/**ALŞAHİN**, Emin/**ÇAKIR**, Kerim; *Ceza Muhakemesi Hukuku*, 3.Bs., Adalet Yayınevi, Ankara, Y.: 2018, 538; **ÇULHA**, Rifat/**DEMİRAĞ**, Fahrettin/**NUHOĞLU**, Ayşe/**OKTAR**, Salih/**TEZCAN**, Durmuş/**YENİSEY**, Feridun; *Ceza Muhakemesi Hukuku Başvuru Kitabı*, 4.Bs., Bilge Yayınevi, Ankara, Y.: 2019, 31,32; **DONAY**, Süheyl; Güncelleştirilmiş Ceza Yargılaması Hukuku, Beta Basım Yayım Dağıtım Anonim Şirketi (A.Ş.), İstanbul, Y.: 2015, 290, 291;**KARAKEHYA**, Hakan; *Ceza Muhakemesi Hukuku*, 2.Bs., Savaş Yayınevi, Ankara, Y.: 2016, 11-113; **ÖZBEK/DOĞAN/BACAKSIZ/TEPE**, s. 135; **ŞAHİN/GÖKTÜRK**, s. 33-35; **BIÇAK**, s. 159-161.

⁶Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. **ÖZTÜRK/TEZCAN/ERDEM/SIRMA GEZER/SAYGILAR KIRIT/ALAN AKCAN/ÖZAYDIN/ERDEN TÜTÜNCÜ/ALTINOK VILLEMIN/TOK**, s. 46; **YENİSEY/NUHOĞLU**, s. 564; **BIÇAK**, s. 357-365; **GÖKCEN/BALCI/ALŞAHİN/ÇAKIR**, s. 71; **ÖZBEK/DOĞAN/BACAKSIZ/TEPE**, s. 86; **DONAY**, s. 278; **KARAKEHYA**, s. 174, **SOYASLAN**, s. 249.

⁷İhbar; bir kişinin suçun şüphelisini veya suç olan olayı yetkili makama bildirmesidir. İhbar yapan kişi, herhangi bir kişi olabilir ve yetkili kişi olmasına gerek yoktur. Ayrıca ihbarın, bir süre içerisinde yapılması aranmaz. Bu konuda bkz. **YENİSEY/NUHOĞLU**, s. 553; **SOYASLAN**, s. 249; **ÖZTÜRK/TEZCAN/ERDEM/SIRMA GEZER/SAYGILAR KIRIT/ALAN**

Şikâyete bağlı suç için yetkili bir kişi tarafından, süresi içinde, yazılı veya tutanağa geçirilmek üzere sözlü bir şekilde yetkili makamlara kovuşturma yapılmasını istemeye şikâyet denir. Şikâyet üzerine öğrenilen suçun ardından takip edilecek sıra; bir soruşturma memurunun atanması, kişilerin bilgilerine müracaat edilmesi ve ellerindeki belgelerin ibrazının istenmesi, zanlının tutuklanması, zanlıdan ifade alınması, arama yapılması, tanıtma yöntemlerine başvurulması ve son olarak bazı özel tedbirlerin alınması işlemleridir. Sözü edilen adımlar tamamlandıktan sonra soruşturma biter ve zanlı tespit edilir. Soruşturma evresi süresince şahadet ve deliller toplanır. Zanlının suçlu olduğunun anlaşılması üzerine ileride zanlı aleyhine açılacak ceza davasında hazır bulunması için mahkeme huzurunda zanlı, teminata bağlanır⁸.

Şikâyet sonrası bir soruşturma memuru atanır. Bu soruşturma memuru polistir. Soruşturma memuru, kişilerin bilgilerine müracaat eder ve bu doğrultuda ellerindeki belgelerin ibrazını ister. Sağlıklı bir soruşturma aşamasının yürütülmesi için kişilerden suç oluşturan fiilin nasıl gerçekleştiği ve bunu yapan kişinin eşkâli ile ilgili bilgi ister⁹. Polis suçu öğrenir öğrenmez bilgi toplamaya başlar. Bu bilgi toplama çerçevesinde polis olayın kapsamını, olayla kimlerin ilişkisi olduğunu öğrenmeye çalışır¹⁰.

Soruşturma evresini yürüten kişiler bilindiği gibi polis memuru olan kişilerdir; ancak suça ilişkin fiili işleyen ve suç oluşmasına sebep olan asıl kişi zanlıdır. Zanlı kavramı, soruşturma evresi sırasında makul surette şüphelenilen kişiyi ifade eder¹¹. Türk Ceza Usul Hukukunda kavram olarak karşılığı şüphelidir¹².

AKCAN/ÖZAYDIN/ERDEN TÜTÜNCÜ/ALTINOK VILLEMİN/TOK, s 595,596; **BIÇAK**, s. 361; **DONAY**, s. 279; **KARAKEHYA**, s. 175.

⁸Bu konuda ayrıntılı bilgi ve soruşturma evresinin yürüyüşü ile ilgili bkz. **SÖZMENER**, *Ceza Usul 1*, s. 272; Aynı görüş **VEZİROĞLU**, Çetin/**GÜMÜŞ**, Aysun; *KKTC Ceza Usul Hukuku*, Lefkoşa, Y.: 2012, 108.

⁹Bu konuda **SÖZMENER**, *Ceza Usul 1*, s. 275.

¹⁰Bu konuda detaylı bilgi için bkz. **YENİSEY**, Feridun; *Uygulanan ve Olması Gereken Ceza Muhakemesi Hukuku Hazırlık Soruşturması ve Polis (Hazırlık Soruşturması)*, Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş., İstanbul, Y.: 1987, 203; **DONAY**, s. 290-298; **ŞAHİN/GÖKTÜRK**, s. 122; **ÖZBEK/DOĞAN/BACAĞSIZ/TEPE**, s. 134, 135; **BIÇAK**, s. 159-161; **SOYASLAN**, s. 251.

¹¹Bu konuda bkz. **SÖZMENER**, *Ceza Usul 1*, s. 273.

¹²Türk Ceza Usul Hukukunda şüpheli tanımı için soruşturma evresinde suç şüphesi altında bulunan kişiyi ifade ettiği söylenebilir. Bu tanım 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanununda 2.maddenin (a) bendinde düzenlenmiştir. Şüpheli ile ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. **ŞAHİN/GÖKTÜRK**, s. 29; **SOYASLAN**, s. 206; **DONAY**, s. 367; **YURTCAN**, 2018, s. 153; **ÖZBEK/DOĞAN/BACAĞSIZ/TEPE**, s. 138; **GÖKCEN/BALCI/ALŞAHİN/ÇAKIR**, s. 239; **YENİSEY/NUHOĞLU**, s. 178; **BIÇAK**, s. 187.

Kanaatimizce KKTC Ceza Usul Hukukunda kavram birliğinin sağlanması ve kargaşanın önlenmesi için zanlı kavramı yerine tıpkı Türk Ceza Usul Hukukunda kullanıldığı gibi şüpheli kavramının kullanılması uygun olacaktır.

KKTC Ceza Usul Hukukunda bir ceza davası açıldıktan sonra ise kişiye, sanık denilmektedir. Sanığın, Türk Hukukunda kavram olarak karşılığı ise yine sanıktır. Sanık, kovuşturma aşamasının başlamasından itibaren hükmün kesinleşmesine kadar, suç şüphesi altında bulunan kişiyi ifade etmektedir¹³.

Soruşturma evresinde polis memuru tarafından, zanlıdan ifade alınır. Bu ifade alma işlemi üç şekilde gerçekleşir; sözlü ifade, yazılı açık ifade ve yazılı gönüllü ifadedir. Zanlıdan ifade alınırken “Yargıç Kuralları” doğrultusunda hareket edilir. Bu konu “Zanlıdan İfade Alınması ve Yargıç Kuralları” başlığı altında birinci bölümde inceleneceğinden burada ayrıntısına girilmemiştir.

Soruşturma memuru olan kişiler zanlıdan ifade alabilmek için kişiyi tutuklar. Esasen tutuklama zorunlu olmamakla birlikte uygulamanın getirdiği bir gelenektir. Kişinin derhal tutuklanmasının ardından ifadesinin alınması için uygun koşullar hazırlanır.

Suçlu soruşturmakla görevli polis memurları, derhal soruşturma işlemlerini yaparlar. Hatta polis memuru olan kişiler, delilleri bulur ve değerlendirirler¹⁴.

Türk Ceza Usul Hukukundan adli kolluk¹⁵ ve savcı¹⁶ elbirliği ile soruşturmayı yürütür. Sözü edilen durumda savcı merkezli; ancak adli kolluk olmadan

¹³Sanık kavramının tanımı da tıpkı şüpheli kavramının tanımı gibi 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 2. maddesinin (a) bendinde düzenlenmiştir. Sanık için bkz. **SOYASLAN**, s. 206; **ŞAHİN/GÖKTÜRK**, s. 31; **ÖZBEK/DOĞAN/BACAKSIZ/TEPE**, s. 138; **GÖKCEN/BALCI/ALŞAHİN/ÇAKIR**, s. 239; **YENİSEY/NUHOĞLU**, s. 178; **KARAKEHYA**, s. 126.

¹⁴Bu konuda bkz. **SÖZMENER**, *Ceza Usul 1*, s. 273.

¹⁵İç güvenlik hizmetlerini yerine getiren teşkilata kolluk ve bir suçun işlenmesi üzerine soruşturmayı yürütüp durumu adli mercilere gönderen polise ise adli kolluk denir. Bu konuda bkz. **YENİSEY/NUHOĞLU**, s. 156; **BIÇAK**, s. 161; **ŞAHİN/GÖKTÜRK**, s. 120; **SOYASLAN**, s. 261, 262.

¹⁶Kamu adına iddia faaliyetini yürüten kişilere savcı denilmektedir. Bu konuda bkz. **YENİSEY/NUHOĞLU**, s. 149; Kamu adına iddia faaliyetini yürüten kişilerin aynı zamanda adalete hizmet eden kişiler olduğuna dair bkz. **GÖKCEN/BALCI/ALŞAHİN/ÇAKIR**, s.187; **SOYASLAN**, s. 184; Savcılık makamı cumhuriyet başsavcılığını temsil eder. Bu konuda

yürütülemeyen bir sistem vardır. Savcılık soruşturmayı bizzat veya adlî kolluk marifetiyle yapar. Eski Ceza Muhakemesi Kanununda (CMUK) en fazla yetki adlî kolluktaydı ve bunun adil yargılanma ilkesine¹⁷ zarar getirdiği düşünülüyor için bu hükümler şu an ki Ceza Muhakemesi Kanununa (CMK) alınmamıştır. Adil yargılanma ilkesini sadece yargılama safhasında değil aynı zamanda soruşturma evresine de yaymış olan Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Deweer/Belçika¹⁸ ve Funke/Fransa¹⁹ kararlarında bu konuya değinmiştir. Buna göre delillerin toplanması ve değerlendirilmesi kısmını polisin yapması adil yargılanma ilkesini zedeleyecektir. Zira AİHM bu ilkeyi, sadece yargılama safhasında değil aynı zamanda yargılama öncesine de sirayet ettirme düşüncesini savunur.

Kanaatimizce de soruşturma aşamasında, titiz bir hukukçuluk örneğinin gösterilmesi ve korunan hakların zarara uğratılmaması adına tüm sorumluluk

ÖZTÜRK/TEZCAN/ERDEM/SIRMA GEZER/SAYGILAR KIRIT/ALAN AKCAN/ÖZAYDIN/ERDEN TÜTÜNCÜ/ALTINOK VILLEMİN/TOK, s. 217-220.

¹⁷Adil yargılanma ilkesi hakkında detaylı bilgi için bkz. **GÖKCEN/BALCI/ALŞAHİN/ÇAKIR**, s. 111; Türk Ceza Usul Hukukunda adil yargılanmayı garanti etmek amacıyla düzenlenen madde savunmayı esaslı bir şekilde pekiştirmiştir. Buna göre mecburi müdafî sistemi ve delil yasakları düzenlenmiştir. Bu konuda bkz. **ÖZTÜRK/TEZCAN/ERDEM/SIRMA GEZER/SAYGILAR KIRIT/ALAN AKCAN/ÖZAYDIN/ERDEN TÜTÜNCÜ/ALTINOK VILLEMİN/TOK**, s. 124-137; **ÖZBEK/DOĞAN/BACAĞIZ/TEPE**, s. 58.

¹⁸Suç isnadı kavramı, bir kimseye suç işlediği iddiasının yetkili makamlar tarafından resmen bildirilmesi şeklinde ifade edilir. Zira bu tanım şüphelinin durumunun esaslı biçimde etkilenip etkilenmediğini belirleyen ölçüt ile de uyumlu biçiminde kabul edilir. Şüphelinin soruşturma esnasında suç şüphesi altında olan kişi olduğu bilinmektedir. Bu durum tıpkı KKTC Ceza Usul Hukukunda “zanlı” olan kişinin, soruşturma aşamasında suç şüphesi altında olması gibidir. O hâlde adil yargılanma kavramı, “zanlı” olan kişi için de uygulanacaktır.6.maddenin 3 (a) bendinin kapsamı özellikle Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (AİHS) 6.maddenin 1. fıkrasında güvence altına alınmıştır. Bu durum daha genel bir hak olan adil yargılanma hakkının ışığında değerlendirilmelidir. Bkz. AİHM’in 27 Şubat 1980 tarihli Deweer-Belçika kararı, bkz. http://www.Anayasa.gov.tr/files/insan_haklari_mahkemesi/kitaplar/aihmkararlarindanornekler.pdf, (Erişim Tarihi (e.t.) 06.12.2018).

¹⁹Funke, vergi incelemesi sırasında belge ibrazı için malî polis tarafından yurt dışındaki serveti konusunda beyanda bulunmaya davet edilmiş bu davete cevap vermemesi üzerine ise evinde arama yapılmıştır. Bahsi geçen belgenin bulunmaması üzerine de para cezasıyla birlikte hapis tazyiki talep edilmiştir. Sonuç olarak Mahkeme, sadece para cezasına karar vermiştir. Nitekim Mahkeme, AİHS’in 6.maddesinde ifade edilen adil yargılanma hükmüne göre; kimsenin kendi aleyhine beyan ve kanıt sürmeye zorlanamayacağı ilkesinden hareketle, AİHS’in 6.maddesinin ihlâl edildiğini ileri sürme yoluna gitmiştir. Bu kapsamda gümrük suçlarını inceleyen yetkililerin bir kişiden delil göstermesini istemesi ve banka hesaplarını dondurmuş olmasını suçla itham olarak değerlendirmiştir. Vergi incelemelerinin, kamu görevlileri tarafından inceleme tutanağını göstermemesi, tuzak sorular sorması, yönlendirme yapması, baskı kurması, mükellefi kendini suçlayıcı ifade veya belge vermeye zorlamak suretiyle yapılması, anayasal bir hak olarak değerlendirilen susma hakkına aykırı olduğu gibi Funke-Fransa kararından elde edilen neticeye de ters düşmektedir. AİHM’in 25.02.1993 tarihli, Funke/Fransa kararı, bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. http://www.anayasa.gov.tr/files/insan_haklari_mahkemesi/kitaplar/aihmkararlarindanornekler.pdf, (e.t. 06.12.2018).

polisin omuzları üzerinde olmamalıdır. Ne kadar çok yetki o kadar çok sorumluluk getirir. Delilleri polis bulsa dahi değerlendirme aşamasında sadece savcılığın olmasının, delil değerlendirmenin daha çok uzmanlık gerektiren bir durum arz etmesi üzerine daha doğru olacağı düşüncesindeyiz. Keza savcılığın delil değerlendirme konusunda daha çok teknik bilgiye sahip olduğu fikrindeyiz.

Zanlı olan kişi, suç şüphesi altındadır ve bu şüphe doğrultusunda kişinin haklarının korunması adına masumiyet (suçsuzluk) karinesi²⁰ gibi temel bir hakkın güvencesini içermektedir. Kişi, suçluluğu ispatlanana kadar masumdur. Özellikle kişilerin, şahsî haklarına zarar gelmesi durumunda itibarının zedelenmesi, insanlık onurunun aşağılanması ya da iş yaptığı çevrede ticarî itibar kaybına uğraması kabul edilemez.

İnsan Hakları Evrensel Bildirgesinde (İHEB) 11.madde ve AİHS'in 6.maddesinin 2.fıkrasında masumiyet karinesinden bahsedilmektedir. Buna göre bir kimsenin suçluluğu hükmen sabit oluncaya kadar suçlu sayılmasına engel olur ve bu hak beraberinde şüpheden sanık yararlanır ilkesini getirmektedir²¹. Zira şüphe duyulan her an zanlı olan kişinin lehinedir. Bu ilkeler ışığında yaklaşırsa kişilik hakları korunacak ve daha ilk andan itibaren kişiye suçlu gözüyle bakılamayacaktır.

Zanlının ifadesinin alınmasından sonra suçlunun kim olduğunu tespit etmek maksadıyla kişinin üzerinde, bulunduğu binada ya da eşyası üzerinde müzekkereli veya müzekkeresiz arama yapılabilir²². Sözü edilen konuyla ilgili

²⁰Masumiyet karinesi için bkz. **ÜZÜLMEZ**, İlhan; *Türk Hukukunda Suçsuzluk Karinesi ve Sonuçları*, TBB, S.: 58, Y.: 2005, 43; **ŞIK**, Hüseyin; *Suçsuzluk Karinesi*, Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi, S.: 1, Y.: 2012, 107; **YENİSEY/NUHOĞLU**, s. 73; **ÖZTÜRK/TEZCAN/ERDEM/SIRMA GEZER/SAYGILAR KIRIT/ALAN AKCAN/ÖZAYDIN/ERDEN TÛTÛNCÛ/ALTINOK VILLEMIN/TOK**, s. 156; **ÖZBEK/DOĞAN/BACAĞSIZ/TEPE**, s. 61.

²¹Bu konuda bkz. **ÖZTÜRK/TEZCAN/ERDEM/SIRMA GEZER/SAYGILAR KIRIT/ALAN AKCAN/ÖZAYDIN/ERDEN TÛTÛNCÛ/ALTINOK VILLEMIN/TOK**, s.139,140; **ÖZBEK/DOĞAN/BACAĞSIZ/TEPE**, s. 68; **BIÇAK**, s. 122.

²²Müzekkere, icra için gönderildiği polis görevlisine veya zanlıyı tutuklamasına emir verilen başka bir şahsa yönelik, zanlıyı yakalayarak sözü edilen belgede suç ispatlarına veya meseleye cevap vermek ya da yasal diğer işlemleri gerçekleştirmek maksadıyla adı geçen belgeyi isdar eden (düzenleyen) mahkemeye ya da meselede yetkili olan başka bir mahkemeye sevk edilmesi emrini içerir. Bu konuda bkz. **VEZİROĞLU/GÛMÛŞ**, s. 76; **SÖZMENER**, *Ceza Usul 1*, s. 359.

olarak arama başlığı altında değerlendirme yapılacaktır. Yine polis memuru tarafından tanıtma yöntemlerine başvurulur ve bazı özel tedbirler alınır. Tanıtmadan kasıt; ifadeler alındıktan sonra zanlıya benzer kişilerin veya eşyasını çalmışsa o eşyanın mağdura gösterilip tanıyıp tanımadığını sorgulamaktır. Tanıtma yöntemlerine başvurulmasının yanında bazı özel tedbirlerin alınması gibi durumlara başvurulabilmektedir. Örneğin; ehliyete el konulması, ruhsatsız inşaat yapılıyorsa durdurma kararı alınması gibi tedbirlerdir²³.

Nihayet soruşturma sonuçlandırıldığında zanlı olan kişi tespit edilmiş olur ya da kişi serbest bırakılır. Eğer zanlının mahkeme huzurunda şahadet ve deliller toplandıktan sonra suçlu olduğu anlaşılırsa; aleyhine açılacak ceza davasında hazır bulunması için teminata bağlanır. Soruşturma evresi, zanlının aleyhine ceza davası açılmasıyla sona ermiş olur.

1.1.1 Soruşturmanın Amacı

Suçun soruşturulmasının amacı; işlendiği duyulan veya öğrenilen bir suçun gerçekten işlenip işlenmediğinin tespiti ve gerçekten işlenmişse, suç delillerinin toplanması, tanıkların ifadelerine başvurulması, suçlunun tespit edilmesi, soruşturma dosyasının hazırlanması ve sanığın yargıya havalesini sağlamaktır. Bir suçun esas amacı gerçeğin ortaya çıkarılmasıdır²⁴. Diğer bir deyişle hukuka uygun delillerle maddi gerçeğin ortaya çıkarılmasıdır.

Soruşturmanın amacı hakikati araştırmaktır. Hakikat araştırılırken kişilerin hak ve hürriyetleri ile toplumun menfaatini uzlaştırmaya çalışan ceza muhakemesi hukukundan faydalanılmaktadır²⁵.

²³Bu konuda **SÖZMENER**, *Ceza Usul 1*, s. 371.

²⁴**ÖZTÜRK/TEZCAN/ERDEM/SIRMA** **GEZER/SAYGILAR** **KIRIT/ALAN**
AKCAN/ÖZAYDIN/ERDEN **TÜTÜNCÜ/ALTINOK** **VILLEMIN/TOK**, s. 598;
GÖKCEN/BALCI/ALŞAHİN/ÇAKIR, s. 599; **BIÇAK**, s. 367.

²⁵Bu konuda bkz. **KUNTER**, Nurullah; *Muhakeme Hukuku Dalı Olarak Ceza Muhakemesi Hukuku*, Kazancı Hukuk Yayınları, İstanbul, Y.: 1986, 24,35; **EREM**, Faruk; *Ceza Usulü Hukuku (1968)*, 2.Bs., Ajans-Türk Matbaacılık Sanayii, Ankara, Y.: 1968, 44; **TOSUN**, Öztekin; *Türk Suç Muhakemesi Hukuku Dersleri*, 4.Bs., Acar Matbaacılık Tesisleri, İstanbul, Y.: 1984, 38.

1.1.2 Soruşturma Evresi

Soruşturma evresi bazı aşamalardan geçilerek yapılır. Bu aşamalar aşağıda değerlendirilmiştir.

1.1.2.1 Soruşturma Memurunun Atanması

Bir suçu soruşturan kişiye kanunen soruşturma memuru denilir. Uygulamada tahkikat memuru ismiyle de bililir. Fasıll 155'in 4.maddesinin 1.fıkrasında bir polis memurunun işlenen suçla alakalı soruşturma yapabileceğine dair dzenleme yer alır. Bunun yanında Bakanlar Kurulunun bir kişinin ehil olabileceği konusunda dűřuncesi varsa bu kişiye de işlenen suçla ilgili olarak soruşturma yapmak için yetki verebilecektir (Fasıll 155, 4/2).

Bakanlar Kurulu soruşturma memuru atamasını ehil olarak gordűđü kiři için yapabilir. Ancak ehil kavramının içeriği doldurulmuş değildir. Bunu yalnızca Bakanlar Kurulunun takdirine bırakan yasa koyucunun, ehilden kastının ne olduğu belirtilmemektedir.

Kısaca herhangi bir polis memurunun ya da Bakanlar Kurulunun yetki verdiği ehil kişinin yapacağı soruşturma işlemlerinde yetki verilen kişi "soruşturma memuru" dur (Fasıll 155, 4/3). Soruşturma ya da tahkikat memuru tıpkı aşağıdaki kararda olduğu gibi araştırma yapar, ifade alır ve emarelerin zapt edilmesini sağlar. Bunları soruşturma evresi esnasında yapan soruşturma memuru esasen soruşturmanın bel kemiğidir. Ehil kişinin tarafsız ve bağımsız olması gerekir.

Bir Yargıtay Ceza Mahkemesi kararında²⁶ somut olayda bir tahkikat memuru yani soruşturma memuru suç mahallinde yaptığı geniş kapsamlı bir araştırma neticesinde yanmış olan iř yerinin paralelinde bulunan dűkkânın kamerasını incelemiştir. Bu kapsamda polis memuru, olay anını gosteren kamera kayıtlarını ispat aracı olması açısından almıştır. Bu alınan kayıtlar ile Bidayet Mahkemesine (alt mahkemeye) sunulan kayıtlar ve sonradan ıkarılan

²⁶Bkz. Gűrkan İstanbullu ile KKTC Başsavcısı kararı, 28.2.2014 tarihli, Yargıtay Ceza Numarası (Yar.Ce.No.):60/2012, Dosya Numarası (D. No.):2/2014, <http://www.mahkemeler.net/cgi-bin/default.aspx>, (e.t. 29.01.2019).

fotoğraflar elde edilerek Mahkemeye ispat yani emare olarak sunum gerçekleşmiştir. Sözü edilen fotoğraflardan sonra söz konusu olayın kundaklama olduğu belirlenmiştir. Kundaklamayı yapan kişinin kimliği açık bir şekilde tespit edilememekle birlikte, kundaklama olayı ayrıntılı bir şekilde görülmüştür. Bununla birlikte tahkikat memuru, bir polis ekibiyle sanığın evinde araştırma yapmıştır. Bu kapsamda arama yapıldığında sanık ile ilgili sanığın kullanmış olduğu ayakkabılar bulunmuş ve bunlar polis memuru tarafından emare adı altında alınmıştır. Nitekim bir hekim gözetiminde muayene olan kişi muayene sonrasında şubeye dönerek ifade vermek istemiştir. Bunun üzerine de sanığın ifadesi polis memuru yani soruşturma memuru tarafından alınmıştır. Sözü edilen somut olaydan da öyle anlaşılıyor ki tahkikat memuru, soruşturmanın içerisinde adeta kilit bir konumdadır. Ve bu kişi aracılığıyla maddi gerçeğe ulaşmak kolaylaşabilmektedir.

1.1.2.2 Kişilerin Bilgilerine Başvurulması ve Ellerindeki Belgelerin İbrazının İstenmesi

KKTC Ceza Usul Hukukunda soruşturma memuru olan kişiler suçlu ya da suçluları bulabilmek için çeşitli yöntemlere başvurmaktadır. Bunlardan biri kişilerin bilgilerine başvurmak bir diğeri ise kişilerin ellerindeki belgelerin ibrazının istenmesidir. Böylelikle gerçeğe ulaşmak amaçlanmaktadır.

Soruşturma yapan polis memuru yani soruşturma memuru gerçekten bir suçun işlenip işlenmediğini ortaya çıkarmak için bir ön araştırma yapmayı tercih edebilir. Bu ön araştırma yapılırken öncelikle suçun işlenip işlenmediği araştırılır. Suç gerçekten işlenmişse bu kez kimin/kimlerin işlediği sorusuna cevap aranır. Bu doğrultuda soruşturma memurları faaliyetlerini, kişilerden alacakları bilgi çerçevesinde şekillendirirler. Soruşturma memuru, sözü edilen yetkiyi üç yerden alır. Bunlar; Fasil 155'in 5.maddesi, 51/84 sayılı Yasanın 91.maddesi ve Yargıç Kurallarıdır²⁷.

Öncelikle Fasil 155'e göre soruşturma memurunun bu soruşturma kapsamında bir suçun olgu ve koşulları üzerinde kişi/kişilerin bilgisi bulunduğu inanması ile o kişi/kişilerin söz konusu suçla alakalı sorguya

²⁷Bu konuda bkz. **SÖZMENER**, *Ceza Usul 1*, s. 275.

çekilebilmesini sağlar. Soruşturma memuru ifade alınabilmesi ile ilgili belirleyeceği bir yer ve zamanda kişinin orada bulunabilmesi için yazılı belge düzenleyecektir. (Fasıl 155 5/1). Bu çağrıda amaç, bu kişi/kişilerden herhangi bir belge gelirse bunun ispat olarak kullanılmasının maddi gerçeği araştırmada işe yaracağı gerçeğidir.

Yer ve saat belirtilirken özellikle bilgilerine başvurulacak kişilerin hazırlıksız gelmemelerine dikkat edilerek yine de suçun soruşturulması bakımından ivediliğin gerekli olup olmadığı hususu gözetilmelidir. Uygulamada yazılı belge ile kişilerin bilgilerine başvurmak için çağrılması pek görülmemektedir. Soruşturma memurlarının bundan sonraki uygulamalarda yazılı çağrı sistemini uygulamaları daha faydalı olacaktır. Bu kapsamda kişilerin özel hayatına saygı gösterilmesi açısından örnek bir uygulama olacağı kanaatindeyiz.

Soruşturma memurunun kişi/kişileri sorguya çektiği anda bu kişi/kişilerin vermiş olduğu ifadeyi/ifadeleri eğer dilerse yazılı bir biçimde alabilecektir. Bu kapsamda ifade alındıktan sonra sözü edilen ifadeyi/ifadeleri veren kişiye/kişilere, sözü edilen belge okunacaktır. Nitekim sözü edilen kişi/kişiler ifadeyi/ifadeleri imzalayacaktır ya da okuma yazma bilmiyorsa imzanın parmak işaretinin imza şeklinde kullanılması sağlanacaktır. İfadeyi/ifadeleri veren kişi/kişilerin, bunu/bunları imzalama konusunda çekinceleri olduğu takdirde yani imzalama reddedildiğinde, soruşturma memurunun bahsi geçen konuda ifadenin/ifadelerin altına bir not düşmesi beklenir. Nihayetinde ifade/ifadeler metni soruşturma memuru tarafından imzalanacaktır (Fasıl 155 5/2).

İfade alınırken özellikle dikkat edilmesi gereken husus bu ifadenin adil ve tarafsız koşullar altında verilmesidir. İfade alma şekli bu koşulları sağlayamamış ise ifade alma işlemi hukuka uygun olmayacaktır. İfade alma öncelikle insan onuruna²⁸ uygun olmalıdır. Nitekim Anayasanın 14.maddesinin

²⁸Doğal hukuk öğretisinden esinlenen ve 20 inci yüzyılın ikinci yarısından itibaren insan haklarının ve doğal olarak insan onurunun korunması ve bunun uluslararası boyutta olabilmesi Birleşmiş Milletler Örgütü ve 10 Aralık 1948'de İnsan Hakları Evrensel Bildirisi ile mümkün olmuştur. Bu konuda geniş bir açıklama için bkz.**GÖREN**, Zafer; *Anayasa ve Sorumluluk*, Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Döner Sermaye İşletmesi Yayınları (DEÜHF), 2.Bs., Ankara, Y.: 1995, 1; İnsan onuruna ilişkin en güzel örnek Federal Almanya Anayasası'dır. Bahsi geçen mevzuatın birinci maddesinin ilk fıkrasında; insan onur ve haysiyetinin

4.fıkrasında açıkça bir kişinin onurunun ve şerefının dokunulmaz olduğu düzenlenmiştir. Bu kapsamda sözü edilen manevi kişilik kavramlarına özellikle devletin tüm erkleri saygı duymalı ve korumalıdır. Uygulamada ifadeler soruşturma memuru tarafından genellikle yazılı bir biçimde alınır; ancak soruşturma memurları diledikleri soruyu sorabilirler. Suçun aydınlatılması için önemli olan bu soruların da elbet bir sınırı vardır. Sınırın belirlenmesi hususunda Yargıç Kurallarının 2.maddesine bakılması gerekir. Buna göre soruşturma memuru, zanlıya kısa bir ihtarda bulunur ve konuşup konuşmama konusunda serbest olduğu hatırlatılır. Bir polis memuru, bir kişiyi bir suç işlemekle itham etme düşüncesine karar verdiğinde (sorgulanmakta olan kişi/kişiler tarafından suçun işlendiğinin makul şüphe²⁹ ile tespit edilmesi hâlinde), böyle bir kişiye duruma göre soru sorulmadan ya da daha fazla soru sorulmadan ihtarda bulunma yoluna gitmelidir. Bu ihtar kişinin bir şey söylemek zorunda olmadığını; fakat ne söylerse şahadet yani delil olarak kullanılabileceğini içermektedir. Kişinin bir şey söylemek zorunda olmaması tam manasıyla kişinin susma hakkını³⁰ ifade etmektedir.

Kişi ifade vermek isterse bu durumda gönüllü ifadesi alındıktan sonra şahadet olarak kullanılabilir. Uygulamada ifadenin yazılı alınması soruşturma memurunun kaleme almasıyla olur. Kişiden alınan ifadeyi soruşturma memuru tutanağa geçirir. Tutanağa geçirilirken dikkat edilecek konular vardır. Örneğin verilen ifadeyle ilişkisi olmayan konuların tutanakta yer alması doğru alınan ifadeyi yansıtmaz.

İfade alınırken 51/84 sayılı Yasa'nın 136.maddesinin 2.fıkrasına göre polis memurunun sorularını cevaplamayan ya da ifade vermeyen ya da kimlik bilgilerini açıklamaya bir suç işlemiş olacağı ifade edilmiştir. Ancak bir ifade

korunmasına ilişkin bir düzenleme yapılmıştır. Elbette ifade alınırken yargı erkinin de insan onuru ilkesine uygun hareket etmesi gerektiği bir gerçektir. Bu konuda bkz. <http://www.recht-harmonisch.de/GG-turkisch.pdf>, (e.t. 6.10.2019); TC Anayasasında da kişi üzerinde insan haysiyetiyle bağdaşmayan bir muameleye tabi tutulamayacağı düzenlenmiştir.

²⁹Makul şüphe için bkz. **YENİSEY/NUHOĞLU**, s. 559; **GÖKCEN/BALCI/ALŞAHİN/ÇAKIR**, s. 361; **ÖZBEK/DOĞAN/BACAĞSIZ/TEPE**, s. 176.

³⁰Susma hakkı, adil yargılanma hakkının bir unsurudur ve AİHM kararlarında da oldukça göze çarpar. Mahkeme ayrıca, tanık olarak ifade vermeden önce yemin etmesi gereken gözaltındaki bir kimsenin aslında suç isnadına maruz kaldığını ve susma hakkı bulunduğunu belirtmiştir. Bu konuda AİHM'in 14.10.2010 tarihli Brusco/Fransa kararı, bkz. https://www.echr.coe.int/Documents/Guide_Art_6_criminal_TUR.pdf, (e.t. 06.12.2018).

verildiğinde bu ifadenin gönüllü olarak verildiğinin ispat edilmesi konusunda ifadeyi vermiş olan kişi aleyhine bunun cezai işlemde şahadet kapsamında değerlendirilebileceği düzenlenmiştir. (Fasıl 155 5/3).

Yazılı bir belgeyle gösterilen yerde kişinin (zanlı, sanık ya da tanık olabilir) hazır bulunabilmesi beklenmektedir. Eğer bu kişinin makul bir sebebi yoksa ve mahkemede hazır bulunmamışsa bir suç işlenmiş kabul edilecektir. Mahkûmiyet durumunda ise para cezasıyla, adli para cezasıyla veya her ikisiyle birden cezalandırılabilir (Fasıl 155 5/4).

Şahit olan kişilerin soruşturma memuru önünde verdikleri ifade önemlidir. İddia makamının sanık aleyhindeki davayı ispat etmesi ve şahitlerin sonradan ifadelerini basit sebeplerle değiştirmemeleri açısından böyle bir yaptırım düzenlenmiştir.

Soruşturma memuru olan kişiler Fasıl 155 hükümlerini gözetmeler de aynı zamanda Yargıç Kurallarına da bakarak hukuki çerçeveyi belirlemektedir. Bununla ilgili Yargıtay Ceza Mahkemesi kararında³¹, uyulması gereken Yargıç Kurallarının, İngiltere’de 1930 yılından 1964 yılına kadar yürürlükte bulunan kurallar olduğunu söylemektedir. Egemen bir devlet düşünülduğünde bir başka ülkenin hukuk sistemine başvurulması kadar hatalı bir durum olamaz. Kendi yasalarını tamamiyle uygulayamayan bir ülkenin ne denli bağımsız bir devlet olduğu da şüphe götürmektedir. Yargıç Kuralları adı altında İngiltere Hukuku’na atıfta bulunmak demek belirli bir dönemin çoktan eskimeye yüz tutmuş, çağın gerisinde kalan hukukunu benimsemek demektir. Bu da KKTC Ceza Usul Hukukunda uygulanan kuralların birçoğunun çağ dışı ve egemen olmayan bir devlette bulunduğunu gösterir. Dünya topraklarında kolonileşmiş ülkelerin somut neticeleri koloni ülkesinin dili, eğitim sistemi ve hukuk düzeninde kendisini belli eder. İngiliz kolonisi ya da sömürgesi altında kalan Kıbrıs’ın hala İngiliz kalıntılarını taşıyor olması bizler açısından üzücüdür. Özellikle hukuk sistemiyle ilgili ciddi anlamda bir reform yapılması gerektiği konusu su götürmez bir gerçektir diye düşünmekteyiz.

³¹Hanifi Güler/Başsavcılık kararı, 18.12.1987 tarihli, Yar./Ce. No.:21/1985, D. No: 5/1987, <http://www.mahkemeler.net/cgi-bin/default.aspx>, (e.t. 06.12.2018).

Yargıç Kurallarından ilk kurala göre bir polis memuru, bir suç failini ortaya çıkarmaya çalışırken yararlı bilgi elde edebileceği şüpheli olsun veya olmasın kişi veya kişilere meseleyle ilgili sorular yöneltebilir. Yargıç Kuralları da zaten polis memurlarının gerek şahitlerden gerekse zanlılardan ifade alırlarken uymaları gereken kurallardır (Yargıç Kuralları 1).

Tutuklu kişiler ise önceden ihtar edilmeden sorguya tabi tutulamazlar. Tutuklu kişiler için bir suç işlediğine makul şüphe gözüyle bakılırsa ihtar yapılacaktır (Yargıç Kuralları 3).

Bir Yargıtay (Ceza) kararında³² yargılanmış olan üç sanığın ve vermiş oldukları açık ifadelerinin sanıklar tarafından gönüllü olarak verildiği kanaatine varılmış ve sanıklar aleyhine delil olarak kabul edilmişlerdir. Fasıll 155'in 5.maddesi kapsamında alınan ifadelere "açık ifade", suç işlediklerinden makul şüphe edilen zanlılar tarafından verilen ifadelere "gönüllü ifade" denilir. Olayda sanıklar bir kiralık araç ile Lapta Bölgesine gitmişler ve maktulün olay mahalline gelmesini sağlamışlardır. Ardından maktulü öldürdükten sonra aynı kiralık araç ile Çamlıbel bölgesine giderlerken araç bozulmuştur. Aracı sözü edilen civarlarda bırakmak zorunda kalmışlardır. Ertesi gün araç bulunmuş ve araçta kan izleri de tespit edilmiştir. Polisler olayla ilgili şüphelendikleri kişileri dinlemek üzere polis karakoluna davet etmişlerdir. Son olarak kişiler henüz tutuklanmadan açık ifadelerine başvurulmuştur.

Kişilerin ellerindeki belgelerin ibrazının istenmesi konusunda ise Fasıll 155'in 6.maddesinin 1.fıkrasına göre bir tahkikat memuru, maksatları bakımından zorunlu gördüğü takdirde sözü edilen belgeyi elinde bulunduran ya da bulundurduğuna konusunda şüpheler olan kişiye yazılı bir emir verecektir. Yazılı emirde elinde belge bulunan ya da bulundurduğu konusunda şüpheler olan kişiye yer ve zaman belirterek belgeyi sunması beklenecektir. Soruşturma amaçları bakımından ifadesi burada dikkat çekicidir. Zira soruşturmanın amacına uygun düşmeyen bir belge istenemeyecektir.

³²Emin Özbeyit, Hasan Nur ve Mustafa Çavga ile KKTC Başsavcısı kararı, 04.01.2012 tarihli, Yar./Ce. No.:68-69-70-71-72-73/2010, D. No:1/2012, <http://www.mahkemeler.net/cgi-bin/default.aspx>, (e.t. 06.12.2018).

Belge³³ kavramının tanımı Fası 9 Şahadet Yasasında 2.maddede yapılmıştır. Bu kapsamda her türlü yazılı ve elektronik kaynaklar belge kapsamında sayılmıştır. Türk Ceza Usul Hukukunda belge ile ilgili bir tanıma yer verilmediğinden öğretide İsviçre Ceza Kanununda olan belge tanımının benimsenmesi gerektiği düşünülmektedir. Kanaatimizce sözü edilen durumda KKTC Ceza Usul Hukukunun belgenin içeriğine yönelik tanımı isabetli olmuştur. İsviçre Ceza Kanunu 110/5 ile Şahadet Yasasının belge tanımı birebir örtüşmektedir. Kanaatimizce belge tanımının sözü edilen Yasada bulunması oldukça isabetlidir. Zira uygulamada ve öğretide sözü geçen kavramın farklı tanımlanması karmaşaya yol açacaktı.

Nitekim kişinin elinde bir belge bulunduğu takdirde bu belgeyi getirmesi ve ibrazını sağlamış olması yeterli kabul edilecektir (Fası 155 6/2). Makul bir sebebi bulunmaksızın belge ibraz etmeyen kişi için hapis ya da para cezası ya da her ikisine birden hükmedilecektir (Fası 155 6/3).

Mevzuat kapsamında belgelerin ibrazı ile ilgili olarak Bakanlar Kurulunun çıkarmış olacağı müzekkere ya da mahkeme emri varsa soruşturma memurunun yazılı bir emir vermesine gerek duyulmayacaktır (Fası 155 6/4). Buradan anlaşılan ya Bakanlar Kurulu tarafından ya da mahkeme tarafından düzenlenen bir müzekkerenin varlığı durumunda soruşturma memurunun yazılı emrine gerek kalmayacağıdır. Bu durumda soruşturma memuru yazılı bir emir vermeyecek elde olan müzekkereli karar ile kişilerin ellerindeki belgelerin ibrazı istenebilecektir.

Fası 155'in 7.maddesinde mazbata kelimesinden bahsedilmektedir. Burada söylenen mazbata ve aynı Yasanın 6.maddesinin 4.fıkrasında ifade edilen müzekkereyle aynı anlamda kullanılmıştır. Kavram birliği açısından ya müzekkere ya da mazbata kelimesinin her iki hükümde de kullanılmasının doğru olacağını düşünmekteyiz.

³³Ayrıntılı bilgi için bkz. **YENİSEY/NUHOĞLU**, s. 520-522; Farklı bir tanıma göre ise özellikle kamunun güvenmesi açısından gereken tüm unsurlara sahip her türlü yazıya belge denilmektedir. Bu konuda bkz. **GÜNGÖR**, Devrim; *Resmî Belgelerde Sahtecilik Suçu*, Yetkin Yayınları, Ankara, Y.: 2010, 45.

1.1.2.3 Tanıtma Yöntemlerine Başvurma

Soruşturmanın yürütülmesi esnasında gerçeğin bulunması adına birtakım yöntemlere başvurulur. Örneğin bir suçun işlenmesinde kullanılan aletin ya da suça konu olan eşyanın tespiti açısından tanıtma yöntemlerine gidilmesi doğru olacaktır.

Kişilere bakarak tanıma, fotoğraflara bakarak tanıma ve mal ve eşya tanınması olarak üç çeşit tanıma yöntemi vardır. Bunlardan ilki olan kişilere bakarak tanıma, soruşturma memurunun zanlıyı bulabilmesi adına mağdur veya zanlıyı görenlerden tarif almasıdır. Zanlıyı tanıyorlarsa suçun soruşturulmasında neticeye bir adım daha yaklaşılr. Eğer mala karşı suçlar da olduğu gibi zanlıyı tanımak mümkün değilse o hâllerde gerçeğin bulunması adına soruşturma uzayabilir. Verilen tarife göre soruşturma memuru bazı kişileri mağdura gösterir ve kişiyi tanıyıp tanımadığı sorulur. Bu esnada önemli olan nokta adil bir tutumla işlemlerin yapılmış olmasıdır. Zira tanıtma töreni sonucunda elde edilecek şahadetleri yani delilleri hukuka uygun olarak değerlendirilebilmek için adil ve dürüst bir soruşturma evresinin geçirilmesi gerekir. Soruşturma memuru haricinde bir polis memuru tanıtmayı yapmalıdır. Ve mümkünse zanlı suçu işlediği kıyafetleriyle tanıtma törenine katılmalıdır. Zanlının bir arkadaşı ve avukatı da hazır bulunabilir. Yine bunun gibi birkaç ritüelle bu tören tamamlanmaktadır. Ancak dikkat edilecek hususlardan biri zanlıya adil ve tarafsız davranılmalı ve gerçekten adil olunup olunmadığı zanlıya sorulup tutanağa yazılmalıdır³⁴. Kanaatimizce bu konuya uygulamada dikkat edilmediği bir gerçektir. Ancak dikkat edilmesi kişilerin adil yargılanması açısından önem arz eder.

Fotoğraflara bakarak tanıma ise mağdurun önüne olabildiğince fazla fotoğraf konulmalı ve gerçek zanlı tespit edilmelidir³⁵. Yine burada da polis memurları adil ve tarafsız bir tutum içerisinde olmalıdır.

Polis memurunun gözaltında olan ya da tutuklanan kişilerin, kayıt ve teşhis maksadıyla vücut ölçülerini, sesini, parmak ve avuç içi izlerini almaya ve

³⁴Bu konuda bkz. **SÖZMENER**, *Ceza Usul 1*, s. 372.

³⁵Bu konuda bkz. **SÖZMENER**, *Ceza Usul 1*, s. 372.

fotoğraflarını çekmeye yetkilendirildiği ifade edilmiştir. Zira polis genel müdürü tarafından aksine karar verilmediği durumlarda bu şekilde sesi, vücut ölçüleri ile parmak ve avuç izleri alınan ve fotoğrafları çekilen kişiler bir suçla itham edilmeyecektir ya da yetkili mahkeme tarafından serbest bırakılır ya da beraat ettirilirse ve daha önce de bir ceza davasında mahkûm olmamışlarsa, alınan ölçü ve izlerin ve çekilen fotoğrafların negatifleriyle birlikte derhal yok edilmesi veya ait olduğu kişilere teslim edilmesi gerekecektir ifadelerine yer verilmiştir (51/84 89).

Mal veya eşyanın tanınmasına yönelik olarak ise suçun işlenmesi sırasında kullanılan aletin veya eşyanın tanınması gerekebilir. Bir Ceza/İstinaf kararında³⁶ karara konu olayda müştekinin dört adet keçisi kaybolmuştur. Sanık bu keçileri çalmış ve daha sonra derilerini birine satmıştır. Satın alan kişi ise tanık olarak dinlenilmek üzere çağrılmıştır. Satın alan kişide elli adet deri bulunmaktadır ve bunlardan üç tanesi müştekinin keçilerine aittir ve tanıtma suretiyle kendi keçilerine ait olduğunu söylemiştir. Olayda tanıtma işlemi usulüne uygun yapılmış ve hiçbir tartışmaya mahal verilmemiştir. İşte bu tarz tanıtma yöntemleri suçun ve suçlunun bulunabilmesi ve sağlıklı bir soruşturma evresinin yürütülebilmesi için zorunlu kabul edilir.

1.1.2.4 Bazı Özel Tedbirlerin Alınması

Ehliyete ilişkin tedbirler, suç geliri olduğu iddia edilen malvarlığına yönelik tedbirler ve Fasıllar 96 Yollar ve Binalar Düzenleme Yasası altında açılan ceza davalarında ara emri verilmesi gibi durumlar bazı özel tedbirlerin alınması konusu içinde incelenir. Bazı trafik suçlarına ilişkin olarak zanlının ehliyetine el koyulabilir. Ya da zanlının mülkiyetinde veya tasarrufunda bulunan malvarlıklarına veya zanlı ve suç gelirleri ile ilişki içerisinde olan kişilerin, suç geliri olduğuna dair ciddi bulgu ve emareler bulunan varlıklarına, kullanılmaması veya elden çıkarılmaması için tedbir konabilir. Yine ruhsatsız inşaat suçu işlendiğinde bu tür suçları işleyenlerin aleyhine ceza davası

³⁶Şefik Mehmet Ormancı ile Başsavcılık kararı, 13.06.1975 tarihli, Yar./Ce. No.:3/1975, <http://www.mahkemeler.net/cgi-bin/default.aspx>, (e.t. 29.06.2019).

getirilmektedir. Ceza davalarının neticelenmesi zor olduğundan dolayı buna yönelik olarak bir ara emri verilip inşaat işleri durdurulabilir³⁷.

Zanlının veya sanığın teminata bağlanması konusu da yine soruşturma safhasında karşılaşılan bir durumdur. Ancak teminat konusunda detaylı bilgi vermek istediğimizden dolayı bu başlık altında incelememeyi uygun bulduk. Sözünü ettiğimiz konu ikinci bölümde teminat emri verilmesi başlığında anlatılmıştır.

1.2 İfade Alma

Soruşturma memuru olayı aydınlatmak için zanlıdan ifade alacaktır. Daha önce de değinildiği gibi bunlara “yazılı açık ifadeler” denilmektedir. Genel kural; hakkında suç şüphesi bulunduğu tespit edilen kişi için artık sözlü sorgulama yapılamayacaktır. Ve sözlü sorgulama istisna olacaktır. Zanlı serbest ve özgür iradesi ile yazılı ifade vermek isterse zanlının bu isteği kabul edilecektir. Tutuklu bir zanlıdan kendi isteğiyle alınan ifadeye “yazılı gönüllü ifade” denilir. Bu ifadenin alınışına ilişkin yöntemler Yargıç Kurallarıyla belirlenir³⁸.

Sözlü ifadeler, yazılı açık ifadeler ve yazılı gönüllü ifadeler olarak üç çeşit ifade şekli vardır. Burada dikkat edilecek hususlar ise kişi şüpheliyken ve henüz zanlı adını almamışken sözlü ifade verebileceği ve buna da zorlanabileceğidir. Kişi zanlı adını aldıktan sonra kendi hür iradesiyle yazılı açık ifade verebileceği gibi bir de tutukluysa ve yine özgür iradesiyle ifade verme niyetindeyse yazılı gönüllü ifade verebilecektir.

1.2.1 Zanlıdan İfade Alınması ve Yargıç Kuralları

Zanlının ifadesinin alınması esnasında usule ilişkin olarak Yargıç Kurallarından faydalanılır. Fası 155'in 8.maddesinde ilgili zamanda (1964 Dönemi öncesi) İngiltere'de yer alan kurallardan yararlanılacaktır. Sözü edilen kurallar yargıçların onayı ile uygulanmaktaydı. Yargıç Kuralları ifadesiyle bilinen ve soruşturma memurlarının kullanmış oldukları ve özellikle ifade

³⁷Bkz. **SÖZMENER**, *Ceza Usul 1*, s. 380.

³⁸Bu konuda **SÖZMENER**, *Ceza Usul 1*, s. 340.

alırken işe yarayan yürürlükteki kurallar, tıpkı İngiltere’de uygulanmış olduğu biçimde Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti’nde ifade alınması esnasında da uygulanacaktır ifadelerine yer verilmiştir.

K.5/74 sayılı Ceza/İstinaf kararında³⁹ sanık, Fasil 154 Ceza Yasasının 174.maddesine aykırı olarak on üç yaşından küçük bir kız çocuğu ile tabiat dışı cinsel ilişkide bulunma suçu⁴⁰ ile itham edilmiştir. Bu kapsamda Yargıtay yürürlükte olan Yargıç Kurallarının 1964 öncesi İngiltere’de yürürlükte olan Yargıç Kuralları olduğunu, bu kuralların 1964 yılında İngiltere’de değişikliğe uğramasına rağmen değiştirilmiş bu Yargıç Kurallarının eski hâliyle Kıbrıs’ta uygulanacağını belirtmiştir. Esasında İngiltere’deki bu değişiklik İrlanda-Birleşik Krallık Kararında İngiltere’nin AİHM tarafından mahkûm edilmesine sebep olmuştur. Örneğin; 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanununda yer alan 147 ve 148.maddeler İrlanda-Birleşik Krallık Kararından esinlenilmiştir⁴¹.

Sözü geçen Yargıç Kuralları tek tek incelendiğinde şu şekildedir:

“a) Bir polis görevlisi, bir suç failini ortaya çıkarmaya çalışırken yararlı bilgi elde edebileceği şüpheli olsun veya olmasın kişi veya kişilere, meseleyle ilgili sorular yöneltebilir.

b) Bir polis görevlisi, kişiyi bir suçla itham etmek için karar verdiğinde bu kişiye soru sorulmadan ya da duruma göre daha fazla soru sorulmadan ihtarda bulunma yoluna gitmelidir.

c) Tutuklu kişiler, mutlak ihtar yapılmaksızın sorguya tabi tutulmamalıdır.

³⁹Ceza İstinaf Kararı için bkz. Ziya Ahmet/Başsavcılık Kararı, 11.4.1974 tarihli, Ceza/istinaf Numara:5/1974, D. No:4590/73, <http://www.mahkemeler.net/cgi-bin/default.aspx>, (e.t. 11.12.2018).

⁴⁰5237 sayılı Türk Ceza Kanunu’nda (TCK) yer alan ve 103.madde de düzenlenen çocuk istismarı türü bir suç ifade etmektedir.

⁴¹AİHM’in 18.01.1978 tarihli İrlanda/Birleşik Krallık kararı, <https://hudoc.echr.coe.int/tur#f%22documentcollectionid2%22:%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22>], (e.t. 05.11.2019); Ayrıca detaylı bilgi için **TEZCAN**, Durmuş/**ERDEM**, Mustafa Ruhan/**SANCAKDAR**, Oğuz/**ÖNOK**, Rifat Murat; *İnsan Hakları El Kitabı*, 8.Bs., Seçkin Yayıncılık, Ankara, Y.: 2019, 157, 158; **DUTERTRE**, Gilles; *Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararlarından Örnekler*, https://www.anayasa.gov.tr/files/insan_haklari_mahkemesi/kitaplar/aihmkararlarindanornekler.pdf, (e.t. 05.11.2019).

d) Eğer tutuklu kişi herhangi bir gönüllü ifade vermek arzusunu belirtirse mutlak ihtar yapılmalıdır.

e) Resmen itham edilmek üzere olan tutukluya yapılacak ihtar şöyledir:

"İthama karşılık olarak herhangi bir şey söylemek ister misiniz? Kendiniz arzu etmedikçe herhangi bir şey söylemeye mecbur değilsiniz. Fakat her ne söylerseniz yazılacak ve kanıt olarak kullanılacaktır".

f) İhtar yapılmadan önce tutuklunun yaptığı bir ifade salt ihtar yapılmadığı nedeniyle geçersiz delil sayılmaz. Fakat böyle bir durumda tutuklu kişiye mümkün olduğu kadar erken bir zamanda ihtar yapılmalıdır.

g) Tutuklunun bilfiil söylediklerindeki müphem noktaların aydınlığa kavuşturulması amacı dışında gönüllü ifade vermekte olan bir tutuklu çapraz sorguya tabi tutulmamalı ve ona herhangi bir soru yöneltilmemelidir.

h) İki veya daha fazla kişi aynı suçla itham edildiklerinde ve her birinden ayrı ayrı ifade alındığında polis bu ifadeleri itham edilen diğer kişilere okumamalıdır. Fakat bu ifadelerin birer kopyasını her birine vermeli bu yapılırken ise polis onları cevaba davet edecek herhangi bir şey söylememeli ve yapmamalıdır. Eğer itham edilen kişi cevap olarak bir ifade vermek isterse o zaman da ona ihtar yapılmalıdır.

ı) Yukarıdaki kurallara uygun olarak yapılmış herhangi bir ifade mümkün olduğu anda yazıya dökülmeli, ifadeyi veren kişiye okunduktan ve yapmak isteyebileceği düzeltmeleri yapmaya davet edildikten sonra ifadeyi veren kişi tarafından imzalanmalıdır"⁴².

Suç hakkında bilgisi olan kişilerden, sonradan zanlı veya sanık olacağı bilinmeden bu kişilerden alınan ifadeler ya da basit şüphe ile yaklaşılan kişilerden alınan ifadeler açık ifadelerdir. Bu durumların dışında olan; makul

⁴²Bkz. **SÖZMENER**, *Ceza Usul 1*, s. 358,359.

surette şüphe duyulan zanlıdan, tutukludan ya da sanıktan açık ifade alınamayacaktır⁴³.

Yargıç Kurallarının özellikle ilk üç maddesinde nelerin yapılması ve yapılmaması gerektiği açıktır. Bir polis memuru suç failini ortaya çıkarmaya çalışırken yararlı bilgi elde edebileceği şüpheli olsun veya olmasın kişi veya kişilere meseleyle ilgili sorular yöneltebilir. Yine bir polis memuru bir kişiyi bir suçla itham etme konusuna karar verdiğinde bu kişiye soru sorulmadan ya da koşulların gereğine göre daha fazla soru sorulmadan ihtarda bulunma yoluna gitmelidir. Son olarak tutuklu kişiler, mutlak ihtar yapılmaksızın sorguya tabi tutulmamalıdır. Böylece bu kişiye görevli polis memuru tarafından yasal hakları sağlanmış olacaktır.

Fasıl 155'in 5.maddesinde de ifade edildiği gibi soruşturma memuru sorguya çekilen zanlıdan alınmış olan yazılı açık ifadeler ve Yargıç Kurallarına göre elde edilmiş olan sözlü ifadeler, gönüllü olmaları hâlinde sanık aleyhine şahadet olarak ibraz edilebilirler. Özellikle baskı ve korkutma gibi durumlar varsa zanlı mahkemeye çıktığı ilk anda bu durumu şikâyet edebilir. Aslında bunu önlemek için KKTC mevzuatına 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 148.maddesinin 4.fıkrasında yer alan kollukta müdafî huzurunda ifade almanın gerçekleşmesi, bu tür şikâyetleri ortadan kaldıracaktır. Nitekim Fransa ve Belçika da AİHM'in Salduz/Türkiye Kararının⁴⁴ gereklerine uyum bakımından kolluktaki ifade alma sırasında video ile kaydetme uygulamasına gidilmektedir. Ancak bu da kesin bir çözüm değildir. Zira kişiyi korkutup, baskı uygulayıp ardından video çekimi başlamış olabilir. Bunların önlenmesi için zanlının yanında bir avukat bulunması tüm bu sıkıntıları önleyecektir.

Eğer bir zanlı tutuklu ise ve bu tutuklu kişi içinden gelerek bir ifade vermek isterse buna yazılı gönüllü ifade denilir. Burada tutuklu bazı itiraflarda bulunabilir. Mahkemede şahadet olarak dinlenmesi için bu ifadelerin hiçbir

⁴³Bkz. SÖZMENER, *Ceza Usul 1*, s. 343.

⁴⁴AİHM'in 27.11.2008 tarihli Salduz/Türkiye kararı, <https://hudoc.echr.coe.int/tur#%7B%22documentcollectionid%22:%7B%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22%7D%7D>, (e.t. 05.11.2019); TEZCAN/ERDEM/SANCAKDAR/ÖNOK, s. 381.

baskı ve korkutma olmadan samimi olarak kişinin serbest iradesiyle gerçekleşmelidir⁴⁵.

Tutuklu kişiler mutata ihtar yapılmaksızın sorguya tabi tutulmamalıdır. Eğer tutuklu kişi herhangi bir gönüllü ifade vermek arzusunu belirtirse mutata ihtar yapılmalıdır. Kimseden zorla ifade alınamayacaktır.

Nihayet tutuklunun bilfiil söylediklerindeki müphem noktaların aydınlığa kavuşturulması amacı dışında gönüllü ifade vermekte olan bir tutuklu çapraz sorguya tabi tutulmamalı ve ona herhangi bir soru yöneltilmemelidir denilmiştir. Çapraz sorgu evet veya hayır şeklinde kısa olur. Oysa bilgi amaçlı (açıklayıcı) soru sorma şekli çapraz sorgu değildir. Nitekim ihtar yapılmadan sorguya tabi tutmak yanlıştır eğer yapılmadıysa en kısa süre içerisinde yapılmalıdır. Müphem olan, ne olduğu belli olmayan belirli yerlerde soru sorulabileceği düzenlenmiştir.

İki veya daha fazla kişi aynı suçla itham edildiklerinde ve her birinden ayrı ayrı ifade alındığında polis memuru bu ifadeleri itham edilen diğer kişilere okumamalıdır. Fakat bu ifadelerin birer kopyasını her birine vermeli bu yapılırken ise polis memuru onları cevaba davet edecek herhangi bir şey söylememeli ve yapmamalıdır. Eğer itham edilen kişi cevap olarak bir ifade vermek isterse o zaman da ona ihtar yapılmalıdır. Buna aynı suçtan tutuklu bulunan kişiler de dahildir. Ve bir tutuklu gönüllü ifade vermeye kalkarsa öteki tutuklulara da birer suret dağıtılmalıdır⁴⁶. İştirak⁴⁷ hâlinde işlenen suçlarda

⁴⁵Bkz. **SÖZMENER**, *Ceza Usul 1*, s. 343.

⁴⁶Bkz. **SÖZMENER**, *Ceza Usul 1*, s. 345.

⁴⁷İştirak; bir kişi tarafından işlenebilen bir suçun, birden fazla kimsenin önceden iş birliği yapması sonucunda gerçekleştirilmesi durumudur. Concursus plurium in idem delictum yani faillet arasında iştirakin varlığından söz edilir ayrıca bu suretle işlenen suçlar için de iştirak hâlinde işlenen suçlar ifadeleri kullanılır bkz. **DÖNMEZER**, Sulhi/**ERMAN**, Sahir; *Ceza Hukuku (Ceza Hukuku)*, C.:2, Sulhi Garan Matbaası, İstanbul, Y.: 1987, 473; **YÜCE**, Turhan Tufan; *Ceza Hukuku Dersleri*, C.:1, Şafak Basım ve Yayınevi, Manisa, 1982, 361; **ÖZTÜRK**, Bahri/**ERDEM**, Mustafa Ruhan; *Uygulamalı Ceza Hukuku ve Güvenlik Tedbirleri Hukuku*, 19.Bs., Seçkin Yayıncılık, Ankara, Y.: 2019, 401; **ÖZBEK**, Veli Özer; *TCK İzmir Şerhi Türk Ceza Kanununun Anlamı (Açıklamalı-Gerekeçeli-İçtihatlı)*, 4.Bs., Seçkin Yayıncılık, C.: 1, Ankara, Y.: 2010, 640; **ARTUK**, Mehmet Emin/**GÖKCEN**, Ahmet/**ALŞAHİN**, Emin/**ÇAKIR**, Kerim; *Ceza Hukuku Genel Hükümler*, 13.Bs., Adalet Yayınevi, Ankara, Y.: 2012, 721; **CENTEL**, Nur/**ZAFER**, Hamide/**ÇAKMUT**, Özlem; *Türk Ceza Hukukuna Giriş*, 10.Bs., Beta Basım Yayım A.Ş., İstanbul, Y.: 2017, 486; **İÇEL**, Kayıhan; *İçel Ceza Hukuku Genel Hükümler*, 5.Bs., Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş., İstanbul, Y.: 2018, 545; **KOCA**, Mahmut/**ÜZÜLMEZ**, İlhan; *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*, 12.Bs., Seçkin Yayıncılık, Y.: 2019, 444;

suçu ve suçluyu bulabilmek adına böyle bir düzenlemeye gidildiği düşünülebilir.

Sorgulama ve ifadenin alınması esnasında soruşturma memurunun karşısında yetişkin bir birey değil de çocuk veya genç biri var ise anne babalardan her birinin ya da çocuk ya da gencin yasal temsilcisinin⁴⁸ hazır bulundurulması doğru olacaktır. Türk Ceza Usul Hukukunda çocuk için zorunlu müdafilik sistemi⁴⁹ getirilmiştir. Bunun nedeni ise küçüklerin kendilerini ifade etme ve savunma konusunda yetersiz kalmalarını önlemektir. KKTC için de aynı şekilde bir hüküm düzenlenmesinin iyi olacağı fikrindeyiz.

Fasıl 157 Çocuk Suçluları Yasasında çocuk ve genç tanımları sözü edilen maddenin 2.maddesinde yapılmıştır. Çocuk ifadesi on dört yaşından küçük bir kişiyi içermektedir. Genç kavramı ise on dört yaşında veya daha büyük ve on altı yaşından küçük olan bir kişiyi anlatır. Kanaatimizce genç kavramının Yasadan tamamen kaldırılıp, çocuk tanımının ise 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu'nun m.6/(b)'de ifade edildiği gibi çocuk deyiminden; henüz on sekiz yaşını doldurmamış kişinin anlaşılması gerektiği tanımı Fasıl 157 Çocuk Suçluları Yasasında da olmalıdır düşüncesindeyiz. Hatta cezada yaş gruplarına göre çocukları 0-12, 12-15 ve 15-18 yaş şeklinde bir ayrıma tabi tutarak ayırmanın daha yararlı olacağı düşüncesindeyiz. Zira çocukların ceza sorumluluğu konusunda algılama ve davranışlarını yönlendirme bakımından yaş aralıkları önemli bir faktördür. Çocuk işlemiş olduğu fiilin hukuki anlam ve sonuçlarını algılama ve yönlendirebilme yeteneğine sahip mi ona bakılması gerekecektir.

AKBULUT, Berrin; *Türk Ceza Hukuku Temel Bilgiler*, Seçkin Yayıncılık, Ankara, Y.: 2019, 274; **HAKERİ**, Hakan; *Ceza Hukuku Genel Hükümler Temel Bilgiler*, 16.Bs., Astana Yayınları, İstanbul, Y.: 2018, 393; **ÖZGENÇ**, İzzet; *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*, 14.Bs., Seçkin Yayıncılık, Ankara, Y.: 2018, 517; **DEMİRBAŞ**, Timur; *Ceza Hukuku Genel Hükümler*, 13.Bs., Seçkin Yayıncılık, Ankara, Y.: 2018, 491; **TOROSLU**, Nevzat/**TOROSLU**, Haluk; *Ceza Hukuku Genel Kısım*, 24.Bs., Savaş Yayınevi, Ankara, 2018, 316.

⁴⁸Yasal temsilci için bkz. **HATEMİ**, Hüseyin/**KALKAN OĞUZTÜRK**, Burcu; *Aile Hukuku*, 6.Bs., On İki Levha Yayıncılık A.Ş., İstanbul, Y.: 2018, 220; **DURAL**, Mustafa/**ÖGÜZ**, Tufan/**GÜMÜŞ**, Mustafa Alper; *Türk Özel Hukuku Aile Hukuku*, C.: III, 14.Bs., Filiz Kitabevi, İstanbul, Y.: 2019, 472; **ÖZTÜRK/TEZCAN/ERDEM/SIRMA GEZER/SAYGILAR KIRIT/ALAN AKCAN/ÖZAYDIN/ERDEN TÜTÜNCÜ/ALTINOK VILLEMIN/TOK**, s. 484.

⁴⁹5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 150/2.maddesi KKTC için örnek bir hüküm olarak gösterilebilir.

Özetle soruşturma memuru yapmış olduğu soruşturmanın sonunda zanlıya yazılı dava tebliğ etmeye karar vermiş olabilir. Zanlının yazılı olarak itham edilmesi ve buna zanlının vereceği cevabın da yine yazılı olarak kayıt altında tutulması önemlidir. Zanlıya yazılı olarak da ihtarda bulunulur ve zanlıdan cevap istenir. Zanlı cevabını yazıp bunu imzalamalıdır. Soruşturma memuru bu esnada tasdik şerhi yazıp, şerhin altını imzalar⁵⁰. Gönüllü olarak verilen ifadeler şahadet olarak kabul edilecektir. Kanaatimizce soruşturma memuru, gönüllü bir ifade alırken birtakım haklara dikkat ederek titizlikle görevini icra etmelidir. Soruşturma memuru zanlının AİHS'e paralel temel haklarına özellikle de adil yargılanma hakkına dikkat ederek görevini icra etmelidir.

1.2.2 Zanlıdan Alınan Sözlü, Yazılı Açık ve Gönüllü Olmayan İfadelere İtiraz

Zanlıdan alınan ifadeler baskı olmadan, korkutmaksızın ve gönüllü olmalıdır. Eğer böyle bir durumun aksine ifade alınmışsa o takdirde zanlıya itiraz hakkı doğacaktır. Zanlıdan alınan ifadelerin sözlü, yazılı açık ve gönüllü olmaması durumunda hangi durumlarda itiraz edilebileceğine ilişkin olarak; Yargıç Kurallarına aykırı olarak alınan ifadeler ve gönüllü olmayan ifadeler⁵¹ itiraz konusu yapılabilir.

Yargıç Kurallarına aykırı olarak alınan ifadeler ile gönüllü olmayan ifadelerle ilişkin itirazlar mahkemede zanlı tarafından duruşma sırasında belge ibraz edildiği sırada söylenmelidir. İtiraz üzerine mahkeme bu ifadelerin Yargıç Kurallarına uygun olarak alındığının veya gönüllü olduğunun iddia makamı tarafından ispatlanması gayesiyle duruşma içinde duruşma açabilir. Bir başka deyişle itiraz muhakemesi yapar. Zanlı hem sözlü ifadelerine hem de yazılı ifadelerine ibraz edilmeye çalışılan durumda itirazda bulunabilir⁵².

Kişi tutukluluk esnasında işkence⁵³, baskı, tehdit gibi durumlarla karşı karşıya kalabilir. Bunu yapan kişiler polis memuru olan kişilerdir. Mahkemeye çıktıkları

⁵⁰SÖZMENER, *Ceza Usul 1*, s. 354.

⁵¹SÖZMENER, *Ceza Usul 1*, s. 356.

⁵²SÖZMENER, *Ceza Usul 1*, s. 356.

⁵³İşkence yasağı, susma hakkının ihlâl edilmemesi ile yasak ifade ve sorgu alınmaması için bir teminat niteliğindedir. Bu konuda detaylı bilgi için bkz. NUHOĞLU, Ayşe; *İşkence Yasağı ve İşkence Suçu*, Prof. Dr. Sahir Erman'a Armağan, Alfa Basım Yayım Dağıtım, İstanbul, Y.:

ilk anda zanlı kişiler bu durumları derhal yargıca bildirmelidir. Bunların nasıl olduğu, hangi hareketlerle işlendiği hakkında detaylı bilgi verilmelidir. Tutukluluk aşamasında mahkemeye sözü edilen durumlar anlatılmalıdır; ancak sonradan da anlatılması kabul edilebilir. Tek sıkıntı önceden önlem alınması açısından bu durumun bir an evvel yargıç bilgisinde olması gerektiği gerçeğidir. Ayrıca bu başvuruda zanlının durumunun kanıtlanması için hekim muayenesi ve röntgen çekilmesi gibi taleplerde bulunulması maddi gerçeğin ortaya çıkarılması açısından yararlı olur. Nitekim AİHM'de⁵⁴ serbest bırakılan bir zanlının bir hekim veya hastanede muayene olarak getirdiği belgeleri bile işkence olarak kabul etmektedir. Sözü edilen raporlara göre kişinin işkence gördüğü ispatlanmıştır.

1.3 Tutuklama Kavramı

Ceza davalarında kişi hürriyetini ortadan kaldıran bir koruma tedbiri olarak tutuklama⁵⁵ genel kabul gören düşünceye göre, bir yargıç kararıyla anayasa ve yasa düzenlenmiş şartların gerçekleşmesi ile bir kişinin suçluluğu hakkında kesin karar verilmeden önce özgürlüğün kısıtlanmasıdır. Tutuklama durumu, şahıs özgürlüğüne en ağır şekilde darbeyi vurduğu için ancak ve ancak yargıç kararıyla uygulanmalıdır⁵⁶.

1999, 550; Aynı görüş için bkz. **TEZCAN**, Durmuş/**ERDEM**, Mustafa Ruhan/**ÖNOK**, R. Murat; *Teorik ve Pratik Ceza Özel Hukuku*, 15.Bs., Seçkin Yayıncılık, Ankara, Y.: 2017, 272; Ne savaş hukuku açısından ne de AİHS açısından olağanüstü hâl veya savaş durumunda bile işkence yasağı ortadan kalkmamaktadır. Bu konuda bkz. **DOĞRU**, Osman; *İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesi Hukukunda İşkence ve Kötü Muamele Yasağı*, Legal Yayıncılık A.Ş., İstanbul, Y.: 2006, 1; **TEZCAN/ERDEM/SANCAKDAR/ÖNOK**, s. 147-211.

⁵⁴AİHM'in 02.10.2007 tarihli Fahriye Çalışkan/Türkiye kararı, <https://hudoc.echr.coe.int/tur#%7B%22documentcollectionid%22%3A%22GRANDCHAMBER%22%22CHAMBER%22%7D>, (e.t. 05.11.2019).

⁵⁵Tutuklama kavramına ilişkin olarak Türk Ceza Usul Hukukunda ihtiyati hapis, ihtiyaten tevkif, tevkif gibi kavramlar kullanılmıştır. Buna ilişkin ayrıntılı bilgi için bkz. **TANER**, Tahir; *Ceza Muhakemeleri Usûlü*, 3.Bs., Bozkurt Matbaası, İstanbul, Y.: 1934-1935, 156; **KUNTER**, Nurullah; *Ceza Muhakemesi Hukuku (1964)*, 2.Bs., Sermet Matbaası, İstanbul, Y.: 1964, 462; **EREM**, Faruk; *Ceza Muhakemeleri Usûlü Kanunu Şerh (Şerh)*, Dayınlarlı Yayınları, Ankara, Y.: 1996, 222; **TOSUN**, s. 844, **YURTCAN**, 2018, s. 324; **SOYASLAN**, s. 334; **ÖZBEK/DOĞAN/BACAKSIZ/TEPE**, s. 198; **KARAKEHYA**, s. 288; **BIÇAK**, s. 631; **ÜNVER**, Yener/**HAKERİ**, Hakan; *Ceza Muhakemesi Hukuku*, 15.Bs., Adalet Yayınevi, Ankara, Y.: 2019, 762; **ŞAHİN/GÖKTÜRK**, s. 296; **DONAY**, s. 188.

⁵⁶Bu konuda **TANER**, s. 156; **KUNTER**, 1964, s. 472; **EREM**, Şerh, s. 222; **YENİSEY/NUHOĞLU**, s. 345; **ŞAHİN/GÖKTÜRK**, s. 297; **GÖKCEN/BALCI/ALŞAHİN/ÇAKIR**, s. 388.

Geçici olarak özgürlüğü kısıtlanan kişiye tutuklu, tutuklunun içinde bulunduğu duruma da tutukluluk denilmektedir⁵⁷. Tutuklamanın hangi durumlarda yapılacağı konusunda devletler kendi iç hukuklarında söz sahibidir. Buna göre tutukluluğun şartlarını serbestçe belirleyebilirler.

KKTC Ceza Usul Hukukunda tutuklama, devlet veya kişi eliyle kişi özgürlüğünün kısıtlanmasıdır. Tutuklamayı ilk anda polis memuru yapabileceği gibi (en kısa sürede yargıç karşısına çıkarmak şartıyla), kişiyi suç üstünde yakalayan kişi de tutuklama yapabilmektedir⁵⁸. Elbette ki tutuklama durumu zanlı için olabileceği gibi, sanık için de gerçekleşebilmektedir.

1.4 Bir Tutuklunun Sahip Olması Gereken Temel Hakları

Bir tutuklunun sahip olduğu haklar ve genel olarak kişi hak ve özgürlüklerinin korunduğu haklar KKTC Anayasasının 16.maddesinde düzenlenmiştir. Tutuklu bir kişinin temel haklarıyla ilgili Anayasada çeşitli haklar yer almaktadır. Bu haklar zanlı/sanık için bir teminat oluşturmaktadır. Buna göre;

- 1) Kişilerin özgürlük ve güvenlik hakkına sahip olacağı,
- 2) Kişinin kanunla öngörülmesi ve kanunun gösterdiği biçimde olunması şartıyla yalnızca bazı durumlar söz konusu olduğunda özgürlüğünden yoksun bırakılabileceği;
 - a) Yetkili Mahkeme tarafından bir kişi hakkında verilen tutukluluk kararı varsa,
 - b) Mahkeme vermiş olduğu kanuni bir emre uymamaktan kaynaklı bir kişinin yakalanması ya da tutuklanması durumları varsa,
 - c) Bir suç işlendiği konusunda makul şüphe edilen kişinin, yetkili yargı mercii önüne getirilmesi maksadıyla ya da suçun oluşumunu önleme ya da suç gerçekleşmişse kaçmasına mani olabilmek için yakalanması ya da tutukluluk durumları varsa,

⁵⁷Bu konuda **KUNTER**, 1964, s. 462.

⁵⁸Bu konuda **SÖZMENER**, *Ceza Usul 1*, s. 293-339; Aynı görüş için **VEZİROĞLU/GÜMÜŞ**, 71-74.

ç) Bir küçüğün ıslah edilmesi maksadıyla emir verilerek korumaya alınması ya da bir mahkemenin yetkili olması durumunda o mahkemeye getirilmesi gayesiyle tutukluluğu durumları varsa,

d) Bulaşıcı bir hastalık yayabilecek kişilerin, akıl hastalarının, alkoliklerin, uyuşturucu madde düşkünlerinin ya da serserilerin tutukluluğu varsa,

e) Devlet topraklarına izinsiz bir şekilde kişinin girmesini önlemek için ya da bir yabancının sınır dışı edilmesi ya da geri verilmesi işlemine girişilmesi sebebiyle yakalanması ya da tutukluluğu durumu varsa,

f) Yabancı bir kişinin herhangi bir maddi yükümlülükten kurtulmak maksadı ile KKTC'yi terk etmesini önlemek için yakalanması ya da tutukluluğu durumu varsa,

g) KKTC vatandaşlarının birden fazla uyruğa sahip olması sonrasında bir ülkenin uyruğunda bulunuyorlarsa o ülke yasalarının karşısında bu kişiler suç işlerse bu sebeple haklarında verilecek bir mahkeme kararı olduğunda KKTC ile bu suç işlenen ülkenin bir adli yardım kapsamında ve mahkemenin ilamlarının karşılıklı tenfizi suretiyle andlaşma yapılabilmesiyle şartlar belirlenerek suçun KKTC'de infaz edilebilmesi için kişinin tutuklu olması durumu,

3) Ölüm veya hapis cezasını gerektiren bir suç üstü durumu olursa bu durumda kişinin, kanunla konan kurallara uygun, gerekçeli bir hâkim kararına dayanarak düzenlenecek müzekkere olmaksızın yakalanamayacağı durumu,

4) Kişinin yakalanması ya da tutuklanması durumlarında sözü edilen durumun süratli bir şekilde yakınlarına bildirileceği,

5) Yakalanan ya da tutuklanan kişiye, yakalanmasını ya da tutuklanmasını gerektiren sebepler, yakalanması ya da tutuklanması esnasında anladığı dilde bildirileceği ve bu kişinin ya da yakınlarının seçtiği bir hukukçudan yararlanılacağı,

6) Yakalanan kişi eğer serbest bırakılmamışsa mümkün olan en kısa sürede yani azami süre olarak yirmi dört saati aşmayan bir süre içinde yargıç önüne çıkarılacağı,

7) Yargıcın ivedi bir şekilde yakalanma nedenlerini soruşturacağı ve en kısa zamanda kişinin yargıç ya da mahkeme huzuruna gitmesi anından itibaren üç günü aşmayan bir zaman içinde uygun göreceği şartlarla yakalanan kişiyi salıvereceği ya da yakalanma sebebi suç hakkındaki tahkikatın neticelenmediği durumlarda yakalanmanın devam edeceğine karar vereceği aynı zamanda sekiz günü geçmemek üzere yakalanmanın devamının geleceğine karar verebileceği (fakat yakalanma ya da tutuklanmanın toplam süresi, yakalanma gününden itibaren üç ayı geçemeyecektir. Yakalama ya da tutuklamayı yapan kişi ya da makam, bu kişiyi hemen salıverecektir),

8) 7.fıkırada yargıcın verdiği kararlara karşı istinaf başvuru yolunun kapatılmayacağı,

9) Yakalanması ya da tutukluluğu sebebiyle kişi hürriyetinden mahrum bırakılan kişinin, tutuklu olmasının kanuna uygunluğu hakkında mahkeme tarafından ivedi bir şekilde karar verilebilmesine yönelik kanuni yollara başvurabilme hakkına sahip olacağı ve tutukluluk durumu kanuna aykırı ise serbest bırakılmasına mahkeme tarafından emredileceği,

10) 16.maddeye aykırı bir tutukluluğa maruz bırakılan kişinin dava açarak tazminat alma hakkına sahip olacağı düzenlenmiştir.

1.4.1 Tercümandan Yararlanma Hakkı

Bir tutukluya tutuklanma sebeplerinin anladığı dilden anlatılması gerekir. Bu durum Türkçe bilmeyen bir tutuklu için kendisine yöneltilen suçlamaları anlayabilmesi ve bunun sonucunda ne yapması gerektiğini bilmesi açısından önemlidir. Bu kapsamda Türkçe bilmeyen kişi için ücretsiz tercüman yardımından yararlanma hakkı tanınır. Tercüman kişiye anladığı dilde durumu anlatır ve böylelikle kişi kendisine yöneltilen suçlamaları kendi dilinden dinler. Anayasanın 16.maddesinin 5.fıkrası tercüman hakkından yararlanılması hakkını düzenlemektedir.

Türkçe bilmeyen kişiyle anlaşabilmek adına tercüman⁵⁹ atanması bir zorunluluktur. Zira bu sayede ifadesine başvuru yapılan kişiler polis memurları ile anlaşabileceklerdir. Bir tercüman hakkından yararlanma çağdaş hukuk düzenlerinde şüpheli veya sanığın ya da KKTC Ceza Usul Hukukundaki ismiyle zanlının temel anayasal haklarındadır.

Tutuklanan kişiler de mahkemede kullanılan lisanı anlayamazsa ya da bu dili konuşamazlarsa o takdirde bir tercümanın yardımından parasız yararlanmak hakkına sahip olacaktır (Anayasa 17/4d). Eğer zanlı bir yabancı ise veya Türkçe anlayamıyor ve konuşamıyorsa o takdirde tercüman yardımından yararlanma hakkına sahip olacaktır⁶⁰.

AİHM'in 14.10.2014 tarihli Baytar/Türkiye kararı⁶¹, kolluk tarafından kişiden alınan ifade esnasında tercüman bulunmamaktadır. Bu kapsamda Kürt kökenli bir Türk vatandaşının, kardeşini cezaevinde ziyaret ederken tutuklanmasıyla ilgili olarak üzerinde bulunan bir belgeye dair kolluk tarafından Türkçe ifade alınmıştır. Ancak bahsi geçen kişinin Türkçesi yetersiz olduğu için soruşturma esnasında bir tercüman atanmasının zorunlu olduğu gözlemlenmiştir. AİHM'in ilgili konuda vermiş olduğu kararda, soruşturma sırasında tercüman bulundurulması zorunluluğuna vurgu yapılmıştır.

1.4.2 Hukukçu Yardımından Yararlanma Hakkı

Tutuklunun sahip olması gereken haklardan bir tanesi de kendisinin veya yakınlarının seçtiği bir hukukçudan yararlanma hakkıdır (KKTC Anayasası 16/5). Tutuklu olan kişi, bir hukukçudan faydalanıp mahkemede kendisini savunmasını talep eder. Yasa içerisinde sadece bir hukukçu yardımından yararlanma hakkından bahsederken Fasil 155'te farklı bir kavram kullanılmıştır. Fasil 155'te hukukçu kavramı yerine avukat kavramından

⁵⁹Tercüman hakkı için bkz. ÖZTÜRK/TEZCAN/ERDEM/SIRMA GEZER/SAYGILAR KIRIT/ALAN AKCAN/ÖZAYDIN/ERDEN TÛTÛNCÛ/ALTINOK VILLEMIN/TOK, s. 158; YENİSEY/NUHOĞLU, s. 710; ÖZBEK/DOĞAN/BACAĞSIZ/TEPE, s. 62.

⁶⁰TEZCAN, Durmuş, *Tercümandan Yararlanma Hakkı*, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, C.: 52, S.:1, Y.: 1997, 693.

⁶¹AİHM'in 14.10.2014 tarihli Baytar/Türkiye kararı, <https://hudoc.echr.coe.int/tur#%22documentcollectionid2%22:%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22>}, (e.t. 13.11.2019); Bu konuda bkz. TEZCAN/ERDEM/SANCAKDAR/ÖNOK, s. 385.

bahsedilir. Ancak bu kez zanlı açısından değil sanık açısından düzenleme yapılmıştır. Sözü edilen maddede sanık açısından avukat yardımından yararlanabileceği ifade edilirken, zanlı kavramından bahsedilmemektedir. İlgili hükmün hem zanlı hem de sanık için uygulanması gerektiğini düşünüyoruz.

Sözü edilen Yasanın 45.maddesinde yer alan yargıcın ya da kaza mahkemesi başkanının, avukat tarafından bir sanığın savunulmasına ve ithamnameye cevaben ifadeler verebilmesi konusunda izin verilebileceğine dair ifadeler yer alır. Burada tutuklu yerine sanıktan bahsedilmektedir. Oysaki Türk Hukukunda bir önceki paragrafta sözü edilen durum tutuklu açısından müdafî yardımından yararlanma hakkına⁶² tekabül eder. Kavram kargaşasını önlemek ve hukukçu ya da avukat denilerek daha da kargaşa yaratmak yerine KKTC Ceza Usul Hukuku açısından faydalı olabilecek bir öneride bulunmak isteriz. Tutuklu için hukukçu yardımından yararlanma hakkı yerine müdafî yardımından yararlanma hakkı olarak düzenlenmesinin daha uygun olacağını düşünmekteyiz.

Müdafîlik ve vekillik kavramları, Türk Ceza Usul Hukukunda kullanılan kavramlardır. CMK'nın 150/1.maddesinde müdafîlik seçimi ile ilgili şüpheli veya sanıktan kendisine bir müdafî seçmesinin isteneceği düzenlenmiştir. Devamında ise şüpheli veya sanık müdafî seçebilecek durumda olmadığını beyan ederse bu kişilerin istemi hâlinde bir müdafî görevlendirileceği yer almaktadır. Buradaki şüpheli kavramı, KKTC Ceza Usul Hukuku açısından zanlı kavramından başka bir şey değildir. Zorunlu müdafîliğe ilişkin CMK'nın 150.maddesinin 2.fıkrasında müdafî bulunmayan şüpheli veya sanık çocuğun, kendisini savunamayacak derecede malûl ya da sağır ve dilsiz olması durumunda, bu çocuğun isteminin aranmayacağına ve bir müdafî görevlendirileceğine dair düzenleme yer almaktadır. Zorunlu müdafîliğe ilişkin bir başka düzenleme; alt sınırı beş yıldan fazla hapis cezasını gerektiren suçlardan dolayı yapılan soruşturma ve kovuşturma açısından da zorunlu müdafîliğin olması zorunluluğu ifade edilmektedir. Vekillik kurumuna

⁶²Bahsi geçen konuda bkz. **YENİSEY/NUHOĞLU**, s. 599; **ÖZTÜRK/TEZCAN/ERDEM/SIRMA GEZER/SAYGILAR KIRIT/ALAN AKCAN/ÖZAYDIN/ERDEN TÜTÜNCÜ/ALTINOK VILLEMİN/TOK**, s. 484; **GÖZÜBÜYÜK**, Şeref/**GÖLCÜKLÜ**, Feyyaz; *Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Uygulaması*, 11.Bs., Turhan Kitabevi, Ankara, Y.: 2016, 299.

baktığımızda ise yine bu duruma örnek olarak Türk Ceza Usul Hukukunda TCK'nın 2.maddesini verebiliriz. Buna göre vekil; katılan, suçtan zarar gören veya malen sorumlu kişiyi ceza muhakemesinde temsil eden avukatı ifade eder. Kavram kargaşası olmaması açısından hukukçu ve avukat kavramlarının yerine müdafî ve vekil kavramlarının kullanılmasının daha doğru ve uygun olacağı kanaatindeyiz.

Fasıl 155'in 64/1.maddesinde yüksek mahkeme bir sanığı, bir ithamname/ikamenameden⁶³ dolayı yargılayacak olursa ya da mahkemenin kararı için başvurulduğunda istinaf başvurusunu kabul edecek olursa, konunun önemini, güç oluşunu ya da adaletin sağlanması için gerekli olduğunu düşünürse, sanık ya da istinaf başvurusunda bulunan için bir avukat atayabilir. Zorunlu müdafiliğe ilişkin olarak "meselenin ciddiyeti, güçlüğü ya da adaletin sağlanması için gerekli olduğu" cümlesi açık ve net değildir. Yargıca verilen bu takdir hakkı, onun vicdan ve insafına ayrıca gerekli görüp görmemesi konusuna bırakılmıştır. Kanaatimizce zorunlu müdafilik kurumuna ilişkin olarak Yasadan doğan zorunlu hâller yer alsa idi tutuklu olan zanlı açısından bir güvence oluşacaktı. Ayrıca sözü edilen konuda bir önceki paragrafta belirttiğimiz üzere Türk Ceza Usul Hukukunda olan düzenleme örnek alınabilir ve KKTC Ceza Usul Hukuku sisteminde uygulanırsa olumlu sonuçlar getirebilir⁶⁴.

1.4.3 Tutuklunun Yakınlarına Haber Verme Hakkı

Zanlının tutukluluk durumunun en kısa zamanda ve süratle yakınlarına bildirilmesi hakkı⁶⁵ da yine temel haklardandır. Bu durum Anayasanın 16.maddesinin 4.fıkrasında yer alır. Zanlı için yakınlarına haber verilmesi

⁶³İkamename konusunda Fasıl 155'in 2.maddesinde bir tanım bulunmaktadır. Bu konuda ağır ceza mahkemesinde kişinin yargılanması için bir suç ile yazılı olarak durumun ifade edilmesidir. İkamename genellikle Başsavcı tarafından yapılır.

⁶⁴Türk Ceza Usul Hukukundan örnek vermek gerekirse; herkese müdafî tayin edilmesi zorunluluğu bulunmadığı durumlarda kişi herhangi bir müdafî istemediğini beyan ettiğinde, müdafî tayin edilmemesi savunma hakkı kapsamında bir kısıtlama teşkil etmeyecektir. Buna yönelik AİHM kararı da mevcuttur. Bu konuda bkz. AİHM'in 25.11.1997 tarihli Zana/Türkiye kararı,

[⁶⁵Bu konuda GÖKCEN/BALCI/ALŞAHİN/ÇAKIR, s. 112; ÖZTÜRK/TEZCAN/ERDEM/SIRMA GEZER/SAYGILAR KIRIT/ALAN AKCAN/ÖZAYDIN/ERDEN TÜTÜNCÜ/ALTINOK VILLEMIN/TOK, s. 122; YENİSEY/NUHOĞLU, s. 579; SOYASLAN, s. 338.](https://hudoc.echr.coe.int/tur#%22documentcollectionid2%22:%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22%22}, (e.t. 08.11.2019).</p>
</div>
<div data-bbox=)

önemlidir; çünkü kişinin hürriyetinin bağlandığı ve tutuklandığı andan itibaren ailesi ve sosyal çevresi kişiden haber alamamaktadır. Bu durumun yakınlarına haber verilmesi sonrasında kişinin akıbeti ile ilgili bilgi sahibi olunması sağlanır.

1.4.4 Tutuklunun Yargıç Huzuruna Çıkarılma Hakkı

Anayasanın 16.maddesinin 7.fıkrasında ise tutuklunun yargıç huzuruna çıkarılma hakkı⁶⁶ düzenlenmiştir. Zanlı, en kısa zamanda yargıç önüne çıkarılmalıdır. Yine tutukluluğun devamı açısından da daha önce de ele aldığımız gibi zanlı, yargıç önüne çıkarılır. Adil yargılama açısından gerekli olan bu hak tutuklunun yasayla kurulmuş bir mahkemede eşit şartlarda ve adil bir ortamda yargılanması için gereklidir.

Anayasanın 16/7.maddesi gereğince yakalanma ya da tutuklanmanın toplam süresi yakalanma anından itibaren üç ayı geçemeyecektir. Bahsedilen sürenin sonunda yakalamayı ya da tutuklamayı uygulamakla görevli kişi ya da makam yakalanan ya da tutuklanan kişiyi derhal serbest bırakacaktır şeklinde bir düzenleme mevcuttur. Bu madde gereğince üç ayı geçen bir tutukluluk artık hukuka uygunluğunu yitirir. Bu sebeptir ki kişi üç ayı geçen bir süreyle tutuklu kalamayacak ve soruşturma evresi bir an önce bitirilecektir.

Tutuklama bir hüküm değildir aksine koruma tedbiridir. Soruşturma evresinin tamamlanması açısından tutuklama bazı durumlarda gerekli olabilir. Bunun kötüye kullanımı tutuklu kişi açısından haklarının zedelenmesi adına olumsuz sonuçlar doğuracaktır.

AİHM'in 20.06.2002 tarihli Filiz ve Kalkan/Türkiye kararında⁶⁷ gözaltının sekiz gün sürmesi sonucunda bu soruşturma teröristlere yönelik bir soruşturmada olsa her durumda uzun olduğu gerekçesiyle Türkiye'nin bu hakkı ihlâl ettiğine karar verilmiştir.

⁶⁶Bu konuda **ÖZTÜRK/TEZCAN/ERDEM/SIRMA GEZER/SAYGILAR KIRIT/ALAN AKCAN/ÖZAYDIN/ERDEN TÛTÛNCÛ/ALTINOK VILLEMIN/TOK,** s. 158; **GÖKCEN/BALCI/ALŞAHİN/ÇAKIR,** s.111-116; **BIÇAK,** s. 129.

⁶⁷AİHM'in 20.06.2002 tarihli Filiz ve Kalkan/Türkiye kararı, [https://hudoc.echr.coe.int/tur#%22documentcollectionid%22:\[%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22\]](https://hudoc.echr.coe.int/tur#%22documentcollectionid%22:[%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22]), (e.t. 13.11.2019); Bu konuda bkz. **TEZCAN/ERDEM/SANCAKDAR/ÖNOK,** s. 268.

1.4.5 Susma Hakkı

Susma hakkı⁶⁸ da zanlı için temel haklar içerisinde düzenlenmiştir. Bu hak Yargıç Kuralları denilen kurallar içerisinde yer almaktadır. Yargıç Kurallarının 2.maddesine göre bir polis memurunun bir kişinin suç işlemesi konusunda şüpheleri varsa (sorgulanmakta olan kişi/kişiler tarafından suçun işlendiğinin makul şüphe ile tespit edilmesi hâlinde) böyle bir kişiye duruma icabına göre bir soru yöneltmeden ya da daha fazla soru yöneltmeden ihtarda bulunmalıdır. Bu ihtar kişinin bir şey söylemek zorunda olmadığını; fakat ne söylerse şahadet olarak kullanılabileceğini içermektedir.

AİHM'in 05.11.2002 tarihli Allan/İngiltere kararında⁶⁹ kendi aleyhinde kişinin açıklamada bulunmaya zorlanmasının adil yargılanma hakkı açısından da sıkıntı oluşturacağını kabul etmektedir. Zorla ve baskı ile alınan ifadelerin ispat açısından göz önüne alınamayacağını belirtmektedir. Kişinin susma hakkı olduğu ve bu kapsamda konuşmaya zorlanamayacağı kabul edilmektedir.

1.4.6 İstinafa Başvurma Hakkı

En önemli tutuklu haklarından biri ise istinaf hakkıdır⁷⁰. Tutuklu kişi tutuklanma kararının ardından buna itiraz ya da istinaf hakkına sahiptir (KKTC Anayasası 16/8). Çalışmamızın üçüncü bölümünde istinaf konusuna ayrıntılı bir şekilde değineceğimiz için burada kısa tutmamızın uygun olacağı kanaatindeyiz.

Anayasanın 16/9.maddesi gereğince yakalanması ya da tutukluluğu sebebiyle kişi hürriyetinden mahrum bırakılan kişinin tutukluluğunun kanuna uygun olması hakkında bir mahkeme tarafından ivedilikle emir verilmesi için kanuni

⁶⁸Susma hakkı ile ilgili detaylı bilgi için bkz. **YENİSEY/NUHOĞLU**, s. 603; **KARAKEHYA**, s. 211.

⁶⁹AİHM'in 05.11.2002 Allan/İngiltere kararı, [https://hudoc.echr.coe.int/tur#%22documentcollectionid2%22:\[%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22\]](https://hudoc.echr.coe.int/tur#%22documentcollectionid2%22:[%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22]), (e.t. 13.11.2019); Bu konuda bkz. **TEZCAN/ERDEM/SANCAKDAR/ÖNOK**, s. 338.

⁷⁰KKTC yargılamasında iki dereceli bir yargı sistemi mevcuttur. Bunlar kaza mahkemeleri ile ağır ceza mahkemeleri olarak iki çeşittir ve alt mahkemeler yani bidayet mahkemeleri olarak adlandırılır. Yargıtay ise üst mahkeme olarak adlandırılır. İstinaf başvurusu, Yargıtay'a yapılmaktadır. KKTC'de olan istinaf başvurusu Türk Hukukunda temyiz olarak geçmektedir. KKTC'deki yargı sistemine yönelik ayrıntılı bilgi için bkz. **SÖZMENER**, Hasan; *Ceza Genel ve Ceza Usul Hukuku (Ceza Usul 2)*, Tipografart Basım Yayın, C.: II, Lefkoşa, Y.: 2014, 1577.

yollara başvurma hakkına sahip olacağı düzenlenmiştir. Tutukluluk durumu mevzuata aykırı görülürse o takdirde kişinin serbest bırakılmasına mahkeme tarafından emredilecektir. Dolayısıyla kişi bu karar karşısında aciz ya da kaderine terk edilmiş değildir. Haksız bir tutukluluk olduğunu düşündüğü durumlarda tutuklu için müracaat müessesesi getirilmiştir.

AİHM'in 27.02.1980 tarihli Deweer/Belçika kararında⁷¹ bir kişinin hak arama yoluna girmiş olması durumunda, bu yolun hukuken ve fiilen kapatılmış olması ya da kullanılamaması söz konusu olduğu takdirde, ihlâlin olduğu kabul edilecektir vurgusu yapılmıştır.

1.4.7 Tazminat Hakkı

Anayasanın 16/10.maddesinde sözü edilen maddenin hükümlerine uygun olmayan yakalanma ya da tutuklamanın mağduru kişinin dava açarak tazminat alma hakkına sahip olacağı ifadesi yer almaktadır. Tazminat hakkına ilişkin durumlar ve öneriler konusuna çalışmamızın üçüncü bölümünde değineceğimiz için burada kısa tutmayı uygun görmekteyiz.

1.4.8 AİHS'de Düzenlenen Kişi Özgürlüğü ve Güvenliği Hakkının AİHM Kararları Doğrultusunda İncelenmesi

Temel haklardan biri ve aslında en önemlisi olan kişi özgürlüğü ve güvenliği hakkı⁷² kapsamında iç hukukta birtakım düzenlemeler yapılmaktadır. İnsan hakları hukukunun pozitif dayanağını oluşturan sözleşmelerde tanınan haklarda bu haklarla ilgili bireye geri alınabilecek özel bir hukuki statü tanınmadığı göze çarpar⁷³. Bireyin insan olmasından kaynaklanan ve bu

⁷¹AİHM'in 27.02.1980 tarihli Deweer/Belçika kararı, [https://hudoc.echr.coe.int/tur#%22documentcollectionid2%22:\[%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22\]](https://hudoc.echr.coe.int/tur#%22documentcollectionid2%22:[%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22]), (e.t. 13.11.2019); Bu konuda bkz. **TEZCAN/ERDEM/SANCAKDAR/ÖNOK**, s. 316.

⁷²Kişi özgürlüğü ve güvenliği hakkına ilişkin bkz. **MACOVEI**, Monica; *Kişinin Özgürlük ve Güvenlik Hakkı*, Şen Matbaacılık, İstanbul, 2007, 5; **TEZCAN/ERDEM/SANCAKDAR/ÖNOK**, s. 223.

⁷³Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. **ÖZTÜRK/TEZCAN/ERDEM/SIRMA GEZER/SAYGILAR KIRIT/ALAN AKCAN/ÖZAYDIN/ERDEN TÜTÜNCÜ/ALTINOK VILLEMIN/TOK**, s. 110,111.

hakların bu sebeple de kişinin inisiyatifi ile kullanılmadığını söylemek yanlış olmayacaktır⁷⁴.

Ülkelerin kanunlarında ve uluslararası sözleşmelerde belirtilen şekilde yapılacak olan tutuklama ancak hukuka uygun sayılabilecektir. Aksi takdirde bu koşullara uyulmaksızın yapılacak olan bir tutuklama insan haklarının ihlâline sebebiyet verecektir. Bu kapsamda ülkelerin iç hukuklarındaki mevzuat ve AİHS’de düzenlenen ilkelere uygun davranılması sonucunda hukuka uygun bir tutuklamanın yapılmış olacağını söylemek yanlış olmayacaktır. Bir hukuk devletinde⁷⁵temel insan haklarına ilişkin prensiplere uygun hareket edilmesi aranmaktadır. Hukuksal açıdan teminat altına alınmış hürriyet olmadıkça kişiler güven duymayacak ve korku içerisinde yaşayacaklardır⁷⁶.

Kişi özgürlüğü ve güvenliği hakkı AİHS’in 5.maddesinin 3.fıkrasında düzenlenmiştir. Ve AİHM bu hakla ilgili olarak vermiş olduğu örnek bir kararda⁷⁷ kişi özgürlüğünün tutuklamaya olduğu kadar serbest bırakmaya da yetkili bir hâkim ya da benzer konumdaki görevli tarafından karar verilmesi gerektiğine hükmetmiştir.

AİHS’in tıpkı 5.maddesi gibi kişi özgürlüğü ve güvenliğini güvence altına alınan AİHS’e Ek 4 Numaralı (no’lu) Protokol’ün 3.maddesi; hiç kimsenin yalnızca AİHS’den doğan bir yükümlülüğü yerine getirememesinden dolayı

⁷⁴Sözü edilen konuda bkz. **AKIN**, İlhan F.; *Temel Hak ve Özgürlükler*, Fakülteler Matbaası, İstanbul, Y.: 1968, 7.

⁷⁵Hukuk devletinin yönetilenlere hukuk güveni sağlayan devlet düzeni olduğuna ilişkin tanım için bkz. **TANİLLİ**, Server; *Devlet ve Demokrasi Anayasa Hukukuna Giriş*, 3.Bs., Say Kitap Pazarlama, İstanbul, Y.: 1982, 155;**BALTA**, Tahsin Bekir/**KUBALI**, Hüseyin Nail; *Türkiye’de Hukuk Devleti Anlayışı*, 1957, <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/42/391/4219.pdf>, (e.t. 13.09.2019); **TEZİÇ**, Erdoğan; *Anayasa Hukuku*, 19.Bs., Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş., İstanbul, 162; **SAĞLAM**, Fazıl; *Anayasa Hukuku Ders Notları (TC Anayasası)*, Yakın Doğu Üniversitesi Yayınları, Lefkoşa, Y.: 2013, 341, 342; **ÖZBUDUN**, Ergun; *Anayasalcılık ve Demokrasi (Demokrasi)*, Yetkin Yayınları, Ankara, Y.: 2019, 63; **TANÖR**, Bülent/**YÜZBAŞIOĞLU**, Necmi; *1982 Anayasasına Göre Türk Anayasa Hukuku*, 18.Bs., Beta Basım Yayın Dağıtım A.Ş., İstanbul, Y.: 2019, 113; **KABOĞLU**, İbrahim Ö.; *Anayasa Hukuku Dersleri*, 14.Bs., Legal Yayıncılık A.Ş., İstanbul, Y.: 2019, 15; **GÖZLER**, Kemal; *Türk Anayasa Hukuku (Anayasa)*, 2.Bs., Ekin Basım Yayın Dağıtım, Bursa, 2018, 207.

⁷⁶Demokrasi ve insan hakları üzerine yazılan cümlelerle ilgili detaylı bilgi için bkz. **GÖREN**, s. 1; **SAĞLAM**, Fazıl; *Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Anayasa Hukuku Dersleri (KKTC Anayasası)*, Yakın Doğu Üniversitesi Yayınları, Lefkoşa, Y.: 2016, 95; **GÖZLER**, *Anayasa*, s. 353.

⁷⁷AİHM’in 23.03.1999 tarihli Nikolova-Bulgaristan kararı, <https://hudoc.echr.coe.int/tur#f{%22documentcollectionid2%22:%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22}>, (e.t. 09.08.2019).

hürriyetinden alıkonulamayacağı ifadelerine yer vermektedir. Bu düzenleme sayesinde yalnızca sözleşmeden doğan yükümlülükler taraflar açısından yerine getirilemezse hürriyeti bağlayıcı ceza vermenin uygun olmayacağı söylenebilecektir.

Tabii oldukları özel rejim sebebiyle özgürlükleri sıradan vatandaşlara göre zaten bir ölçüde kısıtlı olan kimseler de kişi özgürlüğü ve güvenliği hakkından faydalanacaktır. Bir ölçüde kısıtlı olan kişilerden kasıt; askeri personel⁷⁸ gibi kişilerdir. Kişi özgürlüğü ve güvenliği hakkı, gözaltına alma, tutuklama veya hükümlü olunan cezanın infazı gibi, ceza hukukuna bağlı sebeplerle özgürlüğünden mahrum bırakılmayı kapsadığı gibi bunun dışında özgürlüğün kısıtlandığı tüm durumları da (küçüğün eğitim kurumuna gönderilmesi, akıl hastasının tedavi için kapatılması gibi) kapsar⁷⁹.

Günümüzde demokratik olarak görülen toplumlarda en önemli hak olarak ifade edilen⁸⁰ özgürlük ve güvenlik hakkı, insan haklarına dair ifadeler içeren eski yazıtlarda da geçen köklü ve yerleşmiş bir haktır⁸¹. Bahsi geçen hak oldukça kapsamlı bir haktır. Bu hak kapsamlı olmasının yanında doktrinde “sözleşme sisteminde kaleme alınan haklar içinde en karmaşık ve anlaşılması güç şekilde formüle edilmiş hak” olarak da ifade edilmektedir⁸².

AİHS 5.maddede kişi özgürlüğü ve güvenliği cümlesinde esasen iki ayrı kavram var gibi görünse de şüphe yoktur ki “güvenlik” kavramı “özgürlük” olmadan düşünülemez. Ayrıca AİHM kararlarında “kişi özgürlüğü” baz

⁷⁸**ERMAN**, Sahir; *Askerî Ceza Hukuku Umumi Kısım ve Usul*, 7.Bs., Üçdal Neşriyat, İstanbul, Y.: 1983, 90.

⁷⁹Bu konuda **TEZCAN/ERDEM/SANCAKDAR/ÖNOK**, s. 256-259.

⁸⁰AİHM’in 29.03.2010 tarihli Medvedyev ve diğerleri/Fransa kararı, <https://hudoc.echr.coe.int/tur#%22documentcollectionid2%22:%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22%22>, (e.t. 09.08.2019).

⁸¹İlk anayasal belgelerden sayılan 1215 tarihli Magna Carta Libertatum, 1627 tarihli Petition of

Rights ve 1679 tarihli Habeas Corpus Act gibi belgelerde düzenlenmiş olan bu hak, modern zamanda da 1789 tarihli Fransız İnsan ve Yurttaş Haklar Bildirgesi’nde düzenlenmiştir. Aynı görüşte olan ve demokratik toplumlar özgürlüklere büyük önem veren rejimler olduklarından, diğer tüm özgürlüklerin kullanımındaki öneminden dolayı kişi özgürlüğü büyük öneme sahiptir”. Bu konuda bkz. **ŞAHBAZ**, İbrahim; *Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinde Kişi Özgürlüğü ve Güvenliği*, Türkiye Barolar Birliği Dergisi (TBBD), Sayı (S.): 55, Y.: 2004, 208.

⁸²Avrupa Konseyi tarafından yürütülen Anayasa Mahkemesine bireysel başvuru sisteminin desteklenmesi ortak projesi kapsamında hazırlanarak basılan el kitabındaki ayrıntılı bilgiler için bkz. **ŞİRİN**, Tolga; *Özgürlük ve Güvenlik Hakkı*, 2018, Avrupa Konseyi Ankara Program Ofisi, Y.: 2018, XI.

alınarak ve yoğunluk noktası yapılarak kararlar vermiştir. Kişi özgürlüğünün sınırlanacağı hâller yasayla tek tek önceden düzenlenmeli ve kişi keyfi yakalamalar ve tutuklamalara karşı güvence altında olmalıdır. AİHS m. 5'te bir kimsenin özgürlüğünden yasal olarak mahrum bırakılabileceği durumlar 1.fıkrafta altı bent halinde (a-f) sayılmıştır. Daha sonraki fıkralarda da (m. 5- f. 2-5) yasal olarak özgürlüğünden yoksun kılınan kimselere tanınan haklar sıralanmıştır. Kişinin hürriyetinden mahrum bırakılmasında başvuru koruma tedbirinin süresi, etkileri, niteliği ve bu tedbirin yerine getirilme usulü göz önünde bulundurulacaktır. Kişinin normal günlük yaşamını sürdürmesini fiilen olanaksız kılan ve hareket özgürlüğünü büyük ölçüde sınırlayan işlemler bu kapsamda değerlendirilecektir⁸³.

Novotka/Slovakya davasında⁸⁴ başvurucuya evinin önünde misafir beklerken davranışlarından şüphelenen iki polis memuru tarafından nüfus cüzdanı sorulmuştur. Polis memurları başvurucunun bir kimlik göstermemiş olması nedeniyle polis aracını çağırıp başvurucuyu karakola götürmüşler ve burada arama yaparak kısa bir süre nezarete tutmuşlardır. Başvurucu ise kimliği tespit edildikten hemen sonra salıverilmiştir. Sözü edilen olay toplamda bir saat sürmüştür. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi somut olayda başvurucu iradesi dışında karakola götürüldüğü ve nezarete tutulduğu için kişiyi hürriyetinden yoksun bırakan bir tedbir söz konusu olduğu sonucuna ulaşmıştır. Fakat olaydaki tutma işlemi AİHS'in 5 (1) (b) bendine uygun bulunmuştur. Ayrıca suç şüphesiyle yakalanıp karakola götürülmüş olan kişinin gözaltı süresinin başlamadığı iddia edilemeyecektir. AİHM hırsızlık şüphesiyle yakalanıp karakola götürüldükten sonra sarhoş olduğu düşüncesiyle kimliği tespit edilemeyen kişinin aylıncaya kadar tutulmasının bir hürriyetten yoksun bırakma oluşturmayacağı yönündeki savunmayı kabul etmemiş ve henüz bir gözaltında tutma kararı verilmemiş olmasına karşın işlemin hürriyetten yoksun bırakma olduğuna karar vermiştir⁸⁵.

⁸³Bu konuda bkz. **TEZCAN/ERDEM/SANCAKDAR/ÖNOK**, s. 228.

⁸⁴AİHM'in 04.11.2003 tarihli Novotka/Slovakya kararı, <https://hudoc.echr.coe.int/tur#%22documentcollectionid2%22:%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22>, (e.t. 09.08.2019).

⁸⁵AİHM'in 13.06.2002 tarihli Anguelova/Bulgaristan kararı, <https://hudoc.echr.coe.int/tur#%22documentcollectionid2%22:%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22>, (e.t. 09.08.2019).

AİHM'in vermiş olduğu yakın tarihli bir karar⁸⁶ olan ve TC'nin eski Anayasa Mahkemesi üyesi Alparslan Altan kararına bakıldığında; Yargıtay 9.Ceza Dairesi tarafından 6 Mart tarihinde bir karar verilmişti. Sözü geçen karara göre Alparslan Altan'a 11 yıl 3 ay hapis cezası verilmişti. Bu kararla ilgili AİHM'e başvuru yapıldıktan sonra AİHM, TC'de meydana gelen 15 Temmuz 2016 darbe girişiminin ardından tutuklanan Anayasa Mahkemesi'nin eski Başkanvekili ve üyelerinden Alparslan Altan ile alakalı hak ihlâlinin olduğuna hükmetmiştir. Bahsi edilen kararda AİHM, özgürlük ve güvenlik hakkı ihlâlinin olduğuna ve suç üstü kavramının içtihat ile genişletilemeyeceğine ayrıca tutuklama için kuvvetli suç şüphesi bulunmadığına karar verdi. Altan'ın başlangıçtaki tutukluluk durumunun hukuka uygun olmaması nedeniyle AİHM'in 5.maddesinin 1.fıkrasının ihlâl edilmiş olduğuna, başlangıçtaki tutukluluk durumuna dair sözü edilen kişinin bir suç işlemiş olduğuna dair makul şüphenin bulunmaması nedeniyle Sözleşme'nin 5/1 (c) ve 3.maddesinin ihlâl edilmiş olduğuna karar verilmiştir.

Tutukluluk süreleri bakımından AİHM içtihatlarında azami bir süreden söz edilmez. Bunun sebebi her somut olayın kendi içinde değerlendirilmesidir. Tutukluluk süresinin makul süreyi aşip aşmadığına karar vermek için karmaşık bir dava mı ya da zorluk içeriyor mu ona bakılır ayrıca sanığın davranışıyla ilgili izlenim ve ulusal makamların etkinliği de bakılan noktalardandır. AİHM kararları makul süre hesaplaması yaparken bir kişinin özgürlüğünün fiilen kısıtlanmış olduğu tarihten başlayıp fiilen salıverilmiş olduğu tarihe kadar geçen süreyi esas alır⁸⁷. Belirli bir süreyi aşmayan tutuklamalarda tutuklamanın kısa olup olmadığına bakılmaksızın gerekçelendirme yoksa AİHM.m.5/3'ün ihlâl edildiği varsayılacaktır⁸⁸. Ayrıca tutukluluk hâlinin her

⁸⁶AİHM'in 16.04.2019 tarihli Alparslan Altan/Türkiye kararı, <https://hudoc.echr.coe.int/tur#%22documentcollectionid2%22:%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22>, (e.t. 14.10.2019).

⁸⁷Bu konuda bkz. **DUVAN**, Ayşe Özkan; *Bireysel Başvuru Kararlarında Makul Sürede Yargılanma Hakkı*, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi (AÜHFD), C.: 68, S.: 1, Y.: 2019, 289-291; AİHM içtihatlarında da vurgulandığı gibi yakalanan veya tutuklanan kişi makul bir süre içinde yargılanmalıdır. Ve bu konu her somut olaya göre farklılık göstermektedir. Bu konuda bkz. AİHM'in 13.10.2009 tarihli Dayanan/Türkiye kararı, <https://hudoc.echr.coe.int/tur#%22documentcollectionid2%22:%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22>, (e.t. 06.11.2019); **TEZCAN/ERDEM/SANCAKDAR/ÖNOK**, s. 271.

⁸⁸AİHM'in 09.01.2003 tarihli Shishkov/Bulgaristan kararı, <https://hudoc.echr.coe.int/tur#%22documentcollectionid2%22:%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22>

zaman uzatılmayacağı da bilinmektedir. Buna göre AİHM Esen/Türkiye kararında⁸⁹, “delil durumu” gerekçesini kabul etmemiş ve bunu AİHS m.5/3’ün ihlâli saymıştır. AİHM delillerin durumunun gerekçe gösterilerek tutukluluk süresinin uzun tutulmasını kabul etmemiştir. AİHM, temeli sağlam gerekçeler aramakta ve kişinin özgürlüğü gibi hassas olan bir meselede dikkatli davranılması gerektiği kanaatindedir.

Tutuklamanın yerine adli kontrol alanının genişletilmesi konusunda AİHM bir kararında⁹⁰ Belçika’nın yargısal makamlar tarafından önleyici alıkoymaya alternatif önerilerinin ciddi olarak dikkate alınmamasını AİHS m.5/3’ün ihlâli saymıştır.

AİHS’in 5.maddesinin 4.fıkrasına göre yakalanan ya da tutuklanan kişinin özgürlüğünden yoksun kalması üzerine karar verirken bu sürenin kısa tutulması için ve hukuka aykırı bir tutuklama söz konusuysa o takdirde de serbest bırakılmak için bir mahkemeye başvuru yapma hakkına sahiptir⁹¹. M.S./Belçika kararında⁹² bir terör örgütüyle bağlantısı olduğundan kuşkulanan ve cezası infaz edilen Irak vatandaşının Belçika’dan sınır dışı edilmek üzere alıkonulduğu sürenin uzatılmasına dair başvuran AİHS’in 3.maddesine (işkence ve insanlık dışı veya aşağılayıcı muamele yasağı) dayanarak Irak’a iade edilmiş olmasından dolayı başvuruda bulunmuştur. AİHM ise AİHS m.5/4’ün ihlâl edildiğine hükmetmiştir.

[%22CHAMBER%22}\],](#) (e.t. 06.11.2019); Bu konuda bkz. **TEZCAN/ERDEM/SANCAKDAR/ÖNOK**, s. 276.

⁸⁹AİHM’in 08.08.2006 tarihli Hüseyin Esen/Türkiye kararı, [⁹⁰AİHM’in 08.11.2007 tarihli Lelièvre/Belçika kararı, \[⁹¹Bkz. AİHM’in 20.10.2015 tarihli Sher ve diğerleri/Birleşik Krallık kararı, \\[⁹²AİHM’in 31.01.2012 tarihli M.S./Belçika kararı,\\]\\(https://hudoc.echr.coe.int/tur#%22documentcollectionid2%22:%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22}\\], \\(e.t. 09.08.2019\\).</p>
</div>
<div data-bbox=\\)\]\(https://hudoc.echr.coe.int/tur#%22documentcollectionid2%22:%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22}\], \(e.t. 09.08.2019\); Tutuklama koruma tedbirinin öne çekilmiş ceza gibi uygulanmasının önüne geçilmesi gerekmektedir. Bunun için de tutuklama yerine adli kontrol tedbirine hükmedilmesi isabetli olacaktır. Bu konuda bkz. SIRMA GEZER, Özge/SAYGILAR KIRIT, Yasemin F.; <i>Adli Kontrol</i>, Prof.Dr.Turhan Esener’e Armağan, Seçkin Yayıncılık, C.: 15, S.:1, Ankara, Y.: 2016, 715, 716.</p>
</div>
<div data-bbox=\)](https://hudoc.echr.coe.int/tur#%22documentcollectionid2%22:%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22}], (e.t. 09.08.2019).</p>
</div>
<div data-bbox=)

AİHS m.5/5'te sözü edilen madde hükümlerine aykırı bir yakalama veya tutma işleminin mağduru olan herkes tazminat hakkına sahiptir düzenlemesi yer almaktadır. Bu duruma Wassink/Hollanda kararı⁹³ örnek verilebilir. AİHM'in kriterlerinde tazmin edilecek herhangi bir maddi ya da manevi zarar olmadığı sürece tazminat söz konusu olmayacaktır düşüncesine yer verilir. Ayrıca AİHS m.41'e göre de tazminat talep etmek mümkündür. Buna göre AİHM, AİHS ve Protokollerinin ihlâl edildiğine karar verirse ve ilgili Yüksek Sözleşmeci tarafın iç hukuku bu ihlâli; ancak kısmen telafi edebiliyorsa, AİHM gerekli gördüğü takdirde, hakkaniyete uygun surette, zarar gören tarafın tatminine hükmedecektir.

Tazminat konusuna ilişkin istisnai kararlardan birisi Caballero/Birleşik Krallık kararıdır⁹⁴. Sözü edilen kararda tespit edilen herhangi bir ihlâl olmamasına rağmen başvuru lehine 1000 İngiliz Sterlin'i manevi tazminata hükmedilmiştir. Bu karar AİHM'in kendi üyeleri arasında da oldukça tartışma yaratmıştır. Hatta birçok üye karara muhalif kalmıştır. AİHM'in böyle bir sonuca varmasındaki temel nedenin, İngiltere'nin nihai karar öncesinde AİHM'e yönelik "başvurucunun şikâyetlerindeki (Sözleşme'nin 5/3 ve 5/4. maddeleri) haklılığının kabul edildiğini belirten bir mesuliyet kabul metninin" etkisinin fazla olduğu belirtilmektedir⁹⁵. Bu kapsamda haksız yere tutuklanan kişilerin manevi zararı konusunda tazminat alabilmesi adil tatmin yöntemiyle olacaktır. Manevi tazminatın maddi olma şartı yoktur. Bu konuda AİHM tarafından verilen mahkûmiyet kararı yeterlidir⁹⁶. Sözü edilen durumun mağduru olan kişiler tazminat alma hakkına sahip olacaktır. Bunun için kural olarak sözleşmede korunan hakların ihlâli gerekecektir. Ancak AİHM için istisnai olarak da

⁹³AİHM'in 27.09.1990 tarihli Wassink/Hollanda kararı, [https://hudoc.echr.coe.int/tur#f{%22documentcollectionid2%22:\[%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/tur#f{%22documentcollectionid2%22:[%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22]}), (e.t. 09.08.2019).

⁹⁴AİHM'in 08.02.2000 tarihli Caballero/Birleşik Krallık kararı, [https://hudoc.echr.coe.int/tur#f{%22documentcollectionid2%22:\[%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/tur#f{%22documentcollectionid2%22:[%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22]}), (e.t. 09.08.2019).

⁹⁵AİHM m.41'de ki tazminat hakkı üzerine yazılan ayrıntılı bilgi için bkz. **CENGİZ**, Serkan; *Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Madde 41 Uyarınca Tazminat Kavramı*, 2002, <https://serkancengiz.av.tr/tr/makaleler/avrupa-insan-haklari-soezlesmesi-madde-41-uyarinca-tazminat-kavrami/>, (e.t. 10.02.2019).

⁹⁶**TEZCAN/ERDEM/SANCAKDAR/ÖNOK**, s. 296.

başvurucunun şikâyetlerindeki haklılığının kabul edildiğini belirten bir mesuliyet kabul metninin de etkili olacağını ifade etmek yanlış olmayacaktır.

1.4.9 KKTC’de İhlâl Edilen Kişi Özgürlüğü ve Güvenliği Hakkının AİHM Kararları Doğrultusunda İncelenmesi

AİHS’in 1.maddesinde insan haklarına saygı yükümlülüğü başlığıyla insan hak ve özgürlüklerinden yararlanmayı konu alır. Sözleşme de buna göre yüksek sözleşmeciler tarafların ülkenin yetki sınırları içinde bulunan herkesin sözleşmede açıklanan hak ve özgürlüklerden yararlanmalarının sağlanacağı konusu düzenlenmiştir.

AİHM taraf devletlerin, yer bakımından yetkilerinin yalnızca ülke alanı ile sınırlı olmadığını ve bu yetkinin ülke dışında devlet otoritesinin egemen olduğu yerleri de içerdiklerini belirtmektedir⁹⁷. TC’nin taraf devlet olması dolayısıyla AİHM’in zorunlu yargı yetkisini tanımasıyla birlikte yapılacak başvurular açısından da sorumluluğu vardır.

Devlet hem anayasaya hem de uluslararası sözleşmelere uymak zorundadır. Bu yükümlülüğü gerçekleştirecek organlar; yasama, yürütme ve yargıdır. Devlet insan haklarına yönelik herhangi bir organı aracılığıyla gerçekleşen ihlâlden dolayı sorumludur. Devlet tarafından özel bir organ veya kişiye yetki devredilemez. Devlet gerekli yasal düzenlemeleri yapar belirli bir davranış ve işlemde bulunup, sessiz kalmayıp, pozitif tedbirleri alırsa; ancak insan hak ve özgürlüklerinin ihlâlini en aza indirebilir. İnsan hakları sözleşmelerinin yer ve zaman bakımından uygulama alanı önemlidir. Türkiye’nin insan haklarını koruma yükümlülüğü kural olarak Türkiye Cumhuriyeti’nin ülkesi sayılan bir yerde gerçekleşen ihlâllerle sınırlıdır. Yani ülke dışı gerçekleşecek insan hakları ihlâllerinden Türkiye sorumlu değildir⁹⁸.

Ulusal sınırların belirlenmesine yönelik olarak devletler iç hukuklarında belli düzenlemeler yapabilirler. Ancak milli sınırların dışında bir yere askerî bir müdahale yapıldığı takdirde o ülkede işlenecek olan insan hakları ihlâlleri

⁹⁷Bu konuda bkz. **GÖZÜBÜYÜK/GÖLCÜKLÜ**, 15.

⁹⁸Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. **TEZCAN/ERDEM/SANCAKDAR/ÖNOK**, s. 74.

konusunda sorumluluğun hangi ülkede olacağına ilişkin bazı belirsizlikler yaşanmaktadır⁹⁹.

Taraf devletler Sözleşme'yi onaylamakla birlikte iç hukuklarını da Sözleşme ile uyumlu hâle getirmeye mecbur olurlar. AİHS'de düzenlenen temel hak ve özgürlükler taraf devletlerin iç hukuk mevzuatlarında güvence altına alınmak zorundadır. Ancak bu şekilde bir koruma taahhüt edilmiş olacaktır¹⁰⁰. Aksi takdirde ülkeler kendi vatandaşlarını koruyamadıkları gibi uluslararası mecrada da itibar kaybı yaşayacaklardır. Böylelikle ülkeler ağır bir yaptırımın sonucuna katlanmayı göze almış olacaklardır.

AİHM yetki alanı yönünden AİHS'e üye bir devletin, AİHS'de belirlenen hak ve hürriyetlerin çiğnendiği iddialarına sebep olan kendisine yüklenebilecek nitelikteki fiil ve ihmallerden sorumluluğunu sözü edilen Sözleşmeye imza atarak garanti etmiştir¹⁰¹. Başka bir deyişle Sözleşmeci devlet, yargı yetkisine tabi olan herkese AİHS'de ve ek protokollerde olan hakları garanti etmekle yükümlüdür. Sözleşmeci devletin "fiili egemenlik" kapsamındaki herhangi bir yerde gerçekleşen ihlâlden dolayı sorumluluğu vardır. Oysaki TC'de kabul edilen anlayışa göre yetki yalnızca dar kapsamda olan ve daha önce de ifade ettiğimiz gibi TC'nin ülkesi sayılan bir yerde gerçekleşen ihlâllerle sınırlıdır¹⁰². Ancak beklenen olmamış ve AİHM tarafından TC'nin KKTC'de işlenen insan hakları ihlâllerinden sorumlu tutulacağı karara bağlanmıştır¹⁰³. Sözü edilen

⁹⁹AİHM'in yetki alanıyla ilgili olarak bkz. **DİNÇ**, Güney; *Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Sözleşme'nin Yer Bakımından Kapsama Alanını Belirlerken, Barış Çağrısı mı, Yapıyor? Yoksa Emperyalist Savaşların Yolunu mu Açıyor?*, 2010, <http://www.guneydinc.com/makaleler/13.pdf>, (e.t. 14.02.2019).

¹⁰⁰Ayrıntılı bilgi için bkz. **ERDEM**, Mustafa Ruhan/**KORKMAZ**, Ömer; *Yargılanmanın Yenilenmesi Nedeni Olarak Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin İhlâli*, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, C.:5, S.: 2, Y.: 2003, 182.

¹⁰¹AİHM'in 08.07.2004 tarihli Ilaşcu ve diğerleri/Moldovya ve Rusya kararı, [https://hudoc.echr.coe.int/tur#f{%22documentcollectionid2%22:\[%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/tur#f{%22documentcollectionid2%22:[%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22]}), (e.t. 09.08.2019).

¹⁰²Bu konuda bkz. **TEZCAN/ERDEM/SANCAKDAR/ÖNOK**, s. 75,76; Devletin egemenliğinin en temel göstergesi sözü edilen devletin belli bir toprak parçası üzerinde münhasır kontrol gücüne sahip olmasıdır. Devlet bu toprak parçası üzerinde yürütme ve yargı yetkisini kullanır. Bu konuda bkz. **POGGI**, Gianfranco; *Devlet: Doğası, Gelişimi ve Geleceği*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2007, 31; Egemenliğin devletin kendi yetkilerini ve kendi temel hukuk kurallarını serbest iradesiyle belirleyebilmesine ilişkin görüş için bkz. **TEZİÇ**, s. 139.

¹⁰³**ERHÜRMAN**, Tufan; *Kıbrıs'ta Akıl Tutulması*, Işık Kitabevi, Lefkoşa, Y.: 2007, 194.

konuda Kıbrıs ile ilgili AİHM'e yapılan bir başvuru göze çarpmaktadır. Bu Loizidou/Türkiye başvurusudur¹⁰⁴.

Yine Kıbrıs Cumhuriyeti/Türkiye kararında¹⁰⁵ da AİHM TC'yi, insan hakları ihlâlinden sorumlu tutmuştur. AİHM, zorunlu yargı yetkisi açısından öne sürdüğü "fiili egemenlik yetkisi" anlayışını da sürdürmüştür. Fiillerin TC'nin siyasi sınırları dışında meydana gelmesi dolayısıyla TC AİHM'in, zorunlu yargı yetkisini tanımamaktadır. Ancak buna rağmen AİHM'e yapılan başvurular sonucunda yer bakımından yetki konusunda "fiili egemenlik" yetkisi esas alınmış olup sorumlu ülke olarak TC belirlenmiştir. AİHM için Kıbrıs Cumhuriyeti/Türkiye davasının zor tarafı Avrupa Konseyinin üyesi iki devletin egemenlik haklarının ve sınırlarının tartışıldığı bir karar vermek durumunda kalmasıydı. AİHM birçok uluslararası hukuk belgesini dayanak olarak gösterirken Kıbrıs Devleti'nin kuruluşuna temel olan sözleşmeler konusunda 1974 yılı öncesindeki Kıbrıs Hukukunu incelemeye bile gerek duymamıştır. AİHM'in esas yanığı ise çok yönlü siyasi bir konuyu yanlardan birini baskı altına alarak mülkiyet hakkı bağlamında çözmeye kalkışması durumudur. Kısaca Türk ordusunun konuşlandığı Kuzey Kıbrıs, TC'nin "egemenlik yetkisi" içinde bulunmaktadır vurgusu yapılmıştır. Sonrasında TC'nin kuruluşunu gerçekleştirdiği KKTC kendi başına kararlar alabilen bağımsız bir devlet değildir ifadelerine yer verilmiştir. Son olarak ister hukuki isterse hukuk dışı olsun askeri bir hareketin nedenlerinin AİHM tarafından değerlendirilip tartışılmasına gerek bulunmamaktadır ifadesine yer verilmiştir¹⁰⁶. AİHM bahsi

¹⁰⁴Bu konuda bkz. AİHM'İN 18.12.1996 tarihli Loizidou/Türkiye kararı, <https://hudoc.echr.coe.int/tur#%22documentcollectionid2%22:%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22>, (e.t. 09.08.2019).

¹⁰⁵AİHM'in 12.05.2014 tarihli Kıbrıs Cumhuriyeti/Türkiye kararı, <https://hudoc.echr.coe.int/tur#%22documentcollectionid2%22:%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22>, (e.t. 09.08.2019).

¹⁰⁶**DİNÇ**, Güney; <http://www.guneydinc.com/makaleler/13.pdf>, *Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Sözleşme'nin Yer Bakımından Kapsama Alanını Belirlerken, Barış Çağrısı mı, Yapıyor? Yoksa Emperyalist Savaşların Yolunu mu Açıyor?*, 2010, <http://www.guneydinc.com/makaleler/13.pdf>, (e.t. 14.02.2019); Sözü edilen kararla AİHM, AİHS'in 2. (yaşam hakkı), 3. (işkence ve kötü muamele yasağı), 5. (kişi özgürlüğü ve güvenliği), 8. (özel ve aile yaşamına saygı hakkı), 9. (din ve düşünce özgürlüğü), 10. (ifade özgürlüğü) 13. (etkin başvuru hakkı) ve AİHS'e Ek 1 no. lu Protokol'ün mülkiyet hakkına ilişkin 2.maddesi ile eğitim hakkına ilişkin 2.maddesinin ihlâl edildiği konusunda karar vermiştir. Ayrıntılı bilgi için bkz. **AKÇAY**, Deniz; "Cyprus V. Turkey" Kararı: *Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin Uluslararası Hukuk ve Uluslararası Uyuşmazlık Sınava*, TBBB, C.: 121, Y.: 2015, 442.

geçen davada kendi yetkisini aşan siyasi çözümler ileri sürmüştür. KKTC gibi bir devletin olduğunu kabul etmemekle birlikte adanın bir bütün olduğunu ve yalnızca Kıbrıs Cumhuriyeti (KC) olarak tanındığını dile getirmiştir. Halbuki Kıbrıs'ta iki farklı ulusun varlığı unutulmamalıdır. Ada içerisinde Kıbrıslı Rumlar ve Kıbrıslı Türkler olarak iki ayrı ulus yaşamaktadır.

KKTC ile ilgili olarak biliniyor ki 1974 yılında TC garantör sıfatıyla Kıbrıs'a askeri bir çıkarma gerçekleştirmiş ve bunun sonucunda da 1983'e kadar belirli yönetim şekilleriyle bu topraklar yönetilmiştir. Bununla birlikte 1983'e gelindiğinde yönetim biçimi olarak cumhuriyet seçilmiş ve ilk defa Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti ismiyle bir ülke kurulmuştur. Ancak KKTC 1983'ten beri hala uluslararası alanda tanınmayan bir devlettir. KKTC'nin tanınmayan bir devlet oluşu bu topraklarda gerçekleşecek insan hakları ihlallerinden kimin sorumlu tutulacağı ile ilgili soruyu akla getirir. 1959 yılında TC ve Yunanistan hükümetleri arasında gerçekleşen Zürih Konferansı'nda bir karar alınmıştı. Bu karara göre adada bir KC¹⁰⁷ kurulacaktı. Buna göre TC, Yunanistan ve İngiltere ile iki ulusun temsilcilerinin katılımıyla 1960 yılında gerçekleştirilen Londra Konferansı'nda KC'nin temel ilkeleriyle birlikte Garanti ve İttifak Andlaşmaları yapılmıştı¹⁰⁸.

KKTC Hukukunda uluslararası sözleşmelerin ne durumda olduğu konusuna bakılacak olursa bu durumla ilgili KKTC Anayasası yol gösterici olacaktır. Anayasa m.90/5'e göre usulünce yürürlüğe konan uluslararası andlaşmaların kanun hükmünde olduğu şeklinde bir düzenleme mevcuttur. Sözü edilen hükümde uluslararası andlaşmalar hiyerarşik düzende yasalarla eşittir. Bu

¹⁰⁷TOLUNER, Sevin; *Kıbrıs Uyuşmazlığı ve Milletlerarası Hukuk*, Fakülteler Matbaası, İstanbul, Y.: 1977, 71, 72; SERTER, Vehbi Zeki; *Kıbrıs Tarihi*, 10.Bs., Halkın Sesi Limited Şirketi., Y.: 1977, 118; İSMAIL, Sabahattin; *150 Soruda Kıbrıs Sorunu*, 1.Bs., Kastaş Yayınevi, İstanbul, Y.: 1998, 152.

¹⁰⁸Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. TOLUNER, s. 75-78; SERTER, s.120; İSMAIL, s. 54, 55; KKTC'nin bağımsız bir devlet olarak değerlendirilebilmesinin yolunun KKTC'nin kuruluşunun Garanti ve İttifak Antlaşmaları hükümlerine uygun gerçekleşip gerçekleşmediği üzerinden anlaşılacağına dair bilgi için bkz. ÖZERSAY, Kudret; *Kıbrıs Sorunu: Hukuksal İnceleme*, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara, Y.: 2009, 5.

durum tıpkı Türk Hukukunda olduğu gibidir¹⁰⁹. Uluslararası andlaşmalar anayasadan sonra ikinci sırada yer almaktadır. Dolayısıyla AİHS'in insan hak ve özgürlüklerine ilişkin kuralları KC'de olduğu gibi KKTC'nin de iç hukukunun bir parçasıdır¹¹⁰. KKTC Anayasa Mahkemesi de vermiş olduğu bir kararda¹¹¹ Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin iç hukuka dahil olduğunu ve bunun yanında AİHS'in normlar hiyerarşisinde Anayasa gibi bir üst norm olmadığını ifade etmiştir. Devamında ise kanunların AİHS'e aykırılığını denetleyen ve aykırı olanların iptalini öngören bir iç prosedür yoktur dolayısıyla AİHS'i, iç hukuk hâline gelmiş bir uluslararası sözleşme ya da diğer bir yasa statüsünde kabul edip uygulamamız gerekir ifadelerine yer verilmiştir. KKTC Anayasa Mahkemesi vermiş olduğu kararda her ne kadar AİHS ilkelerini iç hukukta benimseyip yasalarla aynı düzeyde görse de KKTC bağımsız bir devlet olarak tanınmadığı için AİHS'e de taraf değildir. Ve elbette ki KKTC Avrupa Konseyi üyesi de değildir¹¹². Hâl böyle olunca KKTC'de temel hak ve özgürlükleri ihlâl edilen kişiler iç hukuk yollarını tükettikten sonra başvurularını KKTC aleyhine değil TC veya KC aleyhine yapmak durumunda kalacaklardır¹¹³. Böylelikle bir orantı kurmak gerekirse; Kuzey Kıbrıs'ta yaşayan kesimin insan hak ve özgürlükleri ihlâl edildiğinde, duruma göre TC ya da KC aleyhine dava açılması

¹⁰⁹Andlaşmalara yönelik detaylı bilgi için bkz. **PAZARCI**, Hüseyin; *Uluslararası Hukuk*, 17.Bs., Turhan Kitabevi, Ankara, 2018, 45.

¹¹⁰Kıbrıs Cumhuriyeti'nin 39/1962 sayılı Yasa ile AİHS'i onayladığı ve bahsi geçen Sözleşme'yi iç hukukuna dahil ettiği bir gerçektir. Sözü edilen Yasa, 1963 olaylarından önce Kıbrıs Cumhuriyeti'nin ortak parlamentosu olan ve Kıbrıslı Türkler ile Kıbrıslı Rumların ortak katıldığı Temsilciler Meclisi tarafından kabul edilmiştir. Dolayısıyla AİHS'in insan hak ve özgürlüklerine ilişkin hükümleri KKTC'nin de bir parçasıdır. Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. **NECATİGİL**, Zaim M.; *Kıbrıs Uyuşmazlığı ve AİHM Kısacasında Türkiye (Kıbrıs Uyuşmazlığı)*, 2.Bs., Turhan Kitabevi, Lefkoşa, Y.: 2006, 1.

¹¹¹KKTC Anayasa Mahkemesi'nin uluslararası andlaşmaların iç hukukta uygulanmasına yönelik olarak verdiği karar için bkz. KKTC Anayasa Mahkemesi (AYM), D. 24/202, Dava No: 4/2003, Karar Tarihi: 26.06.2003. Bu konuda bkz. <http://www.mahkemeler.net/cgi-bin/cevap1.aspx>, (e.t. 27.10.2019); Ayrıca 9/76 sayılı Mahkemeler Yasasında normlar hiyerarşisine ilişkin hüküm yer almaktadır. 38.madde sözü edilen düzenlemeleri içerir.

¹¹²**HAKKI**, Murat Metin; *Property Wars in Cyprus: The Turkish Position According to International Law*, Ankara Bar Review, S.: 1, Y.: 2010, 44.

¹¹³**NECATİGİL**, Zaim M.; *Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde Anayasa ve Yönetim Hukukunun Esasları (Anayasa)*, Işık Kitabevi Yayınları, Lefkoşa, Y.: 2015, 42.

gerekiyorsa, Rumlar için de aynı şekilde Güney Kıbrıs Rum Yönetimi'nde (GKRY) temel bir hak ihlâli söz konusu olursa Yunanistan ya da KC aleyhine dava açılması gerekecektir. Kanaatimizce daha önce de belirttiğimiz sebeplerden dolayı KC adı altında kullanılan ifade doğru bir ifade değildir. Bu nedenle de siyasi arenada sadece GKRY kavramını kullanmayı doğru buluyoruz.

Bilindiği gibi AİHS'in 33.maddesi devlet başvurularını düzenlemektedir. Buna göre her yüksek sözleşmecî tarafın AİHS ve Protokolleri hükümlerine uygun davranması beklenmektedir. Eğer bir ihlâl olduğu düşüncesinde olunursa AİHM'e başvurabileceği ifade edilmiştir. Buna göre Kuzey Kıbrıs topraklarında gerçekleşecek insan hakları ihlallerinde GKRY, TC'ye karşı dava açabilecektir. Fakat bunun AİHM nezdindeki ismi KC'nin TC'ye karşı dava açması şeklindedir¹¹⁴.

Devlet başvuruları şeklinde KC, TC aleyhinde bazı davalar açmıştır. Ancak bu davalar bir elin parmaklarını geçmeyecek kadardır. Bilindiği üzere TC Kıbrıs'a, 20 Temmuz 1974'te bir barış harekâtı gerçekleştirmiştir. Bu harekât sonrası KC AİHM'e ilk başvurusunu yapmıştır. Daha sonra üç devlet başvurusu daha gerçekleşmiştir.

6780/74 (ilk başvuru)¹¹⁵ ve 6959/75 (ikinci başvuru)¹¹⁶ ile 8007/77 sayılı (üçüncü başvuru)¹¹⁷ "ilk üç GKRY başvurusu o dönemde yürürlükte olan AİHS sistemine uygun olarak Avrupa İnsan Hakları Komisyonuna (AİHK) yöneltilmişti. AİHK tarafından birleştirilen ilk iki başvuruya ilişkin AİHK

¹¹⁴**GÖZLER**, Kemal; *Bireysel Başvuru ve Kıbrıs Sorunu (Kıbrıs Sorunu)*, İnsan Hakları Yıllığı, C.: 15, 1993, 173; **ÖZDEK**, Yasemin; *Avrupa İnsan Hakları Hukuku ve Türkiye-AİHS Sistemi ve AİHM Kararlarında Türkiye*, Nadir Kitap Yayınları, İstanbul, Y.: 2004, 50.

¹¹⁵AİHM'in 19.09.1974 tarihli Kıbrıs Cumhuriyeti/Türkiye kararı <https://hudoc.echr.coe.int/tur#%22documentcollectionid2%22:%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22>, (e.t. 09.08.2019).

¹¹⁶AİHM'in 21.03.1975 tarihli Kıbrıs Cumhuriyeti/Türkiye kararı <https://hudoc.echr.coe.int/tur#%22documentcollectionid2%22:%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22>, (e.t. 09.08.2019).

¹¹⁷AİHM'in 06.09.1977 tarihli Kıbrıs Cumhuriyeti/Türkiye kararı <https://hudoc.echr.coe.int/tur#%22documentcollectionid2%22:%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22>, (e.t. 09.08.2019).

raporunda AİHS'in 2. (yaşam hakkı), 3. (işkence ve kötü muamele yasağı), 5. (kişi güvenliği), 8.(özel ve aile yaşamına saygı hakkı), 13. (etkin başvuru hakkı) ve 14. (ayrımcılık yasağı) maddelerinin ihlâl edildiği sonucuna varılmıştı. Yine o dönemdeki denetim mekanizması sistemine göre AİHK raporları ilgili devletin AİHM'in mecburi yargı yetkisini tanımış olması kaydıyla başvuran ve/veya davalı devlet tarafından AİHM'e götürülebilirdi. AİHM'in mecburi yargı yetkisinin tanınmadığı durumlarda ise Avrupa İnsan Hakları Komitesi (AİHK) raporlarının bağlayıcılık kazanabilmesi için Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi'nin bir kararıyla kabul edilmiş olması gerekirdi. Komite'nin bu iki rapor hakkında 1979'da kabul ettiği kararda (Resolution DH (79)) AİHK raporunun sonuçları ile ilgili olarak ret ya da onay doğrultusunda bir karar alınmamıştır. Ancak Kıbrıs'ta insan haklarının kalıcı bir şekilde teminat altına alınması ancak barışın ve iki toplum arasında güvenin yeniden tesisi ile gerçekleşebileceği vurgulanmıştır. Bu doğrultuda toplumlararası görüşmelerin bu uyuşmazlığın çözümlenmesine ulaşılmasında uygun çerçeveyi oluşturduğu belirtilmiştir. 8007/77 no.lu 3. Rum başvurusuna ilişkin AİHK raporunda ise TC'nin 5. (kişi güvenliği), 8. (özel ve aile yaşamına saygı) ile AİHS'e EK 1 No.lu Protokol'ün mülkiyet hakkına ilişkin 1. maddesinin ihlâl edildiği sonucuna varmıştır. Bakanlar Komitesinin 1992'de aldığı kararda (Resolution DH (92) 12) yine AİHK sonuçları hakkında herhangi bir karar alınmamıştır. Bunun üzerine AİHK raporunun yayınlanmasına karar vermek konusuyla yetinilmiştir. 25781/94 sayılı dördüncü Rum başvurusu¹¹⁸ ise yeniden AİHK'e yöneltilmiş olmakla birlikte GKRY TC'nin, AİHM'in mecburi yargı yetkisini tanımış olmasından faydalanarak AİHK'in 4 Haziran 1999 tarihli raporunu 30 Ağustos 1999 tarihinde AİHM'e"¹¹⁹ ulaştırmıştır.

Özellikle 8007/77 sayılı AİHK raporunda verilen kararlar¹²⁰ TC uluslararası mecrada bir çıkmaza sokulmak istenmiş ve Kıbrıs sorunu için önemli kararlar

¹¹⁸AİHM'in 12.05.2014 tarihli Kıbrıs Cumhuriyeti/Türkiye kararı [https://hudoc.echr.coe.int/tur#f{%22documentcollectionid2%22:\[%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/tur#f{%22documentcollectionid2%22:[%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22]}), (e.t. 09.08.2019).

¹¹⁹Ayrıntılı bilgi için bkz. **AKÇAY**, Deniz; "Cyprus V. Turkey" Kararı: *Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin Uluslararası Hukuk ve Uluslararası Uyuşmazlık Sınarı*, TBBD, C.: 121, Y.: 2015, 442.

¹²⁰AİHM'in 06.09.1977 tarihli Kıbrıs Cumhuriyeti/Türkiye kararında Türkiye aleyhine yapılan başvuruda geçen şikâyet konularına ilişkin ayrıntılı bilgi için bkz. **GÖZLER**, *Kıbrıs Sorunu*, s. 173.

alınmıştır. Sözü edilen raporda alınan kararlar genellikle Türkiye Cumhuriyeti'nin aleyhine olmuştur.

TC yukarıdaki devletlerarası başvurularda Kıbrıs'taki insan hakları ihlallerinden dolayı mahkûm edilmiştir. Bakanlar Komitesi birinci ve ikinci Kıbrıs başvuruları hakkında Kıbrıs sorununun çözülmesi için toplumlararası görüşmelerin başlatılması çağrısında bulunarak başvuruları sonuçlandırmıştır. Üçüncü Kıbrıs başvurusunda ise Komisyon raporunun kabulünden yaklaşık on yıl sonra yayımlanmasına karar vermekle yetinmiştir¹²¹.

AİHM'e başvurular "devlet başvuruları" olabileceği gibi AİHS'in 34.maddesinde "kişisel başvurular" şeklinde de yapılabileceği düzenlenmiştir. Buna göre AİHS'de ya da Protokollerinde tanınan haklarının yüksek sözleşmeciler tarafından biri tarafından ihlâl edilmesinden dolayı mağdur olduğunu öne süren her gerçek kişiler hükümet dışı kuruluş veya kişi grupları AİHM'e başvurabilecektir. Yüksek sözleşmeciler taraflar aynı zamanda bu hakkın etkin bir şekilde kullanılmasıyla ilgili hiçbir surette engel olmamayı da taahhüt etmektedirler.

Bireysel başvuru bireyin ülke anayasası ile güvence altına alınmış temel hak ve özgürlükleri hakkında ve AİHS kapsamındaki haklardan ve devletlerce kabul edilen protokollerde düzenlenen haklardan herhangi birinin kamu gücü tarafından ihlâl edildiği iddiasıyla anayasa mahkemesine başvurma yoludur. TC ile ilgili bireysel başvuru yolunun ikincil yol olduğunu mevcut yasal düzenlemelere bakarak anlayabiliriz. Anayasada, Anayasa Mahkemesinin "Görev ve Yetkileri" başlıklı 148. maddesinin 3.fıkrası herkesin Anayasada teminat altına alınmış temel hak ve hürriyetlerinden, AİHS kapsamında yer alan hakkın, devlet tarafından ihlâl edildiği iddiasıyla Anayasa Mahkemesine başvurabilir ifadelerine yer verilmiştir. Başvuruda bulunabilmek için olağan kanun yollarının tüketilmiş olması zorunludur şeklinde düzenlendiği 03.04.2011 tarihinde yürürlüğe giren 6216 sayılı Anayasa Mahkemesinin Kuruluşu ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun'un 45. maddesinin 2. fıkrası ise ihlâl neden olduğu ileri sürülen işlemin, eylemin veya ihmalin yasada

¹²¹Bu konuda **GÖZLER**, *Kıbrıs Sorunu*, s. 173.

öngörölmüş idari ve yargısal başvuru yollarının bütününün bireysel başvuru yapılmadan önce tüketilmiş olması gerekeceğine yer vermiştir. Devamında 47.maddesinin 5.fıkrasında bireysel başvurunun, başvuru yollarının tüketildiği tarihten başlayarak; ancak başvuru yolu öngörülmemişse ihlâlin öğrenildiği tarihten itibaren otuz gün içinde yapılması gerekeceği düzenlenmiştir¹²².

TC, 28 Ocak 1987'de Avrupa İnsan Hakları Komisyonu önünde bireysel başvuru hakkını, 26 Aralık 1989'da ise Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin yargı yetkisini tanımış ve hâliyle bu tarihlerden sonra meydana gelecek ihlâllerden sorumlu olacağını bildirmiştir¹²³. Bunun önemi bireysel başvuru hakkının tanınmasından itibaren Kıbrıslı Rumlar tarafından TC aleyhine yapılan başvurulardır.

Kişisel başvuruya verilecek en iyi örnek Loizidou kararıdır¹²⁴. Sözü edilen kararda başvuran Kuzey Kıbrıs'ın Girne şehrinde belli parsellerdeki arsaya sahibi olduğunu ve 20 Temmuz 1974 tarihinde TC'nin Kuzey Kıbrıs'ı denetimi öncesinde bir dairesinin kendi ailesine ait olmak üzere apartman inşaatı için çalışmaların başladığını iddia etmiştir. Sözü edilen mülklerin sahibi olduğu Kıbrıs Tapu ve Kadastro Müdürlüğü'nce hazırlanan tapu senetleriyle de kanıtlanmıştır. Başvuran geçmişte ve hala Girne'ye dönme ve mülkünü rahatça kullanma konusunda devamlı olarak Türk Kuvvetleri tarafından engellenmiş olduğunu belirtmiştir. Başvuran 19 Mart 1989 tarihinde Kuzey Kıbrıs'ın Akıncılar Türk Köyünün yakınında bulunan Limya köyünde bir kadın grubu tarafından düzenlenen bir yürüyüşe katılmıştır. Yürüyüşün amacı ise Kıbrıs Rum Kesimi'nden gelen mültecilerin evlerine dönme hakkının savunulmasıdır. Başvuran elli kişilik yürüyüş grubuna liderlik ederek Birleşmiş Milletler karakolunu geçip Kıbrıs'ın Türk denetimi altındaki bölgesinde bulunan Kutsal Haç Kilisesi'ne doğru bir tepede ilerlemiştir. Sözü geçen grup, kilise

¹²²ACU, Melek; *Bireysel Başvuruya Konu Edilebilecek Haklar*, TBBD, C.: 110, Y.: 2014, 405; AYDIN, Öykü Didem; *Türk Anayasa Yargısında Yeni Bir Mekanizma: Anayasa Mahkemesi'ne Bireysel Başvuru*, Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi C.: XV, S.: 4, Y.: 2011, 124.

¹²³Bu konuda CENGİZ, Serkan; *AİHM Kararlarının İç Hukuka Etkisi*, TBBD, S.: 79, Y.: 2008, 338; RENDA, Yaprak; *Loizidou Kararından Bugüne Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin Kararları ve Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi Kararlarının Kıbrıs'taki Mülkiyet Sorununa Etkisi*, Ankara Barosu Dergisi (ABD), S.: 1, Y.: 2013, 390.

¹²⁴AİHM'in 18.12.1996 tarihli Loizidou/Türkiye kararı, <https://hudoc.echr.coe.int/tur#%7B%22documentcollectionid%22%3A%5B%22GRANDCHAMBER%22%2C%22CHAMBER%22%7D>, (e.t. 09.08.2019).

avlusuna geldiğinde Türk askerleri tarafından etraflarının sarılmış olduğunu ve yürüyüşe devam etmelerinin engellendiğini söylemişlerdir. Başvuran Kuzey Kıbrıs Türk Polis Kuvvetleri tarafından tutuklanmış ve ambulansla Lefkoşa'ya getirilmiştir. On saatten fazla tutuklu kaldıktan sonra gece yarısı serbest bırakılmıştır. Loizidou başvurusunu, 22 Temmuz 1989'da yapmıştır. Yakalanması ve tutuklanmasının Sözleşme'nin 3., 5., ve 8. maddelerinin ihlâlini teşkil ettiği yönünde şikâyetçi olmuştur. Ayrıca mülkiyetine girişinin engellenmekte olmasının da AİHS'in 8. maddesinin ve 1 no'lu Protokol'ün 1.maddesinin devam etmekte olan ihlâlini teşkil ettiği yönünde şikâyette bulunmuştur. Ancak 4 Mart 1991 tarihinde Komisyon, 5.maddenin ihlâl edilmediğini (dörde karşı dokuz oyla) raporunda belirtmiştir. Netice itibarıyla Loizidou'nun, "kişi özgürlüğü ve güvenliği" ihlâl edilmemiştir.

AİHM'in zaman bakımından yetkisi konusunda 1969 tarihli Andlaşmalar Hukukuna Dair Viyana Sözleşmesi¹²⁵ m.28'e göre andlaşmadan farklı bir niyet anlaşılmadıkça veya böyle bir niyet başka türlü tespit edilmedikçe, andlaşma hükümleri, andlaşmanın bir taraf bakımından yürürlüğe girmesinden önce meydana gelen herhangi bir hareketle veya vakiyla veya ortadan kalkan herhangi bir durumla ilgili olarak, andlaşmanın tarafını bağlamayacaktır. Bu kapsamda andlaşmalar da geçmişe yürümeyecektir. AİHM'in zorunlu yargı yetkisinin (ya da bireysel başvuru hakkının) kabulünden önce meydana gelmiş bir olayın etkileri başvurunun yapıldığı tarihte sürmekte ise "sürekli ihlâl" söz konusu olacaktır. Nitekim AİHM'in zaman bakımından yetkisi mevcuttur. Loizidou/Türkiye kararı bakımından AİHM bu gerekçeye dayanmış ve Kuzey Kıbrıs'a TC tarafından yapılan harekâtı sürekli bir ihlâl olarak nitelendirip, kişinin mülkiyet hakkının sürekli bir biçimde ihlâl edildiğine kanaat getirmiştir. Davanın olağan iç hukuk yollarının tüketilmesinden ve kesin karardan itibaren altı ay içinde açılması gerekmektedir. Ancak uluslararası hukukta genel kabul gören prensiplere göre iç hukuk yolları tüketilmeden de¹²⁶ dava açılması

¹²⁵Sözleşme metni ile ilgili bilgi için bkz. http://www.unickankara.org.tr/doc_pdf/Viyana_69.pdf,(e.t. 13.09.2019); Viyana Sözleşmesine ilişkin ayrıntılı bilgi için bkz. **PAZARCI**, s. 69.

¹²⁶AİHM'in 08.07.1999 tarihli Çakıcı/Türkiye kararı, <https://hudoc.echr.coe.int/tur#%22documentcollectionid2%22:%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22>}, (e.t. 11.08.2019).

mümkündür. Bunun sebebi eğer etkili bir başvuru yolu varsa davalı devletin bunu ispatlaması zorunluluğu vardır¹²⁷.

KKTC vatandaşlarının KC aleyhine bir başvuruda bulunabilmesi için öncelikle KC'deki iç hukuk yollarını tüketmeleri gerekmektedir¹²⁸. KKTC vatandaşlarının TC aleyhine bir başvuru yapabilmesi için ise TC'deki iç hukuk yollarını değil KKTC'de olan iç hukuk yollarını tüketmiş olmaları aranmaktadır. Ve iç hukuk yollarının tüketilmesinden itibaren altı ay içinde AİHM'e başvuru yapılabilecektir¹²⁹.

Son olarak bir konuya değinmek gerekirse KKTC'de 2014 yılında bir halk oylaması¹³⁰ gerçekleşmiştir. Halk oylamasında sonuç ne acı ki Kıbrıs'lı Türklerin aleyhine olmuştur. Bu halk oylamasında halka sunulan anayasa değişikliği önerisinden en önemlisi Anayasanın 144.maddesine 4.fıkra olarak eklenen yeni bir düzenleme ile anayasa şikâyeti yolunun açılması konusuydu. Halk oylamasında sözü geçen değişiklik kabul edilseydi Anayasada faydalı bir düzenleme olacaktı.

Netice itibarıyla böyle bir madde halk oylamasında kabul edilmedi ve Anayasada sözü geçen madde yerini alamadı. Sözü edilen madde yürürlüğe girmiş olsaydı hak arama yolu açısından TC'nin 1982 Anayasası'na 2010 anayasa değişikliğiyle girmiş olan düzenlemeden daha da kapsayıcı bir düzenleme getirilmiş olacaktı. Bunun sebebi ise sınırlama yaparak tıpkı TC'de olduğu gibi Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi kapsamında ifadesinin getirilmemesidir¹³¹. AİHS kapsamındaki anayasal haklar formülü, bireysel başvurunun ya da anayasa şikâyetinin bugüne kadarki Türkiye uygulaması içinde asıl amacından çıkmış kendi vatandaşını kendi anayasası gereği sahip

¹²⁷Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. **TEZCAN/ERDEM/SANCAKDAR/ÖNOK**, s. 107.

¹²⁸Bu konuda bkz. **AKSU**, Aslı; *Human Rights Violations Faced By Turkish Cypriots*, Ankara Bar Review, C.: 1, Y.: 2010, 19-24.

¹²⁹Anayasa'ya uygunluk denetimi münhasıran Anayasa Mahkemesi olarak oturum yapan Yüksek Mahkemeye verilmiştir. Bahsi geçen mahkeme, ceza ve hukuk davalarını Yargıtay olarak istinaf yoluyla dinlemektedir. Bu esnada anayasal bir sorun çıkması durumunda konuyu Anayasa Mahkemesi olarak oturum yapan Yüksek Mahkemeye gönderme yetkisine sahiptir. Ancak KKTC Anayasa Mahkemesinin bireysel başvuruları inceleme yetkisi yoktur. Bkz. **DEREBOYLULAR**, Özde/**ARMAN**, Perçem; *Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin Kıbrıs İlgili Verdiği Kararların KKTC ve Türkiye'ye Etkisi*, *TBB*, C.: 136, Y.: 2018, 316.

¹³⁰Bu konuda bkz. 2014, <http://www.tufanerhurman.com/anayasa-degisiklikleri-son-hali/>, (e.t. 19.09.2019).

¹³¹Bu konuda detaylı bilgi için bkz. **SAĞLAM**, *KKTC Anayasası*, s. 251.

olduğu haklardan yoksun bırakacak derecede bir anlam kaybına uğratılmıştır¹³².

Son olarak kişi özgürlüğü ve güvenliği hakkı öyle bir haktır ki AİHM'in yerleşik içtihatlarına göre de aynı anda hem adil yargılanma hem de kişi özgürlüğü ve güvenliği hakkının ihlâli varsa o takdirde öncelik kişi özgürlüğü ve güvenliği hakkına verilecektir.

1.4.10 AİHS'de Düzenlenen Adil Yargılanma Hakkının AiHM Kararları Doğrultusunda İncelenmesi

AİHS'in 5.maddesinde tutuklama koruma tedbiri konusunda temel kurallara yer verilmekle birlikte bu kararı veren makamın adil yargılanma hakkına göre bu faaliyetini sürdürmesi gerekmektedir. Bu nedenle AİHS'in 5.maddesi ile doğrudan ilişkili olduğu için adil yargılanma hakkı ile ilgili olan AİHS'in 6.maddesinde yer alan kuralların ve buna göre verilmiş kararlarında bilinmesinde yarar vardır.

Adil yargılanma hakkı tıpkı AİHS'de yer alan diğer temel haklar gibi önemli temel insan haklarından. Adil yargılanma hakkının kökeni Fransızcadır ve "*procès équitable*" biçiminde ifade edilir. İngilizce olarak ise dürüst yargılanma hakkı şeklinde "*fair trial*" kullanılmaktadır. Kullanılan terimin Türkçe karşılığı konusunda doktrinde birçok görüş ileri sürülmektedir. Örneğin Zabunoğlu¹³³ "adil yargılanma hakkı" ifadesini kullanmaktadır. "Adil yargılama", öznesi yönünden edilgen bir yapıya sahip olup belirsizlik taşımaktadır. Ancak "adil yargılanma hakkı", birey için bir "temel hak" niteliğindedir. Sözü edilen hak yargı makamları açısından da hak arama özgürlüğünün uygulamasına yönelik uzantısıdır. Inceoğlu'na¹³⁴ göre "hakkaniyetle yargılama" veya "hakkaniyete

¹³²Kamu Hukukçuları Platformu'nun toplantısında sunulan karar incelemelerine ulaşmak için bkz. **ŞİRİN**, Tolga; *Üçüncü Yılda Bir Bilanço: Türkiye Anayasa Mahkemesi'nin Bireysel Başvuru (Anayasa Şikâyeti) Usulünün ve Kararlarının Değerlendirilmesi*, 2015, http://kamuhukukculari.org/?sayfa=toplantı_bildiriler&id=5, (e.t. 19.09.2019).

¹³³Bu konuda **ZABUNOĞLU**, Yahya; *Adil Yargılanma Hakkı ve Adil Yargılama Yapma Görevi*, Yeni Türkiye Dergisi, İnsan Hakları Özel Sayısı, S.: 22, 1998, 936-944.

¹³⁴**İNCEOĞLU**, Sibel; *İnsan Hakları Avrupa Mahkemesi Kararlarında Adil Yargılanma Hakkı*, 4.Bs., Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş., İstanbul, Y.: 2013, 2.

uygun yargılama” ifadelerinden biri kullanılmalıdır. Nihayet Erşen¹³⁵ “adil yargılanma” teriminin “doğru yargılanma ve yargılama” ifadesini de kapsadığını düşündüğünden “adil yargılanma hakkı” kavramı daha uygundur ifadesini kullanmaktadır. AİHS’de ise sözü edilen kavramın “adil yargılama” şeklinde kullanıldığını görmekteyiz. Ancak buna karşılık madde 6’da olan ilke ve hakların bütününe kapsayan bir hak olarak kullanıldığında ise “adil yargılanma hakkı” teriminin kullanılmasını tercih etmemiz gerekmektedir¹³⁶.

Schroeder/Yenisey’e¹³⁷ göre “dürüst yargılanma hakkı”, “fair trial” in Türkçe karşılığı olarak daha uygun düşmektedir.

AİHS m.6’da yer alan adil yargılanma hakkı uyarınca ulusal yargı makamlarınca görülen davalarda varılan sonucun yerindeliğini denetleme işi AİHM’in görev alanına girmemektedir. Ulusal makamların işleyiş usulleri bakımından geniş bir takdir hakkı bulunmaktadır. Adil yargılanmanın hangi tip metodlarla sağlanacağını belirlemek ulusal takdir yetkisinin içerisine dahildir. Nitekim adil yargılanmanın gerekleri sağlanmış olursa AİHM’in de müdahalesi gereksiz kabul edilebilecektir. AİHM denetiminin olması adli kararların yerindeliği ve doğruluğu konularını kapsamayacaktır. Adil yargılanma hakkı hem medeni hem de ceza yargılaması açısından her iki alanda da önemli bir haktır. Konumuz itibarıyla incelemekte olduğumuz adil yargılanma hakkı ceza yargılamasında adil yargılanma hakkıdır. Buna göre gerçek ya da tüzel kişiler veyahut da kişi toplulukları adil yargılanma hakkı ile ilgili mağduriyetlerini ileri sürebileceklerdir. Zira cezai bir uyuşmazlık olduğu takdirde, bu durumda kendisine karşı suç ithamında bulunan kişi yani şüpheli veya sanık bu hakka sahip olacaktır. Bununla birlikte öncelikle iç hukuk yolları tüketilecek sonrasında AİHM’e başvuru yapılabilecektir¹³⁸.

¹³⁵ERŞEN, Serkan; *Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Türk Hukukunda Adil Yargılanma Hakkı*, Kırıkkale Üniversitesi Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi (YL), Kırıkkale, Y.: 2007, 41, 42.

¹³⁶İNCEOĞLU, s. 2.

¹³⁷SCHROEDER, Friedrich/YENİSEY, Feridun; *Dürüst Yargılanma Hakkı (Fair Trial)*, Alkım Yayınevi, İstanbul, Y.: 1997, 32.

¹³⁸Bu konuda TEZCAN/ERDEM/SANCAKDAR/ÖNOK, s. 303; Aynı yönde *Bir Başvurunun Kabul Edilebilirlik Şartları*, https://www.echr.coe.int/Documents/COURTalks_Inad_Talk_TUR.PDF, (e.t. 13.09.2019).

Bir nokta daha var ki bu da iç hukuk yollarının açık olması durumunda eğer ileride AİHM'e başvuru yapılacaksa başvuru konusu yapılabilecek hakkın ulusal düzeydeki davada ihlâl edildiğinin mutlaka ileri sürülmesi gerekmektedir¹³⁹. Tutanaklara da bu durum işlenmelidir. AİHS'de düzenlenen bir hakkın iç hukuktaki yargılama sırasında gündeme getirilmemesi durumunda AİHM'de de bu hakkın ihlâl edildiği öne sürülemeyecektir.

AİHM kararlarından¹⁴⁰ örnek verilecek olursa başvuran ziyaretçi kabul etme hakkını kısıtlayan disiplin cezalarının AİHS'te m.8'i ihlâl ettiği konusunda başvuruda bulunmuştur. Bu kapsamda AİHM, mahkûmların genel olarak özgürlük hakkı hariç AİHS ile güvence altına alınan temel hak ve özgürlüklerden yararlanmaya devam ettiklerini hatırlatmaktadır. Ayrıca bu haklara getirilen kısıtlamalar tutukluluk koşullarının kaçınılmaz bir sonucu olan suç ve düzensizliğin önlenmesi için güvenlik nedeniyle uygulamaya konmuş olsa da haklı bir gerekçeye dayanmalıdırlar.

AİHM, bir bireyin özel hayatına ve aile hayatına saygı gösterilmesi hakkına yapılan herhangi bir müdahalenin AİHS'in 8/2.maddesi uyarınca meşru amaç veya amaçlarla yapılmadığı ve "demokratik bir toplumda gerekli olmadığı" takdirde 8.maddeyi ihlâl ettiğini hatırlatmaktadır. Son olarak Mahkeme, başvuranın ziyaretçi kabul etme hakkı üzerinde yaklaşık bir yıldır uygulanan kısıtlamanın Sözleşme'nin 8.maddesi kapsamında aile hayatına saygı gösterilmesi hakkına başlı başına müdahale teşkil ettiği kanısındadır ve nihayet Mahkeme tarafından, 8.maddenin ihlâl edildiğine karar verilmiştir. Ama en önemlisi mahkûmun disiplin işlemleri sebebiyle özel hayatına müdahale edilmesinin Sözleşme'nin 6.maddesinin yani adil yargılanma hakkının ihlâl edildiğine karar verilmiştir.

¹³⁹AİHM'in 15.11.1996 tarihli Sadık Ahmet/Yunanistan kararı, <https://hudoc.echr.coe.int/tur#%22documentcollectionid2%22:%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22>], (e.t. 11.08.2019).

¹⁴⁰AİHM'in 20.05.2008 tarihli Gülmez/Türkiye kararı, <https://hudoc.echr.coe.int/tur#%22documentcollectionid2%22:%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22>], (e.t. 11.08.2019).

Mamidakis/Yunanistan kararında¹⁴¹ ise başvurana gümrük cezası yanında bir de ayrıca para cezası verilmiştir. Kaçakçılık suçundan dolayı bu cezalara mahkûm olan başvuranın AİHM tarafından, 6.maddeden faydalanması gerektiğine karar verilmiştir.

Adil yargılanma hakkının ceza davalarına ilişkin uyuşmazlıklarına aynı zamanda "suç ithamı" ya da "suç isnadı" denildiğini bilmekteyiz. Suçun anlamını da AİHM bir kararında¹⁴², "özerk yorum ilkesi" çerçevesinde belirlemektedir. İtham kelimesi AİHS kapsamında özerk bir kavramdır. Bununla birlikte iç hukuktaki itham tanımından bağımsız olarak uygulanmaktadır. AİHM bir ithamın 6.madde kapsamında "suça ilişkin" olup olmadığını belirleyecek ölçütler geliştirmiştir. Sözü edilen kriterler; suçun türü, cezanın tür ve ağırlığı ile iç hukukta yapılan sınıflandırmadır¹⁴³. İç hukuktaki sınıflandırmaya göre ilgili uyuşmazlık cezai nitelikte ise m.6 uygulanacaktır. Buna karşılık ulusal nitelendirmenin bu nitelikte olmaması durumunda sıradaki iki kıstas dikkate alınarak AİHM tarafından uyuşmazlığın yine de "ceza ithamı" kapsamında değerlendirilmesi mümkün olacaktır. Suçun türü ya da niteliği konusunda şayet suçun düzenleniş sebebi caydırmak ve cezalandırmak olmayıp tazmini sağlamak ise "suç ithamı" yoktur denilecektir. Cezanın niteliği, süresi ve infaz tarzının hissedilir şekilde zarar verici etkileri olmalıdır. İşte tüm bunlar suç ithamının olup olmadığını belirlemek konusunda yapılan değerlendirmede dikkate alınacak hususlardır. AİHM, öncelikli olarak cezanın niteliği ve ağırlığına bakmaktadır. Örneğin bir yıla kadar hapis cezası öngörülen bir fiili işleyen kimseye yüz TL para cezası verilmişse, burada dikkate alınacak ceza, bir yıl haptir¹⁴⁴.

6.madde hükmün kesinleşmesine kadar uygulanmaktadır ve hükmün infazına geçildiğinde artık bahsi geçen madde uygulanamayacaktır. Bir mahkûmun

¹⁴¹AİHM'in 11.01.2007 tarihli, Mamidakis/Yunanistan kararı, [¹⁴²AİHM'in 27.02.1980 tarihli Deweer/Belçika kararı, \[¹⁴³**MOLE**, Nuala/**HARBY**, Catharina; *Adil Yargılanma Hakkı*, Şen Matbaacılık, S.: 3, Y.: 2005, 103.\]\(https://hudoc.echr.coe.int/tur#%22documentcollectionid2%22:%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22}}, \(e.t. 11.08.2019\).</p>
</div>
<div data-bbox=\)](https://hudoc.echr.coe.int/tur#%22documentcollectionid2%22:%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22}}, (e.t. 11.08.2019).</p>
</div>
<div data-bbox=)

¹⁴⁴Bu konuda bkz. **TEZCAN/ERDEM/SANCAKDAR/ÖNOK**, s. 310-312.

şartla salıverilme başvurusu sözü edilen madde kapsamına girmeyecektir. Yine bunun gibi isnadın belirlenmesine yönelik olmayan işlemlerde de 6.madde uygulama alanı bulamayacaktır. Bunlara örnek olarak; tutuklama kararı ve sınır dışı edilme konuları verilebilir¹⁴⁵.

Adil yargılanma hakkının unsurları konusunda AİHS'in 6.maddesinden faydalanılmaktadır. Buna göre dava yasayla kurulan, bağımsız ve tarafsız mahkeme önünde makul sürede ve açık duruşmada görülmelidir. Ne var ki aynı zamanda "hakkaniyete uygun surette yargılanma" durumu da istenmiştir¹⁴⁶. Demek oluyor ki adil yargılanma hakkının yalnızca yasayla kurulan, bağımsız ve tarafsız mahkeme önünde makul sürede ve açık duruşmada görülmesinin aksine hareket edilmesiyle değil aynı zamanda hakkaniyete uygun yargılama yapılmaması hâlinde de ihlâl gerçekleşmiş olacaktır.

Hakkaniyete uygun surette yargılanmanın içeriğini; silahların eşitliği, makul sürede yargılanma ve aleni yargılanma hakkı oluşturmaktadır. Bu konularda ihlâllerin oluşmasıyla birlikte ihlâli yapan devlete başvurusunun dava açması kaçınılmaz bir sonuç olacaktır. Ve yine adil yargılanma hakkı kapsamında diğer alt haklar olarak sayabileceğimiz nitelikteki haklar da mevcuttur. Bunlara masumiyet karinesi, susma hakkı, asgari sanık hakları, delillere ilişkin temel kurallar, kararların gerekçeli olması ve yargı kararlarının uygulanmasını talep hakkı gösterilebilir¹⁴⁷.

Yasayla kurulmuş yetkili, bağımsız ve tarafsız bir mahkemede yargılamanın gerçekleşmesi adil yargılamanın temel bir unsurudur. Bunun için öncelikle yargı bağımsızlığı ve ardından da yargı tarafsızlığının iyi bilinmesi gerekir.

Yargı bağımsızlığı iddia ve savunmanın katkılarıyla yargılama faaliyeti içinde toplanan delillere dayanarak, iç ve dış baskı ve etkilerden uzak, güven verici

¹⁴⁵Bu konuda **TEZCAN/ERDEM/SANCAKDAR/ÖNOK**, s. 312.

¹⁴⁶**GÖLCÜKLÜ**, Feyyaz; *Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nde Adil Yargılama*, Prof.Dr.İlhan Öztürk'a Armağan, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, C.: 49, S.: 1-2, Y.: 1994, 213.

¹⁴⁷Bahsi geçen konuda **ŞİRİN**, Tolga; *Özgürlük ve Güvenlik Hakkı*, 2018, http://www.anayasa.gov.tr/bireyselbasvuru/pdf/Kitaplar/01_ozgurluk_guvenlik_hakki.pdf, (e.t. 03.02.2019).

bir ortamda karar vermeyi ifade etmektedir. Ve yine yargı tarafsızlığı ise görülen işle menfaat ilişkisinin bulunmaması manasında bağımsızlığın ayrılmaz temelini oluşturmaktadır¹⁴⁸. Taraf devletlerin anayasalarında olması gereken ve öncelikli düzenleme alanı bulan yargı bağımsızlığı ve tarafsızlığı önemli bir konudur.

Devletin üç ana erkenden biri yargı erkidir. Yargı erkinin diğer erklerden yani yasama ve yürütmenin karşısında faaliyetini tam olarak sürdürmesi için hâkimlerin, bağımsız olması ve birtakım teminatlarla donatılması gerekir¹⁴⁹. Mahkeme yasa ile kurulu yürütme ve taraflar önünde bağımsız ve tarafsız ve yargılama usulü güvencesine sahip bir mercii ifade etmektedir¹⁵⁰.

KKTC'de kurulan mahkemelerin yasayla kurulmuş olmasının yeterli olduğunu kabul eden AİHM, KKTC'nin uluslararası sahada tanınmış olmasını aramamaktadır. AİHM Kıbrıs/Türkiye 10 Mayıs 2001 tarihli başvurunun sonucunda KKTC'nin iç hukuk yollarının ele alınan konuya bağlı olarak Mahkeme (AİHM) önüne gitmeden önce "tüketilmesi gerekli iç hukuk yolu" olarak değerlendirilebileceği saptamasını yapmıştır¹⁵¹.

Mahkemelerin bağımsızlığı konusunda doğal yargıç ilkesini içeren mahkemelerin yasa ile kurulmuş olması durumu mahkemelerin yetki ve görevlerinin belirlenmiş olması, yargılama usulünün bulunması, duruma, kişi yahut olaya göre yargı merci oluşturulması yolunun kapalı bulunması keyfiliğin önlenmesi açısından önemlidir¹⁵². AİHM, mahkemenin "bağımsız" olup

¹⁴⁸Bu konuda **DOEHRING**, Karl; *Genel Devlet Kuramı Genel Kamu Hukuku*, 2.Bs., İnkılâp Kitabevi, İstanbul, 2002, 208. (Çeviren (Çev.): Ahmet Mumcu); **ÖZBUDUN**, *Demokrasi*, s. 70; **TEZCAN/ERDEM/SANCAKDAR/ÖNOK**, s. 350.

¹⁴⁹**ÖZEN**, Muharrem; *Yargı Bağımsızlığını Zedeleyen Düzenleme, Uygulamalar ve Bağımsızlığı Sağlamaya Yönelik Çözüm Önerileri*, ABD, S.: 1, Ankara, Y.: 2010, 31; **ÖZKUL**, Fatih; *Anayasalarımızda Yargının Bağımsızlığı ve Tarafsızlığı*, ABD, S.: 3, Y.: 2016, 203.

¹⁵⁰**AKILLIOĞLU**, Tekin; *İnsan Hakları ve Yönetiş Yargı Yöntemimiz*, II. Ulusal İdare Hukuku Kongresi Bildiri Özetleri, Danıştay Yayınları, Ankara, Y.: 1993, 119; Aynı görüş için bkz. **ÖZKUL**, s. 203.

¹⁵¹**ÖZERSAY**, Kudret; *AİHM'in Xenides-Arestis Kararı*, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi, C.: 61, S.: 1, Y.: 2006, 321.

¹⁵²AİHM'in 08.06.1976 tarihli Engel ve diğerleri/Hollanda kararı, <https://hudoc.echr.coe.int/tur#%22documentcollectionid2%22:%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22%22>], (e.t. 11.08.2019); AİHM'in 22.10.1984 tarihli Sramek/Avusturya kararı, <https://hudoc.echr.coe.int/tur#%22documentcollectionid2%22:%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22%22>], (e.t. 11.08.2019); AİHM'in 22.02.1996 tarihli Bulut/Avusturya kararı, <https://hudoc.echr.coe.int/tur#%22documentcollectionid2%22:%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22%22>], (e.t. 11.08.2019).

olmadığı hakkında karar verirken üyelerinin atanma şekli, görev süreleri, dış baskılara karşı güvence ve bağımsızlık görüntüsü verip vermediği gibi konulara dikkat etmek gerektiğini tekrarlamıştır¹⁵³.

Mahkemelerin tarafsızlığı hususunda mahkeme olgusunu tarif ederken öncelikle sübjektif bakımdan bakılması doğru olacaktır. Sübjektiflik, mahkeme hâkiminin ya da üyesinin bir birey olması sebebiyle şahsi tarafsızlığını anlatacaktır. Objektiflik ise mahkemenin bir kurum olması sebebiyle davacı ve davalı taraflar üzerindeki izlenimini anlatacaktır¹⁵⁴. O hâlde mahkemenin tarafsızlığı esasen sübjektif ve objektif tarafsızlık olarak iki açıdan incelenmeli ve bu doğrultuda bir mahkemenin tarafsız olup olmadığına karar verilmelidir. Tarafsız bir mahkeme varlığı durumunda adil yargılanmanın gerçekleştiğini söylememiz mümkün olacaktır. Bunun aksini düşündüğümüzde ise, tarafsızlığı olmayan bir mahkemede adil bir yargılama gerçekleşmeyeceği aşikârdır.

Mahkemenin bir kurum olarak tarafsızlığına bakıldığında ise söz konusu durumun dışarıdan topluma verdikleri güven duygusunun yüksek olması ile

¹⁵³AİHM'in 22.10.1984 tarihli Sramek/Avusturya kararı, <https://hudoc.echr.coe.int/tur#%22documentcollectionid2%22:%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22>], (e.t. 11.08.2019); AİHM'in 21.12.1979 tarihli Benthem/Hollanda kararı, <https://hudoc.echr.coe.int/tur#%22documentcollectionid2%22:%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22>], (e.t. 11.08.2019); AİHM'in 28.06.1990 tarihli Obermeier/Avusturya kararı, <https://hudoc.echr.coe.int/tur#%22documentcollectionid2%22:%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22>], (e.t. 11.08.2019); AİHM'in 09.06.1998 tarihli İncal/Türkiye kararı, <https://hudoc.echr.coe.int/tur#%22documentcollectionid2%22:%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22>], (e.t. 11.08.2019); AİHM'in 28.10.1998 tarihli Çıraklar/ Türkiye kararı, <https://hudoc.echr.coe.int/tur#%22documentcollectionid2%22:%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22>], (e.t. 11.08.2019).

¹⁵⁴AİHM'in 26.02.1993 tarihli Padovani/İtalya kararı, <https://hudoc.echr.coe.int/tur#%22documentcollectionid2%22:%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22>], (e.t. 11.08.2019); AİHM'in 24.02.1993 tarihli Fey/Avusturya kararı, <https://hudoc.echr.coe.int/tur#%22documentcollectionid2%22:%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22>], (e.t. 11.08.2019).

ilgilidir¹⁵⁵. Öyleyse toplum ne kadar yargıya güvenirse bağımsızlık konusunda da malûmun ilanı gerçekleşmiş olacaktır.

AİHM, Karakoç ve diğerleri/Türkiye davasında¹⁵⁶, AİHS m.6/1'e göre tarafsızlık konusunda iki ölçüte göre karar vermiştir. Bunlardan biri; belli bir davada belli bir yargıcın şahsi kanaatinin kararı belirleyip belirlemediğinin araştırılmasıdır. Bir diğer ölçüt ise yargıcın yasal konumunun tarafsızlığı konusundaki kuşkuyu ortadan kaldırmak için yeterli güvence verip vermediğinin araştırılması konusudur¹⁵⁷. Sözü geçen kararda başvuranlar, Diyarbakır Devlet Güvenlik Mahkemesinde (DGM) görevli askerî bir hâkimin bulunmasıyla mahkemenin tarafsız ve bağımsız olmadığını iddia etmiştir. Başvuranlar bu konuda İncal/Türkiye davasına¹⁵⁸ atıfta bulunmuşlardır.

AİHM, tutuklama kararı veren hâkimlerle davanın esasını karara bağlayan hâkimlerin aynı heyetten oluşması konusunda başvuran kişilerin endişelendiklerini ifade etmektedir¹⁵⁹.

Makul süre içerisinde yargılanma hakkı ise AİHS m.6'da yer alan adil yargılanma hakkının en önemli unsurlarından birini oluşturur. Hak arayan bireyler için geçerli olan sözü edilen ilkenin gayesi uyumsuzluğun tarafları olan kişileri yargılanma işlemlerinin uzamasına yönelik korumak uyumsuzluk konusu hakka bir an önce ulaşabilmelerini sağlamaktır. Ayrıca tarafların davanın sonucuna ulaşırken bu konuda kaygılanmalarını önlemektir.

¹⁵⁵AİHM'in 04.04.2000 tarihli Academy Trading ve Ötekiler/ Yunanistan kararı, <https://hudoc.echr.coe.int/tur#%22documentcollectionid2%22:%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22>}, (e.t. 11.08.2019).

¹⁵⁶AİHM'in 15.10.2002 tarihli Karakoç ve diğerleri/Türkiye kararı, <https://hudoc.echr.coe.int/tur#%22documentcollectionid2%22:%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22>}, (e.t. 11.08.2019).

¹⁵⁷AİHM'in 20.05.1998 tarihli Gautrin ve diğerleri/Fransa kararı, <https://hudoc.echr.coe.int/tur#%22documentcollectionid2%22:%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22>}, (e.t. 11.08.2019).

¹⁵⁸AİHM'in 09.06.1998 tarihli İncal/Türkiye kararı, <https://hudoc.echr.coe.int/tur#%22documentcollectionid2%22:%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22>}, (e.t. 11.08.2019).

¹⁵⁹AİHM, sözü geçen davada AİHS'in 6/1.maddesinin ihlâl edildiği kararına varmıştır. Bu konu AİHM'in 15.10.2002 tarihli Karakoç ve diğerleri/Türkiye kararı, <https://hudoc.echr.coe.int/tur#%22documentcollectionid2%22:%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22>}, (e.t. 11.08.2019).

Makul sürede yargılanmanın sağlanması amacıyla birtakım kriterler gözetilmektedir. Bu kriterler üç ana başlıkta toplanabilir. Bunlar: davanın konusunun niteliği hâli, yargılama esnasında tarafların davranışları ve ulusal/milli yargılama makamlarının davranışlarının makul bir sürede yargılama konusunu etkilemiş olup olmamasına göre ifade edilmektedir. Çakmak ve diğerleri/Türkiye kararında davanın kendine özgü şartlarını dikkate alarak ve özellikle bir bütün olarak işlemlerin süresini göz önünde bulundurarak AİHM bu davada AİHS'in 6/1.maddesinde ifade bulan "makul süre" zorunluluğuna uygun hareket edildiği sonucuna ulaşmıştır¹⁶⁰.

Son olarak bir AİHM kararı olan Oyal/Türkiye kararında¹⁶¹ Mahkeme başvurana, virüs bulaşması konusunda yetkililerin ihmal ve sorumluluklarının bulunduğu ve davanın da kesinlikle karmaşık olmadığı kanısındadır. Mahkeme ayrıca başvuruların tutumuna yönelik olarak da yargılamaların uzamasına yönelik bir durum tespit edilmediğini; ancak ilgili makamların süreleri anormal bir şekilde uzattıklarını tespit etmiştir. Bu sebeple de AİHS m.6/1'in ihlâli söz konusu olmuştur.

AİHS m.6/1 çerçevesinde davacı olan bireyin hakkaniyete uygun yargılanma hakkı da gözetilmelidir. AİHS m.6/1 kapsamında adil yargılanma içerisinde her hak burada açık açık ifade edilmemiştir. İçtihatlar yoluyla kazandırılan bazı haklar vardır ki işte onlardan biri de hakkaniyete uygun yargılanma hakkı ve bunun altında türeyen haklardır.

Silahların eşitliği, kararların gerekçeli olması, yargılama dilini anlama ve tercüman hakkı, duruşmada şahsen hazır bulunma hakkı, hukuka uygun delillerden yararlanma yükümlülüğü, hâkimin savunma makamına samimi davranması ve onu hataya düşürme yükümlülüğü de yine sözü edilen hak çerçevesinde incelenmektedir. Silahların eşitliği ilkesinden bahsetmişken burada iddia ve savunma makamlarına eşit olanakların verilmesi gerçeğinden

¹⁶⁰KARAKUŞ, Hakan; *Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararları ve Karşı Oylarında Türkiye*, İstanbul Barosu Yayınları, İstanbul, 2001, 175, 176; ALTIPARMAK, Cüneyd; *Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Altıncı Maddesi Kapsamında Adil Yargılanma Hakkının Esasları (Adil Yargılanma)*, TBBD, C.: 63, Y.: 2006, 244; KARAARSLAN, Hilal; *Adil Yargılanma Hakkı*, <http://www.ankarabarosu.org.tr/siteler/ankarabarosu/hgdmakale/2010-2/3.pdf>, 2010, (e.t. 13.03.2019).

¹⁶¹AİHM'in 23.03.2010 tarihli Oyal/Türkiye kararı, <https://hudoc.echr.coe.int/tur#%22documentcollectionid2%22:%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22>}, (e.t. 11.08.2019).

söz etmek doğru olacaktır. Eşit muamele edilmesi her iki tarafa aynı bilgilendirmede bulunmak ve görüşlerini dinlerken aynı imkanları sunmaktan geçer. Adil dengenin kurulmuş olmasıyla silahların eşitliği sağlanmış olur¹⁶².

AİHM Meral/Türkiye davasında¹⁶³, Danıştay savcısının bildirimini başvurana tebliğ edilmemesi nedeniyle AİHS'in 6/1.maddesinin ihlâl edildiğine karar vermiştir.

Yargılamaya katılanlar, davanın hakkaniyete uygun dinlenmesi hakkını sözlü duruşmada da kullanabileceklerdir. AİHS m.6 gereğince duruşmada hazır bulunma hakkı duruşma yapılmasının zorunlu olduğu durumlarda mevcuttur¹⁶⁴.

Avukatla temsil imkanının tanınması ise hakkaniyete uygun yargılama açısından önemlidir. Örneğin; AİHM, Kari-Pekka Pietiläinen/Finlandiya kararında¹⁶⁵ avukatı huzurda bulunmuş olmasına rağmen davacının hastalığı sebebiyle bir gün huzurda bulunmaması dolayısıyla temyiz başvurusunun Yargıtay tarafından reddedilmesi 6.maddenin 1.fikrasına aykırılık teşkil edecek aşırı şekilci ve ağır bir yaptırım olarak değerlendirilmiştir¹⁶⁶. Avukat ile iletişim kurma imkanının sağlanmaması konusunda ise yine AİHS m.6/1'in ihlâli söz konusu olacaktır¹⁶⁷. Hakkaniyete uygun yargılama olabilmesi için mahkeme kararları gerekçeli olmalıdır. Ulusal mahkemeler gerek ilk derece gerekse kanun yolu aşamasında sanık ya da davacı/davalının sahip olduğu kanun yoluna başvurma hakkını faydalı bir şekilde icra etmesine imkân verecek

¹⁶²Bu konuda **TEZCAN/ERDEM/SANCAKDAR/ÖNOK**, s. 325; **ALTIPARMAK**, *Adil Yargılama*, s. 268; **İNCEOĞLU**, s. 115-117; **ÖZTÜRK**, Bahri; *Ceza Muhakemesi Hukukunda Adil Yargılama Yükümlülüğü (Armağan)*, Prof.Dr.Turhan Esener'e Armağan, Seçkin Yayıncılık, S.:1, Ankara, Y.: 2016, 423.

¹⁶³AİHM'in 27.11.2007 tarihli Meral/Türkiye kararı, <https://hudoc.echr.coe.int/tur#%22documentcollectionid2%22:%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22>}, (e.t. 11.08.2019).

¹⁶⁴Bu konuda **İNCEOĞLU**, s. 152; **TEZCAN/ERDEM/SANCAKDAR/ÖNOK**, s. 325.

¹⁶⁵AİHM'in 22.09.2009 tarihli Kari-Pekka Pietiläinen/Finlandiya kararı, <https://hudoc.echr.coe.int/tur#%22documentcollectionid2%22:%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22>}, (e.t. 11.08.2019).

¹⁶⁶**VITKAUSKAS**, Dovydas/**DIKOV**, Grigoriy; *Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Kapsamında Adil Yargılama Hakkının Korunması*, 2012, http://www.inhak.adalet.gov.tr/inhak_bilgi_bankasi/el_kitaplari/adil_yrglnma_korunmasi.pdf, (e.t. 14.03.2019).

¹⁶⁷AİHM'in 02.11.2010 tarihli Saknovskiy/Russia kararı, <https://hudoc.echr.coe.int/tur#%22documentcollectionid2%22:%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22>}, (e.t. 11.08.2019).

şekilde "kararlarını dayandırdıkları nedenleri yeterli açıklıkla belirtmek" zorundadırlar¹⁶⁸.

Yine delil yasakları konusunda kural olarak izlenmesi gereken belirli kurallar yoktur. Her bir sözleşmeci devlet delillerin değerlendirilmesi konusunda serbesttir. Ceza yargılaması esnasında ulusal düzeydeki delil yasakları kurallarına uyulmamış olması tek başına adil yargılanmanın ihlâl edildiği anlamına gelmemektedir. AİHS'de delillerin değerlendirilmesine yönelik bir kural yoktur bu sebeple de AİHM ulusal hukuka dokunmamaktadır. Ancak bazı hakların ihlâli dolayısıyla elde edilen delilin yasak delil sayılması durumları da mevcuttur¹⁶⁹. Örneğin; Türk Ceza Usul Hukukunda yasak ifade alma ve sorgu yöntemleri arasında kötü davranma, işkence, ilaç verme, yorma, aldatma, cebir, tehditte bulunma, bazı araçlar uygulama, kanuna aykırı bir yarar vaat etme, kollukta alınan ifade de müdafinin hazır bulunmaması, kişinin aynı olayla ilgili olarak kolluk tarafından yeniden ifadesinin alınması, kişinin rızasının dikkate alınmaması sayılmıştır. Bu yöntemlerle ifade alınması yasaklanmıştır¹⁷⁰.

1.5 KKTC Ceza Usul Hukuku Tarihine Bakış

Tutuklama koruma tedbiri bir muhakeme tedbiri olduğundan KKTC'deki ceza usul hukukunun tarihçesi hakkında kısa bir bilgi vermekte yarar görüyoruz.

Kıbrıs, tarih boyunca jeopolitik konumu gereğince birçok medeniyetin yönetimine girmiş, fethedilmiş ve ilhakına (tek taraflı olarak bir yeri egemenliği altına almak) ev sahipliği yapmıştır. Zira önceleri Kıbrıs, Roma ve Bizans İmparatorluğu yönetiminde bulunmuş ve 1571'de Osmanlı İmparatorluğu tarafından fethedilmiş son olarak 1914'de İngiltere ilhak etmiştir. Kıbrıs'ta değişen yönetimlerle birlikte hukuk sistemi de bu değişimden etkilenmiştir. Örneğin 1192'de Lüzinyanlılar Döneminde Kıbrıs'ta ağırlıklı olarak Kudüs Kanunları (Assizes of Jerusalem) uygulanmıştır. Kıbrıs'ta Osmanlı

¹⁶⁸Bu konuda **TEZCAN/ERDEM/SANCAKDAR/ÖNOK**, s. 330; Aynı görüşte **İNCEOĞLU**, s. 192-198; **KABOĞLU**, s. 316.

¹⁶⁹AİHM'in 21.09.2006 tarihli **Söylemez/Türkiye** kararı, <https://hudoc.echr.coe.int/tur#%22documentcollectionid2%22:%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22>}, (e.t. 11.08.2019).

¹⁷⁰Bu konuda detaylı bilgi için bkz. **DEMİRBAŞ**, *Soruşturma*, s. 362- 377.

İmparatorluğu, 1571'den 1878'e kadar fiilen hüküm sürmüştü ve bu süre 1924'te Lozan Antlaşması ile resmi olarak son bulmuştur. Fiilen 1878'de Kıbrıs'ı İngilizler, Savunma İttifak Konvansiyonu çerçevesinde ele geçirmişlerdir. 4 Kasım 1914'te Osmanlı İmparatorluğu'nun Almanların yanında İngiltere'ye karşı savaşa girmesiyle İngilizler, Savunma İttifak Konvansiyonu'nu feshederek adayı tek taraflı egemenlikleri altına almışlardır. Lozan Antlaşması'nın 20.maddesi uyarınca da Kıbrıs, resmi olarak İngiliz İmparatorluğu'nun yönetimi altına girmiştir¹⁷¹.

Kıbrıs, 1571'de Osmanlı tarafından fethedildiğinde sözü edilen imparatorluk sınırlarında uygulanan hukuk sistemine dahil olmuştur. Ve bu hukuk sistemi o dönemde şer'i hukuka dayanmaktadır. Suç ve cezaların dayanağı olan şer'i hukuka göre bir sistem oluşturulmuştu¹⁷². Şer'i hukukun ihtiyaçlara cevap vermemesi karşısında 1858'de ilk kez kapsamlı bir ceza yasası oluşturuldu. Fransız Ceza Yasasından esinlenilmiş; ancak o dönemin ve toplumun şartlarına uyum sağlamış iyi bir ceza yasası düzenlenmiştir¹⁷³. 1858 tarihli Ceza Yasası, "ilmî esaslara müstenid, mütecânis hükümleri hâvi ve diğer mütemeddin memleketlerde olduğu gibi asrın ceza hukuku prensiplerini câmi" yeni bir ceza yasasının düzenlenmesini zorunlu kılmaktaydı¹⁷⁴.

Daha sonraları Ada, fiilen İngilizler tarafından ele geçirildi. Ancak İngilizler Osmanlı tebaası için Osmanlı Ceza Yasasını 1928'e kadar uygulamaya devam etmişlerdir. Ada'nın yönetimini ele aldıktan sonra İngilizler öncelikle mahkeme yapısını değiştirmişlerdir. 1882 yılında Kraliyet Emirnamesi (order-in-council) getirilmiştir. Ardından İngiliz ve Kıbrıslı profesyonel yargıçlardan oluşan kaza mahkemeleri ve ağır ceza mahkemeleriyle birlikte bir yüksek mahkeme tesis edildi. Bu emirname Ada'nın Türk ve Rum halklarına ait yargıçların ceza davalarındaki temsiliyetlerini muhtelif tadilatlarla 1935 yılına kadar muhafaza etti. 1935 yılında konulan Adalet Mahkemeleri Yasası'na göre yargıçların orijin olarak Ada'daki iki halktan herhangi birisine ait olup olmaması önem arz

¹⁷¹Bu konuda **VEZİROĞLU/GÜMÜŞ**, s. 25-30.

¹⁷²Şer'i hukuk konusunda bkz. **ÜÇÖK**, Coşkun/**MUMCU**, Ahmet/**BOZKURT**, Gülnihal; *Türk Hukuk Tarihi*, 12.Bs., Turhan Kitabevi, Ankara, Y.: 2007, 59.

¹⁷³Bu konuda **VEZİROĞLU/GÜMÜŞ**, s. 25-30.

¹⁷⁴Ayrıntılı bilgi için bkz. **TANER**, Tahir; *Tanzimat Devrinde Ceza Hukuku Kanunları*, Maarif Matbaası, İstanbul, Y.: 1940, 230.

etmiyordu. Sözü edilen Yasa altında bir yüksek mahkeme ve her biri tek başlarına seri usulle değişik ağırlıkta ceza davalarını işitmek yetkisi ile donatılmış başkan, kaza mahkemesi yargıçları, sulh yargıçlarından (magistrate) oluşan kaza mahkemeleri vardı. Bununla birlikte üç yargıçtan oluşan ağır ceza mahkemeleri kuruldu. Tüm cürümler (indictable offences) ağır ceza mahkemelerinde yargılanıyordu. Bunun yanında düzene polis gücü, hapisane ve İngiliz Ceza Usul Hukukuna ait temel ilkeler getirilmiştir. 1960 yılında bağımsız bir KC kurulmuştur. KC’de uygulanan hukuk ise İngilizlerin Fasil 155 Ceza Usul Yasası olmuştur. Yeni bir yasa düzenlenmemiş eski usul devam ettirilmiştir. Keza KC’nin ömrü uzun sürmemiştir. Sözü edilen durum 1963 yılının aralık ayında Kanlı Noel denilen olaylar ile patlak vermiştir. Bununla birlikte on bir yıllık bir iç savaş dönemi başlamıştır. Tüm bunlar olurken KC’nin Anayasası da çökmüştür. İki toplumlu düzen bozulunca iki toplumun hukuk sistemi de hâliyle değişmiştir. 1963 – 1967 arasında Türk halkı, Genel Komite denilen bir komite tarafından yönetilmiştir. Genel Komite’nin komisyonları oluşturulmuştur. Sözü edilen Komite’nin yargı işleri de onlar tarafından yürütülmüştür. Bu komisyonlardan biri de Ceza Komisyonu olmuştur. Ardından 1967’de temel kurallar oluşturulmuştur ve bu temel kurallar esasen bir anayasa gibi düzenlenmiştir. Türk yönetimi yargı işlerini Türk Mahkemeleri aracılığıyla görmüştür. Mahkemelere yönelik hükümler içeren Adalet Mahkemeleri Yasası düzenlenmiştir. 1976 yılında ise 9/76 sayılı Mahkemeler Yasası düzenlenmiştir¹⁷⁵.

Ada’nın İngiliz yönetimi altında olduğu 1878-1960 arası dönemden sonra 1975’te yeni bir yönetim kurulmuştur. Bu yönetim Kıbrıs Türk Federe Devleti (KTFD) dir. Ardından 1983 yılında Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti kurulmuştur. Bu ülkenin ilk anayasası ise iki yıl sonra 1985 yılında yürürlüğe girmiştir¹⁷⁶. Kıbrıs’ın önce iki bölgeyi ardından fiilen iki devletli bir yapıya dönüşmesi, Ada’da yaşayan Türk ve Rum halklarının yanı sıra garantör devlet olan Türkiye ve Yunanistan arasında da ciddi siyasi gerginliklere sahne olmuştur¹⁷⁷.

¹⁷⁵Bu konuda **VEZİROĞLU/GÜMÜŞ**, s. 25-30.

¹⁷⁶Sözü edilen konuda detaylı bilgi için bkz. **GAZİOĞLU**, Ahmet; *Kıbrıs Sorunu ve Bağımsızlık*, Cyrep Yayınları, Lefkoşa, Y.: 1986, 368-371; **İSMAİL**, s. 176-178.

¹⁷⁷**TOLUNER**, s. 332-336.

KKTC'nin tarihsel gelişim sürecine bakıldığında tek bir devlet çatısı altında bir gelişme göstermediği görülmektedir¹⁷⁸. KKTC için kamu hukukunun kendine özgü nitelikleri olmakla birlikte, ceza hukuku ve ceza usulünün İngiliz Hukukuna yakın olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır¹⁷⁹. Bunun için de Common Law denilen Ortak Hukuk sisteminden etkilenildiğini söylemek gerekecektir. Bu sistem krallık mahkemeleri tarafından oluşturulup, örf ve adet hukukuna dayanır¹⁸⁰.

Özetle KTFD Anayasası, KKTC Anayasası ve bunlara bağlı olarak 9/1976 Mahkemeler Yasası altında şimdiki hukuk sistemi ile mahkemelerin oluşumunun bugünkü temelleri atılmıştır. Fasil 155 hala ceza usul hukuku sisteminin ana kaynağı konumundadır. Ve sözü edilen Yasa'nın hükümlerinde İngiliz etkisi çok fazla hissedilmektedir. Ayrıca Yasa, İngiliz Hukukundaki hükümlere atıfta bulunmaktadır. Fasil 155'in 3.maddesi İngiliz yasalarının ne zaman uygulanacağına dair durumu açıkça hükme bağlamıştır. Buna göre sözü edilen Yasada ve ilgili zamanda olan yürürlükteki mevzuatın içerdiği ceza muhakemeleri konularıyla alakalı olarak konulan bir prensip yoksa mahkeme özellikle işlemlerin cezai nitelikte olması konusunda İngiltere'de sözü edilen zamanda yürürlükteki ceza muhakemeleriyle alakalı yasa ve usul kurallarını uygulayacaktır ifadeleriyle KKTC Ceza Usul Hukuku üzerinde hala İngiltere hâkimiyetinin olduğunu görmekteyiz. Kanaatimizce bu durum en kısa zamanda düzeltilmeli ve bağımsız bir devletin bağımsız bir hukuk sistemi oluşturulmalıdır¹⁸¹.

¹⁷⁸Bu konuda bkz. **TURHAN**, Turgut; *Tarihsel Bakış Açısıyla Kıbrıs Türk Hukuk Sistemi (Tarih)*, Prof.Dr.Hicri Fişek'e Armağan, AÜHFD, C.: 57, S.: 2, Y.: 2008, 281.

¹⁷⁹**NECATİGİL**, Zaim; *Kıbrıs Hukuk Sistemi (Hukuk)*, Kıbrıs Türk Hukuk Dosyası TC/KKTC Hukuk Forumu Tutanakları, Ankara, Y.: 1999, 141.

¹⁸⁰Bu konuda bkz. **DİNÇKOL**, Abdullah; *Hukuka Giriş: Hukukun Temel Kavramları*, 12.Bs., Der Yayınları, İstanbul, 2015, 40; **BİLGE**, Necip; *Hukuk Başlangıcı: Hukukun Temel Kavram ve Kurumları*, 35.Bs., Ankara, 2017, 71.

¹⁸¹Küreselleşen Dünyada Anayasal Demokrasi konulu toplantıda ele alınan bir makalede KKTC'nin bağımsız bir devlet olarak tanınmasının önündeki hukuki ve fiili engeller bakımından bir gelişme belki tam olarak gösterilmemiş olabilir; ancak Kıbrıs Türkleri ve Türkiye etkili kampanya ve diplomatik girişimlerle Kuzey Kıbrıs'ın tecridinin kabul edilmeziği konusunda taraftar olabilir. Bu şartlar altında da KKTC'nin 1983 yılında kendi kaderini tayin (self determination) hakkı çerçevesinde ilan ettiği bağımsızlığın meşruiyetinin daha kuvvetli bir biçimde savunulabilmesi mümkündür. Bu konuda detaylı bilgi için bkz. **UYGUN**, Oktay; *Kıbrıs Sorunu ve Çözüm Önerileri Üzerine Bazı Tespitler*, Küreselleşen Dünyada Anayasal Demokrasi Konulu Toplantı, Yakın Doğu Üniversitesi Yayınları, Lefkoşa, Y.: 2011, 378, 379.

1.6 Uluslararası Temel İnsan Hakları Belgelerinde Tutuklama

Kişi özgürlüğü ve güvenliğinin temel bir hak olması; ancak gerektiğinde tutuklama koruma tedbiri ile bireylerin özgürlüklerinin kısıtlanması bazı deneyimler sonucu oluşmuştur. Yıllar boyunca bazı bireyler suç işlemiş akabinde yaptırım olarak tutuklama tedbiri ile karşılaşmış ve cezaevlerine konulmuşlardır. Bununla birlikte haksız tutuklamaların olması durumunda kanuna aykırı bir davranış sergilememek adına kişi özgürlüğü ve güvenliği temel bir hak olarak insan hakları belgelerinde yerini almıştır.

1.6.1 Birleşmiş Milletler, Amerika ve Afrika'da Temel İnsan Hakları Belgelerinde Tutuklama

Birleşmiş Milletler Genel Kurulu¹⁸² 10 Aralık 1948 tarihinde toplanarak Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi yayınlamıştır. Tarih olarak ikinci dünya savaşının bitiminden hemen sonraya tekabül eden bu bildirinin esas amacı bireylerin en temel haklarını korumaktır.

Sözü edilen bildirge ya da beyannamenin 3 ve 9.maddesinde tutukluluğa ilişkin hükümler görülmektedir. 3.maddeye göre yaşamının, özgürlüğün ve kişi güvenliğinin herkesin hakkı olduğuna ilişkin ifadeler içermektedir. 9.maddede ise kişilerle ilgili olarakkeyfi tutuklama yapılamayacağı, alıkonamayacağı ya da sürülemeyeceği hükmü yer almaktadır.

İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nde korunan birçok temel hak bugün hukuk devleti olarak kabul edebileceğimiz birçok devletin iç hukukunda düzenlenmektedir. Bununla birlikte hukuki bir yaptırım içermemektedir. Devletler bu bildirgenin hükümlerini ahlaki boyutuyla değerlendirip mevzuatlarında yer vermektedir¹⁸³.

¹⁸²Birleşmiş Milletler'in ana organları Genel Kurul, Güvenlik Konseyi (BMGK), Ekonomik ve Sosyal Konsey (EKOSOK), Vesayet Konseyi, Uluslararası Adalet Divanı ve BM Sekretaryası'dır. Bahsi geçen konuda bkz. <http://www.mfa.gov.tr/birlesmis-milletler-teskilati-ve-turkiye.tr.mfa>, (e.t. 15.09.2019).

¹⁸³Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. **AKIN**, İlhan F.; *Kamu Hukuku*, 7.Bs., Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş., İstanbul, Y.: 1993, 378; Aynı yönde **KAPANİ**, Münci; *İnsan Haklarının Uluslararası Boyutları*, 3.Bs., Bilgi Yayınevi, Ankara, Y.: 1996, 27; Ayrıca hukuk devleti öğelerinin tam olarak gerçekleşebilmesi için yargısal temel hakların güvence altına alınması zorunludur. Hukuk devleti ilkesinin mecburi bir neticesi olarak kişinin sahip olduğu temel

Bir başka temel insan hakları belgesi ise Birleşmiş Milletler Medeni ve Siyasi Haklar Uluslararası Sözleşmesi şeklinde kabul edilmiş ve 23.03.1976 yılında yürürlüğe girmiştir¹⁸⁴.

İnsan Hakları Komitesi, başka bir devletin sözü edilen Sözleşme'den doğan yükümlülüklerini yerine getirmediği yolundaki iddialarını içeren her türlü başvuruyu kabul etme ve inceleme yetkisini elinde tutar. Ancak bu yetki yalnızca arabuluculuk yetkisidir. Komite başka herhangi bir yaptırım uygulama yetkisine sahip değildir¹⁸⁵.

Amerikan İnsan Hakları ve Ödevleri Bildirisi¹⁸⁶ bir başka bildirimdir ve 02.05.1948 tarihli'dir. 1.maddesine uyarınca; her insanın yaşama, kişi hürriyeti ve güvenliği hakkı vardır' sözlerine yer verilmiştir. İlk maddeye konulan yaşam, kişi özgürlüğü ve güvenliği hakkının önemi vurgulanmaktadır.

Amerikan İnsan Hakları Sözleşmesi de yine önemli belgelerdendir. Bu Sözleşme 18.07.1978'de yürürlüğe girmiştir. 7.madde kişi özgürlüğü ve güvenliği konusunda düzenlenmiştir. Bu Sözleşme'nin diğer isimleri Kostarika Paketi ya da San Jose Paketi'dir¹⁸⁷.

Son olarak Afrika İnsan ve Halkların Hakları Şartı temel insan hakları belgelerinden sayılmaktadır. Sözü edilen Şart, 26.06.1981 tarihli'dir. Ve 6.maddeye göre her bireyin kişi hürriyeti ve güvenliği hakkı vardır. Hiç kimse, yasa tarafından önceden düzenlenmiş sebepler ve şartlar hariç, hürriyetinden

hakların, devletin yargısal faaliyetleri içinde tanınması ve etkili bir biçimde korunması için gerekli ortamı ve araçları hazırlamak devlete ait bir görevdir ve bu çok önemlidir. Bu konuda detaylı bilgi için bkz. **ATALAY**, Esra; *Yargısal Temel Haklar*, Prof.Şükrü Postacıoğlu'na Armağan, DEÜHF Döner Sermaye İşletmesi Yayınları, Y.: 1997, 445.

¹⁸⁴Bu konuda bkz. <https://humanrightscenter.bilgi.edu.tr/tr/content/117-medeni-ve-siyasi-haklara-iliskin-uluslararası-sozlesme/>, (e.t. 06.08.2019).

¹⁸⁵Bu konuda **KAPANI**, s. 34; <https://humanrightscenter.bilgi.edu.tr/tr/content/138-insan-haklar-komitesi/>, (e.t. 15.09.2019).

¹⁸⁶Bu Bildiriye ilişkin ayrıntılı bilgi için bkz. **ÇÖZELİ**, Yusuf; *Karşılaştırmalı Olarak Ulusal Üstü İnsan Hakları Hukuku Belgelerinde Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Özgürlüğü*, Yıldırım Beyazıt Dergisi, S.: 2, Y.: 2016, 130, 131.

¹⁸⁷<http://www.acikogretimadalet.com/amerikan-insan-haklari-sozlesmesinin-kurdugu-sistem.html>, (e.t. 15.09.2019); **TERZİ**, Mahir; *İnsan Haklarının Bölgesel Düzeyde Korunması Üzerine Bir İnceleme: İnsan Hakları ve Amerika*, Kara Harp Okulu Bilim Dergisi, C.: 27, S.: 2, Y.: 2018, 66.

yoksun bırakılmayacaktır Özellikle, hiç kimse keyfi olarak gözaltına alınamayacak veya gözaltında tutulamayacaktır ifadelerine yer vermektedir.

1.6.2 Avrupa'da Temel İnsan Hakları Belgelerinde Tutuklama

Yeni bir Avrupa İçin Paris Şartı denilen Şart içerisinde kişilerin keyfi bir şekilde gözaltına alınamayacağını ya da tutuklanamayacağını bunun yanında işkence ya da diğer zalimane insan onuruyla bağdaşmayan ya da insanı aşağılayıcı bir muamele ya da cezalandırmaya tabi tutulamayacağını düzenlenmiştir. Bu belge 21.11.1990 tarihinde imzalanmıştır¹⁸⁸.

Diğer bir Avrupa belgesi ise Avrupa Güvenlik ve İş Birliği Konferansı İnsani Boyut Konferansı Moskova Toplantısı Belgesi'dir. Sözü edilen Belge, 03.10.1991 tarihinde kabul edilmiştir.

Katılımcı Devletler ile ilgili bazı hükümlere¹⁸⁹ riayet aranmaktadır.

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'ne ilişkin bilgiler daha önce ele alındığı için burada tekrar değinmenin uygun olmayacağını düşünmekteyiz.

Avrupa Birliği Temel Haklar Bildirgesi veya Şart'ı da yine Avrupa kaynaklarından olup, 14.10.2000 tarihinde kabul edilmiştir. 6.maddeye göre herkes kişi hürriyete güvenliği hakkına sahiptir hükmü yer almaktadır¹⁹⁰.

Şart'ın bir diğer adı Nice Zirvesi olup, 47-50.maddelerinde adil yargılanma hakkı, masumiyet (suçsuzluk) karinesi, savunma hakkı, suç ve cezaların orantılılığı ilkesi, suç ve cezaların yasallığı (kanuniliği), ne bis in idem (non bis in idem) yani iki kez yargılama olmayacağı ilkesi düzenlenmiştir. Bu hak ve ilkeler ceza muhakemesinin temelini oluşturmaktadır¹⁹¹.

¹⁸⁸Yeni Bir Avrupa İçin Paris Şartı Yeni Bir Demokrasi, Barış ve Birlik Çağı, <https://www.ombudsman.gov.tr/contents/files/359d3--Yeni-Bir-Avrupa-Icin-Paris-Sarti-Yeni-Bir-Demokrasi,-Baris-ve-Birlik-Cagi.pdf>, (e.t. 06.08.2019).

¹⁸⁹Avrupa Güvenlik ve İş Birliği Konferansı Moskova İnsani Boyut Konferansı Belgesi, 09.12.2018, <http://hukukbook.com/avrupa-guvenlik-ve-isbirligi-konferansi-moskova-insani-boyut-konferansi-belgesi/>,(e.t. 06.08.2019).

¹⁹⁰Avrupa Birliği Temel Haklar Bildirgesi, <https://www.avrupa.info.tr/tr/avrupa-birliigi-temel-haklar-bildirgesi-708>, (e.t. 06.08.2019).

¹⁹¹Bu konuda İNCİ, Z. Özen; *Bir Koruma Tedbiri Olarak Türk Ceza Muhakemesi Hukukunda Tutuklama*, 4.Bs., Seçkin Yayıncılık, Ankara, Y.: 2017, 62.

Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi'nin Üye Devletlere Tutukluluk Hakkındaki R (80) 11 Sayılı Tavsiyesi de yine Avrupa kaynaklarındandır. 5.İlke'ye göre adli makamların tutuklama kararı verilir verilmeyeceğini araştırırken, her davanın şartlarını araştırmalıdır. Bunun yanında hâle göre isnat edilen suçun niteliği ve ağırlığı, belirtilerin önemi ve sanık aleyhindeki karinelerin gücü, sanığın kişiliği, adli geçmişi, kişisel ve sosyal durumu göz önünde olmalıdır. Bu kapsamda toplumsal bağlar, kişinin davranışı, önceki ceza yargılaması sırasında kendisine yüklenmiş olan ödevlere riayeti gözetilmelidir.

2.BÖLÜM

ZANLININ TUTUKLANMASI, ZANLININ TUTUKLANMASINDAN SONRAKİ İŞLEMLER, ARAMA, MAHKÛMİYET ÖNCESİ TUTUKLAMA VE HAFİF SUÇLAR AÇISINDAN TUTUKLAMA

Tutuklama ceza davalarında bir koruma tedbiri olarak çok önemli bir ihtiyacı karşıladığı için ülkesel mevzuatlarda önemli bir yer tutmaktadır. Sözü edilen tedbirle şüphelinin kaçması, tanıklara baskı yapması ve işlenen suçun delillerini karartmasının önlenmesi amaçlanır. Tutuklama hükümden önce de kişi özgürlüğünün sınırlanması sonucunu doğuran bir koruma tedbiridir. Koruma tedbirlerine özgü özellikler tutuklama içinde geçerlidir. Koruma tedbirlerinin belli başlı özellikleri; geçici olma, öne çekilmiş bir ceza olmaması, bir yasaya dayanması, bu kararın yargıç veya mahkeme kararıyla veriliyor olması, araç olma ve oranlılıktır¹⁹².

Bir zanlı tutuklandıktan sonra hakkında yapılacak işlemler konusunda Fasıll 155'in 13.maddesine göre müzekkereli olsun ya da olmasın mümkün olunan en erken vakitte polis karakoluna ya da tutuklunun kabul edilme yerine sevk edilecektir. Kişinin aleyhine olan itham ise kendisine bildirilecektir.

¹⁹²TANER, s. 156; KUNTER, 1964, s. 476; YENİSEY/NUHOĞLU, s. 348; GÖKCEN/BALCI/ALŞAHİN/ÇAKIR, s. 388; KARAKEHYA, s. 271; ŞAHİN/GÖKTÜRK, s. 273; ÜNVER/HAKERİ, s. 681; BIÇAK, s. 614.

Ve nihayet bir suçun soruşturulması esnasında arama¹⁹³ yapılabilecektir. Arama yapılmasının amacı bir suçun işlenmesinin önlenmesi, kanıtlara ulaşmak ve elbette hakkında makul suç şüphesi bulunan zanlıyı bulmaktır. Usulünce verilmiş mahkeme ya da bir yargıcın kararı olmadıkça, milli güvenliğin ve kamu düzeninin zararına olacağı ve gecikmesinde sakınca olan hâllerde de kanunla yetkilendirilmiş bir mercii yoksa kimsenin üstü, özel kâğıtları ve eşyası aranamayacaktır ve sözü edilenlere de el konulamayacaktır. Arama konusunda kimlerin aranacağına cevap vermek gerekirse; kişiler üzerinde arama yapmak, taşıt araçlarında arama yapmak, binalarda ve yerlerde arama yapmak olarak ayrılabilir. Yetki açısından ise müzekkereli ve müzekkeresiz arama olarak arama yapılabilir.

2.1 Zanlının Tutuklanması

Tutuklama bilindiği gibi kişi özgürlüğüne ağır bir müdahale oluşturur bu nedenle de anayasalarda ve yasalarda düzenlenmiştir¹⁹⁴. Bunun yanında AİHS m. 5/1 c. 1'de herkesin özgürlüğe ve güvenliğe hakkı olduğuna dair ifadeler yer verilmiştir. Etkin bir ceza kovuşturmasını güvence altına almak için tutuklamanın caiz olduğu konusunda görüş birliği vardır. Kaçma şüphesi nedeniyle tutuklamanın varlığı gerekmektedir¹⁹⁵.

AİHS m. 5/1 c. 1'de bir kişi hakkında suç işlediği şüphesine dair ya da suç işlemesine veya suçu işledikten sonra kaçmasına engel olmak zorunluluğu inancını doğuran makul sebeplerden dolayı bu kişinin tutuklanması durumuyla kişi özgürlüğü sınırlanabilecektir.

Kısaca tutuklama ceza gibi ve aslında çoğu zaman cezadan daha da ağır sonuçlar doğurabilen bir tedbirdir. Ceza gibidir; çünkü kişi özgürlüğünü

¹⁹³Bu konuda **SOYASLAN**, s. 317; **ÖZTÜRK/TEZCAN/ERDEM/SIRMA GEZER/SAYGILAR KIRIT/ALAN AKCAN/ÖZAYDIN/ERDEN TÛTÛNCÛ/ALTINOK VILLEMIN/TOK**, s. 498; **YENİSEY/NUHOĞLU**, s. 384; **BIÇAK**, s. 661; **ŞAHİN/GÖKTÜRK**, s. 843; **YURTCAN**, 2018, s. 368; **ÜNVER/HAKERİ**, s. 843.

¹⁹⁴**SOYASLAN**, s. 334; **ÖZTÜRK/TEZCAN/ERDEM/SIRMA GEZER/SAYGILAR KIRIT/ALAN AKCAN/ÖZAYDIN/ERDEN TÛTÛNCÛ/ALTINOK VILLEMIN/TOK**, s. 461; **KUNTER**, 1964, s. 463; **YENİSEY/NUHOĞLU**, s. 345; **GÖKCEN/BALCI/ALŞAHİN/ÇAKIR**, s. 388; **ŞAHİN/GÖKTÜRK**, s.297.

¹⁹⁵Bu konuda **TANER**, s. 134; **GÖKCEN/BALCI/ALŞAHİN/ÇAKIR**, s. 393; **YENİSEY/NUHOĞLU**, s. 345-376; **ÖZTÜRK/TEZCAN/ERDEM/SIRMA GEZER/SAYGILAR KIRIT/ALAN AKCAN/ÖZAYDIN/ERDEN TÛTÛNCÛ/ALTINOK VILLEMIN/TOK**, s. 461; **ŞAHİN/GÖKTÜRK**, s. 301.

sınırlandırmaktadır. Cezadan daha ağır etki eder; çünkü kişinin özgürlüğünü kişinin suçluluğu henüz sabit olmamışken sınırlandırır¹⁹⁶. Ancak tutuklama için cezadır demek doğru olmayacaktır¹⁹⁷. Tutuklamanın bir ceza değil koruma tedbiri olduğu unutulmamalıdır. Tutuklama kararının verilmesinin amacı kaçmayı, delillerin karartılmasını önlemek ve tutuklamayı zorunlu kılan diğer hâllerdir. Örneğin; kişinin öldürmesine engel olmak gibi durumlardır¹⁹⁸. Kişi özgürlüğünü sınırlayan araçlardan olan tutuklama koruma tedbirine başka çözüm yolunun kalmadığı hâllerde başvurulması uygun olacaktır. Sözü edilen durumla ilgili tamiri güç sorunlar yaratılmaması amacıyla (örneğin; yargılama sonucunda kişinin beraat etmesi) tutuklamaya başvururken gerçekten gerekip gerekmediğine bakılması gerekir¹⁹⁹.

2.1.1 Tutuklamanın Koşulları

Bir tutuklama yetki açısından müzekkereli tutuklama ve müzekkeresiz tutuklama olarak ikiye ayrılır. Bir suç işlediğinden makul surette şüphe edilen zanlı, KKTC Anayasası ve Fası 155'e göre mahkeme veya yargıç emri ile ya da emir olmaksızın tutuklanabilecektir. Bir kişi eğer mahkemenin veya yargıcın emri ile tutuklanmışsa buna müzekkereli tutuklama, emir olmaksızın tutuklanmışsa buna da müzekkeresiz tutuklama denilecektir²⁰⁰. Müzekkere olmaksızın tutuklama yapmak esasen yakalama koruma tedbirinin özelliklerini taşımaktadır. Bu konuda KKTC'de kavram kargaşasının olmaması açısından gerekli düzenlemelerin yapılması gerektiğini düşünüyoruz.

¹⁹⁶Her şeyden önce tutuklama, peşin bir cezalandırma biçimi olarak uygulanmaktadır. Adeta kişinin alabileceği muhtemel cezaya mahsuben bir uygulama yapılmaktadır. Bu konuda **GÖLCÜKLÜ**, Feyyaz; *Ceza Davasında Şahıs Hürriyeti (Şahıs Hürriyeti)*, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, Ankara, Y.: 1958, 14; Aynı görüş **ŞAHİN/GÖKTÜRK**, s. 297; **SOYASLAN**, s. 334.

¹⁹⁷**EREM**, *Şerh*, 222; **KUNTER**, 1964, s. 472; **CENDEL**, Nur; *Ceza Muhakemesi Hukukunda Yakalama ve Tutuklama*, Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş., İstanbul, Y.: 1992, 6; **ÖZTÜRK/TEZCAN/ERDEM/SIRMA** **GEZER/SAYGILAR** **KIRIT/ALAN AKCAN/ÖZAYDIN/ERDEN** **TÜTÜNCÜ/ALTINOK** **VILLEMIN/TOK**, s. 462; **ÖZBEK/DOĞAN/BACAĞSIZ/TEPE**, s. 199; **GÖKCEN/BALCI/ALŞAHİN/ÇAKIR**, s. 389 **ÜNVER/HAKERİ**, s. 764; Tutuklama ceza değil bir koruma tedbiridir. Ancak cezadan bile ağırdır ve ceza gibi etki göstermektedir görüşü için bkz. **TOSUN**, s. 847.

¹⁹⁸Bu konuda bkz. **YENİSEY**, *Hazırlık Soruşturması*, 140.

¹⁹⁹Koruma tedbirlerinin amacına yönelik bkz. **TEZCAN**, Durmuş; *Türk Hukukunda Haksız Yakalama ve Tutuklama*, DEÜHF Döner Sermaye İşletmesi Yayınları, S. 9, İzmir, Y.: 1989, 27.

²⁰⁰Bu konuda bkz. **SÖZMENER**, *Ceza Usul 1*, s. 293.

Tutuklamanın müzekkeresiz olmasının koşulları, KKTC Anayasası ve Fası 155'de yer almıştır. Buna göre Fası 155'in 14.maddesi (Polis görevlilerinin müzekkeresiz tutuklama yetkisini), 15.maddesi (Özel kişilerin ve mal sahiplerinin müzekkeresiz tutuklama yetkisini) ve 16.maddesi (Yargıçların veya yargıçların direktifi ile kişilerin müzekkeresiz tutuklama yetkisini) tutuklamanın koşullarını düzenleyen maddelerdir. Anayasanın Geçici 4.maddesine göre yürürlükteki mevzuat Anayasa belirtilen kurallara aykırı olmadığı ölçüde yürürlükte kalır. Öyleyse Fası 155'te olan 14, 15 ve 16.maddeler Anayasanın 16/3.maddesine aykırı olmadığı müddetçe uygulanabilecektir²⁰¹.

Anayasanın 16/3.maddesi tutuklamaya yönelik sınırları belirlemektedir. Buna göre bir kişinin ölümü veyahut da hapis cezasını gerektiren suç üstü durumunda düzenlenen usullere uygun olmak kaydıyla tutuklama yapılabilecektir. Müzekkere yargıç kararına dayanacak ve gerekçeli olacaktır. Çalışmamızla doğrudan ilgisi olmamakla birlikte ölüm cezası hâinden bahsedilse de uygulamada bugüne kadar kimse ölüm cezası almamıştır. Çağdaş hukuk devletlerinde olduğu gibi bir an önce Anayasadan ölüm cezasının kaldırılması gerekmektedir²⁰². Ayrıca genel düşünceye göre adli belge kavramı müzekkeredir. Maddenin son cümlesinde yazılan yakalama kavramının da tutuklama olarak düzenlenmesinin ceza hukuk mantığı açısından doğru olacağını düşünmekteyiz²⁰³. Kanaatimizce Anayasa koyucunun kavram kaosu oluşmaması açısından yapacağı düzenlemelerin hayati bir önem taşıyacağı tartışma götürmez bir gerçektir.

Müzekkeresiz tutuklama ise Fası 155'in 14.maddesine göre belirli hâllerde polis memurunun tutuklama yapabilmesini düzenlemektedir. Örneğin bir polis

²⁰¹**ALBAŞ**, Saniye; *Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Ceza Muhakemesi Hukukunda Tutuklama ve Haksız Tutuklama Üzerine Kısa Bir Değerlendirme (Tutuklama)*, İstanbul Kültür Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C.: 18, S.: 2, Y.: 2019, 445.

²⁰²Bu konuda bkz. **BAYRAKTAR**, Köksal; *Gene Ölüm Cezası Üzerine*, Güncel Hukuk Dergisi, C.: 156, S.: 12, Y.: 2016, 7; Ölüm cezasının Avrupa'da da kaldırılmasına yönelik bkz **TEZCAN/ERDEM/SANCAKDAR/ÖNOK**, s. 104.

²⁰³Şayet yakalama, gecikmesinde sakınca bulunan durumlarda kolluk ve özel kişiler tarafından kişilerin özgürlüğünden yoksun bırakılacağı bir koruma tedbiridir. **KUNTER**, 1964, s. 488; **ÖZTÜRK/TEZCAN/ERDEM/SIRMA** **GEZER/SAYGILAR** **KIRIT/ALAN AKCAN/ÖZAYDIN/ERDEN** **TÜTÜNCÜ/ALTINOK** **VILLEMİN/TOK**, s. 442; **YENİSEY/NUHOĞLU**, s. 335; **SOYASLAN**, s. 323; **ŞAHİN/GÖKTÜRK**, s. 278; **ÖZBEK/DOĞAN/BACAKSIZ/TEPE**, s. 177; **GÖKCEN/BALCI/ALŞAHİN/ÇAKIR**, s. 367.

memurunun ölüm ya da iki yılı aşan bir süreyle hapis cezasıyla cezalandırılabilen bir suç işlendiği takdirde makul nedenlere istinaden şüphede bulunduğu kişiyi müzekkeresiz tutuklayabilecektir. KKTC Ceza Usul Hukukunda kabul edilen müzekkeresiz tutuklama ile ilgili bu düzenlemeyi KKTC Anayasası 16/3.madde doğrultusunda Türk Ceza Usul Hukukunda 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanununun 90 ve 91.maddelerinde olduğu gibi yakalama olarak ifade etmek kavram kargaşasını önlemeyi sağlayacaktır.

Suç işlediğinden makul surette şüphe edilen kişi en geç yirmi dört saat özgürlüğünden yoksun bırakılabilecektir. Yine ölüm cezasının tez zamanda Yasa'dan kaldırılması gerektiğini düşünüyoruz. Bir zanlıyı müzekkeresiz tutuklanmasının koşulları kısaca; müzekkeresiz tutuklama yetkisi ve usulleri yasada öngörülmüş ve gösterilmiş olmalı, zanlı suç üstünde olmalı, zanlının suç üstü olduğu suç, ölüm cezasını veya hapis cezasını gerektiriyor olmalı ve Anayasa m. 16/2'de sayılan bir tutuklama nedeni olayda mevcut olmalıdır. 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanununun 90/4.maddesindeki gibi bir hüküm konularak kolluğun zanlıyı (Türk Ceza Usul Hukukunda şüpheliyi) yakaladığı sırada kendisine veya başkasına zarar vermesini önleyecek önlemleri aldıktan sonra zanlıya yasal haklarını bildirmek yoluna da gitmelidir. Ancak böyle bir ekleme olmadan da buna uyulması kişi özgürlüğü ve güvenliği açısından bir zorunluluk olarak kabul edilmelidir. Öte yandan bir suçtan dolayı zanlı suç üstü yakalanırsa para cezasını gerektiren bir suç olursa polis memurlarının müzekkeresiz tutuklama yetkisi olamaz. Çünkü eylemin kendisi zaten hürriyeti bağlayıcı bir cezayı gerektirmemektedir. Bu durumda polis memuru suçla ilgili tutanak düzenlemekle yetinecektir ve ardından soruşturma başlatacaktır.

Fasıl 155'in 15.maddesinde müzekkeresiz tutuklama yetkisinin özel kişilerde ve mal sahiplerinde olduğu belirtilmiştir. Devamında ise suç üstünde mala zarar verme suçunu işleyen kişilerin, mal sahibi, bu kişilerin müstahdemi veyahut da yetkili olan kişi aracılığıyla müzekkeresiz tutuklama yapılabileceği düzenlenmiştir. Kanaatimizce tutuklama yetkisinin özel kişilere verilmesi meselesi Türk Hukukunda düzenlenen herkes tarafından yakalama²⁰⁴

²⁰⁴Herkes tarafından yakalama, özel kişilere ceza soruşturması ve kovuşturması için şüphelinin ele geçirilmesini sağlamak amacıyla kullanılacak bir kamu görevi aktarıldığı konusu için **ÖZTÜRK/TEZCAN/ERDEM/SIRMA GEZER/SAYGILAR KIRIT/ALAN AKCAN/ÖZAYDIN/ERDEN TÜTÜNCÜ/ALTINOK VILLEMIN/TOK**, s. 444; Herkes kavramı,

yapılması durumudur. Bu hak devletin soruşturma ve kovuşturma makamlarına ait olan yetkiye bir istisnadır²⁰⁵. Kanaatimizce tutuklama yetkisinin özel kişilere verilmesi meselesi Türk Ceza Usul Hukukunda 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanununda düzenlenen suç üstü hâlinde herkes tarafından yakalamayla ilgili olan durumla aynı özellikleri taşır. Sözü geçen madde de düzenlenen tutuklama esasen yakalama durumunu ifade etmektedir. Yasa'da yapılacak bir değişiklikle hüküm içerisine yakalama kelimesinin yerleştirilmesinin uygun olacağını düşünmekteyiz.

Bir polis memuru müzekkeresiz tutuklama koşullarına uymayan kişiyi müzekkereli olarak tutuklayabilme yetkisine sahiptir. Polis memuru takdir hakkını kullanarak yargıca başvuracak ve müzekkereli tutuklama²⁰⁶ yapılabilmesini isteyebilecektir. Yargıcın tutukluluk müzekkeresine emir verebilmesi için zanlının suç işlediğine dair bir makul şüphe olmalı²⁰⁷ ve Anayasa m. 16/2'de sayılan bir tutuklama nedeni olayda mevcut olmalıdır.

Nihayet diğer koruma tedbirleri gibi tutuklama tedbirindeki amaç; muhakemenin sağlıklı bir şekilde yürütülmesi olduğundan, kişinin kamu düzeni gereği özel ve gizli hayatına müdahale edilebilecektir²⁰⁸.

2.1.2 Tutuklamanın Nedenleri

Kural olarak kıyasın kabul edildiği ceza usul hukukunda kişi haklarını sınırlayan ve istisna oluşturan hükümlerde kıyas yasağı getirilmiştir. Bu nedenle tutuklamanın başta Anayasa olmak üzere Yasayla da düzenlenmesi KKTC Ceza Usul Hukuku açısından da büyük önem taşımaktadır. Nitekim

suçtan zarar gören, diğer tüm kişiler ya da kolluğu içerir. **ŞAHİN/GÖKTÜRK**, s. 279; **ÜNVER/HAKERİ**, s. 703; **ÖZBEK/DOĞAN/BACAKSIZ/TEPE**, s. 181; **GÖKCEN/BALCI/ALŞAHİN/ÇAKIR**, s. 372.

²⁰⁵**AKSOY İPEKÇİOĞLU**, Pervin; *Yakalama ve Gözaltına Alma Koruma Tedbirleri*, Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi (DEÜHFD), C.: 9, Y.: 2007, 1217.

²⁰⁶Müzekkereli tutuklamaya ilişkin ayrıntılı bilgi için **VEZİROĞLU/GÜMÜŞ**, s. 74-77; Müzekkere, yakalama emrine benzer bir özellik taşımaktadır. 5271 sayılı CMK'nın 98.maddesinde düzenlenen hükme bakılabilir.

²⁰⁷AIHM'e göre makul şüphe, objektif bir gözlemciyi söz konusu kimsenin suç işlemiş olabileceği konusunda ikna edebilecek maddi olayların veya bilgilerin varlığını gerektirir. Bu konuda bkz. AIHM'in 30.08.1990 tarihli Fox, Campbell ve Hartley/Birleşik Krallık kararı, <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22documentcollectionid%22:%5B%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22%7D>, (e.t. 21.05.2019); AIHM'in 16.10.2001 tarihli O'Hara/Birleşik Krallık kararı,

<https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22documentcollectionid%22:%5B%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22%7D>, (e.t. 21.05.2019).

²⁰⁸**AKSOY İPEKÇİOĞLU**, s. 1249.

Anayasa m. 16/1'e göre herkesin kişi özgürlüğü ve güvenliğı hakkına sahip olduğı belirtilmiştir. Buna göre kişinin özgürlüğü belirli hâl ve şartlarda kısıtlanabilecektir.

Bir kişi yalnızca aşağıdaki hâllerde hürriyetinden mahrum bırakılabilecektir. Buna göre;

a) Yetkili mahkeme tarafından bir şahıs hakkında karara hükmedilmiş ve bu şahsın tutukluluğıyla alakalı bir durum varsa,

b) Mahkeme tarafından verilmiş kanuni bir emre uymamaktan dolayı bir kişinin yakalanması ya da tutuklanması durumu varsa,

c) Bir kişiyle ilgili suç işlediğine yönelik makul şüphe üzerine, mahkemeye getirilmesi maksadıyla ya da suç işlemesini önlemenin ya da sonrasında kaçmasına mani olmanın gerekli görüldüğü durumlarda yakalama yapılması ya da tutuklanması durumlarında,

d) Küçüğün ıslah edilmesi maksadıyla kanuni bir emirle koruma altına alınması ya da mahkemeye getirilmesi maksadıyla kanuni tutukluluk durumuyla alakalı bir durum varsa,

e) Bulaşıcı bir hastalık yayabilecek kişilerin, akıl hastalarının, alkoliklerin, uyuşturucu madde düşkünlerinin ya da serserilerin tutuklanması durumlarından birisi varsa,

f) Bir kişinin, devlet topraklarına izinsiz girmesini önlemek için ya da bir yabancının sınır dışı edilmesi ya da geri verilmesi işlemine girişilmesi nedeniyle yakalanması ya da tutuklanması gibi durumlar varsa,

g) Herhangi bir yabancının KKTC'de bir parasal yükümlülüğten kurtulmak maksadıyla KKTC'yi terk etmesini önleyebilmek için yakalanması ya da tutuklanması mevcut ise,

h) Birden fazla uyruğı olan KKTC vatandaşlarının, uyruğunda buldukları ülkenin kanunlarına göre bir suç işlemeleri durumunda sözü edilen konuda verilmiş olan bir mahkeme kararı varsa, KKTC ile yabancı ülke arasında adli yardım kapsamında bir andlaşma imzalanacaktır. Bu andlaşmanın bulunması

koşuluyla KKTC'de infazının yapılabilmesi maksadıyla tutuklama yapılabilmesi durumları gibi sebeplerle kişi hürriyetinden yoksun bırakılabilecektir.

Keyfi uygulamaların olmaması ve kişi temel hak ve özgürlüklerinin güvence altına alınması, kişilerin tutuklanması ile ilgili konuların hukuka uygun bir şekilde açıkça düzenlenmiş olmasına bağlıdır. Zira AİHS'in 5.maddesinde ve bu maddeye bağlı verilen AİHM kararlarında keyfi uygulamaların olmaması gerektiği söylenmektedir²⁰⁹.

Anayasada belirtilen tutuklama nedenlerinden başka genel kabul gören içtihat kararlarında müzekkereli ya da müzekkeresiz tutuklama için tutuklama nedenleri öngörülmüştür.

Bunlar;

- a) Soruşturmanın güvenliği açısından tutuklamanın zorunlu olması,
- b) Sanığın yargılandığı suçun vahameti (ciddiyeti),
- c) Sanığın serbest kalması hâlinde kaçma ihtimalinin olması,
- d) Sanığın serbest kalması hâlinde tanıklara müdahale etme olasılığının olması,
- e) Sanığın serbest olması durumunda başka suç işleme ihtimalinin olması durumlarıdır²¹⁰.

2.1.3 Tutuklamanın Usulü

Bir kimsenin tutuksuz yargılanması temel kural olduğundan istisnai bir yargılama usulü olan tutuklamanın nasıl yapılacağına dair hükümler KKTC Anayasası içerisinde düzenlenmiştir. Bir kişi; ancak tutuklamanın usulüne ilişkin maddelere uygun davranmak suretiyle tutuklanabilecektir.

Anayasa m. 16/6'ya göre yakalanan kişiyle ilgili olarak bu kişinin yakalanmasından itibaren mümkün olan en kısa zamanda ve serbest bırakılmadığı takdirde yirmi dört saat dolmadan bir yargıcın önüne çıkarılacağı

²⁰⁹Kıbrıs Cumhuriyeti, 1962 yılında Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesine katılmış ve 39/62 sayılı Yasa ile bu sözleşmeyi, iç hukuka dahil etmiştir. Söz konusu Yasa yürürlüktedir. Bu konuda **VEZİROĞLU**, s. 72,73.

²¹⁰Bkz Başsavcılık/Turgut Emir Ahmet kararı, 02.10.1986 tarihli, Yar. Ce. /No.: 26/1986, <http://www.mahkemeler.net/cgi-bin/default.aspx>, (e.t 22.04.2019).

ifadelerine yer verilmiştir. Buradaki asgari sınır yirmi dört saattir ve bu süreye riayet edilmesi şarttır.

Anayasa m.16/7'ye göre ise yargıcın, yakalanan kişinin anladığı dilde ifade alması gerekir. Yargıç kişiyi, en kısa zamanda yani üç günlük süre dolmadan uygun göreceği şartlarla ya serbest bırakır ya da yakalanma sebebi suç hakkındaki tahkikat neticelenmediğinde, yakalanmanın devam edeceğine karar verir. Bu kapsamda yargıcın sekiz günü geçmemek şartıyla her duruşmada yakalanmanın devam edeceğine karar verebileceği ifade edilmektedir. Ancak yakalanma ya da tutuklanmanın toplam süresi yakalanma tarihinden itibaren üç aydan fazla olamayacaktır. Sözü edilen sürenin bitiminde yakalamayı ya da tutuklamayı yapan kişi/makam, yakalanan/tutuklanan kişiyi hemen serbest bırakacaktır. Kanaatimizce sözü edilen maddede geçen yakalanma kelimesi yerine tutuklamanın getirilmesinin kavram birliği açısından daha uygun olacağı görüşündeyiz.

Tutuklamanın usulü konusunda Fasıllık 155'in 48.maddesi gereğince mahkemenin uygun bulması durumunda davayı ertelemeye gidebileceği ve bunun üzerine sanığı kendi takdiri doğrultusunda makul sayabileceği belirli şartlara bağlı olarak salıvereceği ya da tutuklu olarak kalabilmesini emredeceği belirtilmektedir. Ancak, seri yargılama ya da ilk sorgu esnasında tutukluluk süresine dair bunun sekiz günden uzun olamayacağı belirtilmiştir. Bunun yanında erteleme yapıldığı günü izleyen gün ile ilgili olarak bunun birinci gün sayılacağı ifadelerine yer verilmiştir. Sözü edilen hükümde yalnızca sanık kavramından söz edilmiştir. Oysaki tutukluluk hâli sadece sanık değil aynı zamanda zanlıyı da kapsamalıdır. Zanlı kelimesine yer verilmemiş olmasının büyük bir eksiklik olduğunu hatırlatmamız gerekir²¹¹.

Ölüm cezasıyla mahkûm edilen kişi ile ilgili bu kişinin hiçbir durumda kefalet ile serbest bırakılmayacağı ifade edilmiştir (Fasıllık 155 157/2). Sözü geçen hükmün anlamı ise kesin hükümle ölüm cezasına mahkûm edilen kişi için artık kefalet ile serbest bırakma müessesesi işlemeyecektir. Madde içeriğinden ölüm cezası ibaresinin kaldırılmasının uygun olacağı düşüncesindeyiz. Yine

²¹¹Bu konuda bkz. **ALBAŞ**, *Tutuklama*, s. 448.

aynı fıkranın devamında kefalet ile serbest bırakılmanın mümkün olmadığı bir başka durum ise ölüm cezasıyla cezalandırılabilen suçla itham edilebilecek kimse yüksek mahkeme yargıcının emri olmadığı müddetçe kefalet ile serbest bırakılamayacaktır düzenlemesidir. Bu kapsamda ölüm cezası ibaresinin Yasa'dan kaldırılması gerektiğini düşünüyoruz²¹².

Anayasalar, yasalar ve toplum kuralları, hayatın olağan akışına ters yürümemelidir²¹³. Zira ölüm cezasının hiç uygulanmadığı bir ülkede hala böyle ifadelerin iç hukukta yürürlükte oluşu ne yazık ki istenilmeyen bir sonuçtur. Umuyoruz ki en yakın zamanda gerekli düzenlemeler yapılır ve çağdaş ceza usul hukuku sistemine uyum sağlanmış olur.

2.2 Zanlının Tutuklanmasından Sonraki İşlemler

Bir zanlı tutuklandıktan sonra bilindiği gibi en erken zamanda karakola ya da tutuklu olan kişilerin kabul edilme yerine sevk edilecektir. Bunun yanında ise aleyhine olan ithamda kendisine bildirilecektir (Fasıl 155 13).

Müzekkereli tutuklamalarda bir yargıç ya da mahkeme kararı olduğu için tutuklama; ancak bunlara dayanılarak yapılabilecektir. Müzekkeresiz tutuklamayı ise bir polis görevlisi yapıyorsa bir sorun teşkil etmeyecektir; ancak müzekkeresiz tutuklama polis görevlisi dışında özel bir kişi veya mal sahibi veya mal sahibinin direktifi ile hareket eden kişi tarafından yapılıyorsa o hâlde durum başka olacaktır. Anayasanın 16.maddesinde zanlının; ancak suç üstünde olması ile müzekkeresiz tutuklama uygulanabileceğinden aksi bir durum olduğu takdirde tutuklama hukuka uygun gerçekleşmemiş olacaktır.

Özel bir kişi, mal sahibi ya da mal sahibinin direktifi ile bir kişi, şartlar oluşmuşsa suç üstünde zanlıyı müzekkeresiz olarak tutuklayabilecektir. Sözü edilen kişi zanlıyı, bir karakola ya da tutukluyu kabul eden bir yere götürecektir. Bahsedilen yere götürülen zanlıyı bir polis memuru teslim alacaktır; ancak polis memurunun tutuklama yetkisine sahip olmadığı da belirtilmelidir (Fasıl 155 14/3). Polis memurunun müzekkeresiz tutuklama yapabilmesinin şartı suç

²¹²Bkz. **ALBAŞ**, *Tutuklama*, s. 451.

²¹³Bu konuda **ERKUL**, İlhan; *Açıklamalı İçtihatlı Uygulamada Ceza Yargılamasında Tutuklama ve Tahliye*, Adalet Yayınevi, Ankara, Y.: 2013, 6.

üstü hâlinde bir eylemin olmasıdır. Böyle bir durumda suç üstü hâlimden söz edilemeyeceğine göre polis memuru zanlıyı tutuklayamayacaktır. Yeniden tutuklama yapılamayacağına göre tutuklama yapan kişi ile zanlı ve polis memuru, yargıç huzuruna çıkacaklardır.

Zanlı ister müzekkereli isterse müzekkeresiz tutuklansın en geç yirmi dört saat içinde yargıç huzuruna çıkarılmalıdır. Eğer zanlı serbest bırakılacaksa yargıç huzuruna çıkmasına gerek yoktur. Bu kapsamda yirmi dört saat kuralı serbest bırakılmayan tutuklular içindir (Anayasa 16/6).

Sonuç olarak tutuklama istisnai bir koruma tedbiri olduğundan yakalanan kişinin tutuklanmasına da gerek yoktur. Zira yakalama veya tutuklama bir zorunluluk değildir. Ancak uygulamada polis memurları öncelikle tutuklama yapmakla birlikte bunun da zorunlu olduğunu düşünmektedir. Bu yanlış uygulanan geleneğin aşılması gerektiğini ve makul şüphe edilen kişi olan zanlı da olsa gerçek suçlunun yargı kararını verdikten sonra ortaya çıkacağını zaten anayasal bir hak olarak da korunan masumiyet karinesine de dikkat edilmesi gerektiğini düşünüyoruz.

Fasıl 155'in 10/3.maddesinde zanlının bir suç işlememiş olması hâlinde serbest bırakılacağı ifade edilmiştir. Bu kapsamda bir kişinin eşyasına el konulmuş, eşyası alınmış ya da tutuklanan kişiyle ilgili bu suçu işlediğine inandıracak yeterli neden bulunmaması sebebiyle serbest olması durumlarında, sözü edilen eşya başka bir suçta kullanılmamış ise bu eşya serbest bırakılan kişiye iade edilecektir.

Bir kişi müzekkeresiz bir biçimde alıkonulduğunda, götürüldüğü karakol binasının sorumlusu sözü edilen kişiyi, yirmi dört saat içinde mahkemeye çıkarabilmelidir. Mahkemeye kişinin çıkarılabilmesi sözü edilen süreler içerisinde mümkün olmuyorsa o takdirde soruşturma yapılması sağlanacaktır. Bu kapsamda karakol sorumlusu olayda ciddi nitelik taşıyan bir suç işlendiği konusunda kuvvetli şüphe oluşturacak bir durum yoksa kefalet senedi içinde gösterilebilecek tarihte ve yerde hazır bulunabilmesi için isbat-ı vücut²¹⁴

²¹⁴İsbat-ı vücut, kavramı; hazır bulunma, varlığını gösterme ve şahsen gelme anlamlarına gelmektedir. Bu konuda bkz. **ŞENER**, Esat; *Hukuk Sözlüğü*, Seçkin Yayıncılık, Ankara, Y.:

yaparak uygun bir meblağ ile kefil ile veya kefilsiz serbest bırakabilme yetkisine sahiptir.

Yargıç huzurunda konu ile ilgili soruşturmanın derhal tamamlanamayacağı öngörülmüş ise o durumda kefalet senedi içinde gösterilecek tarihte ve polis karakolunda bulunması için uygun meblağ doğrultusunda kefil ile ya da kefil olmadan bir kefalet ödemesiyle kişiyi serbest bırakabilecektir.

Gözaltında olan kişi kefalet senedi içinde belirlenebilecek polis karakolu binasına gelmesinin zorunlu olmadığı konusunda polis karakol sorumlusundan daha evvel yazılı bir tebliğ almışsa; o takdirde bu tebliğe göre davranılabilecektir. Kişinin soruşturmasının yapılmasından sonra polis memurunun düşüncesine göre dava açılabilmesi için yeterli görülecek şahadet olmadığı takdirde bir suç işlediği iddiasıyla şüphe üzerine tutuklanan kişi serbest bırakılabilecektir. Zanlı hakkındaki soruşturma sona ermiş veya soruşturma sona ermediği hâlde soruşturma maksatları açısından zanlıya ihtiyaç kalmamışsa zanlı aleyhindeki ithamlara cevap vermesi ve hakkında yasal işlem yapılması gayesi ile mahkemede hazır bulunmak üzere serbest bırakılabilecektir²¹⁵.

2.2.1 Zanlının Mahkeme Huzuruna Çıkarılması

Bilindiği gibi yakalanan kişi yakalanma anından itibaren en kısa zamanda ve serbest bırakılmadığı durumlarda yirmi dört saat dolmadan bir yargıcın huzuruna getirilecektir. Kişinin kefalet ile serbest bırakılmayıp gözaltında tutulmasıyla birlikte mümkün olan en erken zamanda yargıç huzuruna çıkarılması bir zorunluluktur. Şüphesiz bu süre yirmi dört saati geçmeyecektir. Fasılların 155'in 17.maddesine göre Yasa'da yol hariç tutulmadığı için sürenin tamamının yirmi dört saatten fazla olmaması gerekir.²¹⁶

2001, 366; **SÖZMENER**, Hasan; *Medeni Usul – I Hukuk Usulü Tüzüğü Dava Celpnameleri*, C.: 1, Lefkoşa, Y.: 2008, 392.

²¹⁵Bu konuda bkz. **SÖZMENER**, *Ceza Usul 1*, s. 312; Aynı yönde **VEZİROĞLU/GÜMÜŞ**, s. 109.

²¹⁶Türkiye'de ülkenin büyüklüğü ve bazı yörelerin dağlık olması ya da geceleyin şehre şüphelinin getirilmesi tehlikeli olabileceğinden on iki saati aşmayan bir yol süresine de yer verilmiştir (CMK.m.91/1). KKTC için böyle bir yol süresine ihtiyaç duyulmamaktadır.

Özgürlük ve güvenlik hakkını güvence altına alan AİHS m.5/1'de kanunda gösterilen durumların dışında kimsenin özgürlüğünden yoksun bırakılmayacağı düzenlenmiştir. Sözü edilen madde, kişinin özgürlük ve güvenlik hakkını yani temel bir hakkını garanti altına alır. Sözleşme esasen özgürlüğün yalnızca kanunla sınırlanabileceğini ifade etmektedir.

Yargıcın, bir kişiyle ilgili tutuklanması sonucunda bir suçun soruşturmanın neticelenmediği yolunda ikna edilebilmesi durumunda müfettiş kıdeminden düşük bir kıdemde olmayan bir polisin müracaatı kapsamında tahkikatı yapılan ve yargıcın takdir edeceği biçimde sekiz günü geçmeyen bir süre ile sınırlı olarak tutuklunun nezarete kalabilmesi için bazı zamanlarda bu süreyi yenilemesi hukuka uygun olacaktır (Fasıl 155 24). Sözü geçen maddede tutukluluğun uzatılmasına dair müracaatı yapacak olan kişinin, müfettiş kıdeminden daha düşük bir kıdemde olmayan polis memurunca yapılacağı belirtilmiştir. Bu kapsamda müfettiş kıdeminden daha düşük bir rütbede olan polis memuru, bir kişinin tutukluluğunun uzatılmasına dair müracaatta bulunmuş ise söz konusu durum Yasa'ya aykırı olacaktır. Bir Yargıtay Ceza Mahkemesi kararına²¹⁷ da konu olan olayda; müfettiş muavininin müfettiş kıdemi ile aynı derecede yer alıp almadığı sorunu üzerine başlamıştır. Tutukluluğun uzatılması talebi ile müfettiş muavini olan bir polis memuru, mahkemeye müracaat etmiştir. Bunun sonucunda mahkeme tutukluluğun devamına karar vermiştir. Yasada müfettiş kıdeminden düşük olan polis memurunun, tutukluluk süresinin uzatılmasına yönelik olarak mahkemeye başvuru yapamayacağı düzenlenmiştir. Karara göre; müfettiş muavini olan polis memurunun, müfettiş kıdeminden daha düşük olduğuna ve tutukluluk

²¹⁷İddia makamının 51/84 sayılı Polis Örgütü (Kuruluş, Görev ve Yetkileri) Yasasının tefsir maddesinde müfettiş sözcüğü ile ilgili Başmüfettiş, müfettiş ve müfettiş muavinini de kapsadığını ileri sürmüştür. Fasıl 155'in 24.maddesinde yer alan müfettiş sözcüğünün müfettiş muavinini de kapsayacak şekilde tefsir edilmesi gerektiğini iddia etmiştir. Ancak sözü edilen maddenin gerek sözü ve gerekse özü böyle bir tefsire imkân tanımamaktadır. Müfettiş kıdemi ile polis örgütünde belirlenen müfettiş kıdeminin kastedildiği tartışma kabul edilemeyecek kadar açıktır. Tutukluluk süresinin uzatılması için müracaatın müfettiş kıdeminden aşağı bir rütbede olan müfettiş muavini tarafınca yapılmasına yasal imkân yoktur. Bu kapsamda istinaf edenin tutukluluğunun uzatılması için müfettiş muavini rütbesini taşıyan bir subay tarafınca yapılan müracaatı kabul etmekle İlk Mahkeme hataya düşmüş olacağı kabul edilir. Böyle bir vaziyette istinafın kabul edilerek İlk Mahkeme'nin vermiş olduğu tutukluluk emrinin iptal edilmesi gerektiğine hükmedilmiştir. Bu konuda bkz. Metin Şemmedi/Başsavcılık kararı, 27.5.1985 tarihli, Yar./Ce. No.: 16/1985, D. No:12/1985, <http://www.mahkemeler.net/cgi-bin/default.aspx>, (e.t. 19.12.2018); Ayrıca Rum kararlarından örneklerin yer aldığı eserde de aynı karara değinilmiştir.

emrinin iptaline hükmedilmiştir. Bizce de yerinde bir karar olmuştur aksi takdirde mevzuata aykırı bir tutukluluğun uzatılmasına dair karar verilmiş olacaktı. Ancak bu karara binaen uygulamada tutuklama talebinin uzatılmasına dair talepte bulunan kişi genellikle başmüfettiş olmaktadır. 51/84 sayılı Yasa her ne kadar başmüfettiş ve müfettişe sözü edilen yetkiyi verse de polis teşkilatı bu görevi başmüfettişlere yaptırmaktadır.

2.2.2 Tutukluluk Müracaatı Üzerine Yargıç Huzurundaki İşlemler

Tutukluluğun uzatılmasına yönelik yazılı bir şekilde yapılan müracaat ile hangi yargıç huzuruna çıkılacağı ve hangi saatte kişinin orada olacağı hususunda bilgi sahibi olması gereken makam iddia makamı yani savcılıktır. İddia makamı, zanlı için tutukluluk süresinin uzatılmasını ister; ancak gerekli koşulları sağlayacak olan da yine aynı makamdır. Savcılık adına tutukluluk müracaatı yapan kişi polistir ve polisin kıdeminin müfettiş rütbesinden düşük olmaması gerekir.

Yargıç huzuruna gelindiğinde en başta zanlıyı bir müdafî yardımından yararlandırmak gerekmektedir. Bu kapsamda yargıç zanlıya öncelikle bir müdafî veya avukatının olup olmadığını sormalıdır. Zanlının eğer bir avukatı var ise o takdirde avukatın hazır bulunması için gerekli koşulların sağlanıp sağlanmadığı öğrenilecektir. Gerekli koşullar sağlanamamışsa o takdirde yargıç tarafından bir süre verilecektir. Bu sürenin sonunda da zanlının avukatının durumdan haberdar edilmesi sağlanacaktır.

Fasıl 155 64/1'e göre yüksek mahkeme bir sanık için bir ithamname ya da ikamenameden dolayı yargılanma durumu varsa bir avukat atayabilecektir. Yapılan istinaf başvurusunu kabul edebilecek mahkeme; ancak konunun ehemmiyeti, güç oluşu ve sanığın durumunu değerlendirdikten sonra avukat atama emrini verebilecektir.

Bununla birlikte ölüm cezası uygulanacak bir sanık olduğu takdirde bahsi geçen kişiye mahkeme tarafından avukat tayin edilebilecektir. Maddenin daha başında "bir sanığı" ifadesinden söz edilmektedir. Kanaatimizce yasa koyucu sanık değil de zanlı/sanık ifadesine yer vermiş olsaydı buradan hem zanlı hem

de sanık için avukat yardımından yararlanılacağı sonucu çıkarılacaktı. Ancak ithamnamenin mahkemeye verilip kovuşturma aşamasına başlanmasıyla kişinin adı sanık olduğundan sözü geçen maddede yalnızca sanığın avukat yardımından yararlanacağı sonucu çıkmaktadır. Kanaatimizce yalnızca sanığın değil aynı zamanda zanlının da avukat yardımından yararlanması zorunludur. Ancak avukat ifadesi yerine müdafî denilmesinin daha uygun olacağı düşüncesindeyiz.

Adil yargılamayı garanti etmek amacıyla savunmayı esaslı bir şekilde pekiştirmek adına mecburi müdafî sistemi ve delil yasakları konusuna dikkat çekmek gerekir. Mecburi müdafî sistemi için AİHM kriterleri şunlardır; kişinin ekonomik durumu, işin karmaşıklığı, özgürlüğü kısıtlayan bir işlemin yapılması (yakalama, tutuklama, zorla getirme, zorlama hapsi gibi) yaptırımın ağırlığıdır. İşte bu kriterlere göre zorunlu olarak müdafî atanmasına gidilmesi gerekmektedir. Delil yasakları ise temiz delillerle hak ihlallerine yol açmadan elde edilen delillerle maddi gerçeğe ulaşmak anlamına gelir²¹⁸.

Yasada tutukluluğun uzatılmasına yönelik yazılı müracaat sonrası yargıcın ne yapması gerektiği hususunda bir düzenlemeye tarafımızca rastlanılamamıştır. Bu nedenle de yazılı müracaat sonrası yargıcın takdir yetkisinin olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır.

Zanlı veya avukatı yapılan müracaatın yasal olup olmadığını incelemeli ve yasal değilse bu konuda itirazda bulunmalıdır. Ancak böyle bir itirazın yapılması taktiksel olarak sonraya da bırakılabilir. Örneğin; müfettiş kademinden daha düşük müfettiş muavininin müracaatı yasal değildir. Böyle bir durum söz konusu olduğunda itirazda bulunulmalıdır. Bunun yanında yargıç, masumiyet ilkesini gözetmeli ve bu hususta zanlıya suçlu gibi davranmamalıdır. Ardından yargıç zanlıya, itirazı olup olmadığını sormalıdır. Zanlı itirazda bulunmasa dahi şahit olarak genellikle soruşturma memuru mahkemeye getirilir. İddia makamı da şahit veya şahitleri getirir ve bu kişiler sorgulanırlar. Buna göre iddia makamının şahidi/shahitleri önce iddia makamı

²¹⁸Bkz. ÖZTÜRK/TEZCAN/ERDEM/SIRMA GEZER/SAYGILAR KIRIT/ALAN AKCAN/ÖZAYDIN/ERDEN TÜTÜNCÜ/ALTINOK VILLEMIN/TOK, s. 135,136; YENİSEY/NUHOĞLU, s. 525; GÖKCEN/BALCI/ALŞAHİN/ÇAKIR, s. 312-316.

tarafından sorgulanır. Buna ilk sorgu veya esas sorgu denir. Esas sorgulama bittikten sonra şahit, zanlı tarafından sorgulanır yani istintak/çapraz sorgulama yapılır. Çapraz sorguda sorulan sorular verilen şahadetle sınırlı değildir. Ama konu itibarıyla tutukluluk süresinin uzatılmasına yönelik çapraz sorgu yapılabilir. Bununla birlikte iddia makamı, şahidini/shahitlerini çapraz sorguda yapılan sorgulamalarla sınırlı olarak tekrar sorgulayabilir buna tekrar sorgu denir. Bunun aksı itiraz gerektirir. Tutukluluk talebinin uzatılmasına dair müracaata zanlı, itiraz ederse o takdirde iddia makamı da şahidini/shahitlerini daha sıkı bir sorgulamaya tabi tutar. Zanlı, bu aşamada dilerse yeminli şahadet dilerse yeminsiz beyan ya da lehine şahit dinletebilir. Zanlı da şahitlerini ve şahadetini tamamladıktan sonra dilerse zanlı, yemin altında şahadet verebilir veya yeminsiz beyanda bulunabilir ve her hâlükârda lehine şahit dinlettirebilir. Zanlı da şahitlerini ve şahadetlerini tamamladıktan sonra taraflar dilerse sunulan şahadet ve yasal durum hakkında mahkemeye hitap ederler. Herhalde ilk hitap en son şahit çağırın tarafça yapılır. Sonuçta mahkeme bu konudaki kararını gerekçeli olarak verir. Yargıç, tutukluluk süresinin uzatılmasına dair gerekçeli kararında takdir yetkisine sahiptir. Bu yetkiyi yargıç, elbette keyfi kullanamayacaktır²¹⁹.

Zanlıların mahkemeye çıkarılması adil yargılama yapılabilmesi açısından çok önemlidir. Tutukluluk emirlerinin uzatılmasının sınırı sekiz günü geçmeyen bir şekilde yapılmalıdır. Bu sebeptendir ki her tutukluluk süresinin bitişinde zanlı, mahkemeye çıkarılacaktır. Bunun önemi şuradadır; tutukluluk esnasında işkence, hakaret, baskı, korkutma²²⁰ gibi durumların oluşması bunun mahkeme tarafından derhal öğrenilmesi gerektiğini gerekli kılar. Zanlı bu sayede güç alacak ve temel bir hak olan adil yargılanma hakkına zarar gelmemesi sağlanacaktır. Zanlılar ve avukatları, polis memurlarınca karşılaştıkları muamelelerde öncelikle sağduyulu davranıp tüm bu

²¹⁹**SÖZMENER**, *Ceza Usul 1*, s. 322; Çapraz sorgulama, esas sorgulamada gizli kalmış konuların ortaya çıkarılması için yapılmaktadır. Bu konuda **DÜNDAR**, Meltem; *KKTC ve Türk Ceza Yargılaması Hukuklarında Çapraz Sorgulama*, İstanbul Üniversitesi Yayınlanmamış YL Tezi, İstanbul, Y.: 2005, 8; **DÖNMEZ**, Burcu Demren; *Ceza Muhakemesi Hukukunda Çapraz Sorgu*, 2.Bs., Seçkin Yayıncılık, Ankara, Y.: 2019, 36-38.

²²⁰AlHS'in 3.maddesine ilişkin potansiyel ihlaller, alıkonulmanın her bir aşamasında tutuklanma veya yakalanma yoluyla kişinin alıkonulduğu andan itibaren gerçekleşebilmektedir. Bu muamelelere yönelik hukuk sisteminin belirli güvenceler içermesi kaçınılmaz bir sonuçtur. Bu konuda bkz. **REIDY**, Aisling; *İşkencenin Yasaklanması*, Şen Matbaacılık, İstanbul, Y.: 2007, 23, 24.

muameleleri daha ilk başta tutukluluğun uzatılmasına dair durum oluşur oluşmaz mahkemeyi bilgilendirmelidirler. Sözü edilen durum zanlı için önemli bir teminattır ve temel hak ve özgürlüklerin esaslı bakımdan korunması gerekmektedir. Uygulamada polislerin, tutukluluk tedbiri uyguladığı kişilere davranışlarının kötü olduğu bilinmekte ve insanlık onuruna yakışmayan davranışlarda bulunmaktadır. Umuyoruz ki tutuklama koruma tedbirinin yalnızca bir koruma tedbiri olduğu idrak edilip, bunun yanında ceza olmadığı, geçici olduğu ve oranlılık çerçevesinde uygulanabileceği hatırlanır.

2.2.3 Tutukluluk Süresinin Uzatılması

Tutukluluk süresinin uzatılması konusunda öncelikle mahkemenin ikna edilmesi gerekir. Şayet mahkeme ikna olursa zanlı tutuklu kalmaya devam edecektir. Tutukluluğun devam etmesi açısından bazı ölçütler²²¹gözetilmektedir. Buna göre;

- a) Bir suçun işlenmiş olduğuna dair makul şüphe olması durumu varsa,
- b) Zanlının bu suçta işlediğine dair makul şüphe olması durumu varsa,
- c) Suç hakkındaki tahkikatın tüm çabalara rağmen tamamlanmamış olması durumunda,
- d) Soruşturmanın selameti açısından zanlının tutuklu olarak kalabilmesinin gerekli olması sebeplerinin bulunması durumunda tutuklamanın devamına karar verilebilecektir.

Bir suçun işlenmiş olduğuna dair makul şüphenin olması zanlının tutukluluğunun devamı açısından önemli bir husustur. Zira makul şüphe olmaksızın bir kişinin tutuklanması nedeniyle tutuklamanın uzatılmasına karar verilen durumlarda mahkemenin buna dikkat etmesi gerekir. Suç kesinleşmedikçe ceza da verilemeyecektir. Tutuklama bir koruma tedbiri olmasına rağmen özgürlüğü kısıtlayıcı bir durum oluşturması nedeniyle buna dikkat edilmesi gerekir. Özgürlüğü ortadan kaldıran sonucu doğuran tutuklama

²²¹Bu konuda detaylı bilgi bkz. **SÖZMENER**, *Ceza Usul 1*, s. 324.

nedeniyle bu kişinin onur ve saygınlığını zedeleyecek durumlara mahal verilmemelidir. Sözü edilen kişinin suç işlememiş olma durumu hesaba katılmalıdır. Ancak bir suçun yüzde yüz olarak işlendiğinin ispatı da gerekmemektedir. Bir başka deyişle zanlının suçu işlediği konusunda kuvvetli şüphe bulunması yeterlidir.

Örnek bir Ceza/İstinaf kararında²²² yargıç, bir cürüm zannı mevcut olduğu kanaatine vardı ve bundan dolayı da polis memuru soruşturmasını yapabilmesi için kişinin üç gün tutuklu kalması için emir vermiştir. Yargıç karar verirken yüzde yüz bir suçun işlendiğine ve suçun yüzde yüz tutuklanması istenilen kişi tarafından işlendiğine kanaat getirmesi *şart değildir*. Ancak yargıç, bir suçun işlenmiş olması ihtimali olduğunu ve böyle bir suç ile tutuklanması istenilen şahsın ilgisi olabileceğine ve soruşturmanın neticelendirilmediğine kanaat getirmesi hâlinde kişinin kısa sürelerle tutuklu kalabileceğine emir verebilecektir. Bu kapsamda Yüksek Mahkeme tutukluluğun devam etmesi açısından bir suçun işlenmiş olmasına dair makul bir şüphenin olmasını yeterli görmektedir. Kanaatimizce tutukluluğun devam etmesi açısından makul şüphe yeterli değerlidir. Bu kapsamda kuvvetli şüphenin varlığının aranması ve somut olgularla kuvvetli şüphenin varlığının gerekçelendirilmesi gerekir.

Tutukluluğun devamı açısından bir suçun işlenmiş olduğuna dair makul şüphe olmasının yanında bir de zanlının sözü geçen suçu işlediğine dair makul şüphe olması gerekir. Gerçi Yargıtay, makul şüpheden bahsetmeden zanlının işlendiği iddia edilmekte olan suçla ilgisinin olabileceği ihtimalini yeterli kabul etmektedir²²³.

Başka bir Yargıtay/Ceza kararı²²⁴ örneğinde ise tutukluluk talebine dair izlenecek yöntem anlatılmıştır. Fasıllık 155'in 24.maddesine göre bir emir verirken mahkemeler belli bir usulü takip etmelidirler. Yargıç gerek tutukluluk

²²²Celâl Ramadan ile Lefkoşa Emniyet Müdürlüğü kararı, 17.06.1968 tarihli, Ceza/İstinaf No.: 3/1968, <http://www.mahkemeler.net/cgi-bin/yenikararara3.aspx>, (e.t. 17.01.2019).

²²³Bir önceki dipnotta atıf yaptığımız K.3/68 sayılı Ceza/İstinaf kararında yargıcın bir suçun işlenmiş olması ihtimali olduğu durumlarda ve böyle bir suç ile tutuklanması istenilen kişinin ilgisi olabileceğine ve soruşturmanın tamamlanmadığına kanaat getirmesi hâli bu paragrafa da örnek gösterilebilir.

²²⁴Bkz. Şefik Suyolcu vd ile Emniyet Müdürlüğü kararı, 04.03.1976 tarihli, Yar./Ce. No.: 2/1976, <http://www.mahkemeler.net/cgi-bin/yenikararara3.aspx>, (e.t. 17.01.2019).

emri için müracaatı yapan polis memurunu gerekse zanlıları ya da avukatlarını dinleyip onların söylediklerini özet olarak tutanıklara geçirmek suretiyle notlar almalıdır. Tutukluluk için yapılan müracaata itiraz olduğu durumlarda yargıç polis memurundan soruşturmanın şimdiye kadar nasıl yapıldığı, şimdi ne safhada olduğu ve soruşturmanın neticelendirilmesi için ne kadar zamana ihtiyaç olduğu hakkında şahadet dinlemelidir. Buna göre de karar verilmelidir. Zanlının tutuklanmasına emir verdiği durumlarda kısa da olsa gerekçe olmalıdır. Tutukluluk emrini verirken yargıç, hiç şüphesiz bir takdir hakkı kullanmaktadır. Her takdir hakkı gibi bunun da adli esaslara dayanmış olması şarttır. Kanaatimizce de alt mahkemenin huzurundaki şahadet zanlıların, müracaat konusu suçları işlediklerine dair makul şüphe yaratacak nitelikte ise ve bu suçlarla ilgili gerekli tahkikatın tamamlanmasını mümkün kılmak için yargıcın adli takdir hakkını kullanması gerekiyorsa verdiği tutukluluk emrine yüksek mahkemenin müdahale etmemesi doğru olacaktır.

Yine bir Yargıtay/Ceza kararına²²⁵ konu olan olayda bir holdinge ait boya fabrikasının hammadde ambarları yanmıştır. Bunun üzerine zanlı olarak istinaf eden kişi, polis memuru tarafından tutuklanmıştır. İlk mahkeme huzuruna çıkarılan zanlı aleyhine üç gün tutukluluk emri vermiştir. Polis memuru tahkikatın tamamlanmadığını iddia ederek zanlının sekiz gün daha tutuklu olarak kalabilmesini talep etmiştir. Bununla birlikte ilk mahkeme soruşturmanın tamamlanmadığını dikkate alarak zanlının beş gün daha tutuklu olarak kalabilmesini emretmiştir. Zanlı tutukluluk emrine karşı istinafa başvurmuştur. Yüksek Mahkeme, tutukluluk emri verilebilmesi için zanlının suç ile ilgili olma olasılığının bulunması ve yargıcın suçun soruşturmasının tamamlanmadığına kanaat getirmesi gerektiğini belirtmiştir. Sözü edilen davada tutuklunun suç ile bir ilgisi olduğu ve soruşturmanın tamamlanmadığı hususunda polis müfettişinin şahadet verdiğini dikkate alan Yüksek Mahkeme, Alt Mahkemenin yanlış bir kararda bulunmadığı kanaatine varmış ve istinafı reddetmiştir. Yargıtay, “ilgili olabilme ihtimali” denilen bir durumdan bahsetmektedir.

²²⁵Sözü geçen karar için bkz. Salih Mustafa ile Başsavcılık kararı, 14.10.1980 tarihli, Yar./Ce. No.:48/1980, D. No:27/1980, <http://www.mahkemeler.net/cgi-bin/yenikararara3.aspx>, (e.t. 17.01.2019).

Suç hakkındaki tahkikatın tüm çabalara rağmen tamamlanamamış olması durumunda daha önce de belirtildiği gibi tutuklamanın devamını isteme yetkisi müfettiş kademinden daha düşük bir kademde olmayan polis memuruna aittir. Her ne kadar soruşturmayı soruşturma memuru yürütüyor olsa da mahkemeye müracaat eden kişi, müfettiş kademinden daha düşük derecede olmayan bir polis memuru olmalıdır. Soruşturma memuru da elbette şahadette bulunmak için mahkeme huzuruna çağrılabilir. Soruşturmanın tamamlanmadığı hususunda ikna olan mahkeme tutukluluğun devamına karar verebilecektir. Kanaatimizce soruşturmayı tamamlayamayan soruşturma memuru, keyfi davranmaktan kaçınmalı ve bir an önce görevini yerine getirmelidir. Aksi takdirde defaten söylediğimiz gibi hürriyeti bağlayıcı bir durumun oluşması zanlı açısından, temel haklarına müdahale edilmesi sonucunu doğurur. Gerekli olmadıkça soruşturmanın çok fazla uzatılmadan tamamlanmasının uygun düşeceği görüşünderiz.

Soruşturma memurları yani polis memurları, zanlıyı konuşurmak için soruşturmayı bilerek uzatabilir. Böyle bir durumu algılayan yargıç katiyen bu keyfiyete izin vermemeli ve bir an önce soruşturmanın tamamlanması için gerekeni yapmalıdır. Ne yazık ki KKTC'de özellikle polis memurlarının keyfi davranışları gözlemlenmektedir. Bu durum birçok mağduriyete sebep olmaktadır. Bu kapsamda en iyi gözlem yapabilecek ve önlem alabilecek kişinin yargıç olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Yukarıda belirtmiş olduğumuz Yargıtay/Ceza'nın D. 27/80 sayılı kararında tutukluluk emirlerinin kişinin özgürlüğünü kısıtlayan emirler olduğunu belirterek, bu gibi durumlarda polisin gereken süratle önündeki soruşturmayı tamamlamasını vurgulamıştır. Kişinin özgürlüğünün kısıtlanması sebebiyle tahkikat bir an önce tamamlanmalıdır ki verilebilecek hasar en aza indirgenmelidir.

Yine bir Yargıtay/Ceza kararında²²⁶ zanlıların Gazi Mağusa'da yer alan bir ambara izinsiz girme ve sigara hırsızlığı olayıyla alakalı tutuklandığı belirtilmiştir. Mahkemeye çıkarılan zanlıların hakkında öncelikle üç fakat daha sonra beş gün olmak kaydıyla iki kez olmak üzere tutukluluk emrine karar

²²⁶Başsavcılık ile Mustafa Gökçe ve diğerleri (vd.) kararı, 08.06.1982 tarihli, Yar./Ce. No.: 20,21,22,23,24/1982, D. No:9/1982, <http://www.mahkemeler.net/cgi-bin/yenikararara3.aspx>, (e.t. 17.01.2019).

verilmiştir. Polis memuru zanlıların, sekiz gün daha tutuklu kalabilmeleri için Mahkemeye müracaat etmiştir. Müracaatta bulunulmasının sebebi, soruşturmanın neticelenmemesidir. Bunun üzerine Mahkeme, yapılmış olan müracaat sonrasında bunu reddetmiş ve zanlıları serbest bırakma yoluna gitmiştir. Somut olayın soruşturulması esnasında kişinin tutuklu kalabilmesi için emri verilebilmektedir. Tutukluluk müracaatı konusunda zanlının itirazda bulunması durumunda önceden verilmiş olan bir tutukluluk varsa bu sürenin polis memuru nezdinde soruşturmanın evresinin derecesi, eğer daha çok ifade alınması gerekiyorsa kişilerin bilgilerine başvurulması gerektiği sorunu ile soruşturmanın neticelenmesi için gereken zaman konularında şahadet dinlenilip birtakım değerlendirmelerde bulunulacaktır. Hiç şüphe yok ki şahadet dinlenirken yargıçların bu konuda özen göstermeleri şarttır. Kamu yararıyla²²⁷ özgürlüğü ve güvenlik hakkı arasında bir denge kurulmalıdır. Bu hak zanlının en temel hakkıdır. Cürümlerin işlenişine dair gerçekler ortaya çıktığı takdirde sonuç kamu yararı açısından da olumlu olacaktır. Yargıçlar işlenen suçlarda konunun önemini gözeterek, maddi gerçeğin ortaya çıkarılması için çalışmalıdır. Gereksiz yere temel bir hakkın zedelenmemesi; ancak kamu yararının da korunabilmesi açısından ölçülü davranılmalıdır. Özetle zanlılar hakkında tutukluluk emri verilebilmesi veya tutukluluk süresinin uzatılabilmesi için yapılmakta olan soruşturmanın tamamlanmamış olması gerekmektedir. Soruşturmanın neticesinde elde edilen şahadet ve deliller ışığında soruşturma memuru, zanlıya yazılı dava okuyabilecek kadar şahadet ve delil elde etmişse tutukluluk maksatları açısından soruşturma tamamlanmış demektir²²⁸.

Soruşturmanın selameti açısından zanlının, tutuklu olarak kalabilmesinin gerekli olması durumunda soruşturmanın eksik kalmasıyla birlikte bu hususunda dikkate alınması gerekir. Tek başına soruşturmanın tamamlanamaması yeterli değil aynı zamanda soruşturmanın selametinin de tutuklu kalmayı gerektirmesi şarttır. Soruşturmanın akli selim bir şekilde yapılabilmesi zanlının tutuklu kalmasına bağlıysa burada bir kamu yararı

²²⁷Kamu yararı kavramı için bkz. **SANCAKDAR**, Oğuz/**US**, Eser/**TURHAN**, Mine Kasapoğlu/**ÖNÜT**, Y.: Lale Burcu/**SEYHAN**, Serkan; *İdare Hukuku Teorik Çalışma Kitabı*, 7.Bs., Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2018, 299; **YENİSEY**, Feridun; *Kolluk Hukuku (Kolluk)*, 2.Bs., Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş., İstanbul, Y.: 2015, 11.

²²⁸**SÖZMENER**, *Ceza Usul 1*, s. 331.

mevcuttur. Ancak bunun yanında defaten söylenen masumiyet karinesi de her zaman gözetilmelidir. Zanlının serbest kaldığında delilleri karartma riski varsa ya da şahadette bulunacak olanlara müdahale edebilmesi durumu olursa bu gibi durumlara karşı tutuklu kalması üstün bir yarar olduğunu ortaya koyar. Kanaatimizce yargıç tüm bu olasılıkları düşünüp bir denge kurmalı ve o şekilde tutukluluğun devamına ya da sonlandırılmasına karar vermelidir. Bir yargıca tutukluluğun uzatılması talebiyle gelinmesi durumunda bu durumun zanlı tarafından suçunu itiraf etmesi için bir tehdit aracı olarak kullanılmadığından emin olunması gerekir. Sırf zanlının konuşması ve suçu kabul etmesi işleri kolaylaştıracak ve üzerine atılı suçu kabul eden zanlı için kovuşturma evresine geçilecektir.

Bir başka Yargıtay/Ceza kararında²²⁹ bir zanlının apartman dairelerini satıp para temin ettikten sonra aynı daireleri başka kişilere satarak sahtekarlıkla para temin ettiği için tutuklandığı belirtilmiştir. Bunun üzerine iddia makamı mahkemede zanlı aleyhine dört mesele tespit edildiğini, tahkikatın devam ettiğini belirtmiştir ve tahkikatın selâmeti açısından üç gün tutukluluk emri verilmesini talep etmiştir. İlk Mahkeme de zanlının üç gün tutuklu olarak kalabilmesine emretmiştir. Zanlı bu emre karşı istinafa gitmesi ile Yüksek Mahkeme tutukluluk emri verilebilmesi için iddia makamının yeterli olgu ve iddiaları şahadet sırasında Mahkemeye sunması ve Mahkemenin takdir hakkını doğru olarak kullanmasına yardımcı olması gerektiğini belirtmiştir. Konu üzerinde zanlının serbest kalmasının tahkikatı ne şekilde etkileyeceğinin izah edilmediğini, zanlının delillere müdahale edeceğine ilişkin bir iddianın da yapılmadığını dikkate alan Yüksek Mahkeme tutukluluk emrini iptal etmiştir. Mahkemenin adli takdir hakkını doğru olarak kullanmasına yardımcı olmak bakımından iddia makamının yeterli olgu ve iddiaları şahadet sırasında mahkemeye sunması gerekmektedir. Konu üzerinde sadece tahkikatın selameti bakımından şeklinde genel mahiyette bir iddia yapılarak, zanlının serbest kalmasının tahkikatı ne şekilde etkileyeceğine hiç değinilmeden, tutukluluk emri istendiği görülmüştür. Alt Mahkeme'nin doğru bir yargıya varabilmesi için yeterli iddia ve olguların ileri sürülmediği de görülmüştür. Alt

²²⁹Bkz. Oğuz Başak ile Başsavcılık kararı, 28.11.1986 tarihli, Yar./Ce. No.:32/1986, D.No:10/1986, <http://www.mahkemeler.net/cgi-bin/yenikararara3.aspx>, (e.t. 17.01.2019).

Mahkeme yargıcının adli takdir yetkisini kullanarak tutukluluk emri verebilmesini gerektirebilecek yeterli bir şahadet olmaması önemlidir. Şahadetin yokluğunda sözü edilen bir emir verilmemesi gerektiği de bilinmektedir. Kanaatimizce mahkemenin tutukluluk emri verebilmesi için iddia makamının yeterli olgu ve iddiaları şahadet sırasında mahkemeye sunması ve mahkemenin takdir hakkını doğru olarak kullanmasına yardımcı olması gerekmektedir. Bu açıdan bakıldığında yerinde bir karar verildiğini düşünmekteyiz.

Özetle zanlının serbest kalmasının tahkikatı ne şekilde etkileyeceğinin izah edilmesi gerekir ya da zanlının delillere müdahale edeceğine ilişkin bir iddianın yapılması şarttır. Bunlar eksik kaldığı müddetçe mahkeme tarafından tutukluluk emrinin verilmesi hukuka uygun olmayacaktır. Hatırlatalım ki yukarıda vurguladığımız üzere ceza muhakemesi hukukunda tutuklama istisna olup tutuksuz yargılama asıldır.

2.2.4 Tutukluluk Süreleri

Bir kişi ister müzekkereli isterse müzekkeresiz olsun koşulları olduğu takdirde tutuklanabilecektir. Ancak bu tutuklanma hâlinin devamı isteniyorsa zanlı, Anayasada da belirtildiği üzere yirmi dört saati geçmeden bir yargıç huzuruna çıkarılmalıdır. En az müfettiş kıdemindeki bir polis memuru tarafından da yazılı olarak zanlı hakkında tutuklanma talebi oluşturulmalıdır. Yine Anayasanın 16/7.maddesinde belirtildiği gibi zanlının, tutuklanma süresinin uzatılması amacıyla istenilen talep sonrası tutuklanmanın üç gün daha devam edeceği kararı verilebilir. Bu süre kural olarak maksimum süredir. Tutuklanma süresinin uzatılmasının amacı soruşturmanın henüz tamamlanamamış oluşundan kaynaklanır. Soruşturmanın devam ettiği durumlarda müfettiş yeniden tutuklanma süresinin uzatılmasına dair talepte bulunulabilecektir. Dikkat edilecek husus yargıç huzuruna çıkarılan zanlı için her defasında maksimum üç günlük tutukluluk süresi verilip defalarca bu durumun tekrarının yaşanabilme olasılığıdır. Ne var ki soruşturmanın tamamlanmasıyla tutukluluğun devamı talebinin istemine gerek kalmayacaktır.

Tutuklanma talebinin isteği her defasında yazılı bir beyan ile ve gerekçeli olarak yapılmak zorundadır. İddia makamı, her beyanını gerekçelendirmek zorundadır. Soruşturmanın tamamlanamamasının geçerli sebebi olmalıdır. Ortada bir kişinin yani zanlının özgürlüğünden bahsedilmektedir. Zira kişi özgürlüğü ve güvenliği öyle bir ilkedir ki hiçbir kurum ve kuruluşun özel istekleri doğrultusunda kısıtlanamayacaktır. Bu hakkı gözetmesi gereken yegâne kişi yargıçtır. Yargıç dikkatli olmazsa ve tutukluluğun uzatılmasına dair talep içerisinde gerekçeye gerek görmezse zanlı aleyhine hak ihlallerinin olması kaçınılmaz olacaktır. AİHM'in yerleşik içtihatlarına göre aynı gerekçelerle tutuklama kararının uzatılması özgürlük ve güvenlik hakkı ile ilgili AİHS'in 5.maddesini ihlâl eder²³⁰.

Özetle tutukluluk süreleri Anayasada yerini bulmuştur ve buna göre azami tutukluluk süresinin yirmi dört saat, üç gün ve her defasında sekiz gün ve toplamda üç ay olduğu unutulmamalıdır. Anayasa m.16/7'ye göre yargıcın önüne getirilme tarihinden itibaren üç günlük süre dolmadan yargıcın uygun göreceği şartlarla kişiyi serbest bırakması ya da yakalanma sebebi suç hakkındaki tahkikat neticelenmediğinde yakalanma durumunun devamına emir vermesi gerekecektir. Yargıç tutuklulukla ilgili her duruşmada sekiz günü geçmemek koşuluyla bunun devamına karar verebilecektir. Ancak yakalanma ya da tutuklamanın toplam süresi yakalanmadan itibaren üç ayı geçemeyecektir²³¹.

Bir Yargıtay/Ceza kararında²³² zanlı aleyhine önce üç günlük tutukluluk emri verilmiştir. Soruşturmanın tamamlanmadığı iddiası ile zanlı yargıç huzuruna çıkarılmış ve bu durum beş gün daha uzatılmıştır. Ardından zanlı bu konu hakkında istinafa başvurmuştur. İstinaf sonucunda bir zanlı ilk kez yargıç huzuruna çıkarıldığında tutukluluk süresine ilişkin olarak üç günden fazla

²³⁰Bu konuda bkz. **TEZCAN/ERDEM/SANCAKDAR/ÖNOK**, s. 247.

²³¹Türkiye'de son yargı paketiyle birlikte tutukluluk süreleri konusunda değişiklikler yapılmıştır. Buna göre soruşturma aşamasında tutukluluk sürelerinde indirimle gidilmiştir. Ağır ceza mahkemesi alanına girmeyen suçlarda tutukluluk süresi 6 ayı geçemeyecektir. Bu durum ağır ceza mahkemesi alanına giren suçlarda ise en fazla 1 yıl şeklinde olacaktır. Bu reform sonrasında bile Türkiye mevzuatının, KKTC mevzuatının öngördüğü tutukluluk sürelerinin çok üzerinde olduğunu söyleyebiliriz.

²³²Adı geçen karar için bkz. Salih Mustafa ile Başsavcılık kararı, 14.10.1980 tarihli, Yar./Ce. No.:48/1980, D. No:27/1980, <http://www.mahkemeler.net/cgi-bin/yenikararara3.aspx>, (e.t. 18.01.2019).

tutukluluğa hükmedilemeyeceği karara bağlanmıştır. KTFD döneminde verilen bu karar esasen KKTC Anayasası doğrultusunda da aynı sonucu doğurmaktadır. Kanaatimizce Anayasada tutukluluk sürelerine ilişkin olarak bahsedilen üç günlük süreyle ilgili ilk kez yargıç huzuruna çıkarılan zanlı için üç günden fazla tutukluluk süresine hükmedilemez ibaresi geçmemektedir. Zanlı ister ilk kez yargıç huzuruna çıkarılsın isterse ikinci veya üçüncü kez her defasında kural olarak üç günlük tutukluluk süresine hükmedilecektir. Bu durum en fazla sekiz gün olacaktır. Her ne kadar verilen istinaf kararı bize göre isabetsiz²³³ de olsa kişi özgürlüğü ön planda olduğu için önceliğimiz insan haklarının korunmasıdır.

Yine Fası 155'in 24.maddesinde tutukluluğun uzatılmasına yönelik düzenleme vardır. Buna göre tutukluluğun uzatılması yönünde müracaatta bulunan kişi, polis müfettiş kıdeminin altında olmayan bir kıdemde bulunmalıdır. Uzatma tarihini izleyen günün birinci gün olarak sayılacağı belirtilmiştir.

2.2.5 Tutuklu Kişi Hakkında Tutukluluk Emri Verilemeyen Hâller

Hapis cezası çekmekte olan bir mahkûm veya başka bir mahkemenin emri ile cezaevindeki tutuklu kişi hakkında tutukluluk emri verilmesi konusunda tutuklu bir kişinin yeniden tutukluluk emri ile tutuklanması mümkün olmayacaktır. Ancak bu kişinin tutuklama kararının kaldırılması hâlinde işlediği diğer suç/suçlar bakımından yeni bir tutuklama kararı verilmesi söz konusu olabilir. Nitekim içtihatlarda bu yöndedir. Örneğin; D.3/2014 sayılı Yargıtay/Ceza kararında²³⁴ zanlı 1 için birçok suçtan birçok kez Mahkeme huzuruna çıkarılmıştır. Sözü edilen konuda Fası 155 madde 24, baz alınarak tutukluluk emri verilebilmesi talebinde bulunulmuştur. Nitekim Bidayet Mahkemesi verdiği karar kişinin sekiz gün tutuklu kalacağı yönündedir. Savcılık zanlının tutukluluk müddetince kalacağı yere dair nezarethanede kalması için talepte bulunurken, Mahkeme tam tersi bir emir vererek nezarethane yerine tutukluluk için cezaevinde tutulmasına karar vermiştir. Bu kapsamda Savcılık, sözü edilen karara karşı istinafa başvurmuştur. Cezaevindeki kişiyle ilgili başka bir

²³³Aynı görüş için bkz. **SÖZMENER**, *Ceza Usul 1*, s.336.

²³⁴KKTC Başsavcısı ile Emin Özbeyit kararı, 09.04.2014 tarihli, Yar./Ce. No.:28/2014, D. No:3/2014, <http://www.mahkemeler.net/cgi-bin/default.aspx>, (e.t. 20.01.2019).

suçtan tahkikata başlanması maksadıyla hangi usulün izleneceği konusunda bir bilgi yoktur. Sözü edilen duruma ilişkin gerek yasalar gerekse tüzüklerde bir boşluk vardır. Sadece Fası 155 m.24 ile yalnızca salıverilmiş kişilerin suç işlemesi sonrasında mahkeme emriyle kontrol altına alınabilmesi sağlanmaktadır. Hala cezaevinde olan kişinin başka bir suçtan tahkikatının yapılması sözü edilen madde kapsamına girmemektedir. Cezaevinde tahkikatın yapılabilmesi polis memurunun alacağı ifadeyle sağlanacaktır. Bu ifadeler yemin verilerek ya da yemin verilmeden alınacaktır. Kişiden ifade almak için cezaevinden alınarak nezarethaneye getirilmesi beklenemeyecektir. Bu kapsamda istinaf başvurusunda bulunan Savcılığın, bu doğrultudaki istinaf nedeni ret ve iptal edilmiştir.

Yine Yargıtay'ın bir başka kararına göre²³⁵ Ağır Ceza Mahkemesi tarafından Fası 155'in 48.maddesi altında davasının devam ettiği süre içerisinde Merkezi Cezaevinde tutuklu kalması için emir verilen zanlı 2, birçok suçla ilgili olarak bugüne kadar birçok kez Mahkeme huzuruna çıkarılmıştır. Polis memuru tarafından yapılmakta olan soruşturmanın sağlıklı bir şekilde yürütmesi doğrultusunda tutukluluğun uzatılmasına yönelik olarak bir müracaat yapılmıştır. Bidayet Mahkemesi kişinin sekiz gün daha tutuklu kalmasına emir vermiştir. Savcılık nezarethanede tutukluluğun geçirilmesi isteğinde bulunurken, Mahkemenin kararı cezaevi doğrultusunda olmuştur. Savcılık yine bir önceki Yargıtay kararında olduğu gibi Mahkeme kararına karşı istinaf yoluna başvurmuştur. Ağır Ceza Mahkemesi tarafından Fası 155 madde 48 altında verilen bir emir varken Ceza Mahkemesi yargıcının bu emri değiştirmesi ve kişinin polis karakolunda tutulmasına emir vermesi mümkün değildir. Ağır Ceza Mahkemesi tarafından verilen emir; ancak Ağır Ceza Mahkemesi tarafından değiştirilebilir veya istinaf edilmesi hâlinde Yargıtay tarafından düzeltilir. Ağır Ceza Mahkemesi tarafından verilen emir değiştirilmedikçe ceza yargıcının bir tutukluluk müracaatında farklı bir emir vermesi mümkün değildir. Bu nedenlerle istinaf ret ve iptal edilmiştir.

²³⁵Karar için bkz. KKTC Başsavcısı ile Şevket Aykut Tukyü kararı, 09.04.2014 tarihli, Yar./Ce. No.:29/2014, D. No:4/2014, <http://www.mahkemeler.net/cgi-bin/default.aspx>, (e.t. 20.01.2019).

Her iki karar değerlendirildiğinde; KKTC Ceza Usul Hukukunda Yargıtay kararlarının üstünlüğünün kabul edildiği ve neredeyse iç hukuktaki yazılı olan kanunların üzerinde gibi görüldüğü bir gerçektir. Bir davanın lehe mi aleyhe mi sonuçlanacağı hususu içtihat kararları ışığında az çok belli olacaktır. KKTC’de Anglosakson Hukuku hükümlerinin büyük oranda geçerli olduğu ve teamüllerin büyük bir öneme sahip olduğu hususu sürpriz değildir. İngiltere ve oradaki hukuk sisteminin uygulandığı dünyanın birçok ülkesinde teamüllere bakılarak olay çözümlenmesine gidilmektedir. Yargıtay, ihtilaf konusu edilen muğlak kalan noktalarda sözü geçen iki olayda isabetli görüş bildirmiştir. Olaylar taraflar arasındaki ihtilafta zanlıların tutukluluk süresi içerisinde cezaevinden polis karakoluna nakledilip nakledilemeyecekleri ile ilgilidir. Kanaatimizce bahsedilen Yargıtay Ceza kararı isabetlidir. Zira mahkûmun cezaevinden alınıp başka bir yere götürülmesinin pratik bir amacı ve sonucu olmayacaktır.

2.3 Arama

Ceza muhakemesi hukukunda suç delillerinin ele geçirilmesi kadar suç zanlısının da yakalanması bakımından arama koruma tedbiri de önemlidir. Bu nedenle arama koruma tedbiri ayrıntılı olarak açıklanmıştır.

Soruşturmanın yürütülmesi esnasında suçun ve suçlunun bulunması amacıyla arama işlemi yapılabilir. Buna karşılık arama yapılmasının sınırı Anayasada koruma altına alınan temel hak ve özgürlüklerdir. Bunlara aykırı olmayan arama hukuka uygun olacaktır.

Arama kavramı olarak kişinin, kanıtların veya eşyanın ele geçirilmesi maksadıyla konutta veya kişi üzerinde gerçekleştirilen araştırma işlemidir. Eğer gizli tutulan bir şey var ise arama esnasında ortaya çıkarılacaktır²³⁶.

²³⁶Bu konuda ÖZTÜRK/TEZCAN/ERDEM/SIRMA GEZER/SAYGILAR KIRIT/ALAN AKCAN/ÖZAYDIN/ERDEN TÜTÜNCÜ/ALTINOK VILLEMIN/TOK, s. 498; Değişik tanımlar için bkz. ÖZBEK, Veli Özer; *Ceza Muhakemesi Hukukunda Koruma Tedbiri Olarak Arama*, Ankara, Y.: 1999, 17; ÜNVER/HAKERİ, s. 843; ŞAHİN/GÖKTÜRK, s. 242; SOYASLAN, s. 318; ERYILMAZ, M. Bedri; *Türk ve İngiliz Hukukunda ve Uygulamasında Arama*, Ankara, Y.: 2003, 33; KUNTER, s. 664; EREM, Şerh, s. 229; ÖNDER, Ayhan; *Ceza Muhakemeleri Usulü Hukukunda Arama*, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası, C.: 29, S.: 3, Y.: 1963, 424.

Anayasanın 19.maddesinin 2.fıkrasında mevzuatta açıkça gösterilen durumlarda usulünce verilmiş mahkeme ya da bir yargıcın kararı olmadıkça milli güvenliğin ve kamu düzeninin zarara uğraması ihtimali varsa ve gecikmesinde sakınca olan hâllerde de kanunla yetkilendirilmiş bir mercii yoksa kimsenin üstü, özel kağıtları ve eşyası aranamayacak ve el konulamayacaktır şeklinde bir düzenleme vardır.

Arama ile ilgili Anayasanın 19.maddesinin 1.fıkrasında belirtildiği üzere herkesin özel hayatına ve aile hayatına saygı gösterilmesini isteme hakkına sahip olacağı ifade edilmektedir. Özel hayatın ve aile hayatının gizliliğine dokunulamayacaktır. Bununla birlikte adli kovuşturmanın gerektirdiği istisnalar saklı olacaktır.

Yine Anayasanın 20.maddesinin 1.fıkrasında kimsenin konutuna dokunulamayacağı hükmüne yer verilir. Devamında 2.fıkroda ise Yasada açıkça gösterilen durumlarda usulünce verilmiş mahkeme ya da yargıç kararı yoksa milli güvenlik açısından ya da kamu düzeni konusunda gecikmesinde sakınca olan hâllerde de kanunla yetkilendirilmiş bir mercii yoksa konuta girilemeyecektir. Ayrıca arama yapılamayacak ve buradaki eşyaya da el konulamayacaktır. Maddenin bu kapsamında konut dokunulmazlığına yönelik bir düzenleme yapılmıştır. Ve konuta girebilmenin koşulları olarak; ancak sözü edilen hâllerde mümkün olabileceği belirtilmiştir.

Aramanın kişi dokunulmazlığına, özel yaşama ve konut dokunulmazlığına müdahale oluşturan bir koruma tedbiri olduğu söylenebilecektir²³⁷.

Bir başka konu ise kişilerin haberleşme özgürlüğü ve gizliliğinin korunmasına yöneliktir. Anayasanın 21.maddesinde herkesin haberleşme özgürlüğü ve gizliliğine sahip olacağı konusuna yer verilmiştir. Bu kapsamda gizliliğe; ancak kanunda düzenlenen hâllerde ya da yargıç tarafından kanuna uygun bir şekilde verilmiş bir karar olmadıkça dokunulamayacaktır.

²³⁷Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. ÖZTÜRK/TEZCAN/ERDEM/SIRMA GEZER/SAYGILAR KIRIT/ALAN AKCAN/ÖZAYDIN/ERDEN TÜTÜNCÜ/ALTINOK VILLEMIN/TOK, s. 499; GÖKCEN/BALCI/ALŞAHİN/ÇAKIR, s. 436; YENİSEY, *Kolluk*, 200; ÖZBEK/DOĞAN/BACAKSIZ/TEPE, s. 231.

Bir arama kişiler üzerinde, taşıt araçlarında, binalarda ve yerlerde arama olmak üzere üç şekilde yapılabilir. Kişiler üzerinde arama yapmak yukarıda da yazmış olduğumuz gibi Anayasanın 19.maddesinde düzenlenmiştir. Aynı zamanda Fasil 155'in 10.maddesi de tutuklanan kişinin aranması başlığını taşır.

Bir kişi tutuklandığında tutuklamayı yapan veya tutuklanan kişinin teslim edildiği polis memuru bu amaçla makul olarak gerekli sayılabilecek bir güç kullanarak tutuklanan kişinin üzerinde arama yapabilecektir. Yine o kişinin tasarrufunda bulunan ve aranan veya başka herhangi bir kişi aleyhine bir cezai ithama ait delil teşkil edebileceğine polis memurunun inanması için yeterli neden bulunan herhangi bir eşya veya evraka el koyabilir ve her halükârda tutuklanan kişinin üzerindeki herhangi bir şiddet aletini veya başka tehlikeli silahı alabilir. Sözü edilen durumlarda polis memurunun makul ve gerekli sayılabilecek bir güç kullanması şartıyla tutuklanan kişi üzerinde arama yapılabilmesi hukuka uygun sayılacaktır. Aksi takdirde orantısız güç uygulanması durumunda arama faaliyetinin kişi dokunulmazlığına zarar getirebileceği söylenebilecektir.

Fasil 155'in 10.maddesinde bir kadın üzerinde arama yapılacaksa aramayı yapacak olan polis memurunun da bir kadın olacağı ifade edilmiştir.

Taşıt araçlarında arama durumunu Fasil 155'in 26.maddesinde düzenlemiştir. Bu maddeye göre herhangi bir polis memurunun ya da bir ordu mensubunun, şüphe üzerine taşıt içerisinde kanun dışı patlayıcı madde ya da şiddet için kullanılacak herhangi bir madde bulundurduğunu saptamak maksadıyla herhangi bir taşıt aracı durdurularak arama yapılabilir. Burada bahsedilen ordu mensubu, komutanı olan kişi aracılığıyla özel yetki verilerek yetkilendirilecektir. Şüphenin derecesi ise makul bir şüphe ile sınırlıdır. O hâlde arama yapabilecek kişiler sözü edilen maddeye göre polis memuru veya komutanı tarafından arama yapma konusunda özel yetkilendirilmiş ordu mensubudur. Bu kapsamda bir arama yapılırken bulunan eşya için eğer müzekkere olmuş olsaydı nasıl alıkonacaksa müzekkere olmadan da aynı muamelelere tabi tutulacağı bilinmektedir. Ancak sözü edilen bir aramada

bulunan ve zapt edilmesi konusunda şüphe götürmeyen tehlike arz edecek eşyalar zapt edilecektir.

Aramaların yapılması esnasında aramanın müzekkereli ya da müzekkeresiz olması ayırımına yer verilmemiştir. Yalnızca korunan temel hak ve özgürlüklere dikkat edilerek arama yapılmasının doğru olacağı düzenlenmiştir. Bu gibi aramalarda bulunan ve alıkonması gereken tehlikeli hiçbir madde ya da belge göz ardı edilmeyecektir. Bu kapsamda arama müzekkeresiz ve müzekkereli olarak yapılabilecektir. Müzekkeresiz arama bilindiği gibi önceden verilmiş yargıç kararı olmaksızın yapılan aramadır. Buna yönelik Fasıllık 155'in 25.maddesi kişilerin, yerlerin ve binaların aranmasına ilişkin detaylı bilgileri içerir. Müzekkereli arama ise adı üstünde bir yargıç kararına dayanarak yapılan aramadır²³⁸.

Arama konusu yalnızca Fasıllık 155'te değil aynı zamanda 51/84 sayılı Yasanın 94.maddesinde de düzenleme alanı bulmuştur. Ancak 51/84 sayılı Yasanın sözü edilen maddesinde taşıt aracının kendisine el konulmasından bahsetmektedir. Buna göre; polis yürürlükte olan kanunlara karşı suç işlemede kullanılan ya da suç işlemede kullanılmakta olduğundan şüphe edilen ve bunun için yeterli sebep ve belirtiler bulunan bir taşıt aracını durdurmak ve bu kapsamda taşıt aracında arama yapmak yetkisine sahip olacaktır. Polis memuru, suç aracı olan taşıt aracına el koymak ve en yakın karakolda ya da takdir edeceği güvenli bir yerde sorumluluğu altında alıkoymak yetkisine sahiptir. Polis ruhsat denetimi yapmak maksadıyla da bir taşıt aracını durdurmaya yetkilidir. Eğer bir taşıt aracına el konulmak istenirse 51/84 sayılı Yasa; fakat taşıt aracı içerisindeki eşyalara el konulmak istenirse Fasıllık 155 yetkili olacaktır.

Binalarda ve yerlerde arama yapma işlemi ise bir zanlının bir binada veya yerde saklanıyor olması durumunda yapılır. Böyle bir durumda polis memurları zanlıyı bulabilmek için bu gibi yerlere veya binalara zorla girebilir; ancak yine önceden belirttiğimiz gibi bu durum konut dokunulmazlığını ihlâl etmeden gerçekleştirilmelidir.

²³⁸SÖZMENER, *Ceza Usul 1*, s. 364-366; VEZİROĞLU/GÜMÜŞ, s. 84-93.

2.3.1 Kişi Üzerinde, Binalarda ve Taşıt Araçlarında Arama

Tutuklanması gereken zanlılar bazen kolayca bulunamazlar ve arama yapılması gerekir. Özenli ve dikkatli bir arama sonucu zanlıların aranıp bulunması ile hedefe ulaşılır.

Tutukluluktan kaçmak isteyen kişiler esasen ceza almaktan korkarlar ve tanıdıklarının ya da hiç tanımadıkları kişilerin binalarına saklanabilirler. Bu gibi yerlere girişin nasıl yapılacağına ilişkin durum şu şekilde tezahür edecektir: Arama yapacak kişiler ya o yeri tasarrufunda bulunduran kişiden izin almak koşulu ile aramayı gerçekleştirecektir ya da tutuklama yetkisine sahip olan kişiler zorla girme ve çıkma yetkisine sahip olduklarından zorla binaya girip arama yapabileceklerdir²³⁹.

Fasıl 155'in 11.maddesinin 1.fıkrasında; müzekkereli olsun ya da olmasın tutuklama yetkisini elinde bulunduran, tutuklanacağı konusunda yeterli nedenleri olduğuna inandığı kişiyi tutuklamak üzere bu kişinin girdiği yere giderek o yerde oturanın da rıza göstermesiyle kişiyi tutuklayabilecektir. Aranmakta olan kişinin tutuklanmasıyla alakalı makul olan her kolaylık gösterilmelidir. Sözü edilen maddenin 2.fıkrası uyarınca ise sözü edilen yere girmek mümkün olmamışsa o takdirde tutuklama yetkisi elinde bulunduran, o yere girebilecektir. Polis memurları sözü edilen yerde arama yapabilecektir. Kimsenin konutuna izinsiz dokunulamayacağı konusu çok önemli bir konudur. Bu bir temel haktır ve ayırım gözetmeksizin herkes bu haktan faydalanmalıdır.

Arama işlemi ikamet etmeyi veya o yeri kontrolünde bulundurmaya kapsamaktadır. İkamet etme konutta arama durumunu ifade etmektedir. Sözü edilen yeri kontrolünde bulundurmanın kapsamına ise kanaatimizce işyeri de girmektedir. Bazen konut ile iş yerinin aynı yer olabilme durumu söz konusudur. Örneğin; avukat ofislerinin kimi zaman konut ve işyeri olarak kullanıldığı görülmektedir. Bunun yanında işyerinden bahsederken eklentileri

²³⁹SÖZMENER, *Ceza Usul 1*, s. 364, VEZİROĞLU/GÜMÜŞ, s. 91.

de bu tanıma dahil etmek gerekir. Örneğin; fabrika satış mağazası ya da ürün tanıtım mağazası esas işyeri olan fabrikanın eklentileridir²⁴⁰.

Yasada açıkça gösterilen durumlar üzerine yine aynı zamanda usulünce verilmiş mahkeme ya da yargıç kararı gereğince konuta girilebilecektir. Usulsüz verilen mahkeme ya da yargıç kararları hukuka uygun verilmiş kararlar değildir. Yine milli güvenlik ya da kamu düzeni konusunda gecikmesinde sakınca olan hâllerde de kanunla yetkilendirilmiş bir merciin emrinin bulunmasını aramaktadır. Aksi takdirde konuta girilemeyecek, arama yapılamayacak ve buradaki eşyaya el konulamayacaktır. Herhangi bir konuta mahkeme kararı olmaksızın girilemeyecek ve arama yapılamayacaktır. Ancak milli güvenlik veya kamu düzeni konusunda gecikmesinde sakınca olan hâllerde kanunla yetkilendirilmiş bir merciinin emrinin bulunmasını ararken böyle bir yasanın olmadığından da söz etmemiz gerekecektir. Kanaatimizce Anayasa içerisinde olmayan bir yasadaki bahsedildiği için milli güvenlik konusunda ve kamu düzeni açısından gecikmesinde sakınca olan hâllerde de kanunla yetkili kılınan mercii kararının aranmayacağını anlamaktayız. En azından konutlara ilişkin olarak mercii kararı aranmayacaktır; ancak evler dışındaki yerler ve binalar için uygulanabileceği düşüncesindeyiz.

Konutta arama yapılmasına dair bir Yargıtay Ceza kararında²⁴¹ Lefkoşa Kaza Mahkemesi yargıçlarından birinin verdiği arama emri müzekkeresi tahtında polis memuru sanıkların Gaziköy'de olan adreslerini sanıklar huzurunda aramıştır ve oturma odasında bir miktar uyuşturucu olduğuna inanılan madde bulmuştur. Yine bir okuldan sirket edilen yani hırsızlık yoluyla çalınan bilgisayarlar ispat aracı olarak zapt olunmuştur. Konutta arama yapılması; ancak arama emri müzekkeresi çıkarıldığı takdirde mümkün olabilmektedir. Bunun dışında olabilecek arama işlemi ise hukuka aykırı olacaktır.

Bazı durumlarda Fasil 155'in 12.maddesi tutuklama yetkisi olan kişinin hukuka uygun bir şekilde tutuklama işlemini gerçekleştirebilmek için bir haneye girebileceğini düzenlemektedir. Bu kişinin dışarıya çıkmasına müsaade

²⁴⁰Bu konuda bkz. **ÖZTÜRK/TEZCAN/ERDEM/SIRMA GEZER/SAYGILAR KIRIT/ALAN AKCAN/ÖZAYDIN/ERDEN TÜTÜNCÜ/ALTINOK VILLEMIN/TOK**, s.506.

²⁴¹Mehmet Sirkeci ile Başsavcılık kararı, 24.02.2003 tarihli, Yar./Ce. No.:3,8/2002, D. No:1/2003, <http://www.mahkemeler.net/cgi-bin/default.aspx>, (e.t. 29.01.2019).

edilmiyorsa ve tutuklamak için aradığı kişinin dışarıya çıkmasına müsaade edilmiyorsa o takdirde kapı kırılmak suretiyle çıkış sağlanabilecektir ifadeleri yer almaktadır.

Fasıl 155'in 9.maddesinde ise polis memuru ya da başka bir kişi, tutuklanmayı kabul etmeyen ve buna itirazda bulunan kişiyi zorla tutuklayacaktır. Hala karşı bir direnç gösteriliyorsa o takdirde polis memuru bu karşı direnci hangi yolla kırabiliyorsa onu yapacaktır. Direnç kırılmasının oranlı olması gerektiği bir gerçektir. Orantısız güç²⁴² kullanımı hukuka aykırı sayılacaktır. Zanlının firar etmesi, suç üstünde yakalanması ya da suç üstü sonrasında izlenmenin dışında bu kişiye tutuklama sebepleri söylenecektir.

Özetle tutuklamaya yetkili olan kişi zanlıyı/zanlıları Anayasada ve Fasıl 155'te düzenlenen hükümler uyarınca tutuklayıp tutuklama nedenlerini de anladığı dilde bu kişilere anlatıp en fazla orantılı güç kullanarak arama yapabileceklerdir. Arama neticesinde suç kanıtı sayılabilecek sayılan unsurlara rastladığında da el koyulabilecektir.

Taşıt araçları konusunda ise bu araçlar Fasıl 155'in 26/4.maddesinde tanımlanmıştır. Taşıt aracında arama yapılabilmesi ile ilgili Fasıl 155'in 26.maddesi ve 51/84 sayılı Yasa'nın 94.maddesi yetkilidir.

Fasıl 155'in 26.maddesine göre taşıt aracında arama yetkisine sahip olan kişiler için herhangi bir polis memurunun ya da komutanı tarafından sözü edilen konuda özel olarak yetkilendirilmiş bir ordu mensubundan bahsedilir. Bu kişilerin dışında hiç kimse taşıt aracında arama yapma yetkisine sahip değildir. Makul bir şüphe üzerine araçta arama yapılacaktır. Makul bir şüpheden bahsedilemiyorsa sonuç olarak bir arama yetkisi doğmamış olacaktır. İçinde kanun dışı ve şiddet içerebilecek madde bulunduğunu saptamak maksadıyla

²⁴²AIHM'in düşüncesine göre orantısız gücün kolluk tarafından kullanıldığı davalarda AIHS'in işkence, insanlık dışı ve onur kırıcı muameleyi yasaklayan 3.maddesi ihlâl edilmiştir. Bu konuda bkz. **ALTIPARMAK**, Kerem; *İşkenceyi Nasıl Bilirsiniz? Türkiye'de Orantısız Güç Kullanma Sorunu*, Toplum ve Bilim Dergisi, C.: 115, Y.: 2009, 138; Aynı yönde **ZABUNOĞLU**, H. Gökçe; *AIHM Kararlarında Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Hakkı ve Kolluğun Zor Kullanma Yetkisi*, ABD, C.: 66, S.: 3, Y.: 2017, 644; Orantı şartına dair bir koruma tedbirine karar verilmesinde ve uygulanmasında orantılılık yani ölçülülük aranmaktadır. Bu konuda bkz. **ERDOĞAN**, Yavuz; *Avrupa Konseyi Siber Suçlar Sözleşmesi'nde Yer Alan Koruma Tedbirleri ve Bu Tedbirlerin Türk Hukukundaki Yeri*, Legal Yayıncılık A.Ş., İstanbul, Y.: 2018, 115.

ancak arama yapılabilecektir. Bir arama esnasında bulunan ve zapt edilmesi gerektiği konusunda şüphe götürmeyen şiddet içerikli olan patlayıcı madde, belgeler ya da ateşli silahlar zapt edilecektir.

Daha önce de örnek verdiğimiz Yargıtay Ceza kararında²⁴³ bu kez taşıt içerisinde arama konusuna bakmamız gerekirse; Lefkoşa'da bir zanlı, belirli bir ağırlıkta uyuşturucu madde bulundurmakla itham edilmiştir. Araç ise polis ekibi tarafından tespit edilmiştir. Araç içerisinde yapılan aramada uyuşturucu madde türlerinden birine giren bir madde olduğu düşüncesiyle hareket edilmiştir. Bu kapsamda arama yapan polisler, bulmuş oldukları madde ve aracı ispat aracı olarak zapt ederek sanıkları tutuklamıştır. Taşıt aracında arama yapılabilmesine ilişkin sorumlu kişi tarafından rıza gösterilmediği takdirde suç işlenmiş olacağı bir gerçektir. Zira arama yapılmasının amacı işlenmiş olan suça ilişkin olarak ispat araçlarını bulabilmektir. Öyle görülüyor ki bir taşıt aracında arama yapıldığında o araçtaki eşyalara el konulabilirken, bahsi geçen araca 26.madde gereğince el konulamayacaktır.

51/84'ün 94.maddesinin 1.fıkrasında polis memuru, yürürlükte olan kanunlara karşı suç işlemede kullanılan ya da suç işlemede kullanılmakta olduğundan şüphe edilen ve bunun için yeterli sebep ve belirtiler bulunan bir taşıt aracını durdurmak ve bu kapsamda taşıt aracında arama yapmak yetkisine sahiptir. Yeterli neden ve belirtiler bulunması makul bir sebep ve emareler bulunması gerekliliğini sağlar. Suç işlemede kullanılmakta olduğundan şüphe edilen taşıt aracını durdurmak yetkisine sahip olan polis aynı zamanda arama da yapabilecektir. Polis memuru belirtilen suç aracı olan taşıt aracına el koymak ve en yakın karakolda ya da takdir edeceği güvenli bir yerde sorumluluğu altında alıkoymak yetkisine sahiptir.

Kanaatimizce arama yapılırken anayasal temel haklara özen gösterilmeli ayrıca kişilerin üstleri, özel kağıtları ve eşyaları aranmamalı ve el konulmamalıdır. Özellikle bu hususlara özen gösterilmesi hukuka uygun hareket edilmesi açısından önemlidir.

²⁴³Mehmet Sirkeci ile Başsavcılık kararı, 24.02.2003 tarihli, Yar./Ce. No.:3,8/2002, D. No:1/2003, <http://www.mahkemeler.net/cgi-bin/default.aspx>, (e.t. 29.01.2019).

2.3.2 Müzekkeresiz ve Müzekkereli Arama

Müzekkeresiz arama önceden bir yargıç tarafından arama kararı verilmemesi durumudur²⁴⁴. Kişilerin üzerinin ve yerlerin müzekkeresiz aranması başlığını taşıyan Fası 155'in 25.maddesinde ayrıntılı bir şekilde düzenleme yapılmıştır.

Bundan birkaç yıl önce KKTC'yi sarsan bir olay ile karşılaşmıştır. Kamuoyunu ilgilendiren ve günlerce televizyonları da meşgul eden konu Girne Kaza Mahkemesinde görülmüştür. Karara²⁴⁵konu olan olayda sanık, Girne'de faaliyet gösteren özel bir hastane içinde kanuni sınır olan on haftadan büyük bir hamileliğin olduğunu çocuğu düşürmeye teşebbüs eden kadının gebeliğinin kanuni bir biçimde sona erdirilmesi maksadıyla olmadan, hukuksuz bir şekilde ameliyat yöntemiyle bebeğini aldırması olduğu belirtilmektedir. Sanığın hamile olduğu dönemde Girne'de faaliyet göstermekte olan başka bir hastaneye de giderek yine orada muayene olduğu bilinmektedir. Hekim tarafından gerçekleştirilen muayenenin sonucunda sanığın on yedi haftalık hamile olduğu özellikle hamileliğinde herhangi bir sorun da olmadığı tespit edilmiştir. Ancak bunun üzerine sanık, o dönemdeki erkek arkadaşıyla görüşerek ve bir araştırma yaparak ithamnamede ismi geçen söz konusu hastanede bahsedilen tipte kürtajlar yapıldığını öğrenmiştir. Söz konusu hastaneye gidip bebeğinin alınmasını istemiştir. Girne'de Adli Şube memurları tarafından hastanede yapılan soruşturma esnasında söz konusu hastanenin şoförünün ifadesi sonucunda Girne'de bir yerde kürtaj kalıntılarıyla ilgili gömü yapıldığı öğrenilmiştir. Şoförün aktardığı bilgiler doğrultusunda bir ekip oluşturulmuş ve bahsi geçen kişinin gösterimiyle o yere ulaşılmış ve çok sayıda fetüse rastlanılmıştır. Kazılar bittikten sonra tespit edilen fetüslerin bazıları kemik kalıntısı şeklinde bulunmuştur. Sonrasında ispat teşkil edebilecek tüm emareler zapt edilip otopsi amacı için başkentte bulunan hastanenin morguna teslim edilmiştir. İşte bunun gibi aramada bulunan eşya arama müzekkeresi olsun ya da olmasın aynı muamelelere tabi tutulacaktır.

²⁴⁴Bu konuda bkz. **SÖZMENER**, *Ceza Usul 1*, s. 364; **VEZİROĞLU/GÜMÜŞ**, s. 84, 85.

²⁴⁵Bkz. KKTC Başsavcısı ve Meliz Akçal kararı, 06.03.2017 tarihli, D. No: 9217/2016, <http://www.mahkemeler.net/cgi-bin/default.aspx>, (e.t. 29.01.2019).

Müzekkeresiz arama da yine ikiye ayrılır ve yardım çağrısı üzerine arama ile yardım çağrısı olmaksızın arama olarak iki şekilde incelenebileceği konusu üzerinde durulmaktadır²⁴⁶.

Yardım çağrısı aranacak yerin veya binanın zilyedinden²⁴⁷ yani tasarruf edeninden gelebileceği gibi herhangi bir kişiden de gelebilir. Arama isteği aranması istenen yerin veya binanın zilyedinden gelmişse müzekkeresiz olarak o yer veya bina aranabilir. Binanın konut olarak kullanılmasının önemi yoktur. Ayrıca bir yerin mal sahibi ile tasarruf edeni her zaman aynı kişi olmayabilir. Bir yerin kiracısı o yerin zilyedir. Yardım çağrısı zilyet dışındaki bir şahıstan geliyorsa ve sözü edilen yerde bir konut ise yardım çağrısına rağmen müzekkeresiz arama yapılamayacaktır. Yardım çağrısının alındığı yer konut değilse polis memuru; ancak o takdirde arama yapabilecektir. Ancak burada o yerde bir suç işlenmek üzere olduğuna inanılmasını gerektirecek sebepler bulunması şarttır. İnanırdıcı sebeplerin olması üzerine yardım çağrısı yapılan yer veya binada arama yapılabilecektir. Yardım çağrısı olmaksızın yapılan arama için ise içerisinde ölüm veya iki yılı aşan hapis cezasını gerektiren bir suçun işlenmek üzere olduğuna veya işlenmekte olduğuna veya yeni işlendiğine ya da yeni işlenmiş ölüm ya da iki yıldan fazla hapis cezasını gerektiren bir suçun işlenmesinde kullanılmış olan suç aleti olduğuna inanacağı sebepler varsa bir polis memuru konut olmaması kaydıyla böyle bir yere müzekkeresi olmadan girebilir ve arama yapabilir²⁴⁸.

Müzekkereli aramanın tanımı ise önceden bir mahkeme kararının olmasıyla arama faaliyetinin gerçekleştiği anlamına gelir²⁴⁹. Arama emrinin yargıç tarafından verilebilmesi için öncelikle yargıca Fası 155'in 27.maddesi altında bir müracaat yapılması gerekir. Arama emri için müracaatın nasıl yapılacağı konusunda ise bir yemin belgesinin düzenlenmesi gerekir. Yemin belgesini hazırlamaya yetkili şahıs polis memurudur.

²⁴⁶Bkz. **SÖZMENER**, *Ceza Usul 1*, s. 365.

²⁴⁷Zilyet tanımı için bkz. **ERTAŞ**, Şeref; *Eşya Hukuku*, 13.Bs., Barış Yayınları, İzmir, Y.: 2016, 28.

²⁴⁸Bkz. **SÖZMENER**, *Ceza Usul 1*, s. 365.

²⁴⁹Bu konuda bkz. **SÖZMENER**, *Ceza Usul 1*, s.366; **VEZİROĞLU/GÜMÜŞ**, s. 88, 89.

Arama emri için müracaat sonucunda izin verilmesiyle ilgili Fası 155'in 27-31.maddelerinde arama emrinin verilmesine ilişkin bilgiler bulunmaktadır.

Bir yargıcın yemin şeklinde verilen bir bilgiden bir yerde işlenen ya da işlenmiş olduğu konusunda kuşku duyulan bir suçla ya da işlenen bir suçla alakalı olarak ispat bulabileceği konusunda düşüncesi varsa müzekkere ile yetki verilebilecektir. Aynı zamanda bir kişinin suç işlemek için tasarlama yaptığı konusunda da ciddi emareler varsa bu takdirde de bir müzekkere düzenlenebilecektir (Fası 155 27). Konumuzla doğrudan ilgisi olmamakla birlikte bir suçun işlenmesi ile ilgili tasarlama hâinden söz etmektedir.Sözü edilen maddede *tasarlama* sözcüğü için herhangi bir mevzuatta açıklayıcı bir tanıma rastlanılmamıştır. Ancak Türk Hukukunda tasarlama ya yönelik birtakım teorilere bakılması tasarlama kavramının anlamının anlaşılabilmesini sağlayacaktır. Bu kapsamda tasarlama anlatan ilk teori soğukkanlılık teorisidir ve buna göre tasarlama iki unsur vardır. Bunlardan birine göre suç işleme kararı ile harekete geçme arasında bir zamanın geçmiş olması gerekir. Öte yandan diğer unsura göre failin soğukkanlı hareket etmesi gerekir. Buna karşılık plan kurma teorisine göre de suç işleme kararı ile harekete geçme arasında bir zamanın geçmesi ve bu geçen zaman içinde failin suç işleme araçlarını seçip, suçu nasıl işleyeceğinin planını yapmasıdır²⁵⁰.

Arama müzekeresinin şekli ve süresi konusunda belirtmeliyiz ki bir arama müzekeresi yargıç tarafından imzalanacaktır. Bu müzekerenin üzerinde düzenleme tarihi de gösterilecektir. Bu kapsamda müzekkere düzenleyen yargıç müzekerenin derhal faaliyete geçmesi için polisin bulunmadığı durumlarda müzekkereyi başka bir kişi ya da kişilere yöneltebilecek ardından müzekkereyi icra edebilecektir.

Polis memuruna müzekkere yetkisi verildiğinde bu yetkiyi yalnızca bu kişiler kullanabilecektir. Bunun yanında bir arama müzekeresi kullanıldığında ya da yargıç tarafından iptal edildiğinde hükmünü yitirecektir (Fası 155 28). Arama müzekeresinin yalnızca yargıç tarafından düzenlenmesi (ısdar edilmesi)

²⁵⁰Tasarlama için; plan kurma teorisinin esas alınması gerektiğini düşünüyoruz. Suçun işlenmesiyle ilgili suçu işleyen kişinin önceden planı ana hatları ile hazırlamış olması tasarlama için yeterli sayılmaktadır. Bu konuda bkz. **TEZCAN/ERDEM/ÖNOK**, s. 147.

gerekir ve bu müzekkere icra edilinceye ya da iptal edilinceye kadar geçerliliğini koruyacaktır. Müzekkerenin derhal icra edilmesi gerektiği konusunda bir ivedilik vardır. Hiçbir gecikmeye mahal vermeden arama müzekkeresinin işleme konulması gerektiğine dikkat çekilmiştir. Süre ile ilgili tam bir açıklık olmamasına rağmen derhal denilmesi üzerine müzekkere çıktığı andan itibaren uygulamaya konulmalıdır ifadesi anlaşılmaktadır. Bizce yerinde bir düzenlemedir zira keyfi uygulamalara yol açmamak adına derhal sözcüğü durumun aciliyetini anlatması açısından olması gereken bir anlayışı yansıtmaktadır.

Arama müzekkereleri müzekkereyi icra edecek polis memurlarına veya kişilere, aranmasına emir verilen yerlere veya binalara girmelerine, oralarda arama yapmalarına ve belirtilen eşyaları²⁵¹ müzekkerede belirtilen mahkeme huzuruna çıkartmak üzere zapt edip alıkoymalarına ve müzekkerede belirtilen kişi veya kişileri tutuklamalarına yetki vermektedir. Ancak genelde arama müzekkereleri tutukluluğa ilişkin emirler içermemektedirler²⁵².

Arama müzekkeresi ya da emri pazar ve resmî tatil günleri de dahil olmak üzere icra edilebilecektir. Saat belirleme konusunda uygun zaman dilimi 05.00 ile 20.00'dir. Yargıcın zaman belirlenmesine ilişkin takdir yetkisi vardır. Ve bir yargıcın bir arama müzekkeresinin sözü edilen saatten başka bir sürede icra edilebilmesine yönelik yetki verdiği konularda sözü edilen yetki müzekkere düzenlenirken konunun muhteviyatında belirtilecektir. Yargıç istediği zaman müzekkerenin üzerine şerh koyabilecektir. (Fasıl 155 29).

Esasen arama müzekkeresinin icrasının kural olarak belirli saatlerde yapılacağı söylene de yargıç gerekli gördüğü takdirde o saatlerin dışına da

²⁵¹Sanık, çalınmış eşya olduğunu bildiği hâlde altınları tasarrufuna geçirmekle itham edilmiştir. İş yerinde ve evinde yapılan aramadan sonra emniyete celp edilen sanığın vermiş olduğu gönüllü ifadesinde birtakım bilgiler paylaşılmıştır. Mahkemede çapraz sorgu sırasında sözü edilen şahıstan sekiz adet bilezik aldığını itiraf etmiştir. Şahadet esnasında sanık dava konusu bilezikler hakkında çelişkili beyanlarda bulunmuştur. Bilezikler sanığa ilk gösterildiğinde onların karısına ait olduklarını ve kendisi tarafından karısına nişan veya düğün hediyesi olarak verildiğini söylemiştir. Daha sonra Sabahattin Benzer'den hırsızlık olduklarını bilmeden bileziklere benzer bilezik aldığını söylemiş ve emare bilezikler Sabahattin'den aldıkları ise o zaman karısına ait bilezikleri işinde kullanmış olduğunu ileri sürmüştür. Sanık çapraz sorgu esnasında ise dava konusu bileziklerin Sabahattin'den aldığı bilezikler olduğunu itiraf etmiştir. Bu konuda bkz. Resmi Öke ile Başsavcılık kararı, 17.05.1979 tarihli, Yar./Ce. No.:11,13/1979, <http://www.mahkemeler.net/cgi-bin/default.aspx>, (e.t. 29.01.2019).

²⁵²Bkz. **SÖZMENER**, *Ceza Usul 1*, s. 367.

çıkabilecektir. Ayrıca müzekkerenin icrasına yönelik bayram, tatil, ay ve gün kısıtlamaları olmayacaktır. Kanaatimizce bu durum kötüye kullanılmadığı sürece yerindedir. Zira kamu yararı hasıl olduğunda ve gecikmesinde sakınca olan hâllerde de bu madde hükmü yeterince yardımcı olacaktır. Burada dikkat edilmesi gereken tek nokta ise polis memurunun görevini kötüye kullanmamasıdır. Görevini kötüye kullanan polis memuru için 51/84 sayılı Yasaya göre kınama cezası verilebilecektir. Bu kapsamda polis memurunun vazifesinde ve hareketlerinde kusurlu sayılan durumlar olduğunu yazılı olarak bildirmek gerekir. Kınama cezasını gerektiren fiil ve hareketlerden bir tanesi olan verilen emir ve vazifelerin tam olarak ve vaktinde yapılmasında vazifeyle alakalı resmî bir belgenin, araç gereç ve teçhizatın korunmasının, kullanılmasının ve bakımının kusurlu bir şekilde yapılması konusu yer almaktadır (51/84 115). Buna göre sözü edilen kusurlu davranışları sergileyen polis memuru keyfi davranışı sebebiyle sorumlu tutulabilecektir.

Fasıl 155'in 30.maddesi gereğince aranacak olan yerin ya da binanın kapalı olması durumunda o yerin ya da binanın kontrol edenin ya da tasarruf edenin aramayı yapmakla yetkilendirilmiş polis mensubuna ya da kişiye, arama yapılacak yere ya da binaya serbestçe girmesine izin vermesi ve arama için serbest bırakması gerekir. Aksi takdirde sözü edilen yere girmek mümkün olmamışsa, tutuklama yetkisini elinde bulunduran, o yere girebilecek ve arama yapabilecektir. Arama için kolaylık sağlanmadığı takdirde o yerin camı, dış cephesi vs. kırılabilir. Oysa konut dokunulmazlığı sebebiyle bu hakka zarar vermeden gerekli önlemler alınmalıdır.

Arama esnasında zapt edilmesi gereken eşyalardan müzekkere dahilinde olmayanlar konusunda Fasıl 155'in 32.maddesinde düzenlenmiştir. Buna göre bir arama müzekkeresi icra edilirken zapt olunan bir eşyanın yargıcın önüne getirilmesi durumunda yargıcın talimat verebileceği kişi tarafından koruma altına alınabilecektir. Arama müzekkeresi ile zapt olunan ve mahkemeye sunulan eşya varsa bu eşyanın durdukça zarar görmesi öngörülecek bir sonuçsa o takdirde yargıcın emredebileceği biçimde hemen elden çıkarılabilecektir.

Yargıç zapt olunan bir eşyayla ilgili elde durmasının gerekli olmayacağı düşüncesinde olursa bu eşyayla ilgili gerekli iade işlemlerinin başlatılması, gerekiyorsa masraf ödenmesi hatta tazminata hükmedilmesine karar verebilir. Bu konu tamamen yargıcın takdir yetkisi ile alakalıdır.

Tasarrufu kanun dışı olan eşya ya da belgeye yönelik olarak yargıcın vereceği emir doğrultusunda bu kanun dışı olan eşya da belge tahrip edilebilecektir (Fasıl 155 34).

Özetle bir arama müzekkeresinin gereği yapılırken hukuka uygun ve en önemlisi kişinin temel hak ve özgürlükleri ihlâl edilmeden yapılmalıdır. Polis memuru arama müzekkeresinin verdiği yetkiye dayanarak bunu keyfi kullanmaktan kaçınmalı ve vatandaş açısından zarar verecek davranışlardan uzak durmalıdır. Uygulamada ne yazık ki polis memurlarının bir kısmı bazı uygunsuz davranışlar sergilemektedir. Örneğin; polis memurlarının konutta arama yaparken hane halkının eşyalarını dağıtarak araması ve bir kanıt bulacakmış gibi davranmaması ne yazık ki aramanın aslında bir koruma tedbiri olduğu gerçeğinin unutulduğunu hatırlatır.

2.4 Mahkûmiyet Öncesi Tutuklama

Mahkûmiyet öncesi tutuklama kavramı uygulamada ve doktrinde İngilizce bir kavram olan "remand" adıyla anılmakta ve kişinin tahkikat sürecindeki ya da tahkikatın tamamlanmasından sonraki süreçte gerçekleşen tutuklanması işlemini anlatmaktadır²⁵³. İngiliz Hukukundan gelen bir kavram olan remand, kişinin soruşturma süreci devam ederken veya tamamlandıktan sonraki tutuklanması durumunu kapsamaktadır.

Remand uygulanacağı zaman bu tutuklama türüyle ilgili gerekli şartların gerçekleşmiş olup olmadığına bakılmaktadır. Bu kapsamda önem verilmesi gereken konu ise masumiyet (suçsuzluk) karinesidir. Zira KKTC Anayasasının kişi özgürlüğü ve güvenliğini düzenleyen 16.maddesi ve 18.maddenin 4.fıkrasında kişiler yetkili bir mahkeme kararı ile mahkûm edilmedikleri sürece hangi suçla itham edilirse edilsinler suçsuz kabul edilirler ifadelerine yer

²⁵³Bu konuda **VEZİROĞLU/GÜMÜŞ**, s. 97.

verilmektedir. Bir mahkûmiyet öncesi tutukluluk durumu istisnai bir durum arz etmektedir. Bu nedenle bir koruma tedbiri olan tutuklama bir mahkeme kararı olmaksızın; ancak gerekli koşullar altında gerçekleşmelidir.

Remand iki şekilde gerçekleşebilir. Bunlardan ilki tahkikat sürecinde olandır. Fasıllık 155'in 24.maddesi tahkikat sürecinde olan tutuklamadan bahsetmektedir. Bir diğeri ise tahkikat tamamlandıktan sonra olandır. Tahkikat tamamlandıktan sonra olan tutuklama belirli şartlarda gerçekleşebilecektir. Bunlar:

- a) Cezai yargılama sırasında tutukluluğun zorunlu olduğu hususunda mahkemenin bir kanaatinin olduğu durumlarda,
- b) İlk tahkikat sonucu ağır ceza mahkemesinde yargılamaya havale durumunda (Fasıllık 155/93 i),
- c) Mahkûmiyetin yüksek mahkemece bozulup yeniden yargılama emri verildiği hâllerde,
- d) Fasıllık 155 23A (1) altında tahkikatın tamamlanmasından sonra dava görülünceye kadar üç ayı geçmeyen bir süre olması şartıyla sanığın tutuklu olarak kalabilmesinin emredildiği durumlar²⁵⁴ söz edilen şartları ifade etmektedir.

Mahkûmiyet öncesi tutukluluğa dair bir Yargıtay Ceza kararında²⁵⁵ Alt Mahkeme'nin vermiş olduğu tahkikatın tamamlanması nedeniyle zanlının Fasıllık 155 23A (1)'e göre davası görülünceye dek üç ay süreyle tutuklu kalmasına ilişkin karar onanmıştır. Bir zaruret olmadıktan sonra böyle bir kararın alınıp kişilerin temel hak ve özgürlüklerinin kısıtlanması doğru değildir. Sırf dava süresinin gecikmeli başlayacak olması kişinin tutuklanması için bir gerekçe olarak kabul edilemez.

²⁵⁴Bu konuda **VEZİROĞLU/GÜMÜŞ**, s. 98.

²⁵⁵Melis Hastan ile KKTC Başsavcısı arasında, 22.05.2009 tarihli, Yar./Ce. No.:68/2008, D. No:5/2009, <http://www.mahkemeler.net/cgi-bin/default.aspx>, (e.t. 17.08.2019).

Bir suçun işlenmiş olması, tahkikatın tamamlanmaması veya tahkikatın sürdürülmesi amacıyla zanlının tutukluluğunun zorunlu olması durumunda ispat külfeti polistedir²⁵⁶.

Anayasanın 16/7.maddesinde yargıç ya da mahkemeye gitme anından itibaren üç günü geçmeyen bir süre içinde yargıcın takdir edeceği koşullarla yakalanani serbest bırakmak veya soruşturma tamamlanmadığı takdirde tutukluluğun devamına yargıç tarafından karar verilmesi şeklinde bir düzenleme yer alır. Buradaki üç günü geçmeyen sürenin belirlenmiş olması zanlı açısından bir teminattır²⁵⁷.

2.4.1 Mahkûmiyet Öncesi Tutuklamada Dikkate Alınacak İlkeler

Mahkûmiyet öncesi tutuklama hususunda yargıç takdir hakkını kullanır ve bu takdir hakkıyla kişinin tutuklanıp tutuklanmayacağına karar verir. Yargıç karar verirken birtakım ilkelerle hareket eder. Bunlardan birincisi bir kişinin tutuklanabilmesi için tahkikat konusu suçla o kişinin bağlantısı olduğuna ilişkin makul bir şüphenin var olması ön koşuldur. Tahkikatın her evresinde makul bir şüphenin olması zaruridir.

Yargıcın remand başvurusu üzerine görevleri vardır. Bunlar:

- a) Gerçek anlamda bir şüphenin varlığını tespit etmek,
- b) Bir şüphe varsa bunun makul bir şüphe olup olmadığına karar vermektir²⁵⁸.

Makul şüphe için suçun sahiden işlenmiş olduğuna dair kanıt aranması beklenemeyecektir. Nihayet polisten de bu yönde ispat yapması konusunda beklenti içinde olmak kabul edilemez bir durumdur. Tutuklamanın da sebebi zaten gerçeğin ortaya çıkarılmasıdır. Makul şüphe ile tutuklanan kişi için gerekli araştırmalar yapılacak ve gerçek suçlu bulunacaktır²⁵⁹. Bu kararda

²⁵⁶Bu konuda **VEZİROĞLU/GÜMÜŞ**, s. 97; Aynı yönde **SÖZMENER**, *Ceza Usul 1*, s. 331.

²⁵⁷Bu konuda 1975 yılında Ada'nın güney kesiminde yazılan önemli bir kaynağa bakılabilir. **LOİZOU**, Andreas Nicola/**PIKIS**, George Michael; *Criminal Procedure in Cyprus (CPC)*, Proodos Press, Nicosia, Y.: 1975, 32.

²⁵⁸Bu konuda bkz. **VEZİROĞLU/GÜMÜŞ**, s. 102.

²⁵⁹Aeroporos v. The Police (1987) 2 Cyprus Law Reports (CLR) 232 davası için Güney Kıbrıs Rum Yönetimi'nin mahkeme kararları ve yasalarının olduğu resmi site için bkz. <http://www.cylaw.org/>, (e.t. 19.08.2019).

mevcut olduğu tespit edilen makul şüphenin zanlıya atfedilmesi bakımından uygun bir illiyet bağının bulunması gerektiğine işaret edilmektedir.

Mahkeme remand başvurusu üzerine iki temel ilkeyi²⁶⁰ gözetmeli ve dengeleri bu iki ilke üzerinden gerekçelendirmelidir. Buna göre:

- a) Kişi özgürlüğü ve güvenliğinin korunması gereksinimi,
- b) Suçluyu adalet huzuruna çıkarma zorunluluğundaki kamu yararadır.

İşte bu iki ilke yargıcın dikkate alması gereken konulardır. Bir yanda kişi öte yanda kamu yararı vardır. Terazide hangi yararın üstün olacağını görmek yargıcın takdirine kalmıştır.

Bir Yargıtay Ceza kararında²⁶¹ bir suçun işlenmesi sonrası Fasıllık 155'in 24.maddesine göre mahkemeye çıkarılan bir zanlının somut olayın soruşturması esnasında tutuklu kalabilmesi için takdir yetkisi kullanılmıştır. Bu yetki elbette yargıçlara aittir. Ardından tutukluluk müracaatına zanlı itirazda bulunduğu tutukluluk süresinin polis memuru tarafından değerlendirme derecesi, soruşturmanın evresiyle ilgili bilgiler, gerekiyorsa kişilerden alınabilecek birtakım ifadeler ve tahkikatın neticelenmesi için gereken süreye ilişkin şahit dinlenebilecektir. Kamu yararı ve özgürlük ve güvenlik hakkına yönelik bir denge oluşturulması gerektiği bilinmektedir. Mahkemelerin suçun önemini ve niteliğini göz önünde tutarak polis memuruna soruşturmasını doğru bir biçimde yönetebilmesi için uygun zaman ayrıca olanak tanımaları gerekmektedir. Kişi özgürlüğünün kısıtlanmasının gerçekten gerekip gerekmediği konusunda gerekli değerlendirmelerde bulunulmalıdır. Tutukluluk emrinin istenmesinde mahkeme haklı bir neden bulunduğu kanaatine varırsa o takdirde bu emri vermekten çekilmeyecektir. Mahkemelerin kişi özgürlüğü ve güvenliği ile kamu yararı açısından nasıl bir değerlendirme yapacağı konusunda yol gösterici olduğuna inanılan bir karardır. Bu açıdan uygulamada da önemsenmektedir.

²⁶⁰Bu konuda **VEZİROĞLU/GÜMÜŞ**, s. 103.

²⁶¹Başsavcılık ile Mustafa Gökçe vd., 08.06.1982 tarihli, Yar. Ce. No.: 20,21,22,23,24/1982, D. 9/1982, <http://www.mahkemeler.net/cgi-bin/default.aspx>, (e.t. 06.07.2019).

Üç günlük tutukluluk süresine karşın polisin zanlıdan ifade almakta başarısız olması polis açısından görevini ifa ederken bir ihmalkârlık olarak kabul edilir. Zira zanlı daha uzun sürelerle tutuklu kalacaktır. Bu duruma uygulamada "relevant" denilmektedir²⁶². Polisin zanlıdan ifade almakta başarısız olmaması ve bir an önce olayın çözülmesi için ifade alma yöntemleri arasında ne yazık ki kimi zaman kötü muamele de olmaktadır. Kötü muamele iddiasında bulunan zanlı/sanık için mahkeme bunu dikkate almalı ve takdir hakkını bu doğrultuda kullanmalıdır.

Herhangi bir ertelemenin (delay) varlığı her remand başvurusu için polis aleyhine bir durum oluşturur²⁶³. Remand başvurusunda zanlının tanıklara müdahale ihtimali, kanıtları ortadan kaldırma olasılığı ve ortadan kaybolma ihtimali dikkate alınır²⁶⁴.

İfade alma esnasında iç hukuktan ya da uluslararası hukuktan doğan bazı temel ilkelere dikkat etmek gerekmektedir. Bu ilkeler aynı zamanda ceza muhakemesi hukukunun da temel yapıtaşı gibidir. Maddi gerçeğin araştırılması esnasında bu ilkeler araştırmanın sınırını oluşturur. Zanlıdan/sanıktan ifade alınırken hukuk devleti, susma hakkı, insan onurunun dokunulmazlığı, işkence yasağı, adil yargılanma, şüpheden sanığın yararlanması ve özel hayatın gizliliği ilkelerine zarar verilmemelidir²⁶⁵.

Soruşturmada ifade alınırken polis memurunun ifade metnini zanlının açıklamalarına uygun olup olmadığının tespitinde, metnin imzalanmadan hemen önce zanlıya verilip okutulduktan sonra imzalanmasının sağlanması gerekir. İfade alındığı sırada zanlının hukuki yardım kapsamında bir avukat gözetiminde bu ifadeyi vermesinin adil yargılanma ilkesinin hayata geçmesi açısından önemli olduğunu düşünmekteyiz. Sözü edilen konuda bir yasal

²⁶²Bu konuda **VEZİROĞLU/GÜMÜŞ**, s. 104.

²⁶³CPC, s. 33.

²⁶⁴Bu konuda **VEZİROĞLU/GÜMÜŞ**, s. 105.

²⁶⁵Ayrıntılı bilgi için bkz. **DEMİRBAŞ**, *Soruşturma*, 93; KKTC'de hukuk devleti ilkesi gereğince hukuka bağlı ve yargı denetimine açık bir yönetim olması zorunludur. Bu konuda bkz. **EKİNCİ**, *Bezar Eylem; Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Yüksek Mahkemesi Kararlarında Hukuk Devleti İlkesi*, AÜHFD, C.: 65, S.:3, Y.: 2016, 752.

boşluğun olduğunu ve hayati önem arz ettiğini ayrıca bu boşluğun doldurulması gerektiğini düşünüyoruz.

2.4.2 Uygulamada Durum

Remand emri vermek bilindiği gibi mahkemelerin takdirine bağlı bir durumdur; ancak bazen bu emir hukuka uygun olmadığı zamanlarda yüksek mahkemenin engeline takılır. Sözü edilen emrin hukuka uygun olmadığını iddia eden kişiler, Anayasanın 16/8.maddesi gereğince istinaf yoluna başvurabileceklerdir.

Genellikle ağır ceza mahkemesindeki yargılama esnasında sanıkların tutuklu kalması emredilir. Beraat ile sonuçlanabilecek bir davada sanıkların tutuklu yargılanması adil olmayacaktır²⁶⁶.

Ayrıca sanıkların yargılama esnasında tutuklu kalmalarını zaruri kılacak yasal bir düzenleme de bulunmamaktadır. Önemli bir Yargıtay Ceza kararında²⁶⁷ tutukluluk kararı her sanık için ayrı ayrı düşünülmesi gereken ve her ertelemeye gözden geçirilip gereksiz tutuklamaların giderilmesi gereken bir karardır denilmektedir. Yine kararda belirtildiği gibi söz edilen perspektiften baktığımız zaman ağır ceza mahkemesinin oturumuna başladığı gün tüm sanıkları aynı potaya koyup tutuklamasının doğru olmadığını görürüz ifadeleri yer almaktadır. Bunun gibi ağır ceza mahkemesinin veya ceza davası dinleyen herhangi bir mahkemenin sırf duruşmaya başladığı için sanıkları tutuklamasının ve bunu bir kural haline getirmesinin hatalı olduğu da söylenmektedir. Bu karara göre de somut olayın özelliklerine göre hareket edip her yargılamada tutukluluk emrinin verilmemesi gerekir. Her olayda tutukluluk emrinin verilip verilmeyeceği farklılık gösterir. Bunun kararını vermek yargıcın takdir yetkisi dahilindedir.

Bir sanığın tutukluluğu hakkında karar verilirken mahkemenin aşağıdaki konuları²⁶⁸ göz önünde bulundurması gerekir:

²⁶⁶VEZİROĞLU/GÜMÜŞ, s. 106.

²⁶⁷Ertan Birinci ile Başsavcılık kararı, 23.02.2001 tarihli, Yar./Ce. No.:1,2,3/2001 D. No:2/2001, <http://www.mahkemeler.net/cgi-bin/default.aspx>, (e.t. 07.07.2019).

²⁶⁸Ertan Birinci ile Başsavcılık kararı, 23.02.2001 tarihli, Yar./Ce. No.:1,2,3/2001 D. No:2/2001, <http://www.mahkemeler.net/cgi-bin/default.aspx>, (e.t. 07.07.2019).

- a) Sanığın yargılanmış olduğu suçun ciddi ve önemli bir suç olup olmadığına bakılması şarttır,
- b) Sanık eğer serbest kalırsa bu durumda mahkemede hazır bulunmama olasılığı değerlendirilir,
- c) Sanığın tanık olan kişilere müdahale etme olasılığı değerlendirilir,
- d) Sanığın serbest kalması durumunda başka suç işleme olasılığı var mı diye bakılır.

Bir ceza davasıyla ilgili olarak sözü edilen davanın duruşması olduğunda sanığın olaylardan etkilenmesi ve kaçma ile tanıklara müdahale etme olasılığının artması durumları değerlendirilir. Bu kapsamda özellikle ağır ceza mahkemesinde duruşması başlayan bir sanığın tutukluluğuna karar verme nedenleri de değerlendirme alanı içerisinde yer alır.

Sanığın yargılandığı suçun ciddi bir suç olması tek başına tutukluluk emri verilmesi için yeterli değildir. Sanığın serbest kalması durumunda yargılama esnasında mahkemede bulunmama riski varsa o takdirde tutukluluk emri verilmesi hukuka uygun olacaktır. Sanığın/sanıkların tanıklara müdahale etme ihtimali ya da suç işleme ihtimali varsa sözü edilen durum tutukluluk emri verilebilmesi için uygun olacaktır. Anayasanın 16/7 ve 8.maddeleri ile Fasıllık 155'in 24.maddesi kişiler için bir güvence oluşturur. Şayet kişilerin tutukluluğu hukuka aykırı ise bu maddeler nezdinde kişi istinaf başvurusu ile hakkını savunabilecektir²⁶⁹.

Yüksek mahkeme olguları değerlendirmez yalnızca yargıcın takdir yetkisini adil bir biçimde kullanıp kullanmadığını inceler. Burada bakılacak hususlar yargıcın takdir hakkını kullanırken ona yol gösteren ilkeleri ve dikkate aldığı hususlardır. Eğer yargıç remand emrini verirken yanlış ilkelere dayanmamışsa ve remand emriyle ilgili ilgisiz olgulara itibar etmemişse yüksek mahkeme bu emre müdahale etmez. İstinaf mahkemesi, remand başvurusunun hakemi

²⁶⁹VEZİROĞLU/GÜMÜŞ, s. 107; Bkz. SÖZMENER, *Ceza Usul 2*, s. 1594.

(arbitre) konumundadır. Yargıcın adil bir şekilde hareket etmiş olması sonrasında kararı onanır²⁷⁰.

2.4.3 Teminat Emri Verilmesi

Öncelikle soruşturma evresi başladığında şahadet ve deliller toplanacaktır. Zanlının soruşturması tamamlandıktan sonra ileride bu kişi aleyhine açılacak ceza davasında hazır bulunması için teminata bağlanacaktır²⁷¹. Soruşturma bilindiği gibi kişinin aleyhine ceza davası açılmasıyla sona ermiş olacaktır. Bir sonraki evre ise ceza kovuşturmasına geçilmesi evresidir.

KKTC Ceza Muhakemesi Hukukunda zanlının, ileride açılacak olan ceza davasında mahkeme huzurunda hazır olabilmesi için bazı önlemler alınmaktadır. Bu önlemler Fasil 155 Ceza Usul Yasası 23A maddesinde düzenlenmiştir. Sözü edilen maddenin 2,3,4 ve 5.fıkralarında tutukluluk dışındaki teminat emirlerine yer verilmektedir²⁷². Teminat emri zanlının, ileride hakkında açılacak ceza davasında mahkemenin huzurunda olmasını sağlamak amacıyla yargıç tarafından verilen bir emirdir²⁷³.

Fasil 155'in 48.maddesine göre mahkeme uygun görürse davayı erteleyebilecek ve kişinin tutuklanmasına²⁷⁴ya da serbest kalmasına karar

²⁷⁰VEZİROĞLU/GÜMÜŞ, s. 108.

²⁷¹Bu konuda SÖZMENER, *Ceza Usul 1*, 272; Aynı görüş için VEZİROĞLU/GÜMÜŞ, s. 108.

²⁷²Bu konuda SÖZMENER, *Ceza Usul 1*, 403; Aynı görüş VEZİROĞLU/GÜMÜŞ, s. 110.

²⁷³Bu konuda SÖZMENER, *Ceza Usul 1*, s. 403; VEZİROĞLU/GÜMÜŞ, s. 110; Türk Hukukunda ise kaçak sanığın ortaya çıkmasını sağlamak amacıyla verilen bu nedenle de sanığın mahkemede hazır bulunmasını sağlamak için başvurulacak çareler arasında yer alan ve sanığı tutuklanmaktan kurtaran belgeye teminat (güvence) belgesi denir. Kaçak sanık kavramı ve güvence belgesi verilmesi konusunda bkz. YENİSEY/NUHOĞLU, s. 353; GÖKCEN/BALCI/ALŞAHİN/ÇAKIR, s. 100; Gaip veya kaçak sanığın ortaya çıkmasını ve kovuşturmayaya katılmasını sağlamak amacıyla verilen ve sanığın yargılandığı suçlar bakımından tutuklanmasını önleyen gerekli görüldüğünde şarta bağlanabilen belgeye güvence belgesi denildiğine ilişkin tanım ve bilgiler için bkz. ÖZTÜRK, Bahri; *Suç Muhakemesi Hukukunda Gaiplik ve Gaiplerin Muhakemesi (Gaiplik)*, İstanbul, Y.: 1984, 137; Güvence belgesi, "gaip" olan sanıklara da verilebilir. Bkz. gaiplik kavramı ve güvence belgesi verilmesi hususunda bkz. ÖZTÜRK, s. 138; Kaçaklık ve gaipliğe güvence belgesi verilmesi konusunda bkz. BALCI, Murat; *Ceza Muhakemesi Hukukunda Gaip veya Kaçak Sanığa Güvence Belgesi Verilmesi*, TBB, C.: 92, Y.: 2011, 102; Aynı görüş ÖMEROĞLU, Ömer; *Ceza Muhakemesinde Gaip ve Kaçak Sanığa Güvence Belgesi Verilmesi*, Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C.: XVII, Y.: 2013, 197.

²⁷⁴Tutuklamanın bir yargıç kararıyla, anayasa ve yasada düzenlenen koşulların gerçekleşmesi ile kişinin suçluluğu hakkında, kesin karar verilmeden önce özgürlüğünün kaldırılmasına ilişkin tanım ve ayrıntı için bkz. TANER, s. 156; KUNTER, 1964, s. 172; EREM, s. 222; YURTCAN, s. 141.

verecektir. Bahsi geçen Yasa'nın 93 (i) maddesinde bir kişinin kefalet ile serbest bırakılması veya kefalet ile serbest bırakılmıyorsa cezaevine gönderilmesi durumundan söz edilmektedir.

Zanlının durumuyla ilgili kesin bir hüküm verilmediği zamanlarda mahkeme bundan dolayı masumiyet karinesi çerçevesinde takdir hakkını kullanmalıdır. Ortada bir suçun varlığı makul şüphe sebebiyle şüphelenilen kişinin o suç işleyen kişi olduğu gerçeğini göstermez.

Bir suçun işlenmiş olması defaten söylediğimiz gibi bir yanda kişinin temel hak ve özgürlüklerini diğer yanda ise kamu yararını ilgilendirir. Yargıç, teminat emirlerine karar verirken bu iki menfaat arasındaki dengeyi kurmak zorundadır²⁷⁵. Yargıcın, teminata bağlama konusunda takdir hakkı vardır. Takdir hakkı somut olayın özelliklerine göre adil bir biçimde kullanılmalıdır. Zanlının veya sanığın serbest kalması durumunda mahkemede hazır bulunmama, dışarıda başka suç işleme ve tanıklara müdahale etme ihtimalinin düşünülmesi gerekir. Bu nedenle suçun niteliğine, zanlının veya sanığın mahkûm olma olasılığına veya ağır cezalı bir suçtan mahkûm olma olasılığının olup olmadığına bakılması gerekir²⁷⁶. Zanlı teminatla serbest bırakılmamışsa, kişi o geceyi nezarete geçirir ve yirmi dört saat içerisinde mahkeme önüne çıkartılır. Teminatla serbest bırakma kararı verilmişse, bu takdirde iki gün içerisinde ön bir duruşma yapılacaktır²⁷⁷.

Mahkeme zanlı veya sanığın yargılanmaktan kaçmasını önlemek amacıyla takdir hakkını kullanarak Yasa'da belirtilen teminat emirlerine başvurabilir. Serbest yargılama kural, tutukluluk hâli ise istisnadır²⁷⁸. Ancak buna rağmen tutuklama tedbirine çok yaygın biçimde başvurulduğunu, geçici bir tedbirden çok peşin ceza anlayışına yaklaşıldığını gözlemlemekteyiz²⁷⁹. Ancak tutuklamanın peşin bir ceza olduğu düşünülmemelidir. Zira kişi suçluluğu sabit

²⁷⁵SÖZMENER, *Ceza Usul 1*, s. 404.

²⁷⁶Sözü geçen konu için VEZİROĞLU/GÜMÜŞ, s.109; Aynı görüş SÖZMENER, *Ceza Usul 2*, s. 902.

²⁷⁷Bu konuda bkz. SINAR, Hasan; *Ceza Muhakemesi Hukukunda Tutuklama*, On iki Levha Yayıncılık, İstanbul, Y.: 2016, 146.

²⁷⁸SÖZMENER, *Ceza Usul 2*, s. 902.

²⁷⁹Sözü geçen konuda bkz. KATOĞLU, Tuğrul; *Tutuklama Tedbirine İlişkin Sorunlar*, ABD, S.: 4, Y.: 2011, 20.

oluncaya kadar suçlu kabul edilemeyecektir²⁸⁰. Tutuklama tedbiri bir muhakeme işlemidir; ancak yargılamanın selametle neticelenmesi için başvurulabilir²⁸¹.

Teminat kararlarına yönelik istinafa başvurma yolu açıktır. Kişi, kendisi için verilen teminat emirlerinden bir veya birkaçı için istinafa başvurabilecektir. Teminat kararı sonrası herhangi bir kaza mahkemesi yargıcı, meselenin yeniden gözden geçirilmesini haklı kılacak yeni olguların ortaya çıkması durumunda yeni bir teminat başvurusunu gözden geçirmeye yetkilidir²⁸².

Bir yargıç huzuruna getirilmiş zanlı veya sanık ile ilgili takdir hakkına sahiptir. Zanlı veya sanık için tutukluluk dışında bir emir olan teminat emrine karar verebilir. Yargıç buna karar verirken kişinin yargılanmaktan kaçmasını önleme ve mahkeme huzurunda yargılanmasını sağlama amacıyla hareket eder.

Tutukluluk dışındaki teminat emirlerine yönelik yasal düzenlemeler vardır. Önceden de belirtildiği gibi Fası 155'in 23A maddesinin 2,3,4 ve 5.fıkralarında zanlı veya sanığın yargılanmaktan kaçmasını önlemek amacıyla konulan teminat emirleri düzenlenmiştir.

Buna göre bahsi geçen düzenlemeler:

- a) Dava görülene dek zanlının/sanığın, koşulların nasıl olduğuna bakılmaksızın üç ayı geçmeyen bir süre tutukluluğu durumu,
- b) Zanlının/sanığın sahip olduğu pasaportun emniyete teslim edilmesi ve belli bir müddet boyunca KKTC dışına çıkmasının yasaklanması,
- c) Zanlının/sanığın nakdî teminat ya da kefaletle serbest bırakılacağına,
- d) Zanlının/sanığın belirli bir yerleşim yerinde oturumuna ve izin almadan da o yerden ayrılamayacağına,
- e) Mahkemenin takdir edeceği şartlarda bir karakola isbat-ı vücud yapması durumuna şeklinde teminat emirleri verilebilecektir.

²⁸⁰FEYZİOĞLU, Metin/OKUYUCU ERGÜN Güneş; *Türk Hukukunda Tutuklulukta Azami Süre*, AÜHFD, C.: 59, S.:1, Y.: 2010, 37; ÖZBEK/DOĞAN/BACAKSIZ/TEPE, s. 61.

²⁸¹Bu konuda bkz. TEZCAN, s. 45.

²⁸²Bu konuda VEZİROĞLU/GÜMÜŞ, s. 111; SÖZMENER, *Ceza Usul 2*, s. 1576.

Zanlının/sanığın sahip olduğu pasaportun emniyete teslim edilmesi ve belli bir müddet boyunca KKTC sınırlarının dışına çıkmasının yasaklanması ifadelerinin uygulamada pek bir önemi yoktur. Zira Türkiye Cumhuriyeti ve Güney Kıbrıs Rum Yönetimine giriş çıkışlar sadece kimlik ile yapılmaktadır. Bu kapsamda uygulamada kişinin tüm seyahat belgelerine el konulup, yurt dışına çıkış yapması engellenmektedir²⁸³. Kanaatimizce uygulamadaki kullanılan durumun yani tüm seyahat belgelerini kapsayan bir ifadenin Yasada kullanılmasının daha uygun olacağı görüşünderiz²⁸⁴.

Sözü edilen maddenin 2,3,4 veya 5.fıkralarından birine göre tedbir uygulayan yargıç, zanlının serbest yargılanmasına karar verdikten sonra zanlıyı, altından kalkamayacağı veya yerine getiremeyeceği yükümlülükler altına sokmaktan kaçınmalıdır. Zanlılara mali güçlerinin üzerinde bir nakdi teminat emri verilmemelidir²⁸⁵. Böyle bir uygulama Anayasanın eşitlik ilkesine aykırı sonuçlar doğurabileceği gibi Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nde yer bulan adil yargılanma hakkını da zedeleyecektir. Bir başka ifadeyle mali gücü yerinde olanlar kefaleti ödeyip serbest yargılanma imkanına kavuşurken bu imkana sahip olmayanlar başka tedbirlerle yargılanmaya zorlanacaklardır. Konumuzla dolaylı ilgisi olan kimi Yargıtay Ceza kararlarına göre²⁸⁶ alt mahkemede kişiler suçlu bulunup para cezasına çarptırılmışlardır. Ancak maddi olanakları olmadığından bu parayı ödeyememişlerdir. Bunun üzerine sanıklar, cezaevine gönderilmişlerdir. Buna karşılık Yargıtay Ceza Mahkemesi cezaevine gönderilmesi düşünülmeyen sanıkların, dolaylı olarak cezaevine gönderilmelerine yol açacak para cezalarına hükmedilmesinin yanlış olduğunu karara bağlamıştır. Düşüncemize göre sözü geçen kararın teminat emirleri açısından da uygulanması yanlış olmayacaktır. Üst mahkemenin vermiş

²⁸³Aynı görüş için bkz. **SÖZMENER**, *Ceza Usul 1*, s. 405.

²⁸⁴Bu konuda bkz. **ALBAŞ**, Saniye; *Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Ceza Muhakemesi Hukukunda Zanlıya veya Sanığa Uygulanan Tutukluluk Dışındaki Teminat Emirleri (Teminat Emirleri)*, İstanbul Kültür Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C.: 18, S.: 2, Y.: 2019, 431.

²⁸⁵Bu konuda **SÖZMENER**, *Ceza Usul 1*, s. 405; Aynı görüş için **VEZİROĞLU/GÜMÜŞ**, s. 111.

²⁸⁶Bkz. Yusuf Ulaş ile Emniyet Müdürlüğü kararı, 19.10.1976 tarihli, Yar./Ce. No.:25/1976, <http://www.mahkemeler.net/cgi-bin/default.aspx>, (e.t. 23.05.2019); Celal Gündoğan ile Başsavcılık kararı, 12.03.1993 tarihli, Yar./Ce. No.:99,100,101/1992, <http://www.mahkemeler.net/cgi-bin/default.aspx>, (e.t. 24.05.2019).

olduğu kararın yerinde olduğu ve alt mahkemenin de sözü edilen hususları gözeterek karar vermesinin uygun olacağı düşüncesindeyiz²⁸⁷.

Fasıl 155'in 157.maddesinin ilk fıkrasına göre ceza yargısı yetkisi ile donatılmış bir mahkeme, takdir ederse suç işlediği gerekçesiyle itham edilen kişiye ilişkin kefalet kararı vererek zanlıyı serbest bırakabilecektir. Kefaletle zanlı veya sanığın serbest bırakılması durumunda yargıçlar, genellikle kefil olabilecek kişilerin güvenilir olup olmadığı konusunu Mukayyitlik²⁸⁸ denilen birimlere bırakmaktadır. Burada esas problem ise bazı Mukayyitliklerin, akraba olan kefillerin muteber olmadığı yönünde beyanlarının olmasıdır. Ancak akraba olmayan bir kişiyi kefil olarak bulmak hiç de kolay değildir²⁸⁹. Kaldı ki fiili böyle bir sınırlandırma Yasa'ya aykırı bir uygulama teşkil edecektir. Burada temel gaye kişinin yargılama boyunca sosyal yaşantısının devam ettirilmesi üzerine kurulmuştur. Bu konuda kişiye sosyal yaşantısında yargılama boyunca yasa dışı davranışlarını baskılayabilecek en önemli ilişki bazı Mukayyitlik uygulamalarının aksine hısımlık ilişkileri konusudur²⁹⁰.

Fasıl 155'in 157.maddesinin 2.fıkrasına göre ise ölüm cezasına mahkûm edilen kişi hiçbir durumda kefalet ile serbest bırakılamayacaktır bu suça ilişkin itham edilen zanlı, Yargıtay'ın emri yoksa kefalet ile serbest bırakılamayacaktır. Bir suçla itham edilen herkes, kefalet ile serbest bırakılma hakkına sahiptir. Ancak bir kefil, kefalet senedini imzaladıktan sonra herhangi bir zaman bu senedin iptali için başvurabilir. Kefil, yükümlülük altında değildir ve mahkeme sanığın teslimi üzerine kefilin kefaletini iptal eder²⁹¹.

Zanlı veya sanığın yargılanmaktan kaçmasını önleyici teminat emirlerine ilişkin hüküm içeren 23A maddesinin ilk fıkrası, tutukluluk teminat emrine ilişkindir. Bu emre göre tutukluluk, azami olarak üç ay olarak verilmelidir. Üç ay içerisinde kişi hakkında ya ceza davası açılacak ya da kişi serbest bırakılacaktır. Tutukluluğa ilişkin sınırlı bir sürenin varlığı kişi özgürlüğü ve

²⁸⁷Sözü edilen konuda **ALBAŞ**, *Teminat Emirleri*, s. 432.

²⁸⁸Mukayyitlik, Türk Hukukunda mahkeme kalemlerine karşılık gelmektedir. Mahkeme kalemleri için bkz. *Adliye Personeli El Kitabı*, 2013, <http://www.hukukiyardim.gov.tr/kitap.pdf>, (e.t. 30.05.2019).

²⁸⁹Bu konuda **SÖZMENER**, *Ceza Usul 1*, s. 406.

²⁹⁰**ALBAŞ**, *Teminat Emirleri*, s. 432.

²⁹¹Bu konuda bkz. **VEZİROĞLU/GÜMÜŞ**, s. 109; Aynı görüş **SÖZMENER**, *Ceza Usul 1*, s. 397.

güvenliği için son derece önemlidir. Teminat emirlerinin tutukluluk dışındakileri için süre bakımından azami bir sınır belirlenmemiştir. Buna göre; bir kişi için verilmiş olan tutukluluk dışındaki teminat emirlerinden herhangi birisi ya da birkaçının ne zaman sonlanacağı belli değildir. Kanaatimizce kişi açısından bu belirsizlik kişinin temel hak ve özgürlüklerinden en önemlisi olan kişi özgürlüğü ve güvenliği hakkını zedelemektedir. Neticede kişi, KKTC sınırları dışına çıkamamakta ve bir bölgede yaşamaya mecbur bırakılmakta ya da belli koşullarda polis karakoluna gelip imza vermektedir. Bu aynı zamanda zanlı veya sanığın, seyahat özgürlüğüne de ket vurmaktadır. Bir an önce yasal bir düzenleme yapılması ve bu tip teminat emirlerine azami bir süre konulmasının elzem olduğu görüşünderiz²⁹².

Zanlı, tutukluluk dışındaki yükümlülüklerle serbest bırakıldığında bunun bir süresi olmadığı için uygulamada genellikle ceza davası açılması geciktirilmektedir. İddia makamının ceza davasının açılmasını geciktirmesiyle birlikte kişinin yargılanma süresi uzayabilmektedir²⁹³. Bu tip teminat emirlerinin uzun sürelere yayılması aynı zamanda temel hak ve hürriyetlere de müdahale oluşturacaktır. Tutukluluk dışındaki teminat emirlerinin uygulandığı kişiler, ihtiyaç duyulduğu takdirde bahsi geçen teminat emirlerinin değiştirilmesini veya kaldırılmasını talep edebilmektedirler.

Teminat emirlerini değiştirme işlemi süreli veya bir süreye tabi olmadan iddia makamının rızası alınarak uygulanabilir. Örneğin; kişinin hastalığı sebebiyle yurt dışında tedavi olması gerekiyorsa yurt dışı yasağının kaldırılmasına yönelik talepte bulunabilir. Teminat emirlerinin değiştirilmesine yönelik istekler yazılı bir dilekçe ile gerçekleşmektedir. Zanlı, teminat emrinin verildiği mahkemenin Ceza Mukayyitlik'ine dilekçe ile başvurmuştur. Teminat emri değişikliği talebinin yazılı olması aranmaktadır. Söz konusu dilekçenin bir örneği de savcılığa verilmektedir²⁹⁴.

Uygulamada teminat değişikliğine ilişkin başvurular yapıldığı takdirde bu durumun zanlı açısından olumlu yönde sonuçlar doğurduğu bilinmektedir.

²⁹²Sözmener'e göre; tutukluluk dışındaki teminat emirlerine azami süre konulmasa bile, mahkemenin durumu, re'sen incelemesi ve bu emirlere yönelik sınırlandırıcı süreler belirlemesi düşünülebilir. Bu konuda bkz. **SÖZMENER**, *Ceza Usul 1*, s. 407.

²⁹³Bu konuda **SÖZMENER**, *Ceza Usul 1*, s. 408.

²⁹⁴**SÖZMENER**, *Ceza Usul 1*, s. 408.

Esasen teminat değişikliği veya kaldırılmasına yönelik başvuru hakkında Fası 155'te bir düzenleme bulunmamaktadır. Sözü edilen durumun yalnızca uygulamada ceza mukayyitliği ile savcılık arasında çözümlendiği neticesi ise bilinen bir gerçektir. Bu hususta yasal bir düzenlemenin zorunlu olduğunu söylemek gerekecektir. Kanaatimizce uygulamada gerçekleşen sözü edilen hâlin aynı zamanda Fası 155'te yer almasının uygun olacağı fikrindeyiz.

Teminat yatırma emri bir sanığın belli bir tarihte mahkemede hazır bulunmasını sağlamak amacıyla verilir. Teminat şartlarına uyulmazsa teminatla yatırılan paraya 164 (1) ve (2)'ye göre el koyulabilir. Mahkemenin sanığa ihbarda bulunması ve söz hakkı vermesi gerekir. Sanığın yeterli neden gösterememesi hâlinde mahkeme tarafından teminatın tümüne veya bir kısmına el koyulabilir.

Teminat emirlerinden zarar gören ve mağdur olan kişi, istinaf yoluna başvuru yapabilecektir. Yüksek mahkeme kural olarak kefalet ile serbest bırakma ya da bırakmama konusunda alt mahkemelerin takdir haklarına müdahale etmez. Ancak müdahaleyi serbest kılan sebepler varsa o takdirde yüksek mahkeme bir karar verecektir²⁹⁵.

İlk mahkemenin bir ceza yetkisi kullanabilmesiyle bu konuda vermiş olduğu kararlara karşı istinafa başvurulabileceği düzenlenmiştir (9/76 sayılı Mahkemeler Yasasının 37.maddesinin 2.fıkrası). Ceza yetkisi kullanmakta olan bir mahkemenin ya da yargıcın kararlarına karşı istinaf başvuru hakkı tanınmıştır. Aynı zamanda Fası 155'in 157.maddesinin 3.fıkrası da bir kişinin kefalet ile serbest bırakılabilmesi üzerine verilecek emrin aleyhine yüksek mahkemeye istinafa başvurulabileceğini ifade etmektedir²⁹⁶.

Sözü edilen teminat emirlerinden mağdur olan kişi, Yargıtay ceza mahkemesinde istinafa başvurabilecektir. Bahsi geçen mahkeme istinafı haklı bulursa kişinin üzerindeki teminat emri hemen kalkacaktır.

Tutukluluk dışındaki teminat emirlerinin uzun sürelerle uygulanması zanlı ya da sanık açısından büyük mağduriyetlere yol açmaktadır. Bunun yanında hakkında ceza davası açılması iptal edilen kişinin, teminat emrinin iptal edilmemesi de tartışılacak bir başka konudur. Kişi, takipsizlik kararı ile serbest

²⁹⁵Bu konuda **VEZİROĞLU/GÜMÜŞ**, s. 111; **SÖZMENER**, *Ceza Usul 2*, s. 1577.

²⁹⁶**ALBAŞ**, *Teminat Emirleri*, s. 435.

bırakılmış olduğu hâlde; ancak hakkında devam eden teminat emirleri sebebiyle uzun süreler sözü edilen emirlerin kaldırılmasını beklemektedir. Bu gibi hâllerde kişi istinaf başvurusu için yüksek mahkemeye tazminat için de kaza mahkemesine başvuracaktır. Ancak tutukluluk dışındaki emirler sırf tutuklanma durumu gerçekleşmediği için zanlı veya sanık nezdinde bir lütufmuş gibi düşünülmektedir. Bu sayede sözü edilen teminat emirleri uygulanan kişi, istinafa başvurmamakta böylelikle tazminat yoluna da gitmemektedir. Kanaatimizce mağdur olan kişiler tarafından mahkemelere güven duyma hissi de gitgide azalmaktadır. Sözü edilen konuda acilen gerekli uygulamaların yapılması gerekmektedir.

2.5 Hafif Suçlar Açısından Tutuklama

KKTC Ceza Hukukunda suçlar ağır suçlar ve hafif suçlar biçiminde bir ayrıma tabi tutulmuştur. Aynı yasa içerisinde hem ağır suçlar hem de hafif suçlar için hem hürriyeti bağlayıcı cezaya hem de koruma tedbirlerine yer verilir.

KKTC Ceza Muhakemesi Hukukunda en ağır koruma tedbirlerinin başında gelen tutuklamanın uygulanabilmesi için iç hukukta belli başlı hükümler düzenlenmiştir. Kişi özgürlüğü ve güvenliğini kısıtlayan bu tedbirin çok zaruri hâllerde gerekçelendirilerek uygulamak doğru olacaktır. Tutuklama her şeyden önce bir koruma tedbiridir, ceza değildir. Hafif suçlara tutuklama tedbirini uygulamadan önce bunun gerçekten gerekip gerekmediğine kanaat getirilmelidir. Öncelikle polis memurunun deneyiminden de hareketle içinde bulunulan durumun makul şüphe içerip içermediğine ve eylem ile bu tedbir arasında orantılılık bulunup bulunmamasına bakılması gerekmektedir. Ancak bahsi geçen durumlara karşın hafif suçlar ile suçların yasa içerisinde birlikte düzenleniyor oluşundan da kaynaklı uygulanan koruma tedbirlerinden ciddi zararlar ortaya çıkabilecektir.

Koruma tedbirlerinden özellikle tutuklama konusunda bir tedbirin verilmesi sonucunda bunun keyfiliğe varan uygulamalara da zemin hazırlayacağı düşünülmektedir²⁹⁷. Bazı üst sınırlar belirlenmiş olduğu için bu süreler geçtikten sonra kişinin tutuklu kalamayacağı bilinmektedir. Aksi takdirde temel

²⁹⁷Bu konuda bkz. **ZAFER**, Hamide, *Ceza Muhakemesinde Koruma Tedbiri Mağdurlarının Tazminat Hakkı*, Maltepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, S.: 2, Y.: 2012, 77.

hak ve özgürlüklerin özüne dokunulmuş olacaktır²⁹⁸. Hafif suçlar konusunda makul süreyi aşan tutuklamaların çok önemli olabilecek temel insan hakları ihlallerine sebebiyet vereceği şüphe götürmez gerçekliktir. Ceza verirken ya da güvenlik tedbiri uygularken bunların mutlaka ölçülü olması aranmaktadır. Zira ölçüsüz bir durum var ise o takdirde tutuklama tedbirine hükmedilemeyecektir. Yalnızca para cezasını gerektiren ya da hapis cezasının üst sınırının üç yıldan fazla olmayan hafif suçlar bakımından tutuklama kararı verilmesinin yasaklanmasının²⁹⁹ amaca uygun olacağını düşünmekteyiz.

Uygulamada öncelikle kişiye belirli bir süre tutuklama koruma tedbiri uygulanmaktadır. Daha sonra ise duruma göre zanlı ya da sanık, teminatla serbest bırakılabilmektedir. Tutuklanmaması gereken bir kişinin öncelikle tutuklanıp ardından teminatla serbest bırakılması uygulamada bir gelenek hâline gelmiştir. Oysa kişinin hürriyetinden yoksun bırakılamayacağına ilişkin temel hakkın korunması anayasal bir zorunluluktur.

Tutuklama kararının yerine getirilmesi ile kişi özgürlüğü ve güvenliği arasında bir denge kurulması gerekmektedir³⁰⁰. Kimi zaman tutuklama işlemi ile özgürlük ve güvenlik hakkı arasında uygun olabilecek bir denge bulunduğunu söylemek güçtür.

Hafif suçların, suç kapsamı içerisinde yer alması dolayısıyla adil yargılanma hakkının gereklerine uygun hareket edilmesi gerekir. Sözü edilen hakkın gereklerini yerine getirmek ve bu hak kapsamında ihlallere yer vermemek adına AİHS'e uygun davranılması beklenmektedir³⁰¹. Türk Hukukundaki gibi hafif suçları yeniden tasnif edip hapis cezası verilmesi zaruri görülenlerin ceza

²⁹⁸Bu konuda bkz. **ÖZBUDUN**, Ergun; *Türk Anayasa Hukuku (Anayasa)*, 18.Bs., Yetkin Yayınları, Ankara, Y.: 2018, 110; Aynı yönde **TEZİÇ**, Erdoğan; *Anayasa Hukuku*, 17.Bs., Beta Basım Yayın A.Ş., İstanbul, Y.: 2014, 219; **TANÖR/YÜZBAŞIOĞLU**, s. 142-144.

²⁹⁹Türk Ceza Usul Hukukunda tutuklama kararı verilmesinin yasaklandığı durumlar mevcuttur. Bunlardan birisi de Ceza Muhakemesi Kanununun 100/4.maddesinde sadece adli para cezasını gerektiren veya hapis cezasının üst sınırı iki yıldan fazla olmayan suçlarda tutuklama kararı verilmesini yasaklanması durumudur. KKTC Ceza Muhakemesi Hukuku için de aynı türde bir hüküm getirilmesinin sevindirici bir gelişme olacağını düşünmekteyiz.

³⁰⁰Adil bir yargılanma yapılabilmesinin yolu insan hakları ihlallerini de önleyecek olan sanıktan delile değil delilden sanığa gitme yoludur. Ancak böyle bir durumda özgürlük ve güvenlik ilkesinin amacı gerçekleşmiş olacaktır. Bu konuda bkz. **ÖZTÜRK**, Armağan, s. 427; **DOĞRU**, Osman/**NALBANT**, Atilla; *İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesi Açıklama ve Önemli Kararlar*, C.:1, Şen Matbaacılık, Y.: 2012, 387.

³⁰¹Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. **KANGAL**, Zeynel; *Kabahatler Hukuku*, 2.Bs., On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, Y.: 2019, 534.

kanununda tutulması; buna karşılık idari para cezası gibi yaptırımlar sonucu ulaşılabilecek eylemlerde ise ayrı bir Kabahatler Yasası içinde düzenlenmesi ve tutuklama kapsamı dışına çıkarılmasında yarar vardır.

AİHM, tutuklama nedenleri bakımından karine oluşturan bir yasanın şahıs hürriyetine saygı duyulduğuna dair somut olayların mevcudiyetini ikna edici bir biçimde göstermesi gerektiğini belirtmektedir³⁰².

Özellikle basit bir yükümlülüğün ihlâl edilmesi nedeniyle kişiye para cezası verilmesi bizce yeterli bir yaptırımdır. Hafif suç olarak nitelendirilen bir eylemin hafif suç teşkil etmesi ile de yaptırımın hürriyeti bağlayıcı ceza olmaması daha uygun olacaktır.

Yargı kararı olmaksızın hürriyeti bağlayıcı kararların alınabildiği askeri makam kararları veya disiplin cezaları da hafif suçlar içerisinde değerlendirilmektedir. Bu kapsamda koruma tedbirlerinden olan tutuklamanın, hafif suçlara uygulanması adil olmayan sonuçları beraberinde getirebilecektir. Hafif suçlar kapsamında değerlendirilebilen bir örnek vermek gerekirse; Türk Ceza Usul Hukukunda m.100/4'e göre üst sınırı iki yıldan fazla olmayan hapis cezasını gerektiren suçlarda tutuklama kararı verilemeyecektir. Bu durumda adli kontrol tedbirleri uygulanabilir. Benzeri uygulamayı KKTC'de de mahkemeler, yasa değişikliği olmasa bile örnek alabilirler. Bir yasal değişiklik olması bu konuda yararlı olacaktır.

Fasıl 154 Ceza Yasası'nın 176.maddesinin (A) bendine göre çocuklar ve akli dengesini yitirmiş olanlarla ilgili maddede iki yıla kadar hapis cezası verilebilmektedir. Bahsi geçen hafif suç için tutuklama koruma tedbirinin uygulanması durumunda suçun ağırlığı ve ciddiyeti ile uygulanacak tedbir arasındaki dengeye bakıldığında kişinin kişi özgürlüğü ve güvenliği temel hakkının fazlasıyla zedeleneceği aşikârdır. Fasıl 154'ün 176/A maddesinin kanaatimizce yasa içerisinde düzenlenmesi ve koruma tedbirlerinin uygulanabilecek olması sakıncalı durumlara yol açabilecektir. Yine örnek vermek gerekirse 50.maddede de hafif suç kategorisinde değerlendirme alanı

³⁰²AİHM'in 12.12.1991 tarihli Clooth/Belçika kararı için bkz. <http://www.hudoc.echr.coe.in>, (e.t. 23.08.2019).

bulabilir. Sözü edilen madde için tutuklama koruma tedbirinin uygulanmasının temel hakları zarara uğratacağı görülmektedir.

Suçlulukla mücadele ederken güncelliği koruyan ve ceza muhakemesinin fonksiyonunu önemli ölçüde kolaylaştıran faaliyetlerden birisi bazı fiillerin suç olmaktan çıkarılması üzerinedir³⁰³.

Hafif suçlar yapıları gereğince suç kapsamı içerisinde değerlendirilemeyecekleri için hafif suçlar şeklinde değil de ayrı bir yasada Kabahatler Yasası adıyla düzenlenmesinin daha uygun olacağı görüşüdeyiz.

³⁰³Bu konuda bkz. **DEMİRBAŞ**, s. 201.

3.BÖLÜM

DİĞER YASALARDA VE TÜZÜKLERDE TUTUKLAMA, HAKSIZ TUTUKLAMA, HAKSIZ TUTUKLAMANIN SONUÇLARI VE YARGILAMA

KKTC mevzuatında kişi özgürlüğünü ortadan kaldıran yakalama veya tutuklamayla ilgili olması bakımından bir ayırım gözetilmeksizin sadece tutuklama terimi kullanıldığından bu bölümün başlığında haksız yakalama ve tutuklamadan bir arada söz edilmemektedir. Tutuklama koruma tedbirinin asıl kaynağı Fası 155 Ceza Usul Yasasıdır. Fası 9 Şahadet Yasası, 9/76 sayılı Mahkemeler Yasası, Fası 148 Haksız Fiil Yasası, 51/84 sayılı Polis Örgütü (Kuruluş, Görev ve Yetkileri) Yasası ve Ceza Usul Tüzüğü ise diğer kaynaklardandır. Bu kapsamda bahsi geçen mevzuatlara yukarıda yeri geldikçe değinildiğinden bu bölümde de söz edilmesi konu tekrarı oluşturacağından tercih edilmemiştir.

Tutuklama konusunda hükümler içeren diğer yasalar ve tüzüklere örnek olarak Orman Yasası, Uyuşturucu Madde Yasası ve hatta Cezaevleri Tüzüğü gibi mevzuatları örnek gösterebiliriz. Aslında haksız tutuklama kapsamına sadece tutuklama konusu değil tüm koruma tedbirlerine aykırı uygulamaların dahil olması gerekir. Nitekim Türk Ceza Usul Hukukunda 5271 sayılı CMK'nın 141 ve devamı maddelerinde tazminat konusu tüm koruma tedbirleri için kabul edilmiştir. KKTC mevzuatı açısından da benzeri bir uygulamaya engel bir durum bulunmamaktadır. Bununla birlikte tez konumuz tutuklama koruma tedbiri olduğu için konuyu bu çerçevede sınırlıyoruz.

Tutuklamanın doğrudan kişi özgürlüğü ile ilgili olması sebebiyle özenle uygulanması gereken bir konu olduğu şüphesizdir. Zanlı veya sanığın fiiline ilişkin haklı bir sebep olmaksızın tutuklama yapılmışsa bu doğrultuda haksız bir tutuklamanın bulunduğunu söylemek gerekecektir.

Bir kişinin haksız bir biçimde tutuklanmasıyla Anayasanın 16.maddesinde yargıcın verdiği kararlara karşı istinaf yolunun kapatılmayacağı düzenlenmiştir. Buna göre zanlı/sanık tutukluluğunun hukuka uygun olmaması nedeniyle yüksek mahkemede istinaf başvurusunda bulunabilecektir.

Yakalanması veya tutukluluğu nedeniyle özgürlüğünden yoksun bırakılan kişilerin dava açarak tazminat alma hakkına sahip olacağı da Anayasanın 16.maddesinde düzenlenmiştir. Tazminat başvurusu ise kaza mahkemelerinde yapılabilecektir.

3.1 Diğer Yasalarda ve Tüzüklerde Tutuklama

Tutuklama konusuna esas kaynaklar yanında bazı yasa ve tüzüklerde de yer verilmiştir. Bugün bazı hükümlerin uygulama gücü bulunmamakla beraber yasa tekniğine aykırı bir biçimde yasalar ve tüzükler çıkartıldığı görülmektedir. Tutuklama koruma tedbiri gibi kişi hürriyetiyle doğrudan ilgili bir tedbirin yer aldığı hükümlerin temel insan haklarına ve modern ceza usul hukukuna uygun olması gerekir.

3.1.1 4/1972 sayılı Uyuşturucu Maddeler ile İlgili Yasaları Tâdil Eden ve Düzenleyen Yasa

Uyuşturucu maddelerle³⁰⁴ ilgili suç işlediği/işlemeye teşebbüs ettiği/işlemeye teşebbüs edebileceği konusunda makul şüphe bulunan kişiyi herhangi bir polis memuru, müzekkeresiz tutuklama yetkisine sahiptir.

³⁰⁴Uyuşturucu maddelerin hangileri olduğu konusunda Yasa'da üç kısım vardır. Buna göre Kısım I için uyuşturucu maddelerin ham afyon denilen madde, kokanın yaprakları, afyon haşhaşının sapları, kenevir ve reçinesi ile bu reçinenin amfetamin türevi etken maddesinin ana yapısını belirleyen bütün preparatlar olduğu konusu düzenlenmiştir. Kısım II ise hazırlanmış afyondan bahsetmektedir. Kısım III'de diğer ilaçlar kategorisi yer almaktadır. Sözü edilen liste oldukça kabarık bir şekilde oluşturulmuştur. Bunun için bkz. 4/1972 sayılı Yasa'ya.

Sözü geçen Yasanın 28.maddesine göre müzekkeresiz tutuklama yapılabilmesine ilişkin düzenlemeler içermektedir. Hakkında makul şüphe bulunan bir kişinin tutuklanmadığı takdirde kaçma şüphesi varsa ya da isim ve adresi bilinmiyorsa/bilinip bilinmediği konusunda polis memuru emin değilse müzekkeresiz tutuklama sözü geçen Yasa maddesine göre uygun hâle gelecektir.

Bilindiği gibi Anayasanın 19.maddesinde yetkilendirilmiş bir mercii yoksa, kimsenin üstü, özel kağıtları ve eşyası aranamayacaktır ve bunlara el konulamayacaktır hükmü düzenlenmiştir. Buna göre müzekkeresiz tutuklama yetkisine ilişkin yetkilendirilmiş bir merciin emrinin bulunması gerekmektedir. Oysaki 4/1972 sayılı Yasa herhangi bir polis memuruna müzekkeresiz tutuklama yetkisi vermektedir.

Sözü edilen konuda Anayasa Mahkemesi vermiş olduğu bir kararda³⁰⁵yüksek kıdemde olan bir kişinin tutuklama yapma yetkisine sahip olacağını belirtmektedir. Düşük rütbede bir görevliye yetki verildiği durumlar Anayasa ile bağdaşmayacaktır. Buna ek olarak da hazırlanacak olan bir kanunun sakıncalı hâllerinin belirlenebilmesi ve yetkinin ne gibi koşullar altında nasıl kullanılabileceğinin açıklanabilmesi gerekmektedir. 28.maddede makul şüphe olan durumlarda yeterli kabul edilmektedir. Gecikmesinde sakınca olan hâller nelerdir bilinmemektedir. Kanaatimizce ilgili Yasa maddesi en düşük kıdemdeki görevlileri yetkilendirdiğinden, milli güvenlik ve kamu düzeni meselesi bakımından açıklama yapmadığından anayasal sınırların aşıldığını söylemek yanlış olmayacaktır. Bu kapsamda bir temel hak olan kişi özgürlüğü ve güvenliği hakkının özüne dokunulmuş sayılacaktır.

Kanaatimizce 4/1972 sayılı Yasa'nın 28.maddesinde geçen herhangi bir polis memurunun müzekkeresiz tutuklama yetkisine ilişkin hükmün bir an önce değiştirilmesi gerektiği düşüncesindeyiz. Aksi takdirde kişi özgürlüğü ve güvenliği gibi temel bir hakka zarar vermek kaçınılmaz olacaktır. Herhangi bir polis memurunun yerine yüksek rütbeli bir polis memurunun müzekkeresiz tutuklama yetkisine sahip olabileceği belirtilmelidir. Milli güvenlik konularında

³⁰⁵Lefke Emniyet Müdürlüğü ile Hasan A. Toros kararı, 12.12.1976 tarihli, Anayasa Mahkemesi No. :13/1976, <http://www.mahkemeler.net/cgi-bin/default.aspx>, (e.t. 29.07.2019).

ya da kamu düzeni bakımından gecikmesinde sakınca bulunan durumlara ilgili ifadelerinde mevzuatta olması faydalı olabilecektir.

3.1.2 Bölüm 5 İflas Yasası

Belirli şartlar altında borçlunun tutuklanması ile mahkeme herhangi bir polis memuru veya vazifelendireceği bir memura vereceği müzekkereyle borçlunun tasarrufunda bulundurduğu evrakı, defteri, parayı ve eşyaları el konulmak için ve gerek borçlu açısından gerekse el konulmuş olan eşyanın emredilecek bir yerde belirlenecek bir zamana kadar teminat altında tutulmasından kaynaklı emir verebilecektir.

Fasıl 5 İflas Yasası'nın (Bölüm 5) 24.maddesinin 1.fıkrasında sayılan şartlarla borçlu bir kişinin tutuklanması gündeme gelebilecektir. Sözü edilen koşullara rağmen borçluya tutuklanmadan önce ya da tutuklanması esnasında iflasının³⁰⁶ ihbar edilmesi eğer edilmediyse iflas ihbarından dolayı yapılmış olan bir tutuklamanın geçerli olmayacağı düzenlenmiştir.

Mahkeme borçlunun mahkemenin izni olmadan KKTC'yi terk etmeyeceği konusunda mahkemeyi tatmin edebilecek bir güvence göstermesi üzerine borçlunun tutuklanmasından sonra serbest bırakılabilmesine hükmedebilecektir (Fasıl 5 24/2).

Yine borçlunun tutuklanmasından sonra yapılacak olan ödeme, konkordato ya da verilmiş olan teminat sözü geçen Yasanın hileli tercihlere dair kuralları kapsamının dışında tutulamayacaktır (Fasıl 5 24/3).

Fasıl 5'in 26.maddesinin 2.fıkrasında ise kendisine uygun bir para teklif edilmesinden sonra duruşma esnasında mahkemenin bilgisine getirilen ve mahkemece kabul edilecek kanuni bir engeli olmadığı durumda belirlenen zamanda mahkemeye gelmeyi reddedecek ya da bu tür bir belgeyi ibraz etmeyecek borçluyu mahkeme, müzekkereli tutuklama yöntemiyle sorgu yapmak için huzuruna getirebilecektir.

³⁰⁶İflas tanımı için bkz. PEKCANITEZ, Hakan/ATALAY, Oğuz/ÖZKAN SUNGURTEKİN, Meral/ÖZEKES, Muhammet; 5.Bs., Vedat Kitapçılık, İstanbul, Y.: 2018, 341.

Suçların kovuşturulması konusunda aleyhine kovuşturma başlatılacak bir kişi için mahkeme, kişi huzurda bulunduğu takdirde göz altına alınabilmesi için emir verebilecektir. Eğer kişi huzurda değilse tutuklanabilmesi maksadıyla yargıç önüne sevk edilene kadar müzekkereli tutuklamayla tutuklanabilecektir (Fasıl 5 125).

3.1.3 37/1983 sayılı Gümrük ve İstihsal Yasası

37/1983 sayılı Yasa, görevi başında memurların engellenmesi durumunda görevlendirilen veya göreviyle vekâlet eden bir kişi tarafından başka bir kişinin tutuklanmasının engellenmesi veya tutuklanmış bir kimseyi kurtarması ya da teşebbüste bulunması durumlarında bir suç işlenmiş sayılacaktır (37/1983 9d).

Gemi veya hava gemilerinin çıkış iznine dair bir tutuklama işlemi olmuşsa görevli memur herhangi bir gemi veya hava gemisine çıkış izni belgesi vermeyebilecektir. Ayrıca görevli memur tarafından herhangi bir gemi veya hava gemisine verilen çıkış izin belgesi, geminin limanı ve hava gemisinin de havalimanını terk etmesinden önce söz konusu çıkış izin belgesinin iadesi istenebilecektir (37/1983 45/1 a-b).

Sözü edilen Yasa'nın 177/2.maddesinde ise suçların gümrükçe³⁰⁷ davasız halledilmesi düzenlenmiştir. Buna göre; müdür veya yetkili memura bir meblâğın ödenmesi durumunda, işlenen suçla ilgili kişi hakkında daha ileri evrede herhangi bir takibat yapılamayacaktır. Ve kişi tutuklu ise o takdirde serbest bırakılacaktır.

Hile yoluyla gümrük vergisinden kaçınanlarla ilgili cezalar konusunda adı geçen Yasanın 190/2.maddesine göre; herhangi bir memur, bir mahkeme emriyle hile yoluyla gümrük vergisinden kaçınan veya teşebbüste bulunan herhangi bir kişiyi tutuklayabilecektir.

³⁰⁷Gümrük tanımı için bkz. **AYDIN**, Murat; *5607 Sayılı Kaçakçılıkla Mücadele Kanunu Çerçevesinde Kaçakçılık Fiilleri ve Yaptırımları*, Adalet Yayınevi, Ankara, Y.: 2012, 8.

190/4.maddeye göre; kişi haklı bir sebep göstermeksizin ifade vermeyi reddetmesi karşısında bir mahkeme emriyle tutuklanabilecektir. Müzekkereli tutuklamanın uygulanabileceğini söylememiz gerekecektir.

3.1.4 43/1988 sayılı Suçluların Geri Verilmesi, Mahkeme İlâmlarının Karşılıklı Tenfizi ve Adli Yardımlaşma Yasası İç Düzeni

43/1988 sayılı Suçluların Geri Verilmesi, Mahkeme İlâmlarının Karşılıklı Tenfizi ve Adli Yardımlaşma Yasası İç Düzeni (43/1988) içerisinde tutukluluğa ilişkin birçok hüküm vardır. Bunlardan suçlunun geri verilmesine³⁰⁸ dair 3.maddenin 1.fıkrasında; hakkında soruşturma veya kovuşturma yapılan veya hüküm giymiş kişilerin geri verilmesi istemine konu olan fiilin sözü edilen Yasa kapsamına girmesi durumunda kişi yetkili adli merciince geri verilmek üzere tutuklanabilecektir. Tutuklama işlemlerinin yapılması konusunda ise Anayasa kurallarına uyulması gerekmektedir.

Tutukluluğun başladığı tarihten itibaren üç ay içerisinde kişinin geri verilmesi gerçekleşmediği takdirde tutuklu kişi serbest bırakılacaktır. (43/1988).

Sözü edilen Yasa'nın 7.maddesinde isteyen taraf yasa gereklere uygun şekilde çıkarılmış tutuklama müzekkeresi veya aynı güçte başka bir adlî belge sunarak geri verme isteminde bulunacaktır. Sanık hakkında çıkarılan tutuklama müzekkeresi veya aynı güçte başka bir adlî belge de yine geri verme isteminde aranılan belgelerden olacaktır.

43/1988 sayılı Yasanın 8.maddesinde geçici tutuklama hâli düzenlenmiştir.

³⁰⁸Suçlunun geri verilmesine dair ayrıntılı bilgi için bkz. **DÖNMEZER**, Sulhi/**ERMAN**, Sahir; *Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku (Cilt III)*, 10.Bs., Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş., C.: III, İstanbul, Y.: 1985, 502; **ARTUK/GÖKCEN/ALŞAHİN/ÇAKIR**, s. 1117; **SOYASLAN**, s. 116; **CENTEL/ZAFER/ÇAKMUT**, s. 183; **TEZCAN**, Durmuş/**ERDEM**, Mustafa Ruhan/**ÖNOK**, R. Murat, *Uluslararası Ceza Hukuku*, 5.Bs, Seçkin Yayıncılık, Ankara, Y.: 2019, 202; **ÖZTÜRK/ERDEM**, s. 401; **DEMİRBAŞ**, s. 183; **ÖZGENÇ**, s. 990; **KOCA/ÜZÜLMEZ**, s. 802; **AKBULUT**, s. 91; **HAKERİ**, s. 97; **İÇEL**, s. 196; Suçluların iadesi ve kovuşturma yükümlülüğünün uluslararası hukuk boyutu hakkında bilgi sahibi olmak için bkz. **BAGHERI**, Saeed; *Uluslararası Hukukta Suçluların İadesi ve Suçluları Kovuşturma Yükümlülüğü*, AÜHFD, C.: 62,S.:1, Y.: 2013, 9-19.

Tutuklama yetkisine dair sözü geçen Yasa'nın 9.maddesinde geri verilmesi istenen yabancıyı³⁰⁹ elinde bulunduran ülke geri verme istem belgesini içeren dosyanın gönderilmesi üzerine, geri verme konusunda bir karara varılıncaya kadar ya da geri verme kabul edildiği takdirde yabancı teslim edilinceye kadar sözü edilen yabancıyı elinde bulundurmaya devam edecektir.

Kişinin geri verilmesi ertelenir veyahut da koşullu yapılırsa o takdirde geri verilmesi istenen yabancı kişi için geri verme istemine konu olandan başka bir suç sebebiyle tutuklu olarak devletçe kovuşturma yapılmakta veya kesinleşmiş ve infaz safhasında olan mahkûmiyet kararı bulunmakta ise yapılan kovuşturmanın neticelenmesine veya cezanın çekilmesine kadar geri verme istemi ertelenebilecek; ancak erteleme yerine geri verme koşullu olarak yapılabilecektir. Bu durumda geri vermenin şartları karşılıklı anlaşma ile saptanabilecektir (43/1988 10).

Eşyaların teslimi hususunda ise suç neticesinde elde edilmiş olup da tutuklandığı sırada geri verilmesi istenen kimsenin zilyetliğinde bulunan veya sonradan ortaya çıkarılan eşya ve değerler daha sonra teslim edilecektir (43/1988 13/1B).

43/1988 sayılı Yasa'nın 16.maddesinde KKTC vatandaşları için diğer ülke kanunlarındaki düzenlemelere göre suç oluşturan fiillerin işlenmesinden sonra hapislik cezasıyla cezalandırılmışlarsa bu cezaların uygulanabilmesine yönelik bu kişilerin tutuklanabilecekleri ifade edilmiştir.

Son olarak 43/1988 sayılı Yasanın 17.maddesinde herhangi bir tutuklama hürriyeti bağlayıcı işlem, fiilin sözü edilen Yasa kurallarına uygun olmadığı ya da yetkisiz yapıldığı gerekçesiyle ilgili kişinin, onun adına ya da onun tarafından Yüksek Mahkemeye Habeas Corpus dilekçesi ile başvurma hakkı saklı tutulacaktır. Habeas Corpus Emri denilen bu emrin hem mevzuatta kullanılışı hem de uygulamada ifade edilişi yine aynı isimle olmaktadır.

³⁰⁹Yabancı tanımı için bkz. **ÇELİKEL**, Aysel/**ÖZTEKİN GELGEL**, Günseli; *Yabancılar Hukuku*, 15.Bs., Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş., İstanbul, Y.: 2009, 17.

Suçluların geri verilmesi aşamasında genellikle kullanılan bir yöntem olan Habeas Corpus esasen etkili de bir yöntemdir. Suçluların geri verilmesi işlemleri genelde yasa ile ve ilgili devletler arasında suçluların geri verilmesini öngören ikili andlaşmalarla düzenlenir. Sözü edilen yasa ve ikili andlaşmaya uymayan bir tutuklama yapıldığı takdirde bu tutuklama Habeas Corpus istidası ile kaldırılır³¹⁰.

3.1.5 Bölüm 60 Orman Yasası

Bölüm 60 Orman Yasasının (Bölüm 60) 16.maddesinde sözü edilen Yasa ya da onun uyarınca yapılan tüzüklere karşı bir suçla ilgisi olduğundan makul olarak şüphe edilen zanlı kimlik bilgilerini, oturduğu adresi vermekten kaçınır ya da hatalı bilgi verirse, orman memurunun³¹¹ ya da polis memurunun bu kişiyi müzekkeresiz tutuklama yetkisi olacaktır.

Müzekkeresiz tutuklama yetkisi Anayasanın 19.maddesinde; yetkili bir merciin emriyle, milli güvenlik konusunda ve kamu düzeni açısından gecikmesinde sakınca olan hâllerin varlığı durumlarında kullanılabilir. Oysaki Orman Yasasının 16.maddesinde müzekkeresiz tutuklama yetkisi herhangi bir orman memuruna ya da polis memuruna bırakılmaktadır. Anayasanın 19.maddesinde düzenlenen hâllerden bahsedilmemektedir. Orman Yasasının 16.maddesi başlı başına Anayasaya aykırıdır. Yetkili merciiden kasıt; yüksek rütbeli bir memurdur. Ancak sözü geçen madde hükmünde yüksek rütbeli bir memurdan söz edilmemektedir. Kanaatimiz, müzekkeresiz tutuklama yetkisi yapacak kişinin yüksek rütbeli bir polis memuru olması yönündedir. Aksi takdirde kişi özgürlüğü ve güvenliği hakkı gibi temel bir hakkın özüne dokunulacaktır.

³¹⁰Bu konuda detaylı bilgi için bkz. **NECATİGİL**, *Anayasa*, s. 308.

³¹¹Bölüm 60 denilen Yasa'da alçak ve yüksek orman ayrımı yapılmış ve her iki tanımda sözü edilen Yasa'da 2.madde de düzenlenmiştir. Alçak orman ifadesi Bakanlar Kurulu tarafından çıkarılacak bir emirname ile alçak orman olarak ilan edilen herhangi bir orman veya sahayı anlatmaktadır. Yüksek orman tanımına gelince ise Bakanlar Kurulu'nun çıkaracağı bir emirname ile yüksek orman olarak ilan edilen herhangi bir orman veya sahayı anlatmaktadır. Nihayet orman memuru ifadesi ilgili zamanda, Orman Dairesinde orman memuru görevlerini yasal olarak yapmakta olan herhangi bir kişiyi ve sözü edilen Yasa uyarınca orman memurlarına verilen yetkileri kullanmak için Bakanlar Kurulu'nca atanacak herhangi bir kişiyi kapsamaktadır.

3.1.6 Bölüm 61 Orman (Kundakçılığa Karşı Koruma) Yasası

Orman kundakçılığına karşı Bölüm 61 Orman (Kundakçılığa Karşı Koruma) Yasası (Bölüm 61) 3.maddesinde ormanda bir yangın çıktığında ilgili zamanda bir kişinin söz konusu yangınla doğrudan doğruya veya dolaylı olarak ilgisi olduğu veya böyle bir yangına isminin karıştığına inanılması için yeterli neden olduğu Bakanlar Kurulunu tatmin edecek biçimde gösterilirse, Bakanlar Kurulu o kişinin tutuklanmasını emreder ve tutuklama emri ısdar edebilir. Böyle bir tutuklama emrinde adı yazılı kişinin herhangi bir polis memuru tarafından tutuklanması için yeterli yetki teşkil eder.

Bölüm 61/3.maddesinde herhangi bir polis memurunun müzekkeresiz tutuklama yapabilmesi yetkisinden söz edilmektedir. Orman (Kundakçılığa Karşı Koruma) Yasası uyarınca tutuklanması emredilen kişilerin müzekkeresiz tutuklanması durumu yetkili bir merciin emriyle ve milli güvenlik konusunda ve kamu düzeni açısından gecikmesinde sakınca olan hâllerin varlığı durumunda kullanılabilir. Kişi özgürlüğü ve güvenliği hakkının özüne dokunmamak adına gerekli değişiklikler yapılmasının zorunlu olduğu düşüncesindeyiz.

Aleyhine bir tutuklama emri ısdar edilen herhangi bir kişi, Bakanlar Kurulu'nun yetki verdiği bir yerde Bakanlar Kurulunca verilecek talimatlar uyarınca tutuklu bulundurulacak ve tutukluluk süresince kanuni gözetim altında bulundurulmuş sayılacaktır (Bölüm 61 4).

Tutuklanan kişinin kaza mahkemesi önüne çıkarılması konusunda sözü geçen Yasanın 5.maddesine bakılması gerekir. Bu kapsamda tutuklanan kişinin, tutuklandığı tarihten başlayarak sekiz gün içinde bir kaza mahkemesi başkanının ya da bir kaza mahkemesi yargıcının önüne çıkarılacağı düzenlenmiştir. İlgili kaza mahkemesi başkanı ya da yargıcı, tutuklu kişinin tutuklanma sebeplerini mümkün olan en erken zamanda araştırmaya başlayacaktır. Tutuklanan kişinin, tutuklama emrinin ilgili olduğu orman kundakçılığıyla doğrudan doğruya ya da dolaylı olarak ilgisi olduğu ya da orman kundakçılığına adının karıştığını göstermeye yönelik herhangi belirli bir eylem veyahut da eylemlerden suçlu olduğunun kanıtlanması gerekmekte olup, kaza mahkemesi başkanının ya da yargıcının, meselenin bütün durum

ve koşullarından tutuklanan kişinin kayıtsız şartsız serbest bırakılmaması gerektiği kanaatine varması yeterli olacaktır. Burada yalnızca “kişinin kayıtsız şartsız serbest bırakılmaması gerektiği kanaatine yargıç tarafından varılmasının” kişi özgürlüğü ve güvenliği hakkı açısından kaygı verici olduğunu ifade etmemiz gerekecektir. Tutukluluk gibi önemli bir tedbirin sadece yargıcın kanaatine bırakılmış olması ve tutukluluğa ilişkin kuvvetli şüphenin ve somut olguların olmaması, sözü edilmiş olan temel hakkın ihlâl edilmesi riski açısından önemli bir konudur.

Sözü edilen Yasa'nın 6 ve 7.maddesinde düzenlendiği gibi bir kaza mahkemesinin başkanı veya yargıcı, ibraz edilen şahadeti inceledikten sonra Bakanlar Kuruluna esasa ilişkin bulgularını ve tutuklanan kişinin kayıtsız şartsız serbest bırakılıp bırakılmaması konusundaki görüşlerini içeren bir rapor sunacaktır. Bu sunulan raporda tutuklanan kişinin kayıtsız şartsız serbest bırakılması görüşünü izhar etmişse, Bakanlar Kurulu söz konusu raporu alır almaz bu görüşe uygun olarak gerekli emri ısdar edecek ve tutuklu hemen serbest bırakılacaktır. Ayrıca tutuklama emri de iptal edilmiş sayılacaktır. Bunun dışındaki durumlarda Bakanlar Kurulu da ilgili kişinin tutuklanması konusunda uygun göreceği başka emirler ısdar edebilecektir.

8.maddeye göre; tutuklama emirleri bazı durumlarda ertelenebilecek ve devamında tutuklama emirlerinin süresine dair bu emir iptal edilmediği takdirde sadece üç aylık bir süre için yürürlükte kalacaktır. Bakanlar Kurulunca ikinci üç aylık bir süre ile yenileme olması durumunda tutuklama süresine ilişkin bir artış olacaktır.

Başka yargı işlemlerinin korunmasına yönelik olarak Bölüm 61'in 11.maddesinde adı geçen Yasa'da yer alan kurallar tutuklama emrine konu yangın çıkarma olayı ile ilgili olarak tutuklanan bir kişi aleyhine herhangi bir suçtan kovuşturma başlatılmasına engel teşkil etmeyecektir.

3.1.7 Fası 105 Yabancılar ve Muhaceret Yasası

Fası 105 Yabancılar ve Muhaceret Yasası (Fası 105) 13.maddesine göre; yasaklı göçmenin³¹² sınır dışı edilmesi³¹³ amacıyla bir muhaceret memuru kişinin, gerekli emirnamenin hazırlanması için tutuklanmasını sağlayabilecektir. Ayrıca kural olarak son on yıl içinde muhaceret memuru, KKTC'de ikamet eden biri olarak en az yedi sene süreyle ikamet etmemiş olan bir yabancıyı, sınır dışı edilmesi maksadıyla gerekli görülen emirnamenin hazırlanabilmesi için bu kişinin tutuklanmasını sağlayabilecektir.

Bir muhaceret memurunun, yasaklı göçmenin tutuklanmasını sağlayabilmesi durumu müzekkeresiz tutuklama yetkisine tekabül etmektedir. Muhaceret memuru rütbe olarak düşük rütbede bir memurdur. Oysaki müzekkeresiz tutuklama yetkisi kurallarına bu kural uymamaktadır. Temel hakların özüne dokunmamak adına burada da gerekli değişikliklerin yapılması gerektiği düşüncesindeyiz.

19.madde de ise baş muhaceret memuru veya onun görevlendirdiği herhangi bir memur yabancı uyruklu kişileri yurt dışına çıkarmak amacıyla tutuklayacaktır. Ancak bu şekilde tutuklanarak yurt dışına çıkışı sağlanan yabancı uyruklu kişilerin, ülkeye yeniden girebilmek için gerekli yükümlülükleri yerine getirmesi veya ülkeye girişine engel konulan sürenin sona ermesi durumunda alınan tutuklama ve ihraç kararı ortadan kalkacak ve bu kişilerin ülkeye girişlerine izin verilecektir.

Geçici 4.maddede izinsiz ikamet edenin ya da çalışanın ya da her ikisinin de tespit edilmesi üzerine muhaceret işleriyle görevli daire tarafından aleyhinde tutuklama ihraç kararı alınan; ancak aleyhlerinde alınan bu karar herhangi bir sebeple uygulanamayan yabancı uyruklu kişiler, sözü edilen Yasanın yürürlüğe girdiği tarihten başlayarak altmış gün içerisinde muhaceret işleriyle görevli daireye başvurarak yürürlükteki aylık asgari ücret tutarındaki para cezasına ilave olarak belli bir meblağı muhaceret işleriyle görevli dairenin

³¹²Göçmen tanımı için bkz. **TURHAN**, Turgut; *Vatandaşlık Hukuku Ders Notları (Vatandaşlık)*, Yetkin Yayınları, Ankara, Y.: 2009, 102; **ÇELİKEL/ÖZTEKİN GELGEL**, s. 22.

³¹³Sınır dışı etmek ile ilgili durum için bkz. **ÇELİKEL/ÖZTEKİN GELGEL**, s. 108-114.

veznesine yatırmaları durumunda aleyhlerinde alınmış olan tutuklama ihraç kararı kaldırılacaktır.

3.1.8 Bölüm 153 Ölüm Sorgu Yargıçları Yasası

Ölen bir kişi üzerinde hemen soruşturma yapılmaya başlanır ve ölümün sebebi/sebepleri belirlenmek istenir. Bu çerçevede sözü edilen Yasa kapsamında işlemler başlatılır.

Bölüm 153 Ölüm Sorgu Yargıçları Yasası (Bölüm 153) 4/d-ii maddesinde ölümle ilgili olarak gözaltında ya da tutuklanmak üzere olan kişinin lehine olmayan yargısal bir işlem başladığında ölüm sorgu yargıcı ihbar yapıldığı andan itibaren yargı işlemleri neticelenene kadar ölüm sebepleriyle alakalı soruşturma başlatılmayacak ya da başlatılmışsa devam ettirilmeyecektir.

Hapishanede veya poliste gözetim altında ölen tutuklulara dair ise 6.maddede bir düzenleme vardır. Buna göre sözü edilen yerlerde bulunan kişinin, nedeninin bilinmediği bir şekilde ölmesi durumunda, ölümün meydana geldiği ilçenin ölüm sorgu yargıcı, ölüm sebepleriyle alakalı bir soruşturma başlatacaktır. Kişinin almış olduğu ceza idam kararına yönelikse, infazın sonlanmasıyla soruşturma başlatılacaktır.

Çalışmamızla doğrudan ilgisi olmamakla birlikte hatırlatmakta yarar gördüğümüz 20/2014 sayılı Yasa ile 2014 yılında ölüm cezası Fasil 155 Ceza Usul Yasasından kaldırılmıştır. Ancak ölüm ya da idam cezası hala Anayasada ve diğer yasalardan kaldırılmadığı için yürürlüktedir. Uygulamada yeri olmayan ölüm cezasıyla ilgili hükümlerin yürürlükten kalkmasının uygun olacağı düşüncesindeyiz. Zira çağdaş ceza usul hukuku uygulanan ülkelerde ölüm cezasının yer almadığını söylemek yanlış olmayacaktır. Ayrıca temel insan haklarından olan yaşama hakkının üstünlüğünün korunması gerekmektedir.

Ölüm sebepleriyle ilgili tahkikatın durdurulması konusunda ise yetkili olan kişi ölüm yargıcısıdır. Sözü edilen Yasanın 23.maddesinde bir kişiyle ilgili tutuklama düşünülmüyorsa özellikle kamu yararı dikkate alınarak bu karar verilebilecektir.

3.1.9 Bölüm 154 Ceza Yasası

Bölüm 154 Ceza Yasası (Bölüm 284) en son 2018 yılında on dördüncü kez değiştirilmiştir. Ve bu Yasa tutukluluk hâline ilişkin birçok hüküm barındırmaktadır. Bunlardan biri savaş tutsaklarının kaçmasına yardım etmek suçuyla ilgilidir. Bir savaş esirine, tutuklu bulunduğu cezaevi/yerden/KKTC'den kaçması için yardım eden kişinin ağır bir suç işlemiş olacağından söz edilmektedir.

Yine 60.madde de tutuklama yetkisi konusunda ve 61.maddenin 2.fıkrasında paketleri muayene yetkisine ilişkin yasaklı madde bulunması durumunda tutuklama yetkisi hüküm altına alınmıştır.

Madde 94/2'de sarhoş bir kişinin üzerinde ateşli silah, bıçak veya öldürücü bir silah bulunması hâlinde söz edilmiştir. Böyle bir durumda müzekkeresiz tutuklama yapılabileceği ifade edilmektedir. Ancak defaten söylediğimiz gibi tutuklanması emredilen kişilerin müzekkeresiz tutuklanması durumu yetkili bir merciin emriyle ve milli güvenlik açısından ve kamu düzeni konusunda gecikmesinde sakınca olan hâllerin varlığı durumlarında kullanılabilir. Kişi özgürlüğü ve güvenliği hakkının özüne dokunmamak adına zorunlu olan değişikliklerin bir an önce hayata geçmesi gerektiği düşüncesindeyiz.

Bir kamu görevlisi tarafından yasal olarak verilen emir üzerine bu görevliye yardım etmeyen kişi hafif bir suç işlemiş sayılacaktır. Bu görev özellikle bir kişinin tutuklanmasına ilişkindir (Fasıl 154 130).

Bir kişinin yasal olarak tutuklanması veya alıkonmasına direnmekten dolayı da yine bu suçu işleyen kişiye cezai yaptırım bulunmaktadır (Fasıl 154 228). 244.maddenin (a) bendinde ise tutuklanmaya direnen kişi için iki yıla kadar hapis cezası öngörülmektedir.

Son olarak bahsi geçen Yasa'nın 250.maddesinde bir kişinin başka bir kişiyi gizlice ve haksız olarak tutuklanması için kaçırmaları durumundan söz etmektedir. Böyle bir durumda ise ağır bir suçun varlığından söz etmek gerekecektir.

3.1.10 Bölüm 284 sayılı İnfeksiyöz Hastalıklar (Mahpuslar) Yasası

Bölüm 284 sayılı İnfeksiyöz Hastalıklar (Mahpuslar) Yasası (Bölüm 284) oldukça eski ve 1900 yılında yürürlüğe giren bir Yasadır. 2.maddede mahpusları tutuklama yetkisinden söz edilmektedir. Ve buna göre bulaşıcı veya infeksiyöz bir hastalığa yakalanan kişi herhangi bir hastanede veya akıl hastanesinde kural olarak üç ayı aşmayan bir süre tutuklu bırakılabilecektir. Hastalığın iyileşmesi sonucunda kişi de serbest bırakılacaktır.

Bölüm 153'ün 3.maddesinde tutuklu bulunan hasta kişi eğer bu esnada kaçarsa o takdirde kişiye müzekkeresiz tutuklama uygulanabilecektir. Ancak tutuklanması emredilen kişilerin müzekkeresiz tutuklanması durumu yetkili bir merciin emriyle ve milli güvenlik açısından ayrıca kamu düzeni konusunda gecikmesinde sakınca olan hâllerde kullanılabilecektir. Anayasaya aykırı olan bu durumun değişmesi gerektiği düşüncesindeyiz.

Nihayet 4.maddesinde Bakanlar Kuruluna, tutuklu bulunan kişilerle ilgili tüzük yapma yetkisi verilmiştir. Bu kişilerin disiplinini, tıbbi tedavisini ayrıca esenliğini sağlamak için Bakanlar Kurulu tüzük yapma yetkisine sahip olabilecektir.

3.1.11 Fasıllık 286 Cezaevi Disiplin Yasası

Fasıllık 286 Cezaevi Disiplin Yasası'nın (Fasıllık 286) 11.maddesinde müebbet hapis cezası çekmekte olan kişinin tahliyesinden bahsedilmektedir. Ancak burada yeniden suç işleyen kişiyle ilgili bu kişinin, herhangi bir emniyet mensubu tarafından tutuklanabileceğine yer verilmektedir. Ancak tutuklanması emredilen kişilerin müzekkeresiz tutuklanması durumu yetkili bir merciin emriyle ve milli güvenlik ve kamu düzeni konusunda gecikmesinde sakınca olan hâllerde kullanılabilecektir. Kişi özgürlüğü ve güvenliği temel hakkının özüne dokunmamak adına gerekli değişiklikler yapılmasının zorunlu olduğu düşüncesindeyiz.

Yine madde 9'a ilişkin genç suçluların herhangi bir memur tarafından müzekkeresiz tutuklama yetkisi düzenlenmiştir. Bir önceki paragrafta söylemiş olduğumuz cümleler burada da geçerlidir.

3.1.12 Cezaevleri Tüzüğü

Cezaevleri Tüzüğünde tutukluluğa ilişkin birtakım hükümler düzenlenmiştir. Dolayısıyla tez konumuz açısından bahsi geçen Tüzükte yer alan hükümlere değinmeyi yararlı buluyoruz. Cezaevleri Tüzüğü Fası 286'nın 4.maddesi altında düzenlenmiştir.

Cezaevleri Tüzüğü'nün 109.maddesinde ölüm cezası almış bir kişiden söz edilmektedir. Buna göre; tutuklu kişinin üzerinde tehlikeli ya da gereksiz olan her ne eşya var ise gardiyan arama yaparak bu eşyayı alacaktır. Çalışmamızla doğrudan ilgisi olmamakla birlikte devamındaki 110.maddede ölüm cezası almış bulunan kişinin ayrı bir yerde hapsolacağı ve başında iki gardiyan duracağı düzenlenmiştir. 111.madde de ölüm mahkûmunu ziyaret edecek kişilerden, 112.maddede ise ölüm cezası almış olan ve hücrede tutulan kişilerden ve 113.madde de ölüm cezası almış olan kişilerin yiyeceğinden bahsedilmektedir. 161.maddede ise af ile ilgili hükümler yer almaktadır. Ölüm cezasının müebbet hapis cezasına çevrildiği şeklindeki hükmün ve diğer maddelerden ölüm cezasının kaldırılması gerektiği düşüncesindeyiz.

3.1.13 Cezaevleri Hizmet Tüzüğü

Cezaevleri Hizmet Tüzüğünde 10.madde de bazı hâllerde gardiyanların tutuklanma yetkisi düzenlenmiştir. Yüksek rütbeli bir memurca suç işleyen gardiyan hakkında tutuklama yapılabilecektir.

Adı geçen tüzükte tutuklamaya dair başka bir madde yer almamaktadır. Ve bu tüzük Fası 286 Cezaevi Disiplin Yasasının 6.maddesinde düzenlenmiş bulunmaktadır.

3.2 Haksız Tutuklama

Tutuklamanın öncelikle Anayasaya ardından uluslararası bir sözleşme olan AİHS'e ve kanunlara uygun olarak yapılmaması durumunda haksız tutuklamanın var olduğunu kabul etmek gerekecektir³¹⁴. Kişinin tutuklanmasını

³¹⁴ÖZTÜRK/TEZCAN/ERDEM/SIRMA GEZER/SAYGILAR KIRIT/ALAN AKCAN/ÖZAYDIN/ERDEN TÛTÛNCÛ/ALTINOK VILLEMIN/TOK, s. 461; Ayrıca hukuka

yargıç ve savcılarının keyfi davranışlarına bırakmamak gerekir. Yargıçlar ve savcılar yasaların uygulayıcısıdır; ancak basit gerekçelerle bir kişiyi özgürlüğünden etmek haksız bir tutuklamanın varlığını gösterecektir³¹⁵. Tutuklamanın cezai niteliğinin olmadığı doğrudur; fakat muhakeme sonucunda kişi hürriyeti bağlayıcı bir ceza alırsa tutuklu kaldığı süre aldığı cezadan mahsup edilir³¹⁶.

Kişinin beraat etmesi ya da hakkında kamu davası açılmaması durumlarında tutukluluğun devam etmemesi gerekmektedir. Tutukluk devam ettiği sürece haksız bir tutuklamadan söz edilecektir.

Bir kişinin tutuklu kaldığı süre belirlidir ve kişi asgari süre sonunda serbest bırakılacaktır³¹⁷. Asgari süreye ilişkin AİHM, on iki saatin aşılması gerektiği üzerine karar vermiştir. On iki saat aşıldığı takdirde haksız tutuklamanın sonuçları doğacaktır³¹⁸.

Bir koruma tedbiri geçici olma, oranlılık, araç olma gibi özellikler taşınmalıdır. Bu tedbirlerin gayesi maddi gerçeği bulmaktır. Ayrıca kararların uygulanabilmesi açısından da koruma tedbirlerine başvurulmaktadır. Sözü edilen tedbirler bir amaç değil, araçtır. Koruma tedbirleri amaç olmadığı için doğal olarak geçicidir. Bu tedbirlere başvurmak suretiyle elde edilecek yarar ile bu tedbirlerin kişi üzerindeki sonuçları arasında bir denge bulunması gerekir. Ceza ile koruma tedbiri arasında bir oranın bulunması aranmaktadır³¹⁹. Bir koruma tedbiri olarak uygulanan tutuklama etkin bir

aykırı tutuklamalarda haksız tutuklamayı açıklayan bir durumdur. Bu konuda bkz. **TEZCAN**, s. 28.

³¹⁵Bu konuda **BECCARIA**, Cesare; *Suçlar ve Cezalar Hakkında*, 7.Bs., İmge Kitabevi, Ankara, Y.: 2018, 149.

³¹⁶**DÖNMEZER/ERMAN**, *Cilt III*, s. 124; **ŞENTUNA**, Mustafa Tarık; *Tutuklama ve Adli Kontrol*, Seçkin Yayıncılık, Ankara, Y.: 2014, 14; **ŞAHİN/GÖKTÜRK**, s. 297.

³¹⁷Bu konuda bkz. **TEZCAN**, s. 39; **ŞAHİN/GÖKTÜRK**, s. 305; **ÖZBEK/DOĞAN/BACAĞSIZ/TEPE**, s. 211.

³¹⁸Bu konuda bkz. Labita/İtalya, Başvuru Numarası: 26772/95, Karar Tarihi: 06.04.2000, <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22documentcollectionid%22:%5B%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22%7D>, (e.t. 21.05.2019).

³¹⁹Koruma tedbirlerine ilişkin görüşler için **ÜNVER/HAKERİ**, s. 681; Tüm bu özelliklerin yanında koruma tedbirlerinin, istisnai olma özelliğinin de olması gerektiğine dair **İNCİ**, s. 34-36; **ŞAHİN/GÖKTÜRK**, s. 276; **GÖKÇEN/BALCI/ALŞAHİN/ÇAKIR**, s. 365.

soruşturma ve kovuşturma ayrıca infaz yapılacaksa infaz için gerekli görülebilir³²⁰.

Tutuklanan kişi için unutulmamalıdır ki suçluluğu ispat edilinceye kadar kişi masumdur. Her hukuk devletinde kabul edilen ve masumluk karinesi ile de sıkı bir bağı olan şüpheden sanık yararlanır ilkesi (in dubio pro reo) gözetilmelidir³²¹.

3.3 Haksız Tutuklamanın Sonuçları ve Yargılama

Haksız bir şekilde tutuklama yapılması sonrasında haksızlığa uğratılan zanlı/sanık, temel hak kaybından dolayı yargıya başvuracaktır. Bu kapsamda haksız tutuklamaya uğratılan kişi, Anayasanın 16.maddesine göre bu duruma itiraz etme hakkına sahip olacaktır. Bu itiraz, istinafa başvuru şeklinde gerçekleşmektedir. Anayasanın 16.maddesinde yargıcın verdiği kararlara karşı istinaf yolunun kapatılamayacağı ayrıca yakalanması ya da tutukluluğu sebebiyle özgürlüğünden yoksun bırakılan kişinin, dava açarak tazminat alma hakkına sahip olacağı düzenlenmiştir.

Bir yargıcın vermiş olduğu karar doğrultusunda bu karara yönelik istinafa başvurulacak ve Yargıtay Ceza Mahkemesi'nin sözü edilen başvuruyu karara bağlaması beklenecektir. Ardından karar çıktığı anda zanlı/sanık lehine bir karar çıkarsa yani haksız tutuklamanın varlığı kabul edilirse; kaza mahkemesinde tazminat davası açılacaktır. Anayasada da düzenlendiği gibi istinaf yolu kapatılamayacaktır. Bunun yanında koruma tedbirlerinden olan yakalama veya tutuklamaya ilişkin özgürlüğünden yoksun bırakılan kişilerin dava açarak tazminat alma hakkına sahip olacağı düzenlenmiştir.

3.3.1 İstinaf

İstinafa ilişkin olarak Anayasanın 151.maddesinin 3.fikrasında Yargıtay'ın devlette en yüksek istinaf mahkemesi olduğu ifade edilmiştir. Yargıtay'ın sözü edilen Anayasa ve onun gereğince yapılan yasa ve Mahkeme Tüzüğü

³²⁰Bu konuda ŞEN, Ersan/ÖZDEMİR, Bilgehan; *Tutuklama*, 3.Bs., Seçkin Yayıncılık, Ankara, Y.: 2012, 21; ÖZTÜRK/TEZCAN/ERDEM/SIRMA GEZER/SAYGILAR KIRIT/ALAN AKCAN/ÖZAYDIN/ERDEN TÜTÜNCÜ/ALTINOK VILLEMIN/TOK, s. 462.

³²¹ŞAHİN/GÖKTÜRK, s. 30; ÖZBEK/DOĞAN/BACAKSIZ/TEPE, s. 61; GÖKCEN/BALCI/ALŞAHİN/ÇAKIR, s. 118.

kurallarına bağılı olarak herhangi bir mahkeme kararının istinafa ait davalara bakmak ve karara bağlamak yetkisine sahip olacağı da düzenlenmiştir.

Yine Fasil 155'in 131.maddesinden 149.maddesine kadar istinaf konusu düzenlenmektedir. Alt mahkemelerin kararları veya emirlerine yönelik olarak yüksek mahkemede istinafa başvurulabilmektedir.

Fasil 155'in yanında bir de 9/1976 sayılı Mahkemeler Yasası'nın (9/1976) 37/2.maddesi istinafa başvurma hakkı ile ilgili hükümler içermektedir. Böylelikle zanlı/sanık istinafa başvurmaya ilişkin her iki yasa nezdinde yetkilidir.

9/1976'nın 37/2.maddesi ise sözü edilen madde kuralları saklı kalmak üzere Fasil 155'e bağılı olarak bir mahkemenin ceza yetkisi kullanıyor olması durumunda yargıcının bir emrine karşı Yargıtay'a istinaf başvurusunda bulunulabilecektir. İstinaf mahkûmiyet, verilen ceza ya da her ikisi aleyhine yapılabileceği gibi ceza yetkisiyle donatılmış bir mahkemenin ya da yargıcının mahkûmiyet ya da kararın niteliğinin cezai olmaması ya da emri aleyhine de yapılabilir biçiminde düzenlenmektedir.

9/1976'nın 37/2.maddesindeki düzenleme sonrası Fasil 155'in içerdiği istinaf ile ilgili hükümler için izin gereksinimi ortadan kaldırılmış olmaktadır. 9/1976 sayılı Yasa ile Fasil 155'te mahkûmiyet ve ceza aleyhine istinaf iznine tabi olma zorunluluğu meselesi zımnen yürürlükten kalkmış gibidir³²². Hatta sözü edilen konuyla ilgili Theodoros Panayioti Shourris v. The Republic and Gregoris N. Kazantzis v. The Police (1961) CLR 11 davasında³²³ mahkûmiyet ve ceza aleyhine istinaf iznine dair artık bunun gerekli olmadığına hükmetmiştir. Hatta o dönemki adıyla Adalet Mahkemesi Kanunu yani 9/1976 sayılı Yasa'ya yönelik 37/2.maddenin uygulanabilirliği; ancak Fasil 155'in 131/1.maddesinde denildiği gibi Ceza Usul Yasasına bağılı olmak kaydıyla sınırlı olacaktır.

³²²Bu konuda **VEZİROĞLU/GÜMÜŞ**, s. 347; Aynı yönde **SÖZMENER**, *Ceza Usul 2*, s. 1577.

³²³Sözü edilen davada Fasil 155'te olan mahkûmiyet ve ceza aleyhine istinaf iznine tabi olma zorunluluğunun zımnen yürürlükten kaldırıldığına ilişkin yorumu için bkz. <http://www.cylaw.org/>, (e.t. 19.08.2019).

3.3.1.1 İstinaf Edilebilir Kararlar

Ceza yargılama yetkisi kullanan mahkemelerin hangi kararlarının istinaf konusu olabileceği Fası 155'in 132-136.maddelerinde ve 9/1976'nın 37/2.maddesinde düzenlenmiştir.

Bir dava sonucunda verilecek olan hüküm ve kararlar aleyhine kişilerin istinaf hakkı vardır. Bu kapsamda ara kararlar veya emirler Fası 155'e göre istinaf edilebilir kararlardan değildir.

Ara kararlara yönelik istinafa başvurulamayacağı söylene de eski bir dava olan Attorney General v. Enimerotis Company ve diğerleri (1966) 2 CLR 25 davasında³²⁴ Yüksek Mahkeme, Fası 155'in 48.maddesine göre bir ara karar aleyhine yapılan istinaf başvurusu hakkında karar vermiştir. Cezai bir duruşmanın ertelenmesi konusunda bir yargıcın kararına ve emrine itiraz edilmiştir. Yargıcın, bir davayı ertelemek için kendisine verilen takdir yetkisini uygun bir biçimde kullanıp kullanmadığı konusunda Yüksek Mahkeme karar vermiştir. Normal şartlarda ara kararlar konusunda yetkisi olmayan Yüksek Mahkeme'nin bu kararı esasen temel hakları zedelenen kişiler için yerinde bir karar olmuştur. Bahsi geçen 1966 yılında verilen Yüksek Mahkeme kararı temel hakların korunmasına yöneliktir; ancak daha sonraları 1992'de bu karar ne yazık ki değişikliğe uğratılmış ve ara kararlara yönelik istinaf hakkının olmadığı vurgulanmıştır. Kyriakou v. Municipality of Engomi (1992) CLR 414 davasında³²⁵ ara kararlara karşı istinaf hakkının olmadığına karar verilmesi özellikle temel hakların korunması konusuna zarar vermiştir.

Mahkemenin herhangi bir ara kararı veya emri yine sözü edilen mahkemenin meseleyle ilgili nihai kararı aleyhine yapılan bir istinaf başvurusunda bir istinaf sebebi olarak ileri sürülebilecektir. Makriyiannis v. The Police (1996) 2 CLR 4 davasında³²⁶ mahkûmiyet aleyhine istinaf başvurusunda bulunulmuştur.

³²⁴Sözü edilen karar için bkz. <http://www.cylaw.org/>, (e.t. 19.08.2019).

³²⁵Bu konuda Güney Kıbrıs Rum Kesimi'nde yazılmış olan İngilizce eser için bkz. **NEOCLEOUS**, Andreas; *Introduction to Cyprus Law (Cyprus Law)*, Limassol, Y.: 2000, 483-485.

³²⁶Bu konuda bkz. **NEOCLEOUS**, *Cyprus Law*, s. 485.

Bidayet Mahkemesi'nin nihai kararının yanında "prima facie case"³²⁷ in var olup olmadığına ilişkin ara kararda bir istinaf sebebi olarak istinaf konusu yapılmıştır.

KKTC Ceza Usul Hukukunda ara kararlara karşı istinaf hakkı yoktur. Temel hakları koruyan herhangi bir düzenleme veya yüksek mahkeme kararı mevcut değildir. Ancak istisnai olarak Anayasanın 16/8.maddesinde yargıcın verdiği tutukluluğa ilişkin kararlara karşı istinaf yolunun kapatılamayacağı düzenlenmiştir. Buna göre tutuklama koruma tedbirine yönelik sanık, yüksek mahkemede istinaf hakkına sahiptir. Sanık yanında zanlının da istinafa başvurma hakkının olması gerekir. Anayasa içerisinde istinaftan yararlanacak olan kişi olarak sanıktan bahsedilse de bunun aynı zamanda zanlı içinde geçerli olacağını söylemek gerekir. Zira uygulamada sözü edilen şekilde bir düşünce hâkimdir. Buna rağmen Anayasa içerisinde de zanlı kelimesinin geçmesinin bir zorunluluk olduğu kanaatindeyiz.

Fasıl 155'in 131-137.maddeleri arasında ceza yetkisi kullanan bir alt mahkemenin kararları aleyhine istinaf hakkı ile hükümler düzenlenmektedir. Ayrıca ağır ceza mahkemelerinin beraat kararları aleyhine de istinaf hakkı tanınmıştır.

Kefaletle sanığın serbest bırakılması veya bırakılmamasına yönelik kararlarda istinaf hakkı vardır. Fasıl 155'in 157/3.maddesinde ceza yetkisi ile donatılmış bir mahkemenin kişinin kefalet ile serbest bırakılabilmesi için vereceği karar ya da emrin aleyhine Yargıtay olarak yüksek mahkemeye istinaf başvurusunda bulunulabileceği düzenlenmiştir. Buna bir örnek olarak Yargıtay Ceza kararı³²⁸ verilebilir. Buna göre Fasıl 155'in bir ceza mahkemesinin sanığın kefalet ile serbest bırakılması veya serbest bırakılmaması yani "bail" ile ilgili verdiği bir emir aleyhine sanığa istinaf etme hakkı veren sarih bir maddesi bulunmamakla beraber Kıbrıs'ta senelerden berigerek cumhuriyet kurulmadan önce ve gerekse cumhuriyet kurulup da 14/1960 sayılı 1960 Adalet

³²⁷Prima facie case, ilk bakışta haklı görülen dava anlamına gelmektedir. Bu konuda bkz. **ŞENER**, s. 647; Aynı görüş için online sözlüğe bkz. <https://tureng.com/en/turkish-english/prima%20facie%20case>, (e.t. 21.08.2019).

³²⁸Mehmet Mustafa Paşa ile Emniyet Müdürlüğü kararı, 02.03.1972 tarihli, Yar. Ce. /İstinaf No. :4/1972, <http://www.mahkemeler.net/cgi-bin/default.aspx>, (e.t. 12.07.2019).

Mahkemeleri Kanunuyürürlüğü girdikten sonra istinafmahkemeleri bir sanığın kefalet ile serbest bırakılıpveyaserbestbırakılmaması ileilgiliverilenemirler aleyhine yapılan istinafları dinleme yetkisi olduğunu kabul etmiştir.

İstinaf hakkının geniş olarak kullanıldığı ve sonradan çıkan bir hüküm vardır ki esasen bu hükme bakılması istinaf hakkının kullanılmasına yönelik yeterli olacaktır. Buna göre; 9/1976'nın 37/2.maddesinde sözü edilen maddenin kuralları saklı kalmak koşuluyla Fasıllık 155'e bağılı olarak ceza yetkisiyle donatılmış bir mahkemenin ya da yargıcının bir kararına karşı Yargıtay'a istinaf başvurusu yapılabileceğı düzenlenmiştir. İstinaf mahkûmiyet, ceza ya da her ikisine yönelik yapılabilecektir. Ceza yetkisiyle donatılmış mahkemenin ya da yargıcının mahkûmiyet ya da ceza kararı olmasa bile bu emirlere karşı da sözü edilen başvurunun yapılabileceğı ifade edilmektedir.

İstinaf hakkının geniş olarak kullanıldığı bir Yargıtay Ceza kararı³²⁹ da mevcuttur. Kararda 9/1976'nın 37/2.maddesinde istinaf etme hakkının çok geniş tutulduğu ve ceza yetkisi kullanan yargıcın bir kararına karşı istinaf yapılabileceğı belirtilmiştir. Ayrıca Fasıllık 155'in 43.maddesini "istinafın mümkün olmadığı şeklinde" yorumlamak mümkün olsa bile 9/76'nın sözü edilen hükmü ile Fasıllık 155'in 43.maddesinin hükmü kalmadığını ve kararın istinafa açık hâle geldiğı sonucuna varmamız gerekir denilmiştir. Tabi burada Fasıllık 155'in kurallarına bağılı olmak kaydıyla ibaresi görmezden gelinmiştir. Böyle bir kararın çıkmış olması ile KKTC'de ara kararlarda tıpkı nihai kararlarda olduğu gibi istinaf hakkı kapsamında değerlendirilecektir.

3.3.1.2 İstinafa Başvurma Yetkisi

İstinafa başvurma yetkisi Yasa tarafından sadece belirli kişilere tanınmıştır. Bu yetkiye sahip olanlardan birisi başsavcıdır. Bilindiğı gibi Başsavcı mahkûmiyet veya ceza aleyhine istinaf etme hakkına sahiptir. Yine Başsavcı Fasıllık 155'in 137/1 (a) maddesinde sayılan bazı sebeplerden dolayı kaza mahkemesinin ya

³²⁹Erol Barbaros ile Mehmet Sözmener kararı, 12.09.2000 tarihli, Yar. Ce. No. :36/2000 D. No:3/2000, <http://www.mahkemeler.net/cgi-bin/default.aspx>, (e.t. 12.07.2019).

da ağır ceza mahkemesinin vermiş olduğu beraat kararını istinaf edebilecektir ya da edilebilmesine onay verebilecektir. Bazı sebeplerden kasıt:

- Mahkemenin beraat kararına dayanak olabilecek olguları uygun bulabilmesi için şahadetin olmadığı,
- Şahadet ya da şahitlik konusunun eksik olarak kabulüne ya da olmamasına ilişkin,
- Kanunun olgular konusunda hatalı olarak uygulandığı,
- Usul konusunda bazı usulsüzlüklerin bulunmuş olduğu durumlardır.

Başsavcı ayrıca cezanın yetersiz olduğunu düşünüyorsa mahkemenin vermiş olduğu kararı istinaf edebilecektir ya da istinaf edilebilmesine onay verebilecektir (Fasıl 155 137/1b). Burada mahkemenin ceza ya da kaza mahkemesi olması mühim değildir. Her iki mahkemenin vermiş olduğu karara yönelik işlem yapabilecektir.

İstinafa başvurma yetkisine haiz olan bir başka kişi ise suçunu kabul eden zanlı/sanıktır. Mahkûmiyet aleyhine istinafta bulunmak isteyen sözü edilen kişiler; ancak belirli hâllerde istinaf hakkına sahiptir. Buna göre:

- a) Ceza kanunda belirlenmiş bir ceza değilse,
- b) Kabul edilen olguların bir suç oluşturmaması sebebiyle mahkûmiyet durumudur.

Bir diğer istinafa başvurma yetkisine sahip kişi mahkûm kişidir. Bir mahkûm da ceza aleyhine istinafa başvurma hakkına haizdir. Meğerki ceza miktarı yasaca saptanmış olsun³³⁰.

Bazı durumlarda Başsavcı, zanlı/sanık veya mahkûm olan kişiler istinafa başvuramazlar. Bu durum Fasıl 155'in 136.maddesinde düzenlenmiştir. Bu hâller:

³³⁰Bu konuda **VEZİROĞLU/GÜMÜŞ**, s. 353.

- a) Verilmiş olan bir para cezasını ya da başka parayı ödemiş olmak hususunda emre riayetsizlikten verilen hapislik emirlerinin verildiği durumlar,
- b) Kefil bulmak ya da kefalet altına girmiş olmak ya da herhangi bir teminatla ilgili olarak verilmiş olan emirlere riayetsizlikten dolayı verilecek hapislik emirleri durumlarıdır.

Bu durumlarda ise sözü edilen kişilerin istinaf edemeyeceği ya da istinaf başvurusunda bulunmak için onay verilmesi maksadıyla dilekçe sunamayacağı düzenlenmiştir.

Anayasanın 18/3.maddesinde hiçbir yasanın suçun ağırlığı ile orantılı olmayan bir ceza koyamayacağı şeklinde bir düzenleme yer almaktadır. Fasıllık 155'in 136.maddesinin, Anayasanın 18/3.maddesine aykırı olduğu akla gelebilir. Ancak uygulamada genel kanı Anayasaya aykırılık olmadığı yönündedir. Gerekçeleri ise bu hâllerin önceden verilmiş olan hapislik cezalarına ek olarak düzenlenen hâller olması şeklindedir³³¹. Ayrıca bu konuda bir Yargıtay Ceza kararı³³² da örnek olarak gösterilebilir. Karara konu olayda Yüksek Mahkeme'nin verdiği karar şu şekildedir: "Bidayet Mahkemesi'nin kestiği esas ceza hapislik olmayıp para cezası olduğu için kanaatimizce 147(3) maddesi tahtında mahkûmun talep ettiği gibi hapislik cezasını muvakkaten kaldırmaya salâhiyetimiz yoktur. Aynı sebeple para cezasını ödemeyip de hapse giren bir mahkûmu gerek bu madde gerekse 157.madde tahtında kefalet ile serbest bırakmak salâhiyetimiz yoktur. Keza Fasıllık 155'in 136. maddesine göre para cezasını ödemeyip hapse giren bir mahkûmun bu hususta istinaf hakkı yoktur" denilmektedir. Sözü edilen olayda Yüksek Mahkeme para cezasını ödemeyip hapse giren mahkûm için istinaf hakkının olmadığını düşünmektedir. Biz de bu konuda genel kanıya katılıyoruz ve bazı hâllerde istinafa başvurma hakkının

³³¹VEZİROĞLU/GÜMÜŞ, s. 355.

³³²Ahmet Mithat Berberoğlu ile Emniyet Müdürlüğü kararı, 01.09.1973 tarihli, Yar. Ce. /İstinaf No. :19,21/1973, <http://www.mahkemeler.net/cgi-bin/default.aspx>, (e.t. 13.07.2019).

olamayacağı hususunda hemfikiriz. Anayasaya aykırı bir durum olduğunu düşünmemekteyiz.

3.3.1.3 İstinafın Süresi

İstinafa başvurma yetkisi Yasa'da düzenlenen şekliyle başsavcıda, zanlı/sanık olan kişide veya mahkûm olan kişidedir. Bu kişilerin dışındakiler tarafından istinafa başvuru yapılamayacaktır.

Başsavcının istinafa başvurma yetkisi kararın açıklandığı günden itibaren on dört günün içinde mukayyide yapılabilecektir (Fasıl 155 137/2). Kararı veren mahkeme bu konuda yetkili mahkemedir. İstinaf ihbarnamesi dosyalanması şeklinde gerçekleşecektir.

Ağır ceza mahkemesinin verdiği mahkûmiyet kararının aleyhine istinaf süresi kararın açıklandığı tarih göz önüne alınarak bu tarihten itibaren on gün zarfında Baş Mukayyit'e bir istinaf ihbarnamesi sunulmasıyla gerçekleşebilecektir (Fasıl 155 132/2).

Eğer kaza mahkemesinin istinaf edilebilir bir kararı aleyhine istinaf başvurusunda bulunulmak istenirse karar açıklanır açıklanmaz aynı günden itibaren süre başlayarak on gün zarfında kişinin kararı veren kaza mahkemesi mukayyidine bir istinaf ihbarnamesi sunması gerekecektir (Fasıl 155 133 2).

Duruma göre ağır ceza mahkemesinin ya da kaza mahkemesinin kararı aleyhine istinaf başvurusunda bulunan kişi, herhangi bir cezaevinde ya da kurumda tutuklu bulunduğu ya da nezaret altında tutulduğu durumlarda Baş Mukayyit'e veyahut da kaza mahkemesi mukayyidine bildirilmek üzere cezanın açıklandığı tarihten başlayarak on gün zarfında istinaf ihbarnamesini hapisli olan sorumlu kişisine vererek istinaf başvurusunu yapabilecektir³³³.

Bazı durumlarda istinaf süresinin uzatılması söz konusu olabilir. Fasıl 155'in 134.maddesi bu konuyu düzenlemektedir. Sözü edilen maddede ölüm cezasına dair bir mahkûmiyetin dışında istinaf başvurusu yapmak için onay

³³³VEZİROĞLU/GÜMÜŞ, s. 355.

dilekçesi sunulabileceği ve iyi bir neden gösterilmesi durumunda Yargıtay tarafından sürenin uzatılabileceği ifade edilmektedir.

Bir kararda³³⁴ denildiği gibi istinaf başvurusunun uzatılmasına dair usule ilişkin kurallara çok sert bir şekilde uyulması gerekir. Ancak bunun da bir istisnası vardır. Buna göre hayırlı ve iyi bir sebebin bulunması durumunda usule ilişkin kurallar konusunda esneklik uygulanabilir. Sözü edilen kararda "good cause" yani avukatın hayırlı ve iyi bir sebep gösterememesi neticesinde Mahkeme, başvuruyu reddetmiştir. Ayrıca yine bir kararda³³⁵ belirtildiği üzere yargılama tutanaklarının elde edilmemiş olması istinaf başvuru süresinin uzatılması için iyi bir sebep oluşturmayacaktır fikri savunulmuştur. Avukatın alelade bir hatası da doğrudan sürenin uzatılması için iyi bir sebep oluşturmayacaktır. Ancak usulden kaynaklanan gecikmelerde mahkeme böyle bir durumda süre uzatılması başvurusunu kabul edecektir. Sözü edilen duruma örnek olarak bir kararda³³⁶ da belirtildiği üzere Yargıtay'a başvuru yapılması gerekiyorken bir hata ile kaza mahkemesine başvuru yapılmışsa o takdirde istinaf süresinin uzatılmasına dair istek kabul edilebilir değerdedir. Kaldı ki bu durum Mahkeme'nin olumlu değerlendirmesini hak edebilir niteliktedir denilmiştir.

İstinaf süresinin uzatılmasına dair mahkeme belli başlı noktaları dayanak olarak görür. Bunlar; suçun ağırlığı, cezanın şiddeti ve belli bir davada adaletin gerekli olduğu diğer herhangi bir faktör olabilir³³⁷.

İstinaf süresinin uzatılması dilekçesi yazılı bir şekilde yapılacak talep ile ve dayandığı olgularla birlikte düzenlenmelidir. Sözü edilen istida uygulamada bir yemin belgesi ile desteklenir³³⁸.

³³⁴The Attorney-General Of The Republic N. Petros Demtriou Hji Constanti (1968) 2 CLR 113 davası için bkz. <http://www.cylaw.org/>, (e.t. 19.08.2019).

³³⁵Hagop Michael Djeredjian ve diğerleri v. The Republic (1967) 2 CLR 136 davası için bkz. <http://www.cylaw.org/>, (e.t. 19.08.2019).

³³⁶R. Pullen ve diğerleri v. The Republic (1969) 2 A.D 199 davası için bkz. <http://www.cylaw.org/>, (e.t. 19.08.2019).

³³⁷Nicos A. Felekis v. The Police (1968) 2 Judgments of the Supreme Court (JSC) 1235 davasının metni Rumca olduğu için çevirisi tarafımızdan yapılamamıştır; ancak karar için bkz. **VEZİROĞLU/GÜMÜŞ**, s. 355; **SÖZMENER**, *Ceza Usul 2*, s. 1588.

³³⁸Bu konuda **VEZİROĞLU/GÜMÜŞ**, s. 355; **SÖZMENER**, *Ceza Usul 2*, s. 1588.

Bir davada³³⁹ avukat, Türkiye'ye gittiğini söyleyerek vaktinde istinafa başvuramadığı için istinaf süresinin uzatılmasını talep etmiştir. Bunun üzerine Mahkeme, istinafın vaktinde yapılmaması sebebiyle yeterli bir sebep olmadığını öne sürerek istinaf süresinin uzatılması talebini reddetmiştir. Kanaatimizce de istinaf sürelerinin uzatılmasının gerekçeleri haklı ve makul olmalıdır.

3.3.1.4 İstinaf İhbarnamesi

İstinaf ihbarnamesinin nasıl olacağı ile ilgili Fasıllık 155'in 138.maddesine bakılması gerekir. Buna göre istinaf ihbarnamesinin ve istinaf başvurusu yapabilmek için onay dilekçesi saptanmış biçimde istinaf edenin ya da avukatı tarafından imzalanmak suretiyle yapılmaktadır. Bunun yanında dayanılan nedenlerin tam olarak gösterildiği ve istinaf başvurusunda bulunanın yargılandığı belediyenin sınırları içerisinde yer alan ve istinaf başvurusunda bulunan için teslim edilebilecek emir, ihbar, celpname gibi yazılı belgelerin teslim edilebileceği bir adres gösterilmek suretiyle yapılabilecektir. Sözü edilen maddeye uymayan hiçbir istinaf ihbarnamesi ya da istinaf başvurusunda bulunmak için onay dilekçesi geçerli olmayacaktır. Ayrıca konuyla ilgili Ceza Usul Tüzüğü'nde de 34 ve 36.formlar şablon olarak düzenlenmiştir. Bu formlarla mahkemeye başvuru yapılabilecektir.

İstinaf ihbarnamesi ya da istinaf bulunabilmek onay dilekçesinin alınması üzerine izlenebilecek usul konusunda Fasıllık 155'in 139.maddesi düzenlenmiştir. Baş Mukayyit, ağır ceza mahkemesi kararına karşı istinaf ihbarnamesi ya da buna yönelik onay dilekçesi alması üzerine, istinaf ihbarnamesini ya da dilekçeyi dosyalama işlemine girebilecek ve mahkeme başkanından belge ve ispat araçlarının kendisine gönderilmesini isteyebilecektir. Kaza mahkemesi mukayyidi ise bir kaza mahkemesi yargıcının vermiş olduğu karar istinaf başvurusunda bulunmak için onay

³³⁹Rfn Finch Frederick Peter v. The Police (1963) 1 CLR 42 davası için bkz. <http://www.cylaw.org/>, (e.t. 19.08.2019).

dilekçesi olarak dosyalama yapacaktır. Sözü edilen belge ve emareleri derhal Baş Mukayyit'e gönderebilecektir.

Bahsi geçen belge ve emareler Fasil 155'in 139/3.maddesinde sayılmıştır. Buna göre;

- a) Duruma göre ikamenamenin veya ithamnamenin varlığı,
- b) Şahadet yani ispat tutanakları,
- c) Bir dilekçe sahibi ya da istinaf başvurusunda bulunan kişi mahkemede beyanda bulunursa,
- d) Mahkemenin vermiş olduğu karar,
- e) Mahkemenin korumasında olan ve ispat olarak ibraz edilen belgelerin tümü ya da mahkemenin korumasında bulunmayan bir belgenin onaylı sureti,
- f) Evrakların dışında zor olmayan bir biçimde gönderilebilecek diğer ispat araçları,
- g) Bir kaza mahkemesi yargıcının vermiş olduğu karar aleyhine istinaf başvurusunda bulunmak üzere onay dilekçesidir.

Sözü edilen belge ve emareler ile bir istinaf ihbarnamesi ya da istinaf başvurusu için onay dilekçesiyle bir işlem dosyası oluşturulmuş olacaktır. İşlem dosyasının görülmesi üzerine Baş Mukayyit, istinaf başvurusu için onay dilekçesiyle ilgili olarak işlem dosyasını aldıktan sonra dilekçenin incelenmesi ve karara bağlanabilmesi için bir yüksek mahkeme yargıcına sunacaktır.

Yargıtay olarak yüksek mahkeme yargıcı, işlemde bulunulan dosyayı okuyup inceleyerek istinaf başvurusunu reddedebilecektir. Veyahut da dilekçe sahibini ya da avukatını, istinafa neden onay verilebilmesinin gerekli olduğu konusunda neden gösterebilmesi için yargıç belirli bir gün belirleyecektir. Yargıtay, belirlenen gün için dilekçe sahibi ya da avukatını dinleyecektir. Bu dinlemenin usulü ise tek taraflı olacaktır. Bu kapsamda istinaf dilekçesini reddedecek ya da istinafı kabul edecektir. Nitekim istinafın kabulü için dilekçede gösterilmiş

olan nedenler ya da herhangi birisi için izinde gösterilecek biçimde ya da esasa dair bir eksiklik olduğu sebebine dair dilekçede olmayan konular olsa bile istinafa onay verilebilecektir. Yargıç tarafından istinaf konusunun değerlendirilmesi sonrası izin dilekçesinde ciddi olmayan noktaların olduğu saptanırsa böyle bir durumda istinafı reddedilebilecektir.

İstinaf etmekle ilgili izin dilekçesi yargıç tarafından re'sen dikkate alınıp işlem dosyasına yazılacaktır ve bu işlem nihaidir. Baş Mukayyit emri dilekçenin sahibi olan kişiye ya da avukatına ve istinaf başvurusunda bulunmak için onayın olmadığı ve dilekçe yazan kişi mahkûm ise cezaevi müdürü tarafından mahkûma bildirim yapılabilecektir (Fasıl 155 140/4).

Duruşma tarihinin saptanması ve bildirimi konusu Fasıl 155'in 141.maddesinde düzenlenmiştir. Buna göre Baş Mukayyit istinaf ihbarnamesinin teslim edilmiş olmasından, alınmasından ya da istinaf başvurusunda bulunmak üzere onay verilmesiyle mümkün olan en erken vakitte dinleme yapılacağına ilişkin tarihi belirleyecektir. Yine dilekçe sahibinin tebliğde bulunabilmesi düşüncesinden hareketle bildirdiği adresin bağlı olduğu kazanın polis memuruna dilekçe sahibine bildirilmesi için atanabilecek gün ile saati yazılı bir biçimde ihbarnamede belirtecektir.

İhbarnamenin tebliğ edilmesi bir polis memurunun, mahkeme personelinin ya da bir yüksek mahkeme yargıcının atayacağı biri aracılığıyla ihbarnameyi istinaf başvurusunda bulunana ibraz etmek ya da ibraz etmek üzere ikametgahında götürülerek yapılacaktır.

Baş Mukayyit mahkûmiyet aleyhine yapılmış olan istinaf ihbarnamesini bir istinaf nedeni gösterilmediği ve yalnızca hukuki konuyla alakalı olduğu düşüncesindeyse ihbarnameyi Yargıtay'a havale edecektir. Bu havale seri bir şekilde karar bağlanmalıdır. Havale olduğu durumlarda ise Yargıtay istinafı ciddi görmezse ayrıntılı olarak dinlemek için ertelemeye gerek olmadan karara bağlanabileceği düşüncesine varmış olursa bir kişiyi istinafın dinlenmesinde hazır bulunmaya ya da başsavcıyı dinlemeye çağırmadan istinaf başvurusunu seri bir şekilde reddedecektir (Fasıl 155 141/3). Haksız tutuklamaya karşı

istinafa başvuruda seri yargılama esasının benimsenmesi ve uygulamada da kullanılması yerinde olacaktır.

Uygulamada seri biçimde sonuçlandırılmış bir dava örneğine rastlanılmamıştır. Esasen bahsi geçen konuda bir dava örneğine rastlamamak isabetlidir. Zira adil yargılanma ilkesi ve modern ceza usul hukuku ilkeleri kapsamında değerlendirildiğinde bu ilkelere uygun olmayan bir yasal düzenlemenin varlığını kabul etmek gerekecektir. Bu kapsamda Fası 155'in 141/3 hükmünün Yasa'dan kaldırılmasının uygun olacağı görüşündeyiz.

3.3.1.5 İstinaftan Vazgeçme

İstinaf başvurusunda bulunan (müstedi) ya da dilekçe sahibi olan kişi, Baş Mukayyit'e bir ihbarname göndermek suretiyle istinafı ya da vermiş olduğu dilekçeyi geri çekebilecektir. Baş Mukayyit sözü edilen bir ihbarname aldıktan sonra duruma göre istinaf ihbarnamesi ya da dilekçesi reddedilmiş sayılacaktır (Fası 155 142). Bunu değerlendirecek olan yine yüksek mahkemedir.

İstinaftan vazgeçme ihbarı bağlayıcıdır ve kural olarak bu ihbar verildikten sonra artık geri çekilemeyecektir. Ancak gerçek anlamda istinafın geri çekilmesi için önemli bir sebep bulunursa buna izin verilebilecektir³⁴⁰.

3.3.1.6 İstinafın Dinlenmesinde Usul

İstinafın dinlenilmesi Fası 155'in 143 ve 144.maddelerinde düzenleme alanı bulmuştur. İstinaf başvurusunda bulunan her zaman mahkemede hazır bulunma hakkına sahiptir. Nezarethanede olan zanlı için de aynı durum geçerlidir.

Yüksek mahkeme tarafından istinafı dinleme konusuna başlanıldığında istinafı destekleme konusunda başvuruda bulunan ya da avukatı ile aleyhine istinaf başvurusunda bulunulan ya da avukatı dinlenecektir.

İstinaf başvurusunda bulunan ya da avukatı istinafı destekleme konusunda mahkemeye gelmezlerse yargıç başvuruyu gözden geçirerek bir emir vermeye

³⁴⁰Bu konuda bkz. **VEZİROĞLU/GÜMÜŞ**, s. 359; **SÖZMENER**, *Ceza Usul 1*, s. 1678.

yetkili olabilecektir. Ancak bu emrin sınırları vardır ve istinaf başvurusunda bulunan kişinin haklarını zarara uğratabilecek nitelikte olmamalıdır.

İstinafa başvuru yaparken bu başvurunun beraat kararına yönelik olması sonrası sanık mahkeme tarafından cezaevine gönderilebilecek ya da kefalet ile serbest bırakabilecektir.

Fasıl 155'in 144.maddesinde Yargıtay olarak yüksek mahkemenin istinaf başvurusunu yalnızca istinaf nedenleri ya da istinafı kabul eden emirde gösterilmiş olan nedenler üzerinde dinleyeceği bilinmektedir. Bununla birlikte yüksek mahkeme konuyu karara bağlayabilecektir.

Yargıtay olarak yüksek mahkemeye aleyhine istinaf edileni dinleme görevi yükletilmiş değildir. Yüksek mahkeme takdirine göre aleyhine istinaf edileni hükmü destekleme babında dinlemeye gerek duymadan eğer istinafın başarıya ulaşmasının mümkün olmadığı görüşünde ise istinafı iptal eder³⁴¹.

Yargıtay olarak yüksek mahkemenin istinafı yalnızca istinaf nedenleri üzerinde dinleyeceği belirtilmiştir. Dinleme sonrasında istinaf karara bağlanabilecektir. Bir Yargıtay Ceza kararında³⁴² da belirtildiği üzere sözü edilen durumun istisnası vardır. Fasıl 155'in 138. maddesi istinaf başvurusunun dayanak olarak aldığı nedenlerin hepsinin istinaf ihbarnamesinde yer almasını emretmektedir. Sözü edilen Yasa'nın 144. maddesinde de önemli bir adil olmayan durum olduğu kanısında olmadıkça Yargıtay'ın yalnızca istinaf ihbarnamesinde gösterilmiş olan sebepleri dinleyerek istinafı karara bağlayabileceği düzenlenmektedir. İstinaf nedenlerinin eksiksiz bir şekilde istinaf ihbarnamesinde yer alması zorunluluğunu getirmiş olan düzenlemede maksat istinafın dinlenmesi konusunda istinaf başvurusunda bulunanın dayanak olarak ileri sürebileceği hukuki argümanların ve olguların hem karşı tarafın hem de Yargıtay'ın bilgisinde olabilmesini sağlamaktır.

³⁴¹CPC, s. 188.

³⁴²İbrahim Yücehan Şahinler ile KKTC Başsavcısı kararı, 26.12.2006 tarihli, Yar./Ce. No.:83/2005 D. No:7/2006, <http://www.mahkemeler.net/cgi-bin/default.aspx>, (e.t. 16.07.2019).

Başka bir kararda³⁴³ belirtildiği üzere istinaf başvurusunda bulunan, ilk mahkemenin olgusal ya da hukuksal bulgusundan şikâyetçiye sözü edilen durumu istinaf ihbarnamesinde açıkça bahsetmelidir. Şikâyetçi olduğu durumu ve istinafın nedenlerini açık bir şekilde anlaşılan bir biçimde göstermiş olmalıdır. İstinaf ikinci kez yargılama yapılması ya da bir kez daha görülmesi, defaten dinlenmesi manasında değildir. Bahsi geçen ihbarnamede gösterilmemiş olan istinaf nedenlerinin arasında sözü edilmeyen bir konu kural olarak istinaf başvurusunun dinlenmesinde ileri sürülemeyecektir. Yargıtay'ın istinaf nedenleri arasında yer almayan meseleyi dinlemeyeceği aynı zamanda istinaf nedenleri arasında yer almayan bir meseleyi yeni baştan ele alamayacağı ve karara da bağlayamayacağı bilinmektedir.

Yine bir kararda³⁴⁴ Yüksek Mahkeme, Fası 154 Ceza Yasasının 281A maddesine göre tahsis belgesi olmaksızın eve girmekle itham edildiğini halbuki kişinin eve girmesinin sözü edilen Yasa'nın yürürlüğe girmesinden önce olduğunu, Yasa'nın yürürlüğe girmesinden önce eve giren kişinin bu Yasa'ya göre suçlanmasının ve mahkûm edilmesinin söz konusu olamayacağını belirtmiştir. Yüksek Mahkeme 8/75 sayılı içtihat kararı ışığında Fası 154 Ceza Yasası'nın 88.maddesinin arazilere ilişkin olup evleri kapsamadığını dolayısıyla sanığı itham olduğu suçtan mahkûm etmenin mümkün olmadığını bu konuda istinaf sebebi olmamakla beraber kişinin kanunun öngörmediği bir suçtan mahkûm edilmesinin büyük bir haksızlık olacağını belirtmiştir. Yüksek Mahkeme, Fası 155 Ceza Usulü Yasası'nın 144.maddesinin şart bendi altındaki yetkisine dayanarak kişi aleyhindeki mahkûmiyeti iptal etmiştir.

Yine bir Yargıtay Ceza davasında³⁴⁵ Yargıtay istinafların görüşülmesinde istinaf sebeplerine bağlı olarak karar verme durumunda olmasına rağmen büyük bir adaletsizlik söz konusu olması durumunda yalnızca yapılan istinaf sebepleri ile bağlı değildir. Adalet yapma durumunda olan Yargıtay usul kurallarına kendini katı olarak hissettirmemektedir ve yapılacak ciddi

³⁴³Avrupa Gazetecilik ve Yayın Şti ile Başsavcılık kararı, 03.10.2002 tarihli, Yar./Ce. No.:64,65,66/2002 D. No:4/2002, <http://www.mahkemeler.net/cgi-bin/default.aspx>, (e.t 16.07.2019).

³⁴⁴Cemaliye Ali ile Emniyet Müdürlüğü kararı, 27.02.1976 tarihli, Yar./Ce. No.:1/1976, <http://www.mahkemeler.net/cgi-bin/default.aspx>, (e.t 16.07.2019).

³⁴⁵Taner Hastan ile Başsavcılık kararı, 30.06.1992, Yar./Ce. No.:16/1991 D. No:11/1992, <http://www.mahkemeler.net/cgi-bin/default.aspx>, (e.t 16.07.2019).

adaletsizliği önlemek için bu kuralları dikkate almamakta serbest olacağı ifadeleri yer almıştır.

İstinaf ihbarnamelerinde istinaf sebeplerinin yazılması zorunlu; ancak istinaf sebeplerinin gerekçesinin belirtilmesi zorunlu değildir. Buna bir örnek³⁴⁶ verilecek olursa; Fasıllık 155'in 137/3.maddesinde dayanan istinaf nedenlerinin eksiksiz gösterilmesinden bahsetmektedir. Fıkra dayanan istinaf sebeplerinin gerekçelerinin de verilmesi gerektiği hususunda ise herhangi bir ifade bulunmamaktadır. Yasa'nın bu hükmünden ceza istinaflardaki istinaf ihbarnamelerinde istinaf sebeplerine ilâveten gerekçe gösterme zorunluğu bulunmadığı anlaşılmaktadır. Eğer yasa koyucu ceza istinaflarda da istinaf sebebine ek olarak gerekçe verilmesini istemiş olsaydı Hukuk Muhakemeleri Usulü Tüzüğü'nün Emir 35 Nizam 4'de yaptığı gibi burada da "and set forth fully the reason relied upon for the grounds stated" veya buna benzer ifadeler kullanabilirdi. Halbuki yasa koyucu bu şekilde yapmamış ve Yasa'nın 137.maddesinin 3.fıkrasını düzenlemiştir. Ceza istinaflarında dayanan istinaf sebebine ek olarak gerekçe gösterme zorunluğu yoktur. Hâl böyle olunca da bu istinaftaki istinaf ihbarnamesinde istinaf sebepleri için ayrıca gerekçe gösterilmemiş olması bir usulsüzlük olmadığı gibi bu durum istinaf ihbarnamesini geçersiz de yapmamaktadır. Örnek verilmesi gerekirse Türk Hukukunda istinaf sebepleri³⁴⁷ konusunda cumhuriyet savcısı, sanık lehine veya aleyhine istinaf başvurusu yaparken açıkça yazılı gerekçe göstermek zorundadır. Ancak sanık, katılan, katılma talebi ilk derece ceza mahkemesi tarafından karara bağlanmamış veya reddedilmiş kişiler ile katılan sıfatını alması mümkün olan suçtan zarar gören kişiler, istinaf başvurusunda bulunurken gerekçe göstermek zorunda değildir. Bu kişiler gerekçe göstermese bile bölge adliye mahkemesi istinaf incelemesi yapmak zorundadır.

İstinafa başvuru yaparken istinaf sebeplerinin yazılıp gerekçelerinin gösterilmemesinin nedeni için ceza usul hukukunun en ön önemli ilkesi olan

³⁴⁶Başsavcılık ile Ali Demirağ vd kararı, 18.05.1992 tarihli, Yar./Ce. No.:41,42,43,44/1990 D. No:6/1992, <http://www.mahkemeler.net/cgi-bin/default.aspx>, (e.t 16.07.2019).

³⁴⁷Türk Ceza Usul Hukukunda ise Ceza Usul Kanunu 273.maddenin 4 ve 5.fıkralarında sözü edilen durumu düzenlemektedir.

“maddi gerçeği araştırma ilkesi”³⁴⁸ olduğunu söylemek gerekecektir. Bu ilke yargıca yalnızca taraf beyanlarıyla yetinmeyip aynı zamanda kendiliğinden delillere ulaşmasını sağlar. Maddi gerçeğin ortaya çıkarılması amacıyla yargıç kendiliğinden hareket edebilecektir. Yargıç, tarafların açıklamalarıyla bağlı değildir.

3.3.1.7 Yüksek Mahkemenin İstinaf Duruşmasındaki Yetkileri

Yargıtay olarak yüksek mahkemenin yetkileri bir istinaf başvurusunun duruşmasında bir aşamada nihai kararını vermeden nasıl vereceğine dair bilgiler Fası 155’in 146.maddesinde düzenlenmiştir. Fası 155’in 146 (a) altında yüksek mahkemenin eğer maddi tutarsızlık gördüğü yerler var ise o takdirde duruma müdahale ederek daha çok bilgi sahibi olmak isteyebilir. Savcılığın savunmaya önyargılı davranmaya çalıştığı ve Mahkeme’yi yanlış yönlendirdiği ya da polisin elinde bulunan tanık ifadelerinde suçun tarihiyle ilgili yanlış bilgilendirme yapıldığı görülmüştür. Mahkeme önündeki tanık ifadeleri ile polisteki ifadelerin çelişmesi doğrultusunda bu tutarsızlığa yönelik kişinin istinaf başvurusu kabul edilmiştir ve olayın iyice araştırılması emri verilmiştir³⁴⁹.

Bir Yargıtay Ceza kararında³⁵⁰ duruşma başlamadan önce Fası 155’in 146 (a) maddesi altında dava ithamnamesindeki düzeltmenin nasıl ve kimin tarafından yapıldığı hakkında Kaza Mahkemesinden bilgi istenmiştir. Bu kapsamda gereken emir verilmiş ve bilgi alınıncaya kadar duruşma ertelenmiştir. İstinafın duruşması için en erken bir zamanda yeni bir gün verilmesi için Mukayyide direktif verilecektir şeklinde ek bilgi istemeyle ilgili örnek gösterebiliriz.

Fası 155’in 146.maddesinin (b) ve (c) fıkralarında daha dar bir şahadet dinleme yetkisi mevcuttur. Oysa 9/1976’nın 37/3.maddesinde yüksek mahkemenin istinaf başvurusu sırasında şahadet dinleme yetkisi geniş

³⁴⁸Bu konuda bkz. ÖZTÜRK/TEZCAN/ERDEM/SIRMA GEZER/SAYGILAR KIRIT/ALAN AKCAN/ÖZAYDIN/ERDEN TÛTÛNCÛ/ALTINOK VILLEMIN/TOK, s. 145; BIÇAK, s. 132; ÖZBEK/DOĞAN/BACAKSIZ/TEPE, s. 63.

³⁴⁹Nasos Isaias v. The Police (1966) 2 A.D 43 davası için bkz. <http://www.cylaw.org/>, (e.t. 19.08.2019).

³⁵⁰Başsavcılık ile Ahmet Hüseyin Şah vd. kararı, 09.04.1979 tarihli, Yar./Ce. No.:3,4/1979, <http://www.mahkemeler.net/cgi-bin/default.aspx>, (e.t. 18.07.2019).

tutulmuştur. Sözü edilen 37/3'te Fasıllık 155'in, başka yasaların ya da tüzüklerde belirlenen kurallara bakılmadan ve sözü edilen kurallar içinde belirlenen yetkiye ilave olarak Yargıtay sıfatıyla yüksek mahkemenin istinaf başvurusunu görüp (ceza davası veya hukuk davası olması fark etmez) karar verirken bidayet mahkemesinin olgularına dair bulgularına bağlı değildir. Aynı zamanda yüksek mahkeme, kararlarla da bağlı olmadığını ve tanıklığı gözden geçirme konusunda ya da farklı tanıklar dinleme konusunda veya kabul etme konusunda ve davanın durum ve koşullarının gerektirdiği durumlarda ilk mahkemenin dinlemiş olduğu tanığı yeniden dinleme konusunda yetkilidir. Davanın durum ve koşullarının gerektirdiği duruma göre karar verme ya da davanın yeniden görülebilmesi için kararı veren bidayet mahkemesini ya da başka bir mahkemeyi vazifelendirme yetkilerine de sahip olacağına dair bir düzenleme mevcuttur. Özellikle yüksek mahkemenin, ilk mahkemenin olgulara dair bulgu ve kararlarla bağlı olmaması yüksek mahkemeye geniş bir yetki vermektedir izlenimi vardır. Ancak konuyla ilgili bir kararda³⁵¹ Yargıtay, kişiyi yargılayan mahkemenin yerine geçmemektedir. Zira tanıkları izleme olanağı olmadığı gibi şahadet konusunda da bidayet mahkemesinin değerlendirme yapmış olması gibi bir değerlendirme yapmamaktadır. Yargıtay'ın esas görevi ise bidayet mahkemesinin önünde bulunan şahadetle doğru hukuki prensiplere dayanan bir karara varıp varamayacağını tespit etmektir. Bu karar yanlış ise değiştirmektir. Konuyla alakalı bir başka kararda³⁵² ise bidayet mahkemesinin şahitlere inanmasına dayanan bulgulara, istisnai durumlar dışında müdahale etmemesi ilke olarak kabul edilmektedir ifadeleri yer almaktadır.

Alt mahkemenin kararlarına ilke olarak karışmayan yüksek mahkeme bazı durumlarda da müdahale etme yetkisini kullanmak zorunda kalabilir. Zira bir kararda³⁵³ görülebileceği gibi adaletin tecelli etmesi konusunda istinafı karara bağlayabilecek mahkemenin uygun gördüğü durumlarda şahadet dinlemeye, yeni şahadetler kabul etmeye ve bu şahadete/shahadetlere dayanarak alt

³⁵¹Başsavcılık ile Sadık Deniz kararı, 27.06.1997 tarihli, Yar./Ce. No.:15/1995 D. No:12/1997, <http://www.mahkemeler.net/cgi-bin/default.aspx>, (e.t. 18.07.2019).

³⁵²Başsavcılık ile Hüseyin O. Tuzlaloğlu kararı, 12.06.1984 tarihli, Yar./Ce. No.:13/1984 D. No:6/1984, <http://www.mahkemeler.net/cgi-bin/default.aspx>, (e.t. 18.07.2019).

³⁵³Kadir Özyay ve diğerleri ile Başsavcılık kararı, 26.01.1994 tarihli, Yar./Ce. No.:9,11,12,15,16,17/1993 D. No:1/1994, <http://www.mahkemeler.net/cgi-bin/default.aspx>, (e.t. 18.07.2019).

mahkemenin olgularına bağılı olmaksızın mesele hakkında kendi fikirlerini beyan etmeye serbesttir şeklinde ifadeler yer almıştır. Kanaatimizce yerinde bir karardır. Şayet alt mahkeme kararıyla aydınlanamayan bir davada yüksek mahkemenin de gerçeğin ortaya çıkması amacıyla çabası göz ardı edilmemelidir.

Bidayet mahkemesinde şahadette bulunan bir kişinin daha sonra yüksek mahkemede tekrar şahitlik yapması gerekebilir. Böyle bir durumda yüksek mahkemenin yetkilerinden biri de bu şahidi dinlemektir³⁵⁴.

Tarafların suçla alakalı şahadetleri sunma zorunluluğu ilkesi esasen ceza ile alakalı şahadetleri de içermektedir. Dolayısıyla suç ve cezaya ilişkin olgu ve şahadetler istinaf davasında önem arz eder³⁵⁵.

Nihayet Yargıtay olarak yüksek mahkeme bir istinaf başvurusunu karara bağlama konusunda başvuruya ilişkin kararını yapılacak olan başvurulara göre değerlendirecektir (Fasıl 155 145). Yüksek mahkemede mahkûmiyet aleyhine yapılan bir istinaf başvurusunun ya da ceza aleyhine yapılmış olan bir istinaf başvurusunun veyahut da başsavcının yaptığı istinaf başvurusunu karara bağlama konusunda bu başvuruyu kabul etme, reddetme, mahkûmiyeti ortadan kaldırma ya da cezanın artırılması/eksiltilmesi gibi kararlar verilebilecektir.

3.3.1.8 Yüksek Mahkemenin İstinafı Karara Bağlarken Yetkileri

Yüksek mahkemenin bir istinaf başvurusunu karara bağlama konusunda bazı yetkileri vardır. Bu yetkilerin içeriği Yasa'da hüküm altına alınmıştır. Fasıl 155'in 145.maddesinde yüksek mahkeme mahkûmiyet aleyhine yapılan bir istinafı karara bağlama dört karardan birini verme yetkisine sahiptir. Bunlar; istinafın reddi, istinafın kabulü, mahkûmiyetin iptali veya yeniden yargılama yapılması için emir verilmesidir. Eğer mahkûmiyet aleyhine bir istinaf

³⁵⁴Başsavcılık ile Resmi Öke kararı, 28.02.1979 tarihli, Yar./Ce. No.:46,47/1978, <http://www.mahkemeler.net/cgi-bin/default.aspx>, (e.t. 18.07.2019).

³⁵⁵VEZİROĞLU/GÜMÜŞ, s. 369.

yapılıyorsa yüksek mahkeme sözü edilen kararlardan birini verme konusunda takdir yetkisini kullanabilecektir.

Bir başka durum ise yüksek mahkemenin bir istinafi karara bağlama konusunda cezayı artırabilmesi, azaltabilmesi veya değiştirebilmesi hususudur. Yüksek mahkeme bu yetkilerden birini kullanıp yapılan istinafi karara bağlayabilecektir.

Yargıtay olarak yüksek mahkeme başsavcının yaptığı ya da başsavcıyı vekaleten yapılan bir istinaf başvurusunu karara bağlama konusunda ise iki şekilde yapılabilecek başvuruya göre düşüncesini belirtir. Bunlardan biri; beraat kararının istinafidır. Buna göre; beraat kararını iptal edebilir, yeniden soruşturma yapılmasını veya sanığın yeniden yargılama yapılmasını emredebilir ya da istinafi reddedebilir. Yapılan başvurulardan bir diğeri ise cezanın yetersiz ve az olduğu hususunda yapılan başvurudur. Yüksek mahkeme bu başvuru sonucunda cezayı artırabilir veya istinafi reddedebilir.

Fasıl 155 veya 9/76 sayılı Yasalar altında mahkûmiyet, ceza ve beraat kararı dışında kalan bir karar veya ara karar aleyhine yapılan istinaf başvurularında Yargıtay'ın verebileceği kararlarla ilgili düzenlemeye rastlanılmamıştır. Bu kapsamda bir tutukluluk kararına yönelik istinafa başvurulduğu takdirde Yargıtay'ın ne yönde karar verebileceğine yönelik bilgi bulunmamaktadır.

3.3.2 Habeas Corpus Emirnamesi

Yüksek mahkeme Yargıtay olarak görev yaparken aslî yetki ile Anayasanın 151/3.maddesine göre yetkisiz tutuklamanın kaldırılması için Habeas Corpus Emirnamesi çıkarmaya münhasıran yetkilidir. Yüksek mahkeme sözü edilen emirname ile yetkisiz tutuklamaya bir son verebilecektir.

Habeas Corpus Emirnamesi çıkarılması için başvuru yapılırken bir yemin belgesi ile desteklenmelidir. Bunun yanında tek taraflı dilekçe ile başvuru yapılır ve bu izne tabidir. Dilekçenin içeriğinde dayanılan hukuki esaslar ve emirname talep edilen karar ile bu kararın tasdikli bir sureti de eklenir. İzin alındıktan sonra ise esas dilekçe dosyalanır. Bu dosyalama işleminin ardından esas dilekçe de yine bir yemin belgesi ile desteklenir ve hukuki esasların yer

aldığı beyanname ve hakkında emirname talep edilen karar ile bu kararın tasdikli sureti esas dilekçeye eklenir. Tek taraflı izin dilekçeleri Yargıtay'ın bir yargıcı tarafından karara bağlanırken, esas istida Yargıtay tarafından karara bağlanır. Eğer tek taraflı dilekçe reddedilirse o takdirde müstedi (istida başvurusunda bulunan kişi) Yargıtay'a istinaf başvurusunda bulunabilir³⁵⁶.

Yargıtay Habeas Corpus Emirnamesi yanında Certiorari ve Prohibition Emirnamaları da verebilmektedir. Certiorari ve Prohibition Emirnamaları için söylenenler kıyas yolu ile Habeas Corpus Emirnamesi için de uygulanabilmektedir. Yetkisiz olarak karar almaya yönelmiş olan bir alt mahkemeyi veya yargısal yetki kullanan makamı bu davranışından dolayı durdurmak yani yetkisizliğine bir son vermek adına Prohibition Emirnamesi düzenlenir. Certiorari ise yetkisi olmadan karar veren bir makamın kararını iptal etmek için çıkarılır. Certiorari esasen işlemin daha geç aşamasında istenir. Ancak her ikisinin birlikte istendiği durumlar oldukça fazladır. Certiorari için aynı zamanda “*quashing order*” da denilmektedir³⁵⁷.

Tutukluluk sürelerinin gereksiz yere uzatılması fazlasıyla hak ihlallerine sebep olacaktır. Kişilerin bu uzun ve hukuka uygun olmayan tutukluluk durumlarında güvencesi Anayasanın 16/8.maddesidir. Bu madde bir temel hak niteliğinde olup kişiye istinafa başvurma hakkı sağlar. Yargıcın verdiği tutukluluğun devamı kararlarına karşı istinaf yolu kapatılamaz demek suretiyle zanlı için bir güvence verilmiş olacaktır.

Anayasa m.16/9 da ise yakalanması/tutukluluğu nedeniyle özgürlüğünden yoksun bırakılan kişilerinin tutukluluğunun kanuna uygunluğu hakkında bir mahkeme tarafından süratle karar verilebilmesi için kanuni yollara başvurma hakkı vardır. Tutukluluk durumu mevzuata aykırı görüldüğü takdirde serbest bırakılması mahkemece emredilecektir. Yine sözü geçen maddenin 10.fıkrasına göre hukuka aykırı bir yakalanmanın/tutuklamanın mağduru kişiler, dava açarak tazminat alma hakkına sahip olacaktır.

³⁵⁶Bu konuda **SÖZMENER**, *Ceza Usul 2*, s. 1708.

³⁵⁷Bu konuda bkz. **NECATİGİL**, *Anayasa*, s. 327; Aynı yönde bkz. **ERHÜRMAN**, Tufan; *Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti İdari Yargılama Hukuku Türk ve İngiliz Hukuk Sistemleriyle Karşılaştırmalı Bir İnceleme (İdari Yargılama)*, Işık Kitabevi, Kıbrıs, Y.: 2012, 189.

Bir suçun varlığı dolayısıyla bunun failinin bulunması üzerine başlatılan soruşturmada çok dikkatli davranılması gerekmektedir. Soruşturmanın özverili ve disiplinli yürütülmesi kişinin hürriyetine yok yere hâlel gelmemesi açısından önemlidir.

Habeas Corpus Emirnamesi KKTC Hukukuna Anglo Sakson Hukukundan gelmiştir. Magna Carta öncesi dönemlerde de benzer türevlerinin kullanıldığı düşünülmektedir. Habeas Corpus Emirnamesine başvurmak için yüksek mahkemeden (leave) izin almak gereklidir. Bir ön dilekçe ile meram kısaca anlatılır ve yasal dayanakları sıralanır. Bu iznin verilmesi hâlinde ilgili Emirname için ikinci bir dilekçe dosyalanmalıdır. Bu kadar komplike bir meselede avukat çok çalışmalı ve mahkemede duruşma sırasında uzmanların şahadetini dinletmeli bununla birlikte mahkemeyi müvekkilinin masumiyetine ikna etmelidir. KKTC’de DNA testi yapabilecek resmi bir adli tıp kurumu bile yoktur. Haftalarca hatta aylarca TC’den test sonucu beklemek gerekecektir³⁵⁸.

1975 tarihli bir Yargıtay kararına³⁵⁹ göre bir kişiye hapislik cezası verilmiştir. Ancak olaydaki suçun af kapsamında değerlendirilmesi dolayısıyla ve kişinin tutukluluğu herhangi bir yetkiye veya kanuni sebebe dayanmamaktadır. Bu nedenle de kişinin derhal serbest bırakılması gerekir. Cezaevi müdürünün kişiyi derhal serbest bırakması için emir verilmiştir. Yüksek Mahkeme tarafından bir Habeas Corpus Emirnamesi ile sorun çözüme kavuşturulmuştur.

Yargıtay’ın aslî yetki ile baktığı bir davada³⁶⁰ Yüksek Mahkemeye dosyalanan “Habeas Corpus” istidasında, Merkezi Cezaevi yetkililerinin mahkûmu kanuna aykırı ve yetkisiz olarak hapiste alıkoyduklarını iddia ederek tahliyesini talep etmiştir. Yüksek Mahkeme kişi için, Af Yasası kapsamında olan yarıda kalmış hapis cezası dahil tüm hapis cezalarını çekip tamamlamış olduğundan bu tarihten itibaren tutukluluk hâlinin devam etmesi yasal değildir ve serbest

³⁵⁸Bu konuda bkz. <https://www.havadiskibris.com/darryly-huntin-trajedisi-masumiyet-projesi-habeas-corporus-emirnamesi/>, (e.t. 18.01.2019).

³⁵⁹Karar için bkz. Hasan Mehmet Rezvan ile Merkezi Cezaevi Müdürlüğü kararı, 21.09.1975 tarihli, Asli/Yetki Numara:1/1975, <http://www.mahkemeler.net/cgi-bin/default.aspx>, (e.t. 18.01.2019).

³⁶⁰Aycan Kebapçı ile Merkezi Cezaevi Müdürlüğü kararı, 13.04.1990 tarihli, Asli/Yetki Numara:1/1990 D. No:1/1990, <http://www.mahkemeler.net/cgi-bin/default.aspx>, (e.t. 26.07.2019).

bırakılması gerekir kararı vermiştir. Bunun üzerine istida kabul edilip, kişinin derhal serbest bırakılmasına karar verilmiştir.

Yine bir aslî yetki ile bakılan kararda³⁶¹ Anayasaya göre bir “Habeas Corpus” emirnamesi verilebilmesi için meydanda bir gayrı kanuni yetkisiz bir tutuklamanın olması durumunda gerekli olduğu vurgulanmıştır. Zira zanlının istidasında başarılı olabilmesi ile ilgili olarak gayrı kanuni ve yetkisiz olarak tutuklandığını ispatlayabilmesi gerekmektedir sözlerine yer verilmiştir. Nitekim istida ise mesnetsiz yapıldığı için mahkeme tarafından reddedilmiştir.

Yargıtay tarafından verilen bir kararda³⁶² müstedi, Merkezi Cezaevinde yetkisiz tutulduğunu ve bunun kaldırılması için Habeas Corpus emirnamesinin düzenlenmesi için izin verilmesini talep etmiştir. Ancak Yüksek Mahkeme suçun şartlı ya da koşullu tahliye süresi içinde işlense dahi istinafta dahil olmak üzere baştan sona olan yargılama sürecinin de şartlı veyahut da koşullu tahliye süresinde tamamlanması gerekmektedir düşüncesinden yola çıkarak sözü edilen başvuruyu reddetmiştir.

Yargı süresi devam ederken tutuklanan bir kişinin tutukluluğunun kanuniliği ve süre olarak denetimi bakımından Anayasada yargı güvencesi sağlanmıştır. Ancak bunun yanında yönetsel bir karar neticesinde tutuklu bir kişi başka bir ülkeye verilmek veya sınır dışı edilmek üzere gönderilirse Habeas Corpus prosedürü ile tutukluluğun kanuniliği sorgulanabilmekte ise de kanuni olarak başlayan bir tutukluluğun süresinin sözü edilen prosedür ile etkili bir şekilde sonlandırılmasının olanak dahilinde olup olmadığı şüphelidir³⁶³.

KKTC Hukukunda Habeas Corpus Emirnamesi adı altında emirname verildiği örneklerine son zamanlarda pek az rastlanmaktadır. Kanaatimizce böyle bir

³⁶¹Cemal Kurtçebe ile Merkezi Cezaevi Müdürlüğü kararı, 01.10.1991, Asli/Yetki Numara:7/1991 D. No:3/1991, <http://www.mahkemeler.net/cgi-bin/default.aspx>, (e.t. 26.07.2019).

³⁶²Mustafa Gunni ile Merkezi Cezaevi Müdürlüğü ve diğeri kararı, 8.8.2014 tarihli, Asli/Yetki Numara:18/2014 D. No:5/2014, <http://www.mahkemeler.net/cgi-bin/default.aspx>, (e.t. 26.07.2019).

³⁶³Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. **NECATİGİL**, *Anayasa*, s. 314.

yargı yolunun varlığı kişiye teminat oluşturur. Bundan sonraki kararlarda gerektikçe daha çok başvurulması gerektiği düşüncesindeyiz.

3.3.3 Tazminat

Tutuklama koruma tedbiri ceza muhakemesinin gerçekleştirilebilmesi maksadına yönelik bir koruma tedbiri olmakla birlikte soruşturma veya kovuşturma esnasında hatalı bir işlemin yapılması veya kararların verilmesi veya davanın beraat ile ya da zamanaşımı gibi nedenlerle düşme kararına konu olabilir³⁶⁴. Bu kapsamda kişinin maddi ve manevi zararının giderilmesine yönelik tazminat alabilme hakkı doğacaktır. Haksız bir tutuklama sonrası zararının tazmin edilmesini isteyen kişiye devlet tazminat ödemekle yükümlüdür³⁶⁵. Devlet kişileri haksız olarak tutuklamakla kişileri hareket serbestisinden ve çalışma özgürlüğünden alıkoymaktadır³⁶⁶. Nitekim AİHM'e göre AİHS m.5'in son fıkrasında devletin, özgürlük ve güvenlik hakkı ihlalleri nedeniyle makul bir tazminat ödememesi 5.maddenin ihlali kabul edilmektedir.

KKTC'de idarenin sorumluluğu bir haksız fiil sorumluluğudur. İdareye karşı açılan davalar bir kamu hukuku problemi olarak değerlendirilmeyip adli dava niteliğinde görülmektedir. Bununla birlikte kaza mahkemelerinin yetkili olduğu bu haksız fiil davalarında idarenin sorumluluğu bir kusursuz sorumluluk biçimidir. İdarenin yapmış olduğu hizmet kusuru sonrasında dava açılabilir. Anayasada 152/1.madde hükmünde Yüksek İdare Mahkemesi'nin yetki alanına giren davalar tek tek sayılmıştır; ancak bu davalar arasında hizmet kusuru nedeniyle açılan davalara yer verilmemiştir. Yüksek İdare Mahkemesi hem tek derece mahkemesi hem de temyiz mercii olarak görev yapması ile sadece idari uyuşmazlıklara bakabilmektedir³⁶⁷. Yüksek İdare Mahkemesi sözü edilen görevleri yaparken Anayasadan aldığı yetki ile

³⁶⁴Bu konuda bkz. ÖZTÜRK/TEZCAN/ERDEM/SIRMA GEZER/SAYGILAR KIRIT/ALAN AKCAN/ÖZAYDIN/ERDEN TÜTÜNCÜ/ALTINOK VILLEMIN/TOK, s. 576; ÖZBEK/DOĞAN/BACAĞSIZ/TEPE, s.203, 204.

³⁶⁵Sözü edilen durum için bkz. ZAFER, s. 77; ÖZTÜRK/TEZCAN/ERDEM/SIRMA GEZER/SAYGILAR KIRIT/ALAN AKCAN/ÖZAYDIN/ERDEN TÜTÜNCÜ/ALTINOK VILLEMIN/TOK, s. 577.

³⁶⁶Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. TEZCAN, s. 105.

³⁶⁷Bu konuda KÜLAHÇI, s. 249.

münhasır yargı yetkisine sahiptir³⁶⁸. İdarenin bir kusursuz sorumluluk biçimi olan hizmet kusuru nedeniyle açılan davalar zararın meydana geldiği kamu kurum veya kuruluşunun bağlı olduğu Bakanlığa karşı Haksız Fiiller Yasası m. 13/1'de yer alan "işverenin müstahdemin fiillerinden sorumluluğu" çerçevesinde açılmaktadır³⁶⁹.

Yönetimin tutum ve davranışlarından dolayı birtakım zararlar doğabilmektedir. KKTC'de yönetimin yani idarenin sorumluluğu İngiliz Koloni devrinden sonra büyük değişimler göstermiştir. Nitekim bu sömürge döneminde haksız fiil sorumluluğundan dolayı hükümeti dava etmek imkansızdı. Görevini ifa eden kamu görevlisi bu esnada bir suç işlediği takdirde şahsen dava edilirdi. Alınan bir hüküm dahilinde ise kamu fonlarından ödeme yapılırdı. Sözü edilen durum 1960 Anayasa'sı ile kaldırılmıştır³⁷⁰. Kamu görevlileri ifadesi geniş olarak algılanırsa kamu kesiminde görev yapan tüm görevlileri kapsar. Sözü edilen kişiler yargıçları, savcılarını, Sayıştay Başkanı ve üyelerini de içerir. Ancak kamu görevlilerinden kasıt; dar anlamda sivil yönetimde çalışanlardır³⁷¹.

Anayasanın 152/1.maddesinde; Yüksek İdare Mahkemesinin münhasır yargı yetkisine değinilmiştir. Sözü edilen hükümde hizmet kusuruyla ilgili bir ifade yer almamıştır.

Türk Hukukundan örnek vermek gerekirse TC Anayasasında idarenin her türlü eylem ve işlemlerine karşı yargı yolu açık olacağı düzenlenmiştir. İdare de kendi eylem ve işlemlerinden doğan zararı ödemekle yükümlüdür (Anayasa m. 125). Memurlar ve diğer kamu görevlilerinin yetkilerini kullanırken işledikleri kusurlardan doğan tazminat davaları, kendilerine rücu edilmek kaydıyla ve kanunun gösterdiği şekil ve şartlara uygun olarak; ancak idare aleyhine açılabilecektir (Anayasa m. 129). Kişinin, resmî görevliler tarafından vaki haksız işlemler sonucu uğradığı zarar da kanuna göre, Devletçe tazmin edilecektir (Anayasa m. 40). Bu hükümlere paralel olarak 657 sayılı Devlet Memurları

³⁶⁸Yüksek İdare Mahkemesi'nin görevlerine ilişkin ayrıntılı bilgi için bkz. **ERHÜRMAN**, *İdari Yargılama*, s. 46.

³⁶⁹**KÜLAHÇI**, s.250.

³⁷⁰Sözü edilen duruma yönelik bkz. **NECATİGİL**, *Anayasa*, s. 241.

³⁷¹Bu konuda **NECATİGİL**, *Anayasa*, s. 343.

Kanunu'nun 13.maddesinde yine kişiler kamu hukukuna tabi görevlerle ilgili olarak uğradıkları zararlardan dolayı bu görevleri yerine getiren personel aleyhine değil, ilgili kurum aleyhine dava açabileceklerdir. Ancak, Devlet dairelerine tevdi ya da bu dairelerce tahsil ya da muhafaza edilen para ve para hükmündeki değerli kâğıtların ilgili personel tarafından zimmete geçirilmesi durumunda, zimmete geçirilen miktar, cezaî takibat sonucu beklenmeden Hazine tarafından hak sahibine ödenecektir. Bu hükümle idarenin sorumluluğu kabul edilmiştir. Bu kapsamda yönetimin ve kamu görevlisi olan kişilerin görevleriyle ilgili işlem ve eylemlerinden dolayı çıkan zararlardan idare mesul olacaktır. Dolayısıyla idarenin hizmet kusurundan dolayı sorumluluğu için Anayasanın 40.maddesinde düzenlenen "kamu görevlilerinin haksız işlemlerinin" varlığını, 129.madde ise, "kamu görevlilerinin kusurlarının" varlığını aramaktadır"³⁷². Bir hizmet kusurunun varlığı durumunda idari yargıda tam yargı davası açılacaktır. Bu dava esnasında idarenin yapmış olduğu işlem, eylem veya ihmalden dolayı maddi ve manevi zarar kaybına uğrayan kişi, hak talebinde bulunabilecektir. Ayrıca yine 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu 141.madde tazminat istemine yönelik ifadeler içermektedir.

Yeri gelmişken KKTC'de 2013 yılında idari işlemleri düzenleyen kuralları ve idari işlem ve ihmallere karşı dava açılmasına ilişkin hükümleri içeren bir yasa çıkartılmış olduğunu söylemek gerekecektir. Sözü edilen yasa ise İyi İdare Yasası olarak adlandırılmıştır. İyi İdare Yasası denilen bu yasanın mali sorumluluk yan başlığıyla düzenlenen 22.maddesine göre;

(1) İdarenin işlemi ya da ihmali veyahut da fiillerinden doğan zararı gidermekle yükümlü olduğu,

(2) İdarenin zarar görmüş olanın zararını gidermesinin ardından, kusurlu işlem ya da fiiliyle zararın doğmasına sebebiyet veren kamu personeline, mahkeme tarafından tespit edilen kusur oranında rücu edilebileceği ifadeleri düzenlenmiştir.

³⁷²Bu konuda bkz. **BOZDAĞ**, Ahmet; *İdare Hukukunda İdarenin Hizmet Kusuru ve Danıştay Uygulaması*, Türk İdare Dergisi, S.: 468, Y.: 2010, 34, 35.

Ayrıca sözü edilen Yasa'nın yargı kararlarına uyma zorunluluğu yan başlığıyla 23.maddenin 3.fıkrasında idarenin zarar görmüş olanın zararını giderdikten sonra, kusurlu işlem ya da fiiliyle zararın doğmasına sebebiyet veren kamu personeline, mahkeme tarafından tespit edilen kusur oranında rücu edilebileceği şeklinde bir düzenleme vardır. Bahsi geçen hükümlerde idarenin işleyişine yönelik keyfi davranma lüksünün olmadığı açıktır³⁷³. Bununla birlikte Anayasada Yüksek İdare Mahkemesi'nin yetki alanına giren davalar arasında hizmet kusuruna yönelik davaların olmamasının büyük bir eksiklik olduğunu düşünüyoruz. İyi İdare Yasası'nın yürürlüğe girmiş olması ve idareyle ilgili birtakım yenilikler getirmesi sevindirici gelişmelerdir; ancak Anayasada da gerekli düzenlemelerin bir an önce yapılmasının uygun düşeceği kanaatindeyiz. Zira hizmet kusuru, idare hukuku çatısı altında incelenmesi gereken bir kusurdur ve bunun için idari yargılama kurallarından faydalanmak gerekmektedir.

Bilindiği gibi KKTC'de idarenin kusursuz sorumluluğu benimsenmiştir. İdarenin kusursuz sorumluluğundan kasıt; idare ile müstahdem arasında bir organik bağın bulunması, zararın hizmetin ifası sırasında hizmetle ilgili olarak meydana gelmesi, zarar ile müstahdem arasında illiyet bağının olmasıdır³⁷⁴. Haksız fiiller hukukunda idarenin sorumluluğu için aynı zamanda çalıştıranların sorumluluğu da denilmektedir. İdarenin herhangi bir makam veya kamu görevlisi idare adına yapmakta olduğu kamu görevi esnasında kişiye zarar veren bir davranışta bulunursa idare bundan çalıştıran yani işveren olarak sorumlu tutulacaktır³⁷⁵.

Mahkemeler Yasasının 25.maddesine göre kaza mahkemelerinin, hukuk davalarında bir davaya ilk derece mahkemesi olarak bakmak ve davayı karara bağlamak yetkisine haiz olduğu ifade edilmektedir. Bu durum Türk Hukukunda 657 sayılı Devlet Memurları Hakkındaki Kanunun yürürlüğe girmesine kadar

³⁷³İdarenin hukuka bağlı olma zorunluluğu ile ilgili bkz. **TANİLLİ**, s. 402; **SAĞLAM**, *TC Anayasası*, s. 138; **KABOĞLU**, s. 298, **ÖZBUDUN**, *Anayasa*, s. 195; **GÖZLER**, *Anayasa*, s. 215.

³⁷⁴İlliyet bağı ve kusursuz sorumluluk ile ilgili ayrıntılı bilgi için **KÜLAHÇI**, s. 251-255; **YILDIRIM**, Turan; *İdare Hukuku*, 7.Bs., On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, Y.: 2018, 540; **SANCAKDAR/US/TURHAN/ÖNÜT/SEYHAN**, s. 758.

³⁷⁵Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. **NECATİGİL**, *Anayasa*, s. 242.

idarenin, müstahdemin fiilinden dolayı özel hukuk kurallarına göre sorumluluğunun tespit edilmesindeki durum gibidir³⁷⁶.

Görevli ve yetkili mahkeme bakımından ise haksız fiil davaları, Haksız Fiil Yasasının 2.maddesine göre KKTC toprakları içinde ya da deniz sularının çekilmiş durumdayken, bıraktığı en alçak su izinden ölçülmek üzere, KKTC sahillerinden üç millik bir mesafeye kadar uzanan deniz sahası içinde yapılan bir haksız fiil nedeniyle kaza mahkemelerinde açılabileceği düzenlenmiştir'. Bunun yanında Haksız Fiil Yasasının 68.maddesinde öngörüldüğü gibi şikâyete konu kusurla ilgili meydana geldiği tarihten sonraki beş yıl içerisinde dava açılması gerekmektedir.

Bir haksız tutuklamanın mağduru olan kişi, tutuklanmasının haksız olduğu konusunda Yargıtay Ceza Mahkemesinde istinafa başvurabilecektir. Yargıtay Ceza Mahkemesi istinafı haklı bulursa zanlı/sanık, derhal serbest bırakılacaktır. Sözü geçen durumda davacı mağdur olan zanlı veya sanık, davalı ise savcılıktır. İstinafı kabul edilen zanlı/sanık tazminat alabilmek için kaza mahkemelerinde haksız fiil davası açabilecektir. Kaza mahkemesinde açılan haksız fiil davasında davacı taraf zanlı/sanıktır. Davalı taraf ise Başbakanlığa bağlı Polis Genel Müdürlüğü'dür. Dava sonucunda davalı olan kişi haklı görülürse Polis Genel Müdürlüğü tazminat ödemeye mahkûm olacaktır. Davalı olan Polis Genel Müdürlüğü'nün ise Kamu Görevlileri Yasasının 11.maddesi dahilinde kamu görevlisine rücu hakkı saklıdır³⁷⁷.

Hizmet kusurundan dolayı kaza mahkemesinde açılan tazminat davasında mahkeme, kusur oranında tazminata hükmetmektedir. Mahkemenin ne kadar tazminat takdir edeceğine dair Haksız Fiil Yasasında ve diğer yasalarda bir düzenleme bulunmamaktadır. Bir tek istisna Yüksek Mahkemenin tazminat miktarı hususunda zarara uğrayan bir kişiye verilecek tazminatın tam ve yeterli olması gerekeceği konusundadır. Ancak kişinin düçar olduğu zarar hesap yolu ile ölçülmediğinde kendisine verilecek tazminatın makul ve adil olması gerekecektir. Mahkemeler bu gibi davalarda verilecek zarar ziyanı takdir

³⁷⁶Bu konuda bkz. **TANDOĞAN**, Haluk; *Kusura Dayanmayan Sözleşme Dışı Sorumluluk Hukuku*, Turhan Kitabevi, Ankara, Y.: 1981, 115.

³⁷⁷Bu konuda bkz. **ALBAŞ**, *Tutuklama*, s. 454.

ederken geçmiş yıllarda benzeri olaylarda takdir edilen miktarları göz önünde bulunduracaktır. Bu kapsamda paranın hüküm tarihindeki alım gücündeki azalmanın da dikkate alınması gerekmektedir. Bir davada verilecek tazminat miktarı takdir edilirken benzeri davalarda takdir edilen miktarlar göz önünde bulundurmamak gerekir. Fakat paranın alım gücündeki düşme neticesi birkaç yıl önce benzeri bir meselede takdir edilen tazminat miktarı çoğu kez yetersiz kalabilmektedir şeklinde bir Yargıtay Hukuk Mahkemesi kararı³⁷⁸ vardır.

Haksız bir şekilde tutuklananların zararları mümkün olan en kısa ve tatmin edici şekilde tazmin edilmelidir. Bu şekilde mağduriyete uğratılanların kişi güvenliği en az derecede ihlâl edilmiş olacaktır³⁷⁹.

Yargıtay Ceza Mahkemesine konu olmuş ve yol gösterici bir karara göre³⁸⁰ Mahkeme, bir sanığın şartlara aykırı hareket etmemesine rağmen sanığa ihbar yapmadan ve söz hakkı vermeden teminata el koymuştur. 9/76 sayılı Mahkemeler Yasası'nın m.31/3'e göre ağır ceza mahkemelerinin 15 Milyar Türk Lirasına kadar suçtan zarar gören kişiye tazminat ödenmesi hükmü verme yetkisi vardır. Hâlbuki önümüzdeki davada Ağır Ceza Mahkemesi, 28 Milyar Türk Lirasını aşan bir miktar için hüküm vermiştir. Bu açıdan yasaya bir aykırılık vardır. Ancak tazminatla ilgili tartışma konusu sadece Mahkemeler Yasası'nın m.31/3'e göre belirtilen sınırın aşılmasından ibaret değildir. Bir ceza mahkemesinin tazminatın ödenmesi hükmü vermesi çok ender hâllerde gerçekleşen bir olaydır. Mağdurun zararının saptanması ve tazminat hükmü verilmesi normalde hukuk davasında yapılabilecek bir işittir. Ceza davasında bu konunun karara bağlanması konunun kapanması ve artık hukuk davasının açılmaması anlamına gelir. Ceza davalarında izlenen ilkelerle hukuk davalarında izlenen ilkeler farklı olduğundan iki konunun birlikte ele alınıp karara bağlanması kolay değildir. Bu sebeple tazminatın ödenmesi ve

³⁷⁸Bkz. Güner Ahmet Olkan ve Tamer Nedim Atayol kararı, 07.01.1988 tarihli, Yar. Huk. No.: 51/87, <http://www.mahkemeler.net/cgi-bin/default.aspx>, (e.t. 02.05.2019).

³⁷⁹Bu konuda **TANER**, s. 166; **ŞAHİN/GÖKTÜRK**, s. 390; **SÜRÜCÜ**, Sinan; *İnsan Hakları Avrupa Mahkemesi Kararlarında ve Türkiye'de Tutuklama*, Seçkin Yayıncılık, Ankara, Y.: 2010, 32; **ÖZTÜRK/TEZCAN/ERDEM/SIRMA GEZER/SAYGILAR KIRIT/ALAN AKCAN/ÖZAYDIN/ERDEN TÜTÜNCÜ/ALTINOK VILLEMIN/TOK**, s. 577.

³⁸⁰Bkz. Muhammet Genç ile KKTC Başsavcısı kararı, 08.12.2005 tarihli, Yar./Ce. No.: 83/2004, <http://www.mahkemeler.net/cgi-bin/default.aspx>, (e.t 23.05.2019).

teminata el koyulması emirleri benimsenen hukuk ilkelerine uygun olmadığı gerekçesiyle iptal edilmiştir.

KKTC doktrinde savunulan bir görüşe göre³⁸¹; ceza yargılamalarında tazminat üzerinde anlaşma yapılmasının taraflar açısından hem zaman hem de masraf kaybını önleyebileceği düşüncesi hâkimdir. Aynı zamanda ortada bir anlaşma olmadığında ceza mahkemelerinin tazminat miktarını saptama girişiminde bulunmaları sıkıntılara yol açabilecektir denilmektedir. Son olarak ise ceza mahkemelerinin hem usul hem de esas yönden donanımsız olduğuna dikkat çekilmektedir. Kanaatimizce ceza mahkemelerinin tazminata yönelik bir karar verememesi ve bu yetkiyi kullanacak olan mahkemelerin ceza mahkemeleri dışında olan mahkemeler olduğunun söylenmesi sistemin mantığıyla çelişmektedir. Ayrıca ceza mahkemelerinin tazminat miktarını saptama girişiminde bulunmalarının hangi sıkıntılara yol açabileceği ile ilgili ayrıntılı bir bilgi verilmemektedir. Eğer ceza mahkemelerinde iş yükünün fazlalığı sebebiyle tazminatı belirleme konusunda da ayrı bir araştırma yapılmasının yük olacağı düşünülüyorsa; tarafımızdan bu düşünceye katılmak mümkün değildir. Zira ceza mahkemelerinde görülen davalar cezai nitelikte olduğu için bu mahkemelerde açılmaktadır. Cezai nitelikteki davaların tazminatına ilişkin de yine ceza mahkemelerinin yetkili olabileceğini kabul etmek gerekmektedir. Tazminata ilişkin miktarın saptanmasına yönelik hukuk mahkemelerinin yani kaza mahkemelerinin yetkilendirilmesinin; ancak hukuki dava niteliğinde olan davalarda mümkün olması gerekmektedir. Bu kapsamda ceza mahkemelerinin tazminata ilişkin konularda donanımsız olduğunu söylemek ve bu yüzden de kaza mahkemelerine sözü edilen işlevi yüklemenin doğru olmayacağı düşüncesindeyiz.

Yüksek mahkeme kararlarında hukuken istinaf yolunun kapatılmasından dolayı haksız bir tutuklamaya ilişkin tazminat davasına rastlanılmamıştır. Genellikle haksız tutuklamanın mağduru olan zanlı/sanık istinafa başvurduğunda başvuruları olumsuz sonuçlanmıştır. Esasen istinafi kabul edilen kişinin haksız tutuklama tazminatını alabilmesine ilişkin kaza mahkemesine başvurabilmesi gerekmektedir.

³⁸¹Bu konuda bkz. **VEZİROĞLU/GÜMÜŞ**, s. 417.

Hukuk devleti iddiasında olan her ulusal hukuk düzeninde ulusal üstü insan hakları belgeleri tarafından saptanmış asgari güvencelerin sağlanmış olması elzemdir. Tutuklama tedbiri kişi özgürlüğü ve güvenliği hakkına en ağır kısıtlamayı getirdiği için keyfi müdahalelerin dışında tutulmalıdır³⁸². Zira hukuk devleti ilkesinin bir neticesi de kişi güvenliği gözetmek ve onlara zarar vermemektir. Bir hizmet kusurunun olması hâlinde de devlet bunu onarabilmelidir³⁸³.

Başta AİHS ardından normlar hiyerarşisinin en üstündeki anayasa ve tutuklamaya yönelik hükümler içeren yasaların koruma altına almış olduğu temel hakların zedelenmemesi her çağdaş devletin öncelikli amacı hâline gelmelidir. KKTC’de istinaf başvurusu için yüksek mahkemeye gidildiğinde genellikle haksız bir tutuklamanın varlığına yönelik kararların verilmemesi hukuk devleti ilkesini fazlasıyla görmezlikten gelmek demektir. Bunun yanında istinafta incelenen sözü edilen durumla ilgili kararın zanlı veya sanık aleyhine çıkmasıyla birlikte kaza mahkemelerinde tazminat alma hakkı sona ermiş olmaktadır. Bahsi geçen durum kesinlikle kabul edilemez neticeleri doğurmaktadır.

Değinilmesi gereken bir konu da hâkimin sorumluluğu konusunun hangi derecede olduğu yönündedir. Bu kapsamda Haksız Fiiller Yasasının 4.maddesinin 3.fıkrasında; KKTC Yüksek Mahkemesi’nin herhangi bir yargıcı aleyhine ya da bu Mahkemede yasal olarak yargıçlık görevi yapan herhangi bir kişi aleyhine, adli sıfatıyla işlediği bir haksız fiilden ötürü dava açılmayacağı belirtilmiştir. Bahsi geçen Yasanın 4.maddesinin 4.fıkrasına göre ise KKTC’de Yüksek Mahkeme dışında herhangi bir mahkemenin yargıcı aleyhine ya da böyle bir mahkemede yasal olarak yargıçlık görevi yapan herhangi bir kişialeyhine ya da herhangi bir resmi kabz memuru aleyhine veyahut da herhangi bir askeri mahkemenin herhangi bir üyesi aleyhine ya da herhangi bir tahkim işlemi hakemi veya adli görev yapan bir görevli aleyhine, adli sıfatıyla işlediği bir haksız fiilin oluşmasına sebep olan fiili adli yetkisi dahilinde işlenmişse, aleyhine herhangi bir haksız fiil davası açılmayacağı

³⁸²SINAR, s. 407; YENİSEY/NUHOĞLU, s. 302.

³⁸³Hizmet kusuru ile ilgili bkz. ONAR, Sıddık Sami; *İdare Hukukunun Umumi Esasları*, İsmail Akgün Matbaacılık-Hak Kitabevi, C.: III, İstanbul, Y.: 1966, 1694; Aynı görüş GÖZÜBÜYÜK, s. 243.

belirtilmiştir. Bu durum polis devleti anlayışına paralel bir şekilde hâkim devletine yol açabilecek riskleri de beraberinde getirmektedir. Dolayısıyla sorumsuz olan adli işlem yapanların (hâkim ve hâkim statüsünde kabul edilen kişilerin) hâkimin tarafsızlığı ilkesinin denetlenmesine aykırıdır. Bu kapsamda adil yargılanma ilkesinin de zedelenme ihtimali olmaktadır. Mevcut düzenlemeler dikkate alındığında hâkimin hukuki sorumluluğunun olmaması diğer hukuki sistemlerde hâkimin sorumluluğunu gerektiren sebeplerin en azından KKTC Hukuk sistemi içerisinde olamayacağı varsayımından hareket ettiğini kabul etmek gerekir. Bu varsayımın hayatın gerçekleriyle örtüşüp örtüşmediği hususu askıda bir konudur.

SONUÇ

KKTC Ceza Usul hukukunda zanlı/sanığın tutuklanmasının koşulları ve nedenleri başta KKTC Anayasası olmak üzere Ceza Usul Yasası ve yine Yargıtay kararları kapsamında oluşturulmuştur. Ceza Usul Yasası olarak bilinen Fası 155, İngiliz İdaresi Döneminden kalma çağdışı bir özellik taşımaktadır. Sözü edilen döneme ait olan Yasa, o dönem ki sosyal ihtiyaçlara göre düzenlenmiştir. Mevcut sisteme bakıldığında ise bazı önemli sorunlar tespit edilmiştir.

İlk olarak muhtemel kavram kargaşasını gidermek amacıyla zanlı yerine şüpheli kavramının kullanılması gerektiğini düşünüyoruz. Soruşturma evresinde zanlı yerine şüpheli, kovuşturma evresinde ise sanık denilmesi kavram kargaşasını önleyecektir.

Adil yargılanma hakkı kapsamında olmak üzere yargıç kararı olmaksızın polis memurlarının arama yaparken buldukları delili değerlendirmeleri uygun değildir. Delillerin niteliğinin en azından savcılık tarafından değerlendirilip soruşturma aşamasında kullanılıp kullanılmayacağına karar vermesinin yargılama hukukunun esasları açısından doğru olacağı fikrindeyiz. Diğer taraftan soruşturmayı yapan polis memuru olduğuna göre bu soruşturmayı yapan ekip amirinin tarafsız ve bağımsız bir savcı emrinde gerçekleştirmesi delillerin kalitesini artıracaktır.

Bakanlar Kurulunun soruşturma memuru atama yetkisi ayrıntılı olarak düzenlenip bu kişilere yargı güvencesi verilmesi gerekir. Böyle bir düzenleme olmadan soruşturma memurluğu adil yargılanma hakkı ile uyumlu olmaz. Nitekim bu kurum mevcut şekliyle uygulaması olmayan bir konumda bulunmaktadır. KKTC Ceza Usul Hukukunun, Anglo Sakson Hukuku paralelinde olması nedeniyle mevcut uygulamaların İngiliz Hukukunda halen uygulanan güvenceleri içerecek bir koruma getirilmesi gerekir. Aksi takdirde mevcut uygulama KKTC Anayasasının 16.maddesine de uygun sayılamaz.

Suçun soruşturulmasında bilgilerine başvuru kişilere suçun niteliğine dahi bakılmaksızın Yasadaki ifadesiyle yazılı çağrıda bulunmadan doğrudan

doğruya söz konusu kişilerin bilgilerine adeta keyfi sayılabilecek şekilde müdahalesi uygun değildir. Şöyle ki suçun ihlâl ettiği yarar, bilgisine başvurulacak kişi uzman sıfatıyla soruşturmaya katılıyorsa, tanık sıfatıyla katılıyorsa, bu kişilerin temel haklarının ihlâli sonucunu dahi doğurabilecek niteliktedir.

Güncellenmemiş yani eski hâliyle Anglo Sakson Sisteminden gelmiş olan Yargıç Kuralları mevcut hukuk anlayışını yansıtmadığı gibi hukuk güvenliğini de sarsıcı niteliktedir. Bu kuralların bir an önce modern hukuk anlayışına yani ceza yargılama hukuku anlayışını yansıtacak biçimde değiştirilmesi daha uygun olacaktır. Bu konuda AİHM denetimine açık olan Büyük Britanya (İngiltere ve İrlanda Cumhuriyeti) mevzuatının güncel şekli örnek alınabilir.

Ceza Usul Yasasında kavram birliğini sağlamak amacıyla aynı anlamda kullanılan müzekkere ve mazbata kavramlarının yeknesaklaştırılması yasa yapma tekniği açısından uygun olacaktır.

Öte yandan soruşturmada polisin zanlı ifadesini alırken ifade metnini zanlının açıklamalarına uygun olup olmadığının tespitinde, metnin imzalanmadan önce zanlıya verilip okutulduktan sonra imzalanmasının sağlanması gerekir. Bu açıdan zanlının ifadesini verirken hukuki yardım kapsamında bir avukat gözetiminde ifade vermesinin adil yargılanma ilkesinin hayata geçmesi açısından önemli olduğunu düşünmekteyiz. Bu noktada yasal boşluğun doldurulması gerektiğine inanıyoruz. Burada Türk Hukukunda 2005 yılında yürürlüğe giren 5271 sayılı CMK'nın 147 ve 148.maddeleri dikkate alınmalıdır. Şayet zanlının avukatı olmadan ifadesi polis tarafından alınıyorsa CMK.m.148/4'te olduğu gibi zanlının bu ifadeyi yargıç ya da mahkeme önünde kabul etmemesi hâlinde geçerli delil olarak değerlendirilmemesi gerekir.

Makul sürede yargılanma hakkının sağlanması soruşturmaların makul sürede tamamlanmasına bağlıdır. Soruşturma memurunun faaliyetlerinin mevcut ilkeyi hayata geçirecek biçimde süre bakımından sınırlandırılmasının uygun olacağını düşünüyoruz.

Adil yargılanma hakkını zedeleyen bir başka husus da işkence, tehdit ve baskı gibi yöntemlerle alınan ifadelerdir. Maddi gerçeğin araştırılması ilkesi kapsamında zanlının bu yöndeki beyanının yeterli emareler olması durumunda ciddiye alınması gerektiğini düşünüyoruz. Yargıç böyle bir durumda maddi gerçeğin ortaya çıkarılması konusunda re'sen soruşturma evresine ilişkin ifade ve tanık beyanları gibi hususları emareleri bulunan iddiaya paralel biçimde değerlendirmelidir. Bu yolda bir tespit yaptığında soruşturmayı olumsuz dış etkenlerden soyutlayarak kararını vermelidir.

KKTC Ceza Usul Hukukunda zorunlu müdafilik açısından yargıcın takdir yetkisi kaldırılmalıdır. Onun yerine silâhların eşitliği ilkesi gereğince zorunlu müdafiliğin yasal bir ilke hâline getirilmesi daha doğru olacaktır.

Yasa yapma tekniği açısından kavramların yerinde kullanılabilmesi için yakalama veya tutuklama kavramları anlamına uygun biçimde Anayasada ve yasalarda düzeltilmelidir.

Tutuksuz yargılanma esası günümüz yargılama hukukunun en önemli ilkelerinden biridir. Sadece makul suç şüphesiyle polisin tutuklama yapabileceğini kabul etmek doğru değildir. İstisnai olarak tutuklamaya başvurmayı temin edecek mekanizmaları geliştirmemiz gerekmektedir. Tutuklamanın öne çekilen bir ceza olmaması açısından da tutuklama için gerekli şartlar oluşmamışsa tutuksuz yargılama yoluna gidilmesi ve gereğinde CMK'nın 109.maddesinde yer alan adli kontrol tedbirleri gibi tedbirlerle yargılamanın gerçekleştirilmesi yararlı olacaktır.

Tutukluluk dışındaki teminat emirleri açısından üst sınır konulmaması fiilen KKTC topraklarında haksız bir tutuklama gibi sonuç doğurabilir niteliktedir. İvedilikle teminat emirleri konusunda bir üst sınır getirilmesi gerektiği düşüncesindeyiz.

Yasal terim itibarıyla hafif suçlar bakımından da bir koruma tedbiri olarak tutuklama tedbirinin uygulanıyor olması ağır bir tedbir olma sonucunu doğurmaktadır. Nitekim ölçülülük (oranlılık) ilkelerine uygun düştüğünü düşünmüyoruz.

Anayasanın 16/8.maddesinde yargıcın verdiği tutukluluğa ilişkin kararlara karşı istinaf yolunun kapatılamayacağı dzenlenmiştir. Buna gcre tutuklama koruma tedbirine ynelik sanık, yksek mahkemede istinaf hakkına sahiptir. Sanık yanında zanlının da istinafa başvurma hakkının olması gerektiği anayasal bir zorunluluktur.

Yksek Mahkemenin haksız tutuklamaya ynelik talepleri reddederek haksız tutuklananın tazminat hakkını fiilen ortadan kaldıran sonuç ortaya koymaktadır. zgrlk ve gvnenlik hakkı ile ilgili AİHS'in 5.maddesinin son fıkrası gereği koruma tedbirlerine aykırılık nedeniyle tazminat yolunun açılmasının sağlanması gerekir.

KAYNAKÇA

- ACU**, Melek (2014). *Bireysel Başvuruya Konu Edilebilecek Haklar*, TBBD, C.: 110, 403-434.
- AİHM** Kararlarından Örnekler (2019, 21 Kasım). https://www.anayasa.gov.tr/files/insan_haklari_mahkemesi/kitaplar/aihmkararlarindanornekler.pdf
- AKBULUT**, Berrin (2019). *Türk Ceza Hukuku Temel Bilgiler*, Seçkin Yayıncılık, Ankara.
- AKÇAY**, Deniz (2015). “Cyprus V. Turkey” Kararı: Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin Uluslararası Hukuk ve Uluslararası Uyuşmazlık Sınarı, TBBD, C.: 121, 441-472.
- AKSOY İPEKÇİOĞLU**, Pervin (2007). *Yakalama ve Gözaltına Alma Koruma Tedbirleri*, DEÜHFD, C.: 9, 1215-1254.
- AKILLIOĞLU**, Tekin. (1993). *İnsan Hakları ve Yönetmelik Yargı Yöntemimiz*, II. Ulusal İdare Hukuku Kongresi Bildiri Özetleri, Danıştay Yayınları, Ankara.
- AKIN**, İlhan F. (1993). *Kamu Hukuku*, 7.Bs., Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş., İstanbul.
- AKIN**, İlhan F. (1968). *Temel Hak ve Özgürlükler*, Fakülteler Matbaası, İstanbul.
- AKSU**, Aslı (2010). *Human Rights Violations Faced By Turkish Cypriots*, Ankara Bar Review, C.: 1, 19-24.
- ALBAŞ**, Saniye (2019). *Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Ceza Muhakemesi Hukukunda Tutuklama ve Haksız Tutuklama Üzerine Kısa Bir Değerlendirme (Tutuklama)*, İstanbul Kültür Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C.: 18, S.: 2, 441-458.
- ALBAŞ**, Saniye (2019). *Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Ceza Muhakemesi Hukukunda Zanlıya veya Sanığa Uygulanan Tutukluluk Dışındaki Teminat Emirleri (Teminat Emirleri)*, İstanbul Kültür Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C.: 18, S.: 2, 427-439.
- ALTIPARMAK**, Cüneyd (2006). *Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Altıncı Maddesi Kapsamında Adil Yargılanma Hakkının Esasları (Adil Yargılanma)*, TBBD, C.: 63, 244-270.

ALTIPARMAK, Kerem (2009). *İşkenceyi Nasıl Bilirsiniz? Türkiye’de Orantısız Güç Kullanma Sorunu*, Toplum ve Bilim Dergisi, C.: 115, 355-381.

Amerikan İnsan Hakları Sözleşmesinin Kurduğu Sistem (2019, 20 Kasım).

Erişim adresi: <http://www.acikogretimadalet.com/amerikan-insan-haklari-sozlesmesinin-kurdugu-sistem.html>

ARTUK, Mehmet Emin/**GÖKCEN**, Ahmet/**ALŞAHİN**, Emin/**ÇAKIR**, Kerim (2012). *Ceza Hukuku Genel Hükümler*, 13.Bs., Adalet Yayınevi, Ankara.

ATALAY, Esra (1997). *Yargısal Temel Haklar*, Prof.Şükrü Postacıoğlu’na Armağan, DEÜHF Döner Sermaye İşletmesi Yayınları, 437-454.

Avrupa Birliği Temel Haklar Bildirgesi (2019, 10 Kasım). Erişim adresi:

<https://www.avrupa.info.tr/tr/avrupa-birligi-temel-haklar-bildirgesi-708>

Avrupa Güvenlik ve İş Birliği Konferansı Moskova İnsani Boyut Konferansı

Belgesi (2019, 10 Kasım). Erişim adresi: <http://hukukbook.com/avrupa-guvenlik-ve-isbirligi-konferansi-moskova-insani-boyut-konferansi-belgesi/>

AYDIN, Murat (2012). *5607 Sayılı Kaçakçılıkla Mücadele Kanunu*

Çerçevesinde Kaçakçılık Fiilleri ve Yaptırımları, Adalet Yayınevi, Ankara.

AYDIN, Öykü Didem (2011). *Türk Anayasa Yargısında Yeni Bir Mekanizma:*

Anayasa Mahkemesi’ne Bireysel Başvuru, Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C.: XV, S.: 4, 121-170.

BAGHERI, Saeed (2013). *Uluslararası Hukukta Suçluların İadesi ve Suçluları*

Kovuşturma Yükümlülüğü, AÜHFD, C.: 62, S.:1, 1-39.

BALCI, Murat (2011). *Ceza Muhakemesi Hukukunda Gaip veya Kaçak Sanığa*

Güvence Belgesi Verilmesi, TBBD, C.: 92, 101-117.

BALTA, Tahsin Bekir/**KUBALI**, Hüseyin Nail (2019, 13 Eylül). *Türkiye’de*

Hukuk Devleti Anlayışı, <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/42/391/4219.pdf>

BAYRAKTAR, Köksal (2016). *Gene Ölüm Cezası Üzerine*, Güncel Hukuk

Dergisi, C.: 156, S.: 12, 7.

BECCARIA, Cesare (2018). *Suçlar ve Cezalar Hakkında*, 7.Bs., İmge

Kitabevi, Ankara.

BIÇAK, Vahit (2018). *Ceza Muhakemesi Hukuku*, 4.Bs., Seçkin Yayıncılık,

Ankara.

BİLGE, Necip (2017). *Hukuk Başlangıcı: Hukukun Temel Kavram ve*

Kurumları, 35.Bs., Ankara.

Birleşmiş Milletler Teşkilatı ve Türkiye (2019, 12 Kasım). Erişim adresi: <http://www.mfa.gov.tr/birlesmis-milletler-teskilati-ve-turkiye.tr.mfa>

BOZDAĞ, Ahmet (2010). *İdare Hukukunda İdarenin Hizmet Kusuru ve Danıştay Uygulaması*, Türk İdare Dergisi, S.: 468, 33-48.

CENGİZ, Serkan (2008). *AIHM Kararlarının İç Hukuka Etkisi*, TBBD, S.: 79, 334-350.

CENGİZ, Serkan (2019, 10 Şubat). *Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Madde 41 Uyarınca Tazminat Kavramı*, <https://serkancengiz.av.tr/tr/makaleler/avrupa-insan-haklari-soezlesmesi-madde-41-uyarinca-tazminat-kavrami/>

CENTEL, Nur (1992). *Ceza Muhakemesi Hukukunda Yakalama ve Tutuklama*, Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş., İstanbul.

CENTEL, Nur/**ZAFER**, Hamide/**ÇAKMUT**, Özlem (2017). *Türk Ceza Hukukuna Giriş*, 10.Bs., Beta Basım Yayım A.Ş., İstanbul.

ÇELİKEL, Aysel/**ÖZTEKİN GELGEL**, Günseli (2009). *Yabancılar Hukuku*, 15.Bs., Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş., İstanbul.

ÇÖZELİ, Yusuf (2016). *Karşılaştırmalı Olarak Ulusal Üstü İnsan Hakları Hukuku Belgelerinde Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Özgürlüğü*, Yıldırım Beyazıt Hukuk Dergisi, S.: 2, 121-172.

ÇULHA, Rifat/**DEMİRAG**, Fahrettin/**NUHOĞLU**, Ayşe/**OKTAR**, Salih/**TEZCAN**, Durmuş/**YENİSEY**, Feridun (2019). *Ceza Muhakemesi Hukuku Başvuru Kitabı*, 4.Bs., Bilge Yayınevi, Ankara.

DEMİRBAŞ, Timur (2018). *Ceza Hukuku Genel Hükümler*, 13.Bs., Seçkin Yayıncılık, Ankara.

DONAY, Süheyl (2015). *Güncelleştirilmiş Ceza Yargılaması Hukuku*, Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş., İstanbul.

DEREBOYLULAR, Özde/**ARMAN**, Perçem (2018). *Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin Kıbrıs İlgili Verdiği Kararların KKTC ve Türkiye'ye Etkisi*, TBBD, C.: 136, 293-326.

DİNÇ, Güney (2019, 14 Şubat). *Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Sözleşme'nin Yer Bakımından Kapsama Alanını Belirlerken, Barış Çağrısı mı, Yapıyor? Yoksa Emperyalist Savaşların Yolunu mu Açıyor?*, <http://www.guneydinc.com/makaleler/13.pdf>

- DİNÇKOL**, Abdullah (2015). *Hukuka Giriş: Hukukun Temel Kavramları*, 12.Bs., Der Yayınları, İstanbul.
- DOEHRING**, Karl (2002). *Genel Devlet Kuramı Genel Kamu Hukuku*, 2.Bs., İnkılâp Kitabevi, İstanbul, (Çev.: Ahmet Mumcu).
- DOĞRU**, Osman (2006). *İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesi Hukukunda İşkence ve Kötü Muamele Yasağı*, Legal Yayıncılık A.Ş., İstanbul.
- DOĞRU**, Osman/**NALBANT**, Atilla (2012). *İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesi Açıklama ve Önemli Kararlar*, C.:1, Şen Matbaacılık.
- DÖNMEZ**, Burcu Demren (2019). *Ceza Muhakemesi Hukukunda Çapraz Sorgu*, 2.Bs., Seçkin Yayıncılık, Ankara.
- DÖNMEZER**, Sulhi/**ERMAN**, Sahir (1985). *Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku (Cilt III)*, 10.Bs., Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş., C.: III, İstanbul.
- DÖNMEZER**, Sulhi/**ERMAN**, Sahir (1987). *Ceza Hukuku (Ceza Hukuku)*, C.:2, Sulhi Garan Matbaası, İstanbul.
- DURAL**, Mustafa/**ÖĞÜZ**, Tufan/**GÜMÜŞ**, Mustafa Alper (2019). *Türk Özel Hukuku Aile Hukuku*, C.: III, 14.Bs., Filiz Kitabevi, İstanbul.
- DUTERTRE**, Gilles (2019, 5 Kasım). *Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararlarından Örnekler*, https://www.anayasa.gov.tr/files/insan_haklari_mahkemesi/kitaplar/aihmkararlarindanornekler.pdf
- DUVAN**, Ayşe Özkan (2019). *Bireysel Başvuru Kararlarında Makul Sürede Yargılanma Hakkı*, AÜHFD, C.: 68, S.: 1, 287-336.
- DÜNDAR**, Meltem (2005). *KKTC ve Türk Ceza Yargılaması Hukuklarında Çapraz Sorgulama*, İstanbul Üniversitesi Yayınlanmamış YL Tezi, İstanbul.
- EKİNCİ**, Bezar Eylem (2016). *Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Yüksek Mahkemesi Kararlarında Hukuk Devleti İlkesi*, AÜHFD, C.: 65, S.: 3, 723-770.
- ERDEM**, Mustafa Ruhan/**KORKMAZ**, Ömer (2003). *Yargılanmanın Yenilenmesi Nedeni Olarak Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin İhlâli*, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, C.:5, S.: 2, 182-212.
- ERDOĞAN**, Yavuz (2018). *Avrupa Konseyi Siber Suçlar Sözleşmesi'nde Yer Alan Koruma Tedbirleri ve Bu Tedbirlerin Türk Hukukundaki Yeri*, Legal Yayıncılık A.Ş., İstanbul.
- EREM**, Faruk (1996). *Ceza Muhakemeleri Usûlü Kanunu Şerh (Şerh)*, Dayınlarlı Yayınları, Ankara.

- EREM**, Faruk (1968). *Ceza Usulü Hukuku (1968)*, 2.Bs., Ajans-Türk Matbaacılık Sanayii, Ankara.
- ERHÜRMAN**, Tufan (2019, 19 Eylül). *Anayasa Değişiklikleri Son Hâli*, <http://www.tufanerhurman.com/anayasa-degisiklikleri-son-hali/>
- ERHÜRMAN**, Tufan (2007). *Kıbrıs'ta Akıl Tutulması*, Işık Kitabevi, Lefkoşa.
- ERHÜRMAN**, Tufan (2012). *Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti İdari Yargılama Hukuku Türk ve İngiliz Hukuk Sistemleriyle Karşılaştırmalı Bir İnceleme (İdari Yargılama)*, Işık Kitabevi, Kıbrıs.
- ERKUL**, İlhan (2013). *Açıklamalı İçtihatlı Uygulamada Ceza Yargılamasında Tutuklama ve Tahliye*, Adalet Yayınevi, Ankara.
- ERMAN**, Sahir (1983). *Askerî Ceza Hukuku Umumi Kısım ve Usul*, 7.Bs., Üçdal Neşriyat, İstanbul.
- ERŞEN**, Serkan (2007). *Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Türk Hukukunda Adil Yargılanma Hakkı*, Kırıkkale Üniversitesi Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale.
- ERTAŞ**, Şeref (2016). *Eşya Hukuku*, 13.Bs., Barış Yayınları, İzmir.
- ERYILMAZ**, M. Bedri (2003). *Türk ve İngiliz Hukukunda ve Uygulamasında Arama*, Ankara.
- FEYZİOĞLU**, Metin/**OKUYUCU ERGÜN** Güneş (2010). *Türk Hukukunda Tutuklulukta Azami Süre*, AÜHFD, C.: 59, S.: 1, 35-59.
- GAZİOĞLU**, Ahmet (1986). *Kıbrıs Sorunu ve Bağımsızlık*, Cyrep Yayınları, Lefkoşa.
- GG Turkisch (2019, 15 Kasım). Erişim adresi: <http://www.recht-harmonisch.de/GG-turkisch.pdf>
- GÖKCEN**, Ahmet/**BALCI**, Murat/**ALŞAHİN**, Emin/**ÇAKIR**, Kerim (2018). *Ceza Muhakemesi Hukuku*, 3.Bs., Adalet Yayınevi, Ankara.
- GÖLCÜKLÜ**, Feyyaz (1994). *Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nde Adil Yargılama*, Prof. Dr. İlhan Öztırak'a Armağan, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, C.: 49, S.: 1-2.
- GÖLCÜKLÜ**, Feyyaz (1958). *Ceza Davasında Şahıs Hürriyeti (Şahıs Hürriyeti)*, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, Ankara.
- GÖREN**, Zafer (1995). *Anayasa ve Sorumluluk*, DEÜHF Döner Sermaye İşletmesi Yayınları, 2.Bs., Ankara.

GÖZLER, Kemal (1993). *Bireysel Başvuru ve Kıbrıs Sorunu (Kıbrıs Sorunu)*, İnsan Hakları Yıllığı, C.:15, 165-174.

GÖZLER, Kemal (2018). *Türk Anayasa Hukuku (Anayasa)*, 2.Bs., Ekin Basım Yayın Dağıtım, Bursa.

GÖZÜBÜYÜK, Şeref/**GÖLCÜKLÜ**, Feyyaz (2016). *Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Uygulaması*, 11.Bs., Turhan Kitabevi, Ankara.

Guide Art 6 Criminal (2019, 11 Kasım). Erişim adresi: https://www.echr.coe.int/Documents/Guide_Art_6_criminal_TUR.pdf

GÜNGÖR, Devrim (2010). *Resmî Belgelerde Sahtecilik Suçu*, Yetkin Yayınları, Ankara.

HAKERİ, Hakan (2018). *Ceza Hukuku Genel Hükümler Temel Bilgiler*, 16.Bs., Astana Yayınları, İstanbul.

HAKKI, Murat Metin (2010). *Property Wars in Cyprus: The Turkish Position According to International Law*, Ankara Bar Review, S.: 1, 43-56.

HATEMİ, Hüseyin/**KALKAN OĞUZTÜRK**, Burcu (2018). *Aile Hukuku*, 6.Bs., On İki Levha Yayıncılık A.Ş., İstanbul.

İÇEL, Kayıhan (2018). *İçel Ceza Hukuku Genel Hükümler*, 5.Bs., Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş., İstanbul.

İNCEOĞLU, Sibel (2013). *İnsan Hakları Avrupa Mahkemesi Kararlarında Adil Yargılanma Hakkı*, 4.Bs., Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş., İstanbul.

İNCİ, Z. Özen (2017). *Bir Koruma Tedbiri Olarak Türk Ceza Muhakemesi Hukukunda Tutuklama*, 4.Bs., Seçkin Yayıncılık, Ankara.

İSMAIL, Sabahattin (1998). *150 Soruda Kıbrıs Sorunu*, 1.Bs., Kastaş Yayınevi, İstanbul.

KABOĞLU, İbrahim Ö. (2019). *Anayasa Hukuku Dersleri*, 14.Bs., Legal Yayıncılık A.Ş., İstanbul.

KANGAL, Zeynel (2019). *Kabahatler Hukuku*, 2.Bs., On İki Levha Yayıncılık, İstanbul.

KARAARSLAN, Hilal (2010). *Adil Yargılanma Hakkı*, Hukuk Gündemi Dergisi, S.: 2, 23-25.

KARAKEHYA, Hakan (2016). *Ceza Muhakemesi Hukuku*, 2.Bs., Savaş Yayınevi, Ankara.

KAPANİ, Münci (1996). *İnsan Haklarının Uluslararası Boyutları*, 3.Bs., Bilgi Yayınevi, Ankara.

- KATOĞLU**, Tuğrul (2011). *Tutuklama Tedbirine İlişkin Sorunlar*, ABD, S.: 4, 17-33.
- KOCA**, Mahmut/**ÜZÜLMEZ**, İlhan (2019). *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*, 12.Bs., Seçkin Yayıncılık.
- KUNTER**, Nurullah (1964). *Ceza Muhakemesi Hukuku*, 2.Bs., Sermet Matbaası, İstanbul.
- KUNTER**, Nurullah (1986). *Muhakeme Hukuku Dalı Olarak Ceza Muhakemesi Hukuku*, Kazancı Hukuk Yayınları, İstanbul.
- LOIZOU**, Andreas Nicola/**PIKIS**, George Michael (1975). *Criminal Procedure in Cyprus (CPC)*, Proodos Press, Nicosia.
- MACOVEI**, Monica (2007). *Kişinin Özgürlük ve Güvenlik Hakkı*, Şen Matbaacılık, İstanbul.
- Medeni ve Siyasi Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme (2019, 11 Kasım). Erişim adresi: <https://humanrightscenter.bilgi.edu.tr/tr/content/117-medeni-ve-siyasi-haklara-iliskin-uluslararası-sozlesme/>
- MOLE**, Nuala/**HARBY**, Catharina (2005). *Adil Yargılanma Hakkı*, Şen Matbaacılık, S.: 3.
- NECATİGİL**, Zaim (1999). *Kıbrıs Hukuk Sistemi (Hukuk)*, Kıbrıs Türk Hukuk Dosyası TC/KKTC Hukuk Forumu Tutanakları, Ankara.
- NECATİGİL**, Zaim M. (2006). *Kıbrıs Uyuşmazlığı ve AİHM Kıskaçında Türkiye (Kıbrıs Uyuşmazlığı)*, 2.Bs., Turhan Kitabevi, Lefkoşa.
- NECATİGİL**, Zaim M. (2015). *Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde Anayasa ve Yönetim Hukukunun Esasları (Anayasa)*, Işık Kitabevi Yayınları, Lefkoşa.
- NEOCLEOUS**, Andreas (2000). *Introduction to Cyprus Law (Cyprus Law)*, Limassol.
- NUHOĞLU**, Ayşe (1999). *İşkence Yasağı ve İşkence Suçu*, Prof. Dr. Sahir Erman'a Armağan, Alfa Basım Yayım Dağıtım, İstanbul, 527-592.
- ONAR**, Sıddık Sami (1966). *İdare Hukukunun Umumi Esasları*, İsmail Akgün Matbaacılık-Hak Kitabevi, C.: III, İstanbul.
- ÖMEROĞLU**, Ömer (2013). *Ceza Muhakemesinde Gaip ve Kaçak Sanığa Güvence Belgesi Verilmesi*, Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C.: XVII, 195-225.
- ÖNDER**, Ayhan (1963). *Ceza Muhakemeleri Usulü Hukukunda Arama*, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası, C.: 29, S.: 3, 424-457.

- ÖZBEK**, Veli Özer (1999) *Ceza Muhakemesi Hukukunda Koruma Tedbiri Olarak Arama*, Ankara.
- ÖZBEK**, Veli Özer (2010) *TCK İzmir Şerhi Türk Ceza Kanunu'nun Anlamı (Açıklamalı-Gerekçeli-İçtihatlı)*, 4.Bs., Seçkin Yayıncılık, C.: 1, Ankara.
- ÖZBEK**, Veli Özer/**DOĞAN**, Koray/**BACAKSIZ**, Pınar/**TEPE**, İlker (2018). *Ceza Muhakemesi Hukuku Temel Bilgiler*, 9.Bs., Seçkin Yayıncılık, Ankara.
- ÖZBUDUN**, Ergun (2019). *Anayasalcılık ve Demokrasi (Demokrasi)*, Yetkin Yayınları, Ankara.
- ÖZBUDUN**, Ergun (2018). *Türk Anayasa Hukuku (Anayasa)*, 18.Bs., Yetkin Yayınları, Ankara.
- ÖZDEK**, Yasemin (2004). *Avrupa İnsan Hakları Hukuku ve Türkiye-AİHS Sistemi ve AİHM Kararlarında Türkiye*, Nadir Kitap Yayınları, İstanbul.
- ÖZEN**, Muharrem (2010). *Yargı Bağımsızlığını Zedeleyen Düzenleme, Uygulamalar ve Bağımsızlığı Sağlamaya Yönelik Çözüm Önerileri*, ABD, S.: 1, 31-65.
- ÖZERSAY**, Kudret (2006). *AİHM'in Xenides-Arestis Kararı*, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi, C.: 61, S.: 1, 323-332.
- ÖZERSAY**, Kudret (2009). *Kıbrıs Sorunu: Hukuksal İnceleme*, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara.
- ÖZGENÇ**, İzzet (2018). *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*, 14.Bs., Seçkin Yayıncılık, Ankara.
- ÖZKUL**, Fatih (2016). *Anayasalarımızda Yargının Bağımsızlığı ve Tarafsızlığı*, ABD, S.: 3, 199-263.
- ÖZTÜRK**, Bahri (2016). *Ceza Muhakemesi Hukukunda Adil Yargılama Yükümlülüğü (Armağan)*, Prof.Dr.Turhan Esener'e Armağan, İstanbul Kültür Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Seçkin Yayıncılık, S.:1, Ankara, 413-428.
- ÖZTÜRK**, Bahri (1984). *Suç Muhakemesi Hukukunda Gaiplik ve Gaiplerin Muhakemesi (Gaiplik)*, İstanbul.
- ÖZTÜRK**, Bahri/**ERDEM**, Mustafa Ruhan (2019). *Uygulamalı Ceza Hukuku ve Güvenlik Tedbirleri Hukuku*, 19.Bs., Seçkin Yayıncılık, Ankara.
- ÖZTÜRK**, Bahri/**TEZCAN**, Durmuş/**ERDEM**, Mustafa Ruhan/**SIRMA GEZER**, Özge/**SAYGILAR KIRIT**, Yasemin F./**ALAN AKCAN**, Esra/**ÖZAYDIN**, Özdem/**ERDEN TÜTÜNCÜ**, Efser/**ALTINOK VILLEMIN**, Derya/**TOK**, Mehmet

Can (2019). *Nazari ve Uygulamalı Ceza Muhakemesi Hukuku*, Seçkin Yayıncılık, 13.Bs., Ankara.

PAZARCI, Hüseyin (2018). *Uluslararası Hukuk*, 17.Bs., Turhan Kitabevi, Ankara.

PEKCANITEZ, Hakan/**ATALAY**, Oğuz/**ÖZKAN SUNGURTEKİN**, Meral/**ÖZEKES**, Muhammet (2018). 5.Bs., Vedat Kitapçılık, İstanbul.

POGGI, Gianfranco (2007). *Devlet: Doğası, Gelişimi ve Geleceği*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.

Prima Facie Case (2019, 15 Kasım). Erişim adresi: <https://tureng.com/en/turkish-english/prima%20facie%20case>

REIDY, Aisling (2007). *İşkencenin Yasaklanması*, Şen Matbaacılık, İstanbul.

RENDİ, Yaprak (2013). *Loizidou Kararından Bugüne Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin Kararları ve Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi Kararlarının Kıbrıs'taki Mülkiyet Sorununa Etkisi*, ABD, S.: 1, 389-397.

SAĞLAM, Fazıl (2013). *Anayasa Hukuku Ders Notları (TC Anayasası)*, Yakın Doğu Üniversitesi Yayınları, Lefkoşa.

SAĞLAM, Fazıl (2016). *Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Anayasa Hukuku Dersleri (KKTC Anayasası)*, Yakın Doğu Üniversitesi Yayınları, Lefkoşa.

SANCAKDAR, Oğuz/**US**, Eser/**TURHAN**, Mine Kasapoğlu/**ÖNÜT**, Lale Burcu/**SEYHAN**, Serkan (2018). *İdare Hukuku Teorik Çalışma Kitabı*, 7.Bs., Seçkin Yayıncılık, Ankara.

SAYIN, Ahmet S. (2019, 18 Ocak). *Darryly Hunt'ın Trajedisi: Masumiyet Projesi ve Habeas Corpus Emirnamesi*, <https://www.havadiskibris.com/darryly-huntin-trajedisi-masumiyet-projesi-habeas-corporus-emirnamesi/>

SCHROEDER, Friedrich/**YENİSEY**, Feridun (1997). *Dürüst Yargılanma Hakkı (Fair Trial)*, Alkım Yayınevi, İstanbul.

SERTER, Vehbi Zeki (1977). *Kıbrıs Tarihi*, 10.Bs., Halkın Sesi LTD., Lefkoşa.

SINAR, Hasan (2016). *Ceza Muhakemesi Hukukunda Tutuklama*, On iki Levha Yayıncılık, İstanbul.

SIRMA GEZER, Özge/**SAYGILAR KIRIT**, Yasemin F. (2016). *Adli Kontrol*, Prof.Dr.Turhan Esener'e Armağan, İstanbul Kültür Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Seçkin Yayıncılık, C.: 15, S.:1, Ankara, 715-716.

- SOYASLAN**, Doğan (2018). *Ceza Muhakemesi Hukuku*, 7.Bs., Yetkin Yayınları, Ankara.
- SÖZMENER**, Hasan (2014). *Ceza Genel ve Ceza Usul Hukuku (Ceza Usul 1)*, Tipografart Basım Yayın, C.: I, Lefkoşa.
- SÖZMENER**, Hasan (2014). *Ceza Genel ve Ceza Usul Hukuku (Ceza Usul 2)*, Tipografart Basım Yayın, C. II, Lefkoşa.
- SÖZMENER**, Hasan (2008). *Medeni Usul – I Hukuk Usulü Tüzüğü Dava Celpnameleri*, C.: 1, Lefkoşa.
- SÜRÜCÜ**, Sinan (2010). *İnsan Hakları Avrupa Mahkemesi Kararlarında ve Türkiye’de Tutuklama*, Seçkin Yayıncılık, Ankara.
- ŞAHBAZ**, İbrahim (2004). *Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinde Kişi Özgürlüğü ve Güvenliğı*, TBBD, S.: 55, 201-225.
- ŞAHİN**, Cumhur/**GÖKTÜRK**, Neslihan (2019). *Ceza Muhakemesi Hukuku I*, 10.Bs., Seçkin Yayıncılık, Ankara.
- ŞEN**, Ersan/**ÖZDEMİR**, Bilgehan (2012) *Tutuklama*, 3.Bs., Seçkin Yayıncılık, Ankara.
- ŞENER**, Esat (2001). *Hukuk Sözlüğü*, Seçkin Yayıncılık, Ankara.
- ŞENTUNA**, Mustafa Tarık (2014). *Tutuklama ve Adli Kontrol*, Seçkin Yayıncılık, Ankara.
- ŞIK**, Hüseyin (2012). *Suçsuzluk Karinesi*, Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi, S.: 1, 103-145.
- ŞİRİN**, Tolga (2019, 19 Eylül). *Üçüncü Yılda Bir Bilanço: Türkiye Anayasa Mahkemesi’nin Bireysel Başvuru (Anayasa Şikâyeti) Usulünün ve Kararlarının Değerlendirilmesi*, http://kamuhukukculari.org/?sayfa=toplantı_bildiriler&id=5
- ŞİRİN**, Tolga (2018). *Özgürlük ve Güvenlik Hakkı*, 2018, Avrupa Konseyi Ankara Program Ofisi.
- TANDOĞAN**, Haluk (1981). *Kusura Dayanmayan Sözleşme Dışı Sorumluluk Hukuku*, Turhan Kitabevi, Ankara.
- TANER**, Tahir (1934-1935). *Ceza Muhakemeleri Usûlü*, İstanbul Bozkurt Matbaası, İstanbul.
- TANER**, Tahir (1940). *Tanzimat Devrinde Ceza Hukuku Kanunları*, Maarif Matbaası, İstanbul.
- TANİLLİ**, Server (1982). *Devlet ve Demokrasi Anayasa Hukukuna Giriş*, 3.Bs., Say Kitap Pazarlama, İstanbul.

- TANÖR**, Bülent/**YÜZBAŞIOĞLU**, Necmi (2019). *1982 Anayasasına Göre Türk Anayasa Hukuku*, 18.Bs., Beta Basım Yayın Dağıtım A.Ş., İstanbul.
- TERZİ**, Mahir (2018). *İnsan Haklarının Bölgesel Düzeyde Korunması Üzerine Bir İnceleme: İnsan Hakları ve Amerika*, Kara Harp Okulu Bilim Dergisi, C.: 27, S.: 2, 53-92.
- TEZCAN**, Durmuş (1997). *Tercümandan Yararlanma Hakkı*, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, C.: 52, S.:1, 693-700.
- TEZCAN**, Durmuş (1989). *Türk Hukukunda Haksız Yakalama ve Tutuklama*, DEÜHF Döner Sermaye İşletmesi Yayınları, S.: 9, İzmir.
- TEZCAN**, Durmuş/**ERDEM**, Mustafa Ruhan/**SANCAKDAR**, Oğuz/**ÖNOK**, Rifat Murat (2019). *İnsan Hakları El Kitabı*, 8.Bs., Seçkin Yayıncılık, Ankara.
- TEZCAN**, Durmuş/**ERDEM**, Mustafa Ruhan/**ÖNOK**, R. Murat (2017). *Teorik ve Pratik Ceza Özel Hukuku*, 15.Bs., Seçkin Yayıncılık, Ankara.
- TEZCAN**, Durmuş/**ERDEM**, Mustafa Ruhan/**ÖNOK**, R. Murat (2019). *Uluslararası Ceza Hukuku*, 5.Bs, Seçkin Yayıncılık, Ankara.
- TEZİÇ**, Erdoğan (2014). *Anayasa Hukuku*, 17.Bs., Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş., İstanbul.
- TOLUNER**, Sevin (1977). *Kıbrıs Uyuşmazlığı ve Milletlerarası Hukuk*, Fakülteler Matbaası, İstanbul.
- TOROSLU**, Nevzat/**TOROSLU**, Haluk (2018). *Ceza Hukuku Genel Kısım*, 24.Bs., Savaş Yayınevi, Ankara.
- TOSUN**, Öztekin (1984). *Türk Suç Muhakemesi Hukuku Dersleri*, 4.Bs., Acar Matbaacılık Tesisleri, İstanbul.
- TURHAN**, Turgut (2008). *Tarihsel Bakış Açısıyla Kıbrıs Türk Hukuk Sistemi (Tarih)*, Prof.Dr.Hicri Fişek'e Armağan, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C.: 57, S.: 2, 1301-1308.
- TURHAN**, Turgut (2009). *Vatandaşlık Hukuku Ders Notları (Vatandaşlık)*, Yetkin Yayınları, Ankara.
- UYGUN**, Oktay (2011). *Kıbrıs Sorunu ve Çözüm Önerileri Üzerine Bazı Tespitler*, Küreselleşen Dünyada Anayasal Demokrasi Konulu Toplantı, Yakın Doğu Üniversitesi Yayınları, Lefkoşa, 376-401.
- ÜÇÖK**, Coşkun/**MUMCU**, Ahmet/**BOZKURT**, Gülnihal (2007). *Türk Hukuk Tarihi*, 12.Bs., Turhan Kitabevi, Ankara.

- ÜNVER**, Yener/**HAKERİ**, Hakan (2019). *Ceza Muhakemesi Hukuku*, 15.Bs., Adalet Yayınevi, Ankara.
- ÜZÜLMEZ**, İlhan (2005). *Türk Hukukunda Suçsuzluk Karinesi ve Sonuçları*, TBBD, S.: 58, 41-72.
- VEZİROĞLU**, Çetin/**GÜMÜŞ**, Aysun (2012). *KKTC Ceza Usul Hukuku*, Lefkoşa.
- VITKAUSKAS**, Dovydas/**DIKOV**, Grigoriy (2012). *Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Kapsamında Adil Yargılama Hakkının Korunması*, Avrupa Konseyi, (Çev.: Serkan Cengiz).
Viyana Sözleşmesi (2019, 16 Kasım). Erişim adresi: http://www.unicankara.org.tr/doc_pdf/Viyana_69.pdf
- Yeni Bir Avrupa İçin Paris Şartı (2019, 13 Kasım). Erişim adresi: <https://www.ombudsman.gov.tr/contents/files/359d3--Yeni-Bir-Avrupa-Icin-Paris-Sarti-Yeni-Bir-Demokrasi,-Baris-ve-Birlik-Cagi.pdf>
- YENİSEY**, Feridun (2015). *Kolluk Hukuku (Kolluk)*, 2.Bs., Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş., İstanbul.
- YENİSEY**, Feridun (1987). *Uygulanan ve Olması Gereken Ceza Muhakemesi Hukuku Hazırlık Soruşturması ve Polis (Hazırlık Soruşturması)*, Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş., İstanbul.
- YENİSEY**, Feridun/**NUHOĞLU**, Ayşe (2018). *Ceza Muhakemesi Hukuku*, 6.Bs., Seçkin Yayıncılık, Ankara.
- YILDIRIM**, Turan (2018). *İdare Hukuku*, 7.Bs., On İki Levha Yayıncılık, İstanbul.
- YURTCAN**, Erdener (1998). *Ceza Yargılaması Hukuku*, 7.Bs., Kazancı Kitap Ticaret Anonim Şirketi, İstanbul.
- YURTCAN**, Erdener (2018). *Ceza Yargılaması Hukuku (2018)*, 15.Bs., Adalet Yayınevi, Ankara.
- YÜCE**, Turhan Tufan (1982). *Ceza Hukuku Dersleri*, C.:1, Şafak Basım ve Yayınevi, Manisa.
- ZABUNOĞLU**, Yahya (1998). *Adil Yargılanma Hakkı ve Adil Yargılama Yapma Görevi*, Yeni Türkiye Dergisi, İnsan Hakları Özel Sayısı, S.: 22, 936-944.

ZABUNOĞLU, H. Gökçe (2017). *AİHM Kararlarında Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Hakkı ve Kolluğun Zor Kullanma Yetkisi*, ABD, C.: 66, S.: 3, 627-658.

ZAFER, Hamide (2012). *Ceza Muhakemesinde Koruma Tedbiri Mağdurlarının Tazminat Hakkı*, Maltepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, S.: 2, 77-99.

ÖZGEÇMİŞ

1989 yılında Lefkoşa'da doğdu. İlkokul, ortaokul ve lise eğitimini 2006 yılında Lefkoşa'da tamamladı. 2006 yılında Yakın Doğu Üniversitesi Hukuk Fakültesini kazandı ve fakülteden 2010 yılında mezun oldu. 2010-2012 yıllarında Türkiye Cumhuriyeti ve Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti olmak üzere Kara Avrupası ve Anglosakson Hukukuna tabi iki ayrı ülkede avukatlık stajlarını tamamladı. 2012 yılından 2015 yılına kadar Yakın Doğu Üniversitesi Hukuk Fakültesinde Kamu Hukuku Bölümü Ceza ve Ceza Muhakemesi Hukuku Anabilim Dalında sırayla araştırma görevlisi ve öğretim görevlisi olarak çalıştı. Şu anda Ceza ve Ceza Muhakemesi Hukuku alanında çalışmalarını sürdürmektedir.

İNTİHAL RAPORU

ETİK KURUL RAPORU